СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

ГОДИНА XXV	БРОЈ 8	НОВИ ПАЗАР, 28. ДЕЦЕМБАР 2018.	ГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА ЈЕ 10000 ДИН.

АКТИ ГРАДСКОГ ВЕЋА

253.

ПРОЦЕНА УГРОЖЕНОСТИ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ДРУГИХ НЕСРЕЋА

ЗАКОНСКИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНЕ УГРОЖЕНОСТИ У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

Законска регулатива:

- Закон о ванредним ситуацијама („Службени гласник РС“, бр. 111/2009, 92/2011 и 93/2012);
- Закон о заштити од пожара („Службени гласник РС“, бр. 111/2009 и 20/2015);
- Закон о отклањању последица поплава у Републици Србији („Службени гласник РС”, бр. 75/2014);
- Закон о одбрани од града („Службени гласник РС“, бр. 54/2015);
- Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 72/2009 - др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - др. закон);
- Закон о јавном здрављу („Службени гласник РС“, бр. 72/2009);
- Закон о заштити становништва од заразних болести („Службени гласник РС”, бр. 125/2004 и 36/2015);
- Закон о транспорту опасног терета („Службени гласник РС“, бр. 68/2015);
- Закон о запаљивим и горивим течностима и запаљивим гасовима („Службени гласник РС“, бр. 54/2015);
- Закон о експлозивним материјама, запаљивим течностима и гасовима („Службени гласник СРС“, бр. 44/1977, 45/1985 и 18/1989 и „Службени гласник РС“, бр. 53/1993, 67/1993, 48/1994, 101/2005 - др. закон и 54/2015 - др. закон);
- Закон о водама („Службени гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012);
- Закон о метеоролошкој и хидролошкој делатности („Службени гласник РС“, бр. 88/2010);
- Закон о Републичком сеизмолошком заводу („Службени гласник РС“, бр. 71/1994);
- Закон о заштити од јонизујућег зрачења и о нуклеарној сигурности („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 93/2012);
- Закон о шумама („Службени гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012, 89/2015);
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011- одлука Уставног суда);

- Уредба о садржају и начину израде планова заштите и спасавања у ванредним ситуацијама („Службени гласник РС“, бр. 8/2011);
- Уредба о обавезним средствима и опреми за личну, узајамну и колективну заштиту од елементарних непогода и других несрећа („Службени гласник РС“, бр. 3/2011);
- Уредба о начину ангажовања ствари за потребе заштите и спасавања и начину остваривања права на накнаду за коришћење истих („Службени гласник РС“, бр. 10/2013);
- Уредба о разврставању објекта, делатности и земљишта у категорије угрожености од Пожара („Службени гласник РС“, бр. 76/2010);
- Уредба о спровођењу евакуације („Службени гласник РС“, бр.22/2011);
- Уредба о саставу и начину рада штабова за ванредне ситуације („Службени гласник РС“, бр. 98/2010);
- Уредба о утврђивању општег плана за одбрану од поплава Општи план за период од 2012. до 2018. године („Службени гласник РС”, број 23/2012);
- Правилник о начину израде и садржају плана заштите од удеса („Службени гласник РС“, бр. 82/2012);
- Правилник о организацији и начину употребе специјализованих јединица цивилне заштите („Службени гласник РС“, бр. 26/2011);
- Правилник о садржају информација о опасностима, мерама и поступцима у случају удеса („Службени гласник РС“, бр. 18/2012);
- Правилник о начину израде и садржају плана заштите од удеса („Службени гласник РС“, бр. 82/2012);
- Правилник о врстама и количинама опасних материја, објектима и другим критеријумима на основу којих се сачињава План заштите од удеса и предузимају мере за спречавање удеса и ограничавање утицаја удеса на живот и здравље људи, материјална добра и животну средину („Службени гласник РС“, бр. 8/2013);
- Правилник о организовању заштите од пожара према категорији угрожености од пожара („Службени гласник РС“, бр. 92/2011);
- Правилник о минималном броју ватрогасаца и техничкој опреми и обучености професионалних ватрогасних јединица („Службени гласник РС“, бр. 18/2012);
- Правилник о листи опасних материја и њиховим количинама и критеријумима за одређивање врсте докумената које израђује оператер севесо постројења, односно комплекса („Службени гласник РС”, број 41/2010);
- Упутство о методологији за израду процене угрожености и планова заштите и спасавања у ванредним ситуацијама („Службени гласник РС“, бр. 18/2017);
- Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама („Службени гласник РС”, број 86/2011).

Општи Урбанистички планови:

- Генерални урбанистички план, Нови Пазар 2020;
- Просторни план Новог Пазара;
- Оперативни план одбране од поплава за воде II реда, 2016. година;
- План управљања заштитом животне средине за потребе изградње система за заштиту од поплава у Новом Пазару, 2015. година;
- ДИРЕКТИВА 2007/60/ЕЦ Европског парламента и Савета од 23. октобра 2007. године о процени и управљању ризицима од поплава;
- Прелиминарна процена ризика од поплава за Републику Србију, Значајна поплавна подручја, 2012. година, Републичка дирекција за воде;
- Карта сеизмичког хазарда Србије, Републички сеизмолошки завод Србије.

Остала документација:

Поред наведене документације, свака радна група је користила документацију из надлежности организације надлежне за податке које је радна група обрађивала:

- Акциони план одрживог развоја града Новог Пазара, 2012-2016;
- Профил заједнице 2013, Нови Пазар;
- Правилник о техничким нормативима за изградњу објеката високоградње у сеизмичким подручјима („Службени лист СФРЈ“, бр. 31/1981, 49/1982, 29/1983, 21/1988 и 52/1990);
- Републички завод за статистику, Попис становништва из 2011. године;
- Републички завод за статистику, Попис пољопривреде из 2012. године;
- Уредба о утврђивању водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 11/2002);
- Одлука о утврђивању Пописа вода И реда („Службени гласник РС”, број 83/2010).

Остала интерна документа:

Евиденција стамбених јединица по врстама, комуналних предузећа, ПТТ објеката, спортских објеката и хала, објеката здравствене заштите, индустријских објеката, шумских комплекса, сирена, складишта, склоништа; евиденција објеката од националног значаја и верских објеката.

УВОД

Сва друштва у свету, без обзира на друштвено уређење или степен развијености економских, политичких, културних или других добара, подлежу одређеном облику угрожавања који носи већи или мањи степен опасности по њихов опстанак и развој. Територију Републике Србије непрекидно угрожавају бројне и разноврсне опасности, које се условно могу сврстати у природне (елементарне) и техничко-технолошке несреће, а које угрожавају људе, материјална добра и животну средину. Друштвена заједница им се супротставља, у границама својих техничких и организационих могућности.

Елементарна непогода је догађај хидрометеоролошког, геолошког или биолошког порекла, проузрокован деловањем природних сила, као што су: земљотрес, поплава, бујица, олуја, јаке кише, атмосферска пражњења, град, суша, одроњавање или клизање земљишта, снежни наноси и лавина, екстремне температуре ваздуха, нагомилавање леда на водотоку, епидемија заразних болести, епидемија сточних заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размера које могу да угрозе здравље и живот људи или проузрокују штету већег обима. Почетак, обим и време трајања елементарних непогода углавном се не може унапред предвидети, али се за извесне појаве на основу стечених искустава и статистичких података с обзиром на место појаве, услове и годишње доба, може претпоставити да ће до њих доћи као и колико ће трајати и које ће последице произвести. Елементарне непогоде могу да покривају ужу или ширу територију, да буду слабијег или јачег интензитета, што се може закључити тек по завршетку њиховог деловања и при анализи причињених штета (броја жртава и обима материјалне штете).

Анализом елементарних непогода и других несрећа, тј. узрока настанка и последица у односу на човека и његова материјална добра, долазимо до најпогоднијих организацијских мера, како превентивних, тако и оперативних, за њихово отклањање. Последице које настају услед наведених опасности, захтевају од територијалних субјеката, привредних друштава и других правних субјеката, континуалну припрему за превенцију и реаговање.

Град Нови Пазар, као територијална јединица Републике Србије, свесна рањивости на елементарне непогоде и друге несреће, предузима мере и активности на подизању капацитета локалне самоуправе за превенцију и реаговање у случају елементарних непогода и других несрећа. Први корак је израда Процене угрожености од елементарних непогода и других несрећа, која представља основни документ стварања оптималног система заштите и спасавања. Циљ израде Процене угрожености од елементарних непогода и других несрећа града Новог Пазара је да се идентификују извори могућег угрожавања, сагледају могуће последице, потребе и могућности спровођења мера и задатака заштите и спасавања од елементарних непогода и других несрећа у односу на штићене вредности друштва. Процена треба да садржи описе свих сценарија за сваку опасност, за коју се радна група определила, резултате прорачуна ризика и нивоа ризика (матрице ризика) и картографски приказ свих ризика. На крају радна група врши вредновање ризика, упоређивањем резултата анализе ризика, тако да се добија јасна слика да ли је ризик прихватљив или ће се предузимати одређене мере како би се умањио.

Процена је документ који захтева стално допуњавање и ажурирање. Праћење података у вези са проценом је стални и основни задатак одговарајуће службе у оквиру Градске управе.

У том смислу неопходно је израдити процедуре перманентног праћења стања опасности од елементарних непогода и других несрећа на територији града Новог Пазара и околнихопштина.

Такође, неопходно је дефинисати систем сталног извештавања и размене података како би се створиле претпоставке за благовремену анализу ситуације и информисање штаба за ванредне ситуације. На основу резултата Процене врши се израда Плана заштите и спасавања у ванредним ситуацијама. Систем заштите и спасавања димензионисан на основу Процене, јесте оптималан и најповољнији могући систем заштите и спасавања, који има дугорочне могућности за развој и опстанак у свим условима.

Процена је, у складу са Упутством о методологији за израду процене угрожености од елементарних непогода и других несрећа и планова заштите и спасавања у ванредним ситуацијама („Сл. гласник РС“, бр. 18/2017), структурирана у 5 тачака.

Увод садржи основне податке о Процени и циљу који треба остварити израдом Процене, како би се град Нови Пазар плански припремио за реаговање у случају елементарних непогода и других несрећа.

Општи део:

– Положај и карактеристике територије има за циљ да прикаже интерни и екстерни карактер положаја града Новог Пазара. Сви интерни и екстерни елементи положаја, дати у односу на постојеће стање, а на основу података добијених од стручних служби градске управе, узеће се у обзир приликом процене и анализе ризика града Новог Пазара.

– *Објекти и друга инфраструктура од посебног значаја (критична инфраструктура)* обухвата најважније елементе критичне инфраструктуре, неопходне за функционисање града Новог Пазара, на основу пројектне документације којом располажу носиоци критичне инфраструктуре.

Посебни део:

– Идентификација опасности од елементарних непогода и других несрећа представља централни део Процене у коме су идентификоване и анализиране опасности карактеристичне за територију града Новог Пазара. На основу идентификованих опасности, утврђује се могући развој догађаја - сценарио, интензитет и анализа последица по опасностима. Сценарио се израђује за две врсте догађаја, и то: највероватнији нежељени догађај и нежељени догађај са најтежим могућим последицама. Највероватнији нежељени догађај је догађај за који се поуздано зна да се често јавља, затим да услови у којима настаје погодују његовој појави и да је реално очекивати да може на одређеном простору угрозити животе и здравље људи и направити материјалне штете.

Нежељени догађај са најтежим могућим последицама је догађај који се ретко појављује на одређеном простору, а у случају његовог настанка има такав интензитет чије последице су катастрофалне за све штићене вредности. На основу постојећег стања, за које су подаци добијени од стручних служби и привредних друштава, одређена је величина потенцијалне опасности од појединих елементарних непогода и других несрећа и извршена процена ризика за сваку потенцијалну опасност. На основу сценарија за нежељени догађај са најтежим могућим последицама, извршено је рангирање опасности и предложене су мере за третман ризика на општем нивоу.

Закључак садржи резиме свих опасности и нивоа ризика.

I ОПШТИ ДЕО

ПОЛОЖАЈ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ТЕРИТОРИЈЕ

Географски положај

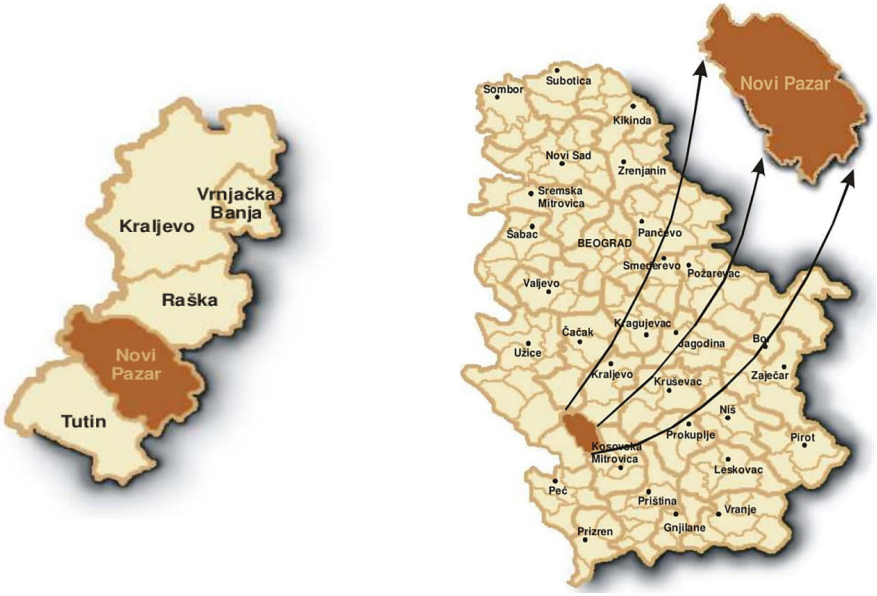
Географски положај града представља њену локацију у односу на окружење и од пресудног је утицаја на ефекте елементарних непогода и других несрећа.

Нови Пазар се налази у југозападном делу Србије, на 43°09' СГш и 20°31' ИГД, и захвата површину од 742 км^2.

Смештен је на 280 км јужно од Београда и веза је са Подгорицом и Јадранским морем. Окружен је градовима: Рашка, Зубин Поток, Тутин и Сјеница. Лоциран је у Звездастој долини река Јошанице, Рашке, Дежевске и Људске реке на надморској висини од 496 м. Окружен је висовима Голије, Рогозне и Пештерске висоравни, а према североистоку је отворен према масиву Копаоника.

Нови Пазар чини 99 насељених места сврстаних у 6 градских месних заједница и 20 сеоских. Од тога 98 су сеоска насеља и једно насеље градског типа. У питању су насеља збијеног и полузбијеног типа. Највећим делом су заступљена насеља до 500 становника.

Слика 1: Географски положај Новог Пазара

Рељеф новопазарске регије има углавном брдско-планинска својства. Издваја се Пештерска висораван, уске долине Ибра и Лима, и планине Голија, Радошево, Рогозна, Гиљева, Нинаја, Јадовник и Златар по ободним деловима Пештерске висоравни.

Новопазарска котлина, која се налази између Голије, Рогозне и Пештерске висоравни, протеже се правцем северозапад-југоисток, а пречник доњег обода (Голија-Рогозна) износи 40 км. Њен најужи део се простире од Пазаришта (560 м) до Постења (462 м) и носи назив Новопазарско поље - дуго 9 км и широко 800 м. Од планинских венаца висином се издвајају Голија и Рогозна.

Голија представља северни обод новопазарске котлине и пружа се у повијеном луку од северозапада ка југоистоку у дужини од 32 км. Највећи врхови на њој су Јанков камен (1.833 м), Црни врх (1.795 м) и Царева глава (1.674 м). Испод самих падина око планине налазе се изворишта Људске и Дежевске реке. На јужним обронцима Голије, преко Новог Пазара, постоје вулканске купе у атарима Тењкова, Страдова, шароња, Пустовлаха и Косурића.

Рогозна је у склопу југоисточног обода новопазарске котлине, а пружа се правцем југозапад-североисток у дужини 20 км. У морфолошком погледу представља флувиоденудациону површ, на којој су очуване вулканске купе у атарима села: Беланске, Отеса, Војковића и Грубетића. Најмаркантније су Црни врх (1.479 м), Јелак (1.262 м) и Коњиц (1.221 м).

Хидрографске карактеристике

Реке првог и другог реда

На основу Одлуке о утврђивању пописа вода првог реда („Сл. гласник РС“, бр. 55/05, 71/05 - исправка, 101/07 и 65/08) у воде **првог реда** на територији града Новог Пазара спадају Рашка, Људска река и Јошаница, док су сви остали водотокови реке другог реда.

На територији града Новог Пазара по члану 55 (став 5) Закона о водама („Службени гласник“, број 30/2010) у водотокове **другог реда** убрајају се: Избичка (Бањска) река, Дежевска река, Трнавица река, Тушимска река, Себечевска река, Лечанска река, Цврњска река, Јовска река, Људска река, Крушевачка река, Јусуф поток, Параловски поток, Рајчиновиће поток и поток Ђурђеви Ступови.

Укупна дужина мреже водотокова износи 879,5 км. Од водених токова највећи значај има река Рашка са површином слива од 1.193 км^2 и спада у воде првог реда. **Река Рашка** извире из пећине испод кречњачког одсека брда Голач, 15 км западно од Новог Пазара и у непосредној близини манастира Сопоћани, дуга је 60 км. Врело Рашке је на граници шкриљца и кречњака. Његова издашност износи 23 л/с. Главнина воде је каптирана за хидроцентралу „Рас“ доводним тунелом од 4,5 км дужине. На сваком квадратном километру слива има 737 м водених токова. Највећа ширина реке је у доњем току, и износи 10 м, а највиша дубина 1,50 м. Пре улива Јошанице, хидролошки подаци за реку Рашку су следећи:

- $Q_{0,1\%}$ (хиљадугодишња вода) - 215 м^3/с;
- $Q_{0,5\%}$ (двестогодишња вода) - 165 м^3/с;
- $Q_{1\%}$ (стогодишња вода) - 144 м^3/с.

Хидролошки подаци реке Рашке после улива реке Јошанице:

- $Q_{0,1\%}$ (хиљадугодишња вода) - 295 м^3/с;
- $Q_{0,5\%}$ (двестогодишња вода) - 229 м^3/с;
- $Q_{1\%}$ (стогодишња вода) - 200 м^3/с.

Веће десне притоке Рашке су: Слатинска и Себечевска река, Јошаница, Избичка (Бањска) и Јовска река, а веће леве притоке су: Људска, Дежевска и Тушимска река.

Река Јошаница је десна притока реке Рашке и карактеришу је следећи хидролошки подаци:

- $Q_{0,1\%}$ (хиљадугодишња вода) - 120 м^3/с;
- $Q_{0,5\%}$ (двестогодишња вода) - 85 м^3/с;
- $Q_{1\%}$ (стогодишња вода) - 72 м^3/с.

Избичка (Бањска) река је десна притока реке Рашке, и улива се недалеко од Новог Пазара на 20+832 км речне стационаже. Карактеристике слива Бањске реке до профила П 2:

- Површина слива износи 12,2 км^2;
- Обим слива износи 17,7 км;
- Дужина слива износи 6,6 км;
- Дужина тока 7,7 км.

Људска река је лева притока реке Рашке, у коју се улива у насељу Дојевиће у Новом Пазару. Настаје на падинама Голије од реке Ваљалице и жоичког потока. Слив Људске реке заузима положај северозапад-југоисток. Доњи део тока, пролази кроз котлину Пожега. Котлина је у највишем делу од 400 м. Код моста Сува ћуприја, са леве стране, у Људску реку се улива Кукавичка река. Следећа велика притока је Рогачки поток, односно, Сува река која је десна притока. Са леве стране, највећа притока Људске реке од ушћа па до врха слива је Муховска река. Дужина тока је 28,1 км. Карактеристике слива Људске реке до профила П 9:

- Површина слива износи 170,4 км^2;
- Обим слива износи 80,5 км;
- Дужина слива износи 23,9 км;
- Дужина тока 28,1 км.

Дежевска река представља леву притоку реке Рашке. Извире на планини Голија и пружа се кроз Дежевску котлину.

Себечевска река се улива у реку Рашку у насељу Пазариште. У летњем периоду има веома низак водостај. А у пролећним месецима када се отапа снег и падају кише долази до наглог пораста водостаја, изливања из корита и плављења приобаља. Себечевска река је изразито бујичног карактера, корито реке је неуређено, плитко и обрасло растињем. Карактеристике слива Себечевске реке до профила П 11:

- Површина слива износи 53,1 км^2;
- Обим слива износи 45,95 км;
- Дужина слива износи 13,38 км;
- Дужина тока 17,9 км.

Јовска река је десна притока реке Рашке и улива се на км 14+813 речне стационаже, претежни правац простирања слива Јовске река је северозапад-југоисток. Десне притоке Коцачанске реке и Плешинске реке се уливају у горњем делу слива. Дужина тока Јовске реке је 10,8 км. Карактеристике слива Тушимске реке до профила П 13:

- Површина слива износи 21,8 км^2;
- Обим слива износи 26,2 км;
- Дужина слива износи 10,8 км;
- Дужина тока 11,8 км.

Тушимска река је лева притока реке Рашке, у коју се улива на км 12+832 речне стационаже, са претежним простирањем сливног подручја северозапад-југоисток. Карактеристике слива Трнавске реке до профила П 12:

- Површина слива износи 23,3 км^2;
- Обим слива износи 22,5 км;
- Дужина слива износи 7,9 км;
- Дужина тока 9,2 км.

Највећа притока реке Јошанице је **Трнавска река**, у коју се улива на територији града Новог Пазара. Изворište Трнавске реке је у подножју планине Меновац, са највишим врхом слива од 1.314 мнм. Претежни правац простирања слива је североисток-југозапад и слив је издуженог облика. Карактеристике слива Трнавске реке до профила П 12:

- Површина слива износи 9,4 км^2;
- Обим слива износи 13,1 км;
- Дужина слива износи 4,1 км;
- Дужина тока 5,3 км.

Лечанска река извире испод планине Церовик и у дужини од 10 км пролази испод планине Козник, кроз села Леча, Бабреж и Загуљача те се улива у реку Јошаницу у селу Мур.

Сливно подручје Цврњске реке се налази на територији града Новог Пазара. **Цврњска река** је лева притока реке Јошанице. Ушће се налази код места жуњевиће. Претежни правац простирања слива Цврњске реке је северозапад-југоисток.

Сливно подручје **Крушевачке реке** се налази на КО Крушево. Крушевачка река је лева притока реке Јошанице. Ушће се налази код места жуњевиће. Претежни правац простирања слива Крушевачке реке је северо-југоисток. Дужина тока Крушевачке реке је 4,4 км и бујичног је карактера.

Водотоци и подземне воде

Поред поменутих већих река које протичу кроз територију Града постоји и већи број њихових притока – речица, потока. Сви водотоци су већим делом бујичног карактера

Јусуф поток извире на падинама брда Бошковик, у близини врха Боровик (817 мнм). Лева је притока реке Рашке, у коју се улива узводно од града Новог Пазара, код приградског насеља Селаковац, на територији катастарске општине Побрђе. У горњем делу слива поток протиче кроз пар руралних, сеоских насеља: Војниће, Видово и Валози. Јусуф поток гравитира изван насеља Горњи Селаковац, пролази испод регионалног пута Нови Пазар - Дојевиће и улива се у реку Рашку у горњем току. У летњем периоду када су временске прилике стабилне скоро и да нема воде у њему, али приликом већих падавина у њега се слива велика количина воде и до сада је неколико пута озбиљно угрозио несеље кроз које пролази.

Рајчиновиће поток је дужине 4 км и улива се у Људску реку у близини новопазарске заобилазнице тј. у близини ресторана „Саз“. Почетни ток потока пролази кроз Горње Рајчиновиће и креће се према Доњем Рајчиновићу поред Бање Рајчиновиће и пролази испод два регионална пута Н. Пазар - Сјеница (29) и Н. Пазар - Тутин (203).

Параловски поток је дужине око 5 км и улива се у реку Јошаницу у близини силоса.

На територији Новог Пазара се налазе термални и минерални извори, од којих су најпознатији извори у Новопазарској и Рајчиновића бањи, као и Слатински и Дежевски кисељак.

Новопазарска бања је богата изворима термоминералних вода (15-52°C). Лековите воде служе за пиће и купање. По својим хемијским особинама ова вода спада у ред сумпорних хипертерми. Лечи реуматична обољења и последице повреда, а удружено са термичким и механичким третманом помаже у рехабилитацији инвалидитета.

Рајчиновића бања има термалне изворе у којима се температура креће од 30 до 42°С. Општи експлоатациони капацитети сва три топла извора у Рајчиновића бањи су око 146.000 л у 24 часа. Потенцијали неискоришћених термалних вода су велики. Вода спада у ред алкално-киселих са карактером хипертермалне воде. Изворишта хладне киселе воде су такође делимично адаптирана. Њен капацитет је процењен на 3.500 л у 24 часа, а температура се креће од 5,5 до 11,5°С.

што се тиче подземних вода на територији Града, њихово јављање је карактеристично услед деловања неповољних атмосферских прилика, тачније услед великих и друготрајних падавина и отапање снега.

Природне и вештачке акумулација

Јужна граница територије Новог Пазара је одвојена од општине Зубин Поток природном границом – језером Газиводе, односно Град на југу излази за језеро Газиводе.

Језеро Газиводе је вештачко језеро, настало преграђивањем реке Ибар у његовом горњем току. Дужина језера је 24 км, а висина бране је 107 м. Брана је изграђена од природних материјала (камења, земље и глине) и као таква једна је од највећих у Европи.

Основна намена ове бране је наводњавање Косовске низије, али има и мању хидроцентралу која се налази у истоименом месту.

Метеоролошко – климатске карактеристике

Под појмом клима се подразумева „просечно (средње) стање времена“, или прецизније, статистички опис средњих вредности и варијабилности времена, у опсегу од неколико месеци до неколико хиљада или милиона година. Клима се проучава преко посматрања њених елемената, чинилаца и модификатора.

Елементи климе који се узимају у обзир при одређивању климе су инсолација, температура ваздуха, ваздушни притисак, смер и брзина ветра, влажност ваздуха, падавине, облачност и снежни покривач, а мењају се под утицајем климатских фактора или модификатора (географска ширина, рељеф, распоред копна и мора, морске струје, надморска висина, ротација, револуција, атмосфера, удаљеност од мора, језера, тло, биљни покривач и утицај човека).

Врста климе

У Новом Пазару се издвајају три климатске области: планинска, долинска и прелазна. Планинска клима је заступљена на највишим надморским висинама, док долинска климатска област покрива долине речних токова. Између ових двеју области налази се област коју карактерише прелазна клима, која представља умерено модификовану планинску климу.

Просечна годишња температура

Према подацима из 2012. године (Метеролошки годишњак 1. Климатолошки подаци, РХМЗ) просечна годишња температура на територији општине Нови Пазар је 11,95°Ц. Најтоплији су јул и август са просечном максималном температуром од 39-40°Ц.

Просечна температура током јула месеца је 23,3°Ц. Највећи број дана под сунцем се јавља у августу (16,6 дана) и јулу (14,5 дана). Број дана са температуром преко 25°Ц износи 81 дан, а број дана са температурама испод нуле бележи 114 дана. Укупан број ведрих дана током године износи 94 дана, а облачних 64.

Као најхладнији месец може се издвојити фебруар са просечном температуром од -3,5°С и просечним дневним минимом од -7,3°С. Током јануара просечна температура је -1°Ц. Такође у јануару су забележене и температуре испод нуле са просечним дневним минимумом од -4.2°С и дневним максимумом од 2,8°С. У јануару, фебруару и децембру могуће је спуштање температуре и испод -10°С. Сличне временске прилике карактеристичне су и за фебруар. Температуре око нуле се односе и за месец децембар.

Падавине

Област према западу и југозападу, коме припада и територија града Новог Пазара представља најкишовитије пределе Србије. Према Пештерској висоравни и Копаонику вредности расту до 1.000 мм годишње, а неки планински врхови на југозападу Србије имају обилније падавине и преко 1.000 мм. Подручје југозападне Србије услед рељефа, обронака високих планинских масива и утицаја медитеранске климе, има медитерански режим падавина са максимумом у новембру, децембру и јануару, а минимумом у августу месецу.

Периоди са највише падавина на територији града Новог Пазара су карактеристични током децембра са 87,4 мм падавина, затим у јулу са 84,4 мм, а најмање падавина је заступљено током августа 0,2 мм. Просечне годишње падавине бележе вредност од 540,4 мм. што се тиче влажности, њена заступеност је најизраженија у децембару у вредности од 90%, а насушнији период се јавља у јулу са 58% влажности. Просечна годишња влажност ваздуха је 79%. Укупан број дана са кишом бележи 68 дана и то највише у периоду априла и маја (12 дана), а са маглом 14 дана, у периоду новембра, децембра и јануара.

На подручју Новог Пазара мразеви су најзатупљенији у зимским месецима. Највише у јануару, са јављањем у просеку од 20,3 дана, затим у току фебруара и децембра мразни дани могу се јавити у просеку око 17,7 дана.

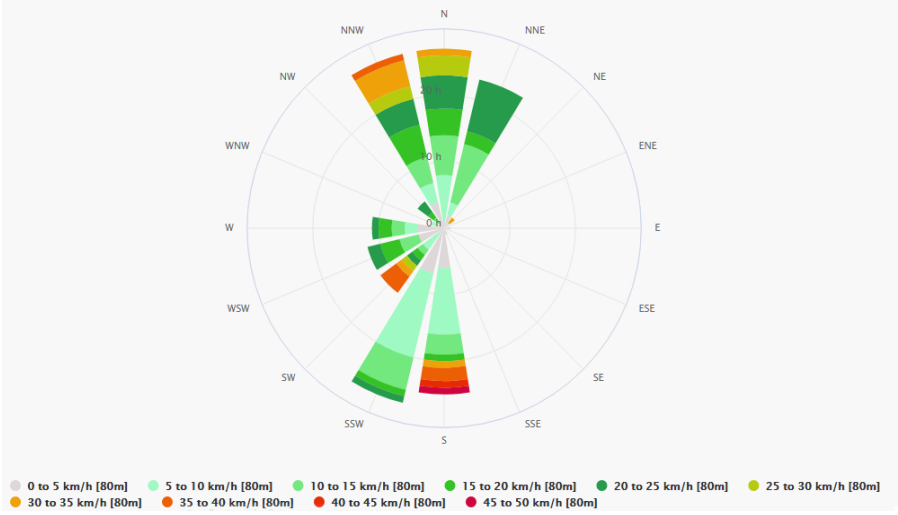
Краткотрајни периоди мраза могу настати и у марту и новембру, мада не трају дуже од 10 дана. Такође и што се тиче снежних падавина, њихова појава је карактеристична за децембар, јануар и фебруар. Јануар је месец са највише снеженог покривача у трајању од 16,9 дана. Укупан број дана са снежним падавинама на годишњем нивоу износи 40 дана, а под снежним покривачем се налази 85 дана.

Ветрови

Ветрови на територији Града дувају из правца севера, североистока, југа и југоистока, а местимично и са запада. Најдоминантнији ветрови из северног квадранта су североисточни максималне брзине до 25 км/х, затим северни са максималном брзином до 40 км/х, док највећу брзину током целе године имају северозападни ветрови који достижу брзину до 45 км/х, при чему су из овог правца најфреквентнији ветрови од 30 до 35 км/х.

Из јужног квадранта најчешће се јављају јужни и југозападни ветрови. Јужни ветрови на овом подручју су најчешће брзине од 5 км/х до 10 км/х, а могу достићи највећу брзину до 50 км/х. Југозападни ветрови најчешће дувају брзином од 5 км/х до 15 км/х, а максимална брзина износи и до 25 км/х.

Слика 2*: Ружа ветрова на територији града Нови Пазар*

Извор: https://www.meteoblue.com

Демографске карактеристике

Број становника и густина насељености

На територији града Новог Пазара живи (по попису из 2011. године) 100.410 становника од тога у самом граду живи 66.527 становника, док у селима живи 33.883 становника. Просечна густина насељености износи 135,3 стан./км^2, док је густина насељености у самом градском насељу 4354 стан./км^2.

Према демографској величини, сеоска насеља се могу сврстати у следеће групе:

- **до 500 становника (мала села)** – Алуловиће, Баре, Батњик, Бекова, Ботуровина, Брђани, Брестово, Вевер, Видово, Витковиће, Војковиће, Војниће, Врановина, Вучиниће, Вучја Локва, Голице, Горња Тушимља, Гошево, Грађановиће, Грачане, Грубетиће, Дежева, Дојиновиће, Долац, Дољани, Драгочево, Драмиће, Жуњевиће, Забрђе, Златаре, Јабланица, Јавор, Јова, Кашаљ, Ковачево, Копривница, Косуриће, Крушево, Кузмичево, Леча, Лопужње, Лукаре, Лукоцрево, Мишчиће, Неготинац, Одојевиће, Окосе, Осаоница, Охоље, Павље, Пасји поток, Пиларета, Пожежина, Полокце, Попе, Прћенова, Пуста Тушимља, Пустовлах, Радаљица, Рајетиће, Рајковиће, Рајчиновићка Трнава, Раковац, Раст, Скуково, Слатина, Смило, Влаз, Средња Тушимља, Страдово, Судско село, Тенково, Туново, Хотково, Цоковиће, Чашић, Долац, Савци, Шароње, Штитаре;
- **од 500 до 1.000 становника (села средње величине)** – Бајевица, Бања, Беле воде, Варево, Јанча, Кожље, Лукарско Гошево, Пожега, Рајчиновиће, Себечево, Ситниче, Трнава;

- **од 1.000 до 2.000 становника (већа села средње величине)** - Иванча, Избице, Осоје, Паралово;
- **преко 2.000 становника (велика села)** – Побрђе, Постење, Мур.

Највише становника живи у селима средње величине (од 500 - 1.000 становника) 11.020 становника, односно 32,52% од укупног сеоског становништва.
Елементи густине мреже насеља града Новог Пазара:

- број насеља 99;
- број становника 100.410;
- површина 742 км²;
- просечна површина по насељу 11 км²;
- густина насељености 135,3 стан./км².

У Табели 1. приказана су насеља на територији Града са демографским и катастарским карактеристикама.

Табела 1: Подаци о насељима (тип насеља, број становника, површина), према подацима из 2011.

Редни број	**Катастарска општина**	**Тип насеља (градско/ остало)**	**Број становника**	**Удео у укупном броју становника у граду (%)**	**Површина (км²)**
1	Алуловиће	остало	314	0,31	10,22
2	Бајевица	остало	537	0,53	5,13
3	Бања	остало	566	0,56	3,47
4	Баре	остало	39	0,04	5,66
5	Батњик	остало	79	0,08	4,31
6	Бекова	остало	79	0,08	15,31
7	Беле Воде	остало	893	0,89	14,42
8	Ботуровина	остало	198	0,20	3,83
9	Брђани	остало	137	0,14	17,00
10	Брестово	остало	-	0,00	3,87
11	Варево	остало	604	0 ,60	2,67
12	Вевер	остало	9	0,01	3,66
13	Видово	остало	91	0,09	2,46
14	Витковиће	остало	36	0,04	8,41
15	Војковиће	остало	20	0,02	13,89
16	Војниће	остало	197	0,20	3,37
17	Врановина	остало	284	0,28	10,13
18	Вучиниће	остало	146	0,15	18,72

19	Вучја Локва	остало	7	0,01	10,70
20	Голице	остало	48	0,05	6,30
21	Горња Тушимља	остало	18	0,02	3,50
22	Гошево	остало	30	0,03	15,16
23	Грађановиће	остало	11	0,01	3,66
24	Грачане	остало	19	0,02	6,73
25	Грубетиће	остало	148	0,15	13,04
26	Дежева	остало	288	0,29	2,06
27	Дојиновиће	остало	49	0,05	4,63
28	Долац	остало	66	0,07	11,23
29	Дољани	остало	127	0,13	5,20
30	Драгочево	остало	86	0,09	8,41
31	Драмиће	остало	50	0,05	8,14
32	Жуњевиће	остало	363	0,36	17,10
33	Забрђе	остало	41	0,04	6,02
34	Златаре	остало	9	0,01	3,10
35	Иванча	остало	1.038	1,03	2,24
36	Избице	остало	1.596	1,59	17,57
37	Јабланица	остало	17	0,02	4,03
38	Јавор	остало	9	0,01	7,40
39	Јанча	остало	526	0,52	14,55
40	Јова	остало	15	0,01	7,67
41	Кашаљ	остало	19	0,02	8,00
42	Ковачево	остало	240	0,24	8,00
43	Кожље	остало	577	0,57	8,96
44	Копривница	остало	86	0,09	4,46
45	Косуриће	остало	90	0,09	8,09
46	Крушево	остало	425	0,42	7,63
47	Кузмичево	остало	99	0,10	8,94
48	Леча	остало	327	0,33	19,21
49	Лопужње	остало	36	0,04	11,13
50	Лукаре	остало	415	0,41	11,59
51	Лукарско Гошево	остало	757	0,75	12,23
52	Лукоцрево	остало	132	0,13	5,44
53	Мишчиће	остало	202	0,20	2,69
54	Мур	остало	4.169	4,15	7,57
55	Мухово	остало	705	0,70	25,38
56	Неготинац	остало	10	0,01	4,02
57	Нови Пазар	градско	66.527	66,26	15,28
58	Одојевиће	остало	15	0,01	13,44
59	Окосе	остало	26	0,03	1,88
60	Осаоница	остало	146	0,15	11,73
61	Осоје	остало	1.686	1,68	4,28

62	Охоље	остало	134	0,13	5,10
63	Павље	остало	134	0,13	7,28
64	Паралово	остало	1.333	1,33	3,32
65	Пасји Поток	остало	13	0,01	8,72
66	Пиларета	остало	6	0,01	1,02
67	Побрђе	остало	2.889	2,88	2,60
68	Пожега	остало	513	0,51	7,25
69	Пожежина	остало	144	0,14	3,76
70	Полокце	остало	82	0,08	5,69
71	Попе	остало	69	0,07	0,07
72	Постење	остало	3.930	3,91	3,91
73	Прћенова	остало	177	0,18	0,18
74	Пуста Тушимља	остало	18	0,02	0,02
75	Пустовлах	остало	6	0,01	0,01
76	Радаљица	остало	99	0,10	0,10
77	Рајетиће	остало	30	0,03	0,03
78	Рајковиће	остало	17	0,02	0,02
79	Рајчиновиће	остало	659	0,66	0,66
80	Рајчиновићка Трнава	остало	189	0,19	0,19
81	Раковац	остало	7	0,01	0,01
82	Раст	остало	50	0,05	0,05
83	Себечево	остало	886	0,88	0,88
84	Ситниче	остало	876	0,87	0,87
85	Скуково	остало	17	0,02	0,02
86	Слатина	остало	254	0,25	0,25
87	Смило Влаз	остало	0	0,00	0,00
88	Средња Тушимља	остало	14	0,01	0,01
89	Страдово	остало	12	0,01	0,01
90	Судско Село	остало	67	0,07	0,07
91	Тенково	остало	75	0,07	0,07
92	Трнава	остало	946	0,94	0,94
93	Туново	остало	90	0,09	0,09
94	Хотково	остало	282	0,28	0,28
95	Цоковиће	остало	7	0,01	0,01
96	Чашић Долац	остало	177	0,18	0,18
97	Савци	остало	330	0,33	0,33
98	Шарoње	остало	299	0,30	0,30
99	Штитаре	остало	100	0,10	0,10

Полна структура од укупног броја становника (мушкарци, жене)

Према попису из 2002. године, полна стурктура становништва се заснивала на следећем односу: женског (50,5%) и мушког (49,5%) становништва. Према попису из 2011. године није дошло до значајне промене у полној структури, што се може видети у Табели 2.

Табела 2: *Полна структура становништва, 2011*.

Пол	Број становника у граду	Структура становништва у граду (%)	Структура становништва у округу (%)	Структура становништва у Србији (%)
Мушко	49.984	49,78	49,59	48,69
Женско	50.426	50,22	50,41	51,31
Укупно	100.410	100	100	100

Извор: РЗС, Општине и региони у Републици Србији 2013; 3.1. Становништво по старости и полу по попису 2011.

Старосна структура

Контигент младог становништва, млађег од 19 година, у Новом Пазару је од 1971. године па до 2002. године, забележио пад од 5,9%. Са друге стране повећао се удео старосне групе преко 60 година, са 7,9% (1971. године) на 13,7% у укупној популацији Града према попису из 2002. године. Овај податак јасно указује на демографско старење популације у Новом Пазару. Један од главних узрока оваквог стања је пад наталитета. У Табели 3. приказана је старосна структура становништва Новог Пазара.

Табела 3: Старосна структура становиштва Нови Пазар, 2011

Узраст	Број становништва	Удео у укупном броју становника у граду (%)	Узраст	Број становништва	Удео у укупном броју становника у граду (%)
0-4	8.271	8,24	**45-49**	6.229	6,20
5-9	8.799	8,76	**50-54**	6.149	6,12
10-14	7.730	7,70	**55-59**	5.751	5,73
15-19	7.426	7,40	**60-64**	4.487	4,47
20-24	7.879	7,85	**65-69**	3.010	3,00
25-29	7.780	7,75	**70-74**	2.698	2,69
30-34	7.587	7,56	**75-79**	1.858	1,85
35-39	6.902	6,87	**80-84**	939	0,94
40-44	6.545	6,52	**85 и**	370	0,37

Етничка структура становништва

Према попису из 2011. године укупан број становништва на територији Новог Пазара износио је 100.410. Од тога броја 16.234 чинили су Срби, 77.443 Бошњаци и 4.102 Муслимана. Такође, треба споменути чињеницу да је било 109 Црногораца на подручју Града према попису из 2002. године, а да се њихов број смањио на 44 према попису из 2011. године.

Социјална структура од укупног броја становника

Социјална структура становништва се може груписати по различитим критеријумима. У даљем тексту каласификација се заснива на радно-способну категорију становништва (активно становништво) и издржавану, одређеног степена зависности (новчано-услужна зависност).

Радноспособно становништво (број запослених/незапослених)

На територији Новог Пазара заступљено је укупно 31.053 активног становиштва (30,93%), од тога запослено је 19.605 (19,52%) и 11.448 незапослено (11,40%). Док неактивно становништво чини 69.357, односно 69,07%. У неактивно становништво спадају пензионери, лица са приходима од имовине, студенти, ученици и лица која обављају послове у оквиру свог домаћинства.

У Табели 4. представљена је заступљеност активног (радног) становништва по делатностима.

Табела 4: *Структура активног становништва по делатностима, 2011.*

Врста делатности	Укупан број	Удео у укупном броју
Укупно	19.605	100
Пољопривреда, шумарство и рибарство	2.157	11,00
Рударство	67	0,34
Прерађивачка индустрија	3.280	16,73
Снабдевање електричном енергијом, гасом и	172	0,88
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	384	1,96
Грађевинарство	1.389	7,08
Трговина на велико и мало и поправка моторних	3.371	17,19
Саобраћај и складиштење	1.060	5,41
Услуге смештаја и услуге	674	3,44
Информисање и комуникације	222	1,13
Финансијске делатности и делатности осигурања	268	1,37
Пословање некретнинама	6	0,03
Стручне, научне, иновационе и техничке	461	2,35
Административне и помоћне услужне делатности	184	0,94
Државна управа и обавезно социјално осигурање	1.601	8,17
Образовање	1.970	10,05
Здравствена и социјална заштита	1.190	6,07
Уметност, забава и рекреација	211	1,08
Остале услужне делатности	537	2,74

Делатност екстериторијалних организација и	4	0,02
Непознато	397	2,02

Извор: РЗС, Попис 2011.

Пензионери

На територији Новог Пазара према попису из 2011. године има 12.330 пензионера, што чини 12,28% од укупног броја становника.

Мајке са децом до 15 година старости

Према Попису из 2011. године број породица типа - мајка са децом је 2.718, а број деце у оваквом типу породице је 4.377. Укупан број деце до 14 година старости која живе са мајком је 1.451, а број мајки је 901. У Табели 5. дат је преглед породица типа - мајка са децом.

Табела 5: Преглед породице типа – мајка са децом

Тип породице – мајка са децом							
Број деце у породици	**Укупно**	**1 дете**	**2 детета**	**3 детета**	**4 детета**	**5 и више**	**Просечан број деце у породици**
Мајка са децом	2.718	1.580	744	297	72	25	1,61
Број деце -	4.377	1.580	1.488	891	288	130	/
0-5	509	184	170	106	31	18	/
6-9	407	103	138	118	30	18	/
10-14	535	120	186	143	53	33	/
15-17	372	83	140	98	35	16	/
18-24	944	269	364	208	79	24	/
25 и више	1.610	821	490	218	60	21	/

Извор: РЗС, Попис 2011., Књига 17.

Лица са посебним потребама и друга лица којима је неопходна туђа помоћ и нега

Према подацима Републичког завода за статистику, у Табели 6. дат је приказ особа са инвалидитетом, без инвалидитета, као и оних чији је статус непознат, узимајући у обзир старост, а у Табели 7. дат је број особа са инвалидитетом према врсти проблема.

Табела 6: Приказ броја особа са инвалидитетом, без инвалидитета, чији је статус непознат према старости, подаци из пописа 2011. године

Град/Насеље	**Особе са инвалидитетом**			**Особе без инвалидитета**			**Особе чији је статус непознат**		
	Укупно	**М**	**Ж**	**Укупно**	**М**	**Ж**	**Укупно**	**М**	**Ж**
Нови Пазар	4.320	1.897	2.423	93.951	47.017	46.934	2.139	1.070	1.069
Испод 15	111	62	49	24.055	12.418	11.637	634	305	329
15–19	51	32	19	7.276	3.783	3.493	99	52	47
20–29	106	64	42	15.259	7.606	7.653	294	151	143

30–49	523	263	260	26.166	12.775	13.391	574	290	284
50–59	804	345	459	10.814	5.364	5.450	282	146	136
60–64	509	239	270	3.864	1.945	1.919	114	57	57
65 и више	2.216	892	1.324	6.517	3.126	3.391	142	69	73
Просечна старост	62,85	61,16	64,18	32,21	31,77	32,64	32,13	32,56	31,69

Извор: *Попис становништа из 2011. године*

Табела 7: *Особе са инвалидитетом према врстама проблема*

Град	Проблеми са					
	Видом	Слухом	Ходањем уз степенице	Памћењем, концентрацијом	Самосталношћу	Комуни-кацијом
Нови	**1.860**	**1.181**	**2.580**	**829**	**762**	**573**
Испод 15	29	16	49	31	42	48
15-19	21	13	25	18	23	24
20-29	38	22	45	30	30	36
30-49	143	83	305	113	99	99
50-59	377	121	463	109	76	60
60-64	220	108	305	54	47	34
65 и више	1.032	818	1.388	474	445	272

Извор: *Попис становништва из 2011. године*

Пољопривреда

Град Нови Пазар и околину одликују два основна климатска типа: умерено-континентална клима и висинска планинска клима са изразито хладним зимама. По свом географском и рељефном положају ово подручје представља врло повољан терен за интензивну сточарску и воћарску производњу. Ту се пре свега мисли на производњу крављег и овчијег млека, јунећег и јагњећег меса као и производњу јабуке, шљиве и јагодичастог воћа. Очувана и здрава животна средина, ово подручје, а нарочито Пештерску висораван чини идеалном за пољопривреду, а нарочито за производњу здраве хране, развој рекреативног и руралног (сеоског) туризма. Ово подручје је познато по пештерском сиру, паприци у павлаци, пршуту, стељу и суџуку.

У Табели 8. приказана је структура пољопривредних газдинстава по величини.

Табела 8: *Структура пољопривредних газдинстава према величини, 2012.*

		Број/Површина	Удео у укупном броју газдинстава (%)
Укупно	ПГ	5.044	100
	ха	19.951	/
≤ 1 ха	ПГ	1.173	23,26
	ха	776	/
> 1 - ≤ 2 ха	ПГ	1.165	23,10
	ха	1.731	/
>2 - ≤ 5 ха	ПГ	1.667	33,05
	ха	5.462	/
> 5 - ≤ 10 ха	ПГ	751	14,89
	ха	5.192	/

> 10 - ≤ 20 ха	ПГ	242	4,80
	ха	3.137	/
> 20 - ≤ 30 ха	ПГ	23	0,46
	ха	571	/
> 30 - ≤ 50 ха	ПГ	8	0,16
	ха	290	/
> 50 - ≤ 100 ха	ПГ	2	0,04
	ха	121	/
Просечно КПЗ по		3,96	/
Без земљишта		12	0,24

Напомена: ПГ – *пољопривредно газдинство*
Извор: *Попис пољопривреде 2012 - Књига 1; Табела 2.1. Газдинства према величини коришћеног пољопривредног земљишта*

Пољопривредне површине

Највећи део територије Новог Пазара се може сврстати у планинско-пољопривредни рејон. Готово половина територије, у површини од 36.270 ха, налази се под пољопривредним земљиштем. С обзиром на доминантно планински карактер простора, у укупним пољопривредним површинама преовлађују природни травњаци са око 70,85%, од којих ливаде чине 29,55% или 10.717 ха, а пашњаци 41,30% или 14.981 ха. Оранице чине 23,77% или 8.620 ха, а воћњаци 5,38%, или 1.952 ха, што је необичан податак имајући у виду специфичне геофизичке карактеристике градског подручја.

Близу 84% укупних пољопривредних, односно близу 99% обрадивих површина је у приватном поседу, док код пашњака удео државне својине износи преко 37%. Дати подаци су променљиви, па су могућа одступања и промене у дугогодишњем периоду.
У Табели 9. представљена је структура пољопривредих површина по подацима из 2012. године.

Табела 9: *Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама, 2012.*

Врсте пољопривредног земљишта			**Град**	**Удео у укупној пољоп. површини приватних газдинстава (%)**
Коришћено пољопривредно земљиште		ПГ	5.032	/
		ха	19.951	100
Окућница		ПГ	1.881	/
		ха	87	0,44
Оранице и баште		ПГ	3.950	/
		ха	4.997	25,05
Ливаде и пашњаци		ПГ	4.597	/
		ха	13.669	68,51
Стални засади	**Воћњаци**	ПГ	3.282	/
		ха	1.179	5,91
	Виногради	ПГ	8	/
		ха	2	0,01
	Расадници	ПГ	7	/
		ха	6	0,03
	Остало	ПГ	6	/
		ха	11	0,05

Извор: *Попис пољопривреде 2012 - Књига 1; Табела 2.3. Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама*

Ратарство и повртарство

Према подацима из 2012. године (РЗС) оранице и баште чине 4.997 ха од укупне пољопривредне површине. Под житом се налази 2.600 ха, где преовлађује узгој пшенице са укупним приносом од 3.818 т и кукуруз са приносом од 2.896 т на годишњем нивоу. Од повртарских култура најзатупљнији је кромпир са приносом од 5.849 т. Остале повртарске културе које се узгајају на овим просторима су пасуљ, гашак, парадајз, купус, паприка итд. Њихова поризводња се заснива на малим и распарчаним приватним поседима.

Воћарство

Од укупног пољопривредног земљишта, површина под воћарским културама износи 1.179 ха, односно 5,91%. На територији Града од воћарских култура најзаступљеније су јабуке, шљиве и бобичасто воће. У Табели 10. представљене су површине по врстама воћарских култура.

Табела 10: *Површине под воћарским културама, 2012.*

Врста воћарске	Површина у ха
Јабуке	256
Крушке	68
Бресквe	2
Кајсије	2
Вишње	14
Шљиве	77
Ораси	39
Лешници	4
Остало	23
Укупно	1.179

Извор: *Попис пољопривреде 2012 - Књига 1; Табела 2.10. Површине под воћним врстама*

Сточарство

Новопазарски крај такође карактерише погодност развоја сточарства која се заснива на широким травнатим површинама за испашу стоке. То је условило препознатљивост ових крајева по сточарству и производњи млечних производа високог квалитета. У Табели 11. представљена је структура сточног фонда на територији Града.

Табела 11: *Број стоке, према попису пољопривреде 2012.*

Врсте стоке		Град Нови Пазар	Удео у укупном броју у округу (%)	Удео у укупном броју у Србији (%)
Говеда	**Укупно**	9.645	17,87	1,06
	Краве	6.825	20,46	1,53
Свиње	**Укупно**	3.304	4,69	0,10
	Крмаче	66	0,74	0,02
Овце	**Укупно**	16.091	16,25	0,93

	Овце за	11.585	16,15	0,91
Козе	**Укупно**	1.576	22,39	0,68
Стока на испаши	*Говеда*	1.108	9,18	1,28
	Овце	772	2,94	0,18
	Козе	467	23,86	0,81

Извор: *Попис пољопривреде 2012 - Књига 2; Табела 5.2 Број стоке на испаши*

Ревитализација сектора сточарства је неопходна ако се желе искористити компаративне предности за узгој свих врста стоке у новопазарском крају. Оно што је забрињавајуће је да број грла стоке опада - нарочито у овчарству. Број оваца који је 1991. године износио 13.519 опао је за око 40% и на крају посматраног периода износи 8.067 грла. Од тога је 57% оваца за приплод (ово учешће 1999. године износило је 86%). Већина грла се гаји на уситњеним поседима и за личне потребе узгајивача, тако да је институционална подршка (побољшање генетског састава, сигурност пласмана, развој адекватних и сертификованих прерађивачких капацитета, обука пољопривредника) неопходна, било да долази од стране државе, локалних власти или међународних донаторских програма. Повећан је узгој живине, што је условило пораст прерађивачких капацитета у овом сектору (преко 55.000 комада према подацима из 2005. године).

Материјална и културна добра и заштићена природна добра

Културна добра су ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса које уживају посебну заштиту утврђену Законом о културним добрима („Службени гласник РС“, бр. 71/1994). Културна добра, у зависности од физичких, уметничких, културних и историјских својстава су: споменици културе, просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места - непокретна културна добра; уметничко-историјска дела, архивска грађа, филмска грађа и стара и ретка књига - покретна културна добра. Културна добра, у зависности од свог значаја, разврставају се у категорије: културна добра, културна добра од великог значаја и културна добра од изузетног значаја.

Заштићена културна добра на територији Града

Град Нови Пазар је економски, индустријски, културни, образовни, здравствени, спортски и политички центар региона. Културни живот у Граду креира неколико институција и то: Дом културе „Ослобођење“, Народна библиотека „Доситеј Обрадовић“, Музеј „РАС“, Удружење ликовних уметника, Регионално позориште и 3 културно-уметничка друштва. Историјски архив „РАС“ у Новом Пазару је институција културе која се бави пословима заштите архивске грађе и регистраторског материјала на територији града Новог Пазара, Сјенице и Тутина. Основан 1975. године као одељење Историјског архива у Краљеву.

Посебну вредност овог мултиетничког и мултикултурног простора, где се сусрећу западна и источна цивилизација, чине бројни културно-историјски споменици. Најпознатији су Стари Рас као прва престоница Србије и Сопоћани који представљају импресивну целину средњовековних спомника под заштитом УНЕСЦО-а. У оквиру културног комлекса налазе се утврђења, цркве и манастири, и то манастир Ђурђеви Ступови, црква Св. Апостола Петра и Павла, Новопазарска тврђава, Стара чаршија, Алтун-алем џамија, стари хамам Гази Иса-бега Исхаковића, Амир-агин хан, археолошки локалитет Новопазарске бање, Рељина Градина (Варево) и Градина (Постење).

Од споменика културе који су под заштитом Републике Србије, издвајају се следећи локалитети који имају највећи културно-туристички потенцијал (поређани су хронолошки-према периоду изградње):

- ПЕТРОВА ЦРКВА у Расу је била прва епископија, прва архиепископија Срба која одолева зубу времена, ратовима и вековним променама на простору око ње;
- МАНАСТИР ЂУРЂЕВИ СТУПОВИ (МАНАСТИР СВЕТОГ ЂОРЂА) основао је велики жупан Стефан Немања, на узвишењу изнад престонице Раса;
- МАНАСТИР СОПОЋАНИ у близини Раса. Задужбина краља Уроша И;
- живопис ЦРКВЕ СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ у Сопоћанима представља један од најимпресивнијих фреско-ансамбала у византијском сликарству;
- НОВОПАЗАРСКА ТВРЂАВА настала је у шестој деценији ЦIВ века, непосредно по оснивању Новог Пазара. Подигао ју је познати скопски крајишник Иса-бег Исхаковић као мало градско утврђење;
- ХАМАМ ИСА-БЕГА ИСХАКОВИЋА у Новом Пазару саграђен је између шездесетих и седамдесетих година XV века као задужбина Иса-бега Исхаковића, оснивача Новог Пазара. Налази се у најстаријем делу града, у непосредној близини турске тврђаве, на десној обали Рашке;
- АЛТУН-АЛЕМ ЏАМИЈА у Новом Пазару са златним алемом-каменом, спада у најчувеније новопазарске џамије;
- Средњовековни ГРАД ЈЕЛЕЧ 12 км јужно од Новог Пазара, први пут се помиње 1282. године, а у литератури је познат као жупски град саграђен на неприступачном терену. Мањих је размера и данас је потпуно у рушевинама;
- АМИР-АГИН ХАН у Новом Пазару налази се у центру града, потиче из XVII и XVIII века;
- ЦРКВА СВЕТОГ ДИМИТРИЈА у Јаначком пољу је грађена половином XVII века;
- ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛЕ у штитарима припада групи сеоских гробљанских цркава насталих у време турске власти, у околини манастира Сопоћани. Црква је настала средином XVII века;
- СТАРИ ХАМАМ у Новопазарској бањи, сасвим је вероватно да је хамам изграђен убрзо по насељавању Турака;
- ЧЕЛЕБИЈА (АРАП) ЏАМИЈА у Новом Пазару први пут се помиње у попису из 1528. године, што говори да ова грађевина спада у ред најстаријих. Џамију је подигао Хасан челебија.

Расположиви простор у коме се може одвијати и презентовати културна делатност у граду је доста скучен и ослања се на биоскопску салу од 500 седишта и Медија центар са галеријом. Поред наведеног простора, као простор погодан за потребе културних дешавања може се користити: башта Дома културе, Градска тврђава и језгро Старе чаршије.

Заштићена природна дорба

У заштићена природна добра спадају национални паркови, паркови природе, предели изузетних облика, општи и специјални резервати природе, споменици природе и заштићена станишта.

На територији Новог Пазара нема евидентираних површина које имају статус заштићених природних добара.

ОБЈЕКТИ И ДРУГА ИНФРАСТРУКТУРА ОД ПОСЕБНОГ ЗНАЧАЈА (КРИТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА)

Критична инфраструктура се односи на широк опсег различитих средстава и имовине који су неопходни за свакодневно функционисање друштвених, економских, политичких и културних система у држави. Било какав прекид у елементима критичне инфраструктуре представља озбиљну претњу за правилно функционисање ових система и може довести до оштећења имовине, људских жртава и значајних економских губитака. При изради процене угрожености идентификују се објекти критичне инфраструктуре чије функционисање могу угрозити елементарне непогоде и друге несреће.

Електроенергетска инфраструктура

Електроенергетски систем обухвата производњу, пренос и дистибуцију електричне енергије. Системи у оквиру електроенергетске инфраструктуре намењени производњи електричне енергије су електране, хидроелектране, термоелектране и објекти за производњу електирчне енергије из алтернативних (обновљивих) извора.

Производња и дистрибуција електричне енергије

Електродистрибуција Нови Пазар послује под окриљем ПД „Електросрбија“ Краљево које снабдева 41.121 потрошача. Површина подручја које покрива Електродистрибуција на територији града Новог Пазара је 1.438,8 км^2, а укупно је електрифицирано 220 насеља и обухваћено је 26.615 домаћинстава. Према подацима из 2016. године количина преузете елекричне енергије на територији града Новог Пазара је 391.784 МЊх, од чега потрошња од стране домаћинстава износила је 166.012 MWh, а потрошња осталих корисника 84.559 MWh, са губицима од 141,048 MWh.

Електроенергетски водови, далеководи и трафостанице

Укупна дужина електродистрибутивне мреже на територији Града је 2.391 км, од тога дужина електродистибутивне мреже 35 кВ је 92 км, од 10 кВ је 606 км, а од 0,4 кВ је 1.694 км. На територији Новог Пазара, као део електроенергетског система налазе се трафостанице које су приказане у Табели 12., а у Табели 13. приказан је енергетски потенцијал ТС 110/х.

Табела 12: *Трансформаторске станице*

Нови Пазар	Број трансформаторских станица и инсталисана снага (MBA)							
	110/х		35/х		20/0,4		10/0,4	
	Број ТС	MBA	Број ТС	MBA	Број ТС	MBA	Број	MBA
	2	95	10	76	/	/	596	167

Извор: *ЕПС Дистрибуција, http://epsdistribucija.rs/pdf/Energetski_podaci_2016.pdf*

Табела 13: *Енергетски показатељи ТС 110/ц за 2016. годину*

Назив ТС	Инсталисана снага (MVA)	Максимална (MW)	Максимална једновр. (MW)	Проток електричне енергије		Фактор снаге цос φ
				Активна (MWh)	Реактивна (MVArh)	
Нови Пазар 1	63	58,83	55,75	252.179	76.955	0,9565
Нови Пазар 2	31,5	27,46	20,66	118.781	36.927	0,9549

Извор: *ЕПС Дистрибуција, хттп://епсдистрибуција.рс/пдф/Енергетски_подаци_2016.пдф*

Постоје две трафостанице из којих се преузима електрична енергија од преносног система, као и две електране које су прикључене на дистрибутивну мрежу. Хидроелектрана од 35 КВ је у власништву Електродистрибуције. Укупан број далековода у власништву Електродистрибуције је 87. Преглед трансформатских станица ТС 35/10 кВ на територији града Новог Пазара дат је у Табели 14.

Табела 14: *Постојеће трафостанице снаге 35/10 кВ*

Ред. бр.	Назив ТС	Постојећи капацитет	Планирани капацитет
1.	ТС 35/10 кВ „Центар“	2х8 MBA	2х8 MBA
2.	ТС 35/10 кВ „Југ“	2х8 MBA	2х8 MBA
3.	ТС 35/10 кВ „Запад“	8+4 MBA	2х8 MBA
4.	ТС 35/10 кВ „Север“	1х4 MBA	1х4 MBA
5.	ТС 35/10 кВ „Исток“	1х8 MBA	1х8 MBA

Извор: *ЕПС Дистрибуција, хттп://епсдистрибуција.рс/пдф/Енергетски_подаци_2016.*

Редовни правци снабдевања Новог Пазара електричном енергијом су:
- Конарево - Нови Пазар - далековод 110 KV;
- Сјеница - Нови Пазар – далековод 110 KV;
- Валач - Нови Пазар - далековод 110 MWh;
- Сјеница - ТС 35/10;
- Дуга Пољана - ТС 35/10 Јанча.

Ако дође до прекида редовног снабдевања, **алтернативни извори снабдевања електричном енергијом** су:
- **ХЕ „Рас“** – налази се на реци Рашка, која припада сливу реке Ибар, са просечном снагом 2 MW. Електрана је лоцирана у близини Сопоћана. Водозахват је на изворишту Рашке са деривационим тунелом дужине 4.267 м, и цевоводом дужине 60 м. У склопу електране налазе се и црпне станице снаге 2 ц 200 kW, за препумпавање воде из других незахваћених врела у деривацију електране. Инсталисана енергентска снага електране износи 5.600 kW. Одржавање и експоатацију обавља РО „Електрорас“ Нови Пазар.

Снабдевање енергентима (мрежа дистрибуције енергената)

Основна подела енергената је на примарне (нафта, гас и угаљ обновљиви извори енергије) и секундарне енергенте (енергенти који се користе након измене примарних енергената: топлотна енергија...). Снабдевање енергентима на територији Новог Пазара се односи на снабдевање нафтним дериватима (дизел, бензин), ТНГ (гасом за аутомобиле), земним гасом, огревним дрветом и угљем.

Складишта гаса и гасоводи

На територији града Новог Пазара не постоји гасна мрежа. Гасне пумпе које послују на територији града Новог Пазара су:

1. ДОО „НАИЛ-ИМПЕЦ“, Петрова Црква, Стевана Немање бб;
2. ДОО „МН Петрол“, Дубровачка бб;
3. ДОО „КРИОГАС“, Постење бб;
4. ДОО „АС-ГАС ПРОМ“, МУР бб;
5. ДОО „ЕНЕРГОЖУПА“, Дубровачка бб;
6. ДОО „САДОВИЋ ПЕТРОЛ“, Дубровачка бб;
7. ДОО „НИС ЈУГОПЕТРОЛ БС Нови Пазар 2“, Саве Ковачевића бб;
8. ДОО “ АД ЛУКОИЛ БЕОПЕТРОЛ БС Нови Пазар “, Генерала Живковића бб;
9. ДОО “ САДОВИЋ ПЕТРОЛА“, Саве Ковачевића бб.

Складишта нафте, течног нафтног гаса и нафтних деривата

Складиште нафтних деривата на територији Града не постоје. Ускладиштење и продаја нафтних деривата се врши на бензинским пумпама. На територији Града постоји 11 бензинских пумпи и то: 3 у Салаковцу; 1 у центру града, у улици 28. Новембра; 2 у насељу шестово код Петрове цркве; 3 дуж магистралног пута Нови Пазар - Рашка и 2 пумпе дуж магистралног пута Нови Пазар-Рибарићи.

На територији Града **нема објеката за прераду нафте и гаса, објеката за производњу биогорива и биотечности, као ни објеката нафтовода и продуктовода.**

Систем даљинског грејања

ЈКП „Градска топлана“ Нови Пазар је предузеће које за основну делатност има производњу и дистрибуцију топлотне енергије. Предузеће је основано под овим именом 1999. године. Предузеће свој рад базира на функционисању три котларнице, и то: „Централна котларница“ на мазут (2 x 7 MW) и две котларнице локалног типа „Луг“ (2 x 1,6 MW) и „Бор“ (2 x 1,1 МЊ) којима је основни енергент угаљ. Инсталирани капацитети у три котларнице износе 19,4 MW.

Тренутно се греје око 1.250 становника, око 400 корисника из пословне категорије, две средње и једна основна школа, као и једна здравствена установа - Дечији диспанзер. Укупна грејна површина износи око 121.000 м2 од чега 68% чини стамбени простор, 32% пословни простор.

Саобраћајна инфраструктура

Брдско-планински рељеф на територији града Новог Пазара, са веома уским долинама река, условљава заступљеност само једне врсте саобраћаја и то друмског. На простору Града се укрштају 2 значајна магистрална путна правца, преко којих Град остварује саобраћајне везе са централном Србијом, Косовом и Метохијом као и Црном Гором.

Од укупне новопазарске путне мреже у дужини од 765 км, највећи део представљају државни путеви III реда, односно локални путеви (76,08%). Савремени коловоз чини 27,7% укупне дужине путева. Веома су значајна два магистрална пута М-22 и М-8 који се пружају у правцу север-југ, исток-запад, као и регионални путеви који су само око 50% дужине задовољавајућег квалитета. Државни путеви I реда (магистрални путеви) заузимају 8,10%, док државни путеви II реда (регионални путеви) чине 15,82% укупне мреже путева. У току је изградња обилазнице која повезује регионалне путеве за Сјеницу и Тутин са магистралним путем Нови Пазар - Рибарићи, што ће знатно олакшати теретни саобраћај кроз Нови Пазар.

На територији Новог Пазара **велики недостатак у саобраћајном домену јесте непостојање железничке путне мреже.** Такође **није успостављен ни развијен речни и ваздушни саобраћај**.

Мрежа државних путева

Кроз територију Града пролазе следећи државни путеви I реда (магистрални):

- **Магистрални пут М-22** се пружа север-југ од Рашке, Новог Пазара и Рибарића и повезује средишњи део Србије и западно-поморавски коридор преко Новог Пазара са континенталним делом Јадранске магистрале.

Као наставак Ибарске магистрале овај путни правац има централну позицију на путној мрежи овог дела Републике Србије.

– **Магистрални пут М-8** се пружа у правцу запад-исток од границе општине Пријепоље (Аћиновићи) преко Сјенице, Дуге пољане, Новог Пазара (постоји веза са магистралним путем М-22) до Рашке, где се повезује са Ибарском магистралом. Траса овог пута представља значајну везу између Републике Србије и Црне Горе преко Новог Пазара.

Мрежа општинских путева

На територији града Новог Пазара пружају се следећи општински путеви:

– Пут бр. 118а Дојевиће – Пазариште – Себечево;
– Пут бр. 234 Врановина – Рајетиће;
– Пут бр. 235 Нови Пазар – Избице;
– Пут бр. 236 Пазариште – Делимеђе – Мелаје;
– Прикључак Р-234 Митрова река – Голија.

Мрежа градских саобраћајница

Градске магистрале опслужују највећи део локалног саобраћаја. Стање градске уличне мреже је лоше, при чему већина улица са савременим коловозом нема завршни слој асфалта.

Мрежу градских саобраћајница чине Кеј 37. сандџачке дивизије и Кеј 12. Српске бригаде, које се пружају дуж целе територије Града, уз ток реке Рашке. Веће улице које се прикључују овим саобраћајницама са леве обале реке Рашке су: Хаџет, Сарајевска, Луг, улица Рифата Бурџевића која се уједно простире паралелно са улицом Кеј 37. санџачке дивизије и на крају се на њу прикључује, док се са десне обале реке прикључују Градска улица и Јошанички кеј. Паралено од улице Кеј 12. Српске бригаде пружа се улица Стевана Немање и улица Миодрага Јовановића, затим улица Генерала Живковића, Радничка, Херцеговачка и Рас представљају веће градске саобраћајнице на десној обали реке.

Некатегорисани путеви

Некатегорисани путеви представљају капиларну мрежу у оквиру мреже ванградских путева на подручју општине. Град Нови Пазар поседује некатегорисане путеве у дужини од 582,30 км, који су углавном лошијег квалитета, а понекад и непроходни у зависности од временских прилика. Списак некатегорисаних путева дат је у Табели 15.

Табела 15:Списак некатегорисаних путева на територији града Новог Пазара

Ред. бр.	Путни правац	Дужина у км			
		Укупно	Асфалт	Туцаник	Земљани
1.	Нови Пазар-Батњик	10,00	10,00		
2.	Батњик-Јабланица	6,00		6,00	
3.	Пилорета-Тусимља	6,50		6,50	
4.	Копривница-Градановице	14,00		6,00	8,00
5.	Н. Бања-Цоковиће-Јова	12,50		6,00	6,50
6.	Зминац-Црнац	4,00			4,00
7.	Избице-Брестово-Пасји Поток	10,00		5,00	5,00
8.	Трнава-К. Стане-Брђани	10,50			10,50
9.	Ујниче-Брђани-Трнава	5,00		5,00	
10.	Рајтиће-Касаљ-С. Лаз-Златар	17,00			17,00
11.	Нови Пазар-Бабреж-Козник-Војковиће	18,50	1,00	8,50	9,00
12.	Лукаре-Гошево-Знуша	7,00		7,00	
13.	Лукаре-Гошево	6,00	0,45	5,55	
14.	Лукаре-жуњевиће-Војсалиће	7,00		7,00	
15.	Маљевци-Цврње-Драгочево-Грубетиће	15,00		7,00	7,00
16.	Лукаре-Беланска-Војковиће	13,00	9,00	4,00	
17.	Беланска-Грубетиће-Крчмара-Табалије	17,00		7,00	10,00
18.	Б. Воде-Мухово-Вилановo-Голија	15,00	6,00	9,00	
19.	Мухово-Граб-Крце	4,00			4,00
20.	Рас-Свиланово	2,00			2,00
21.	Бајевица-Рогиње-З. Долац	5,00		5,00	
22.	Нови Пазар-Војниће-Видово	6,00		6,00	
23.	Нови Пазар-Ђ. Ступови-Полокиће-Г. Поље	25,00	8,00	1,00	16,00
24.	Дојевиће-Трнава-Балетиће	7,00	2,50	4,50	
25.	Вубреговиће-Градина	4,00			4,00
26.	Сува ћуприја-Попе-Дојиновиће	12,00	1,00	11,00	
27.	Попе-Дојевиће-Вратло	5,50		5,50	
28.	Попе-Вевер-Кулине-Окосе	6,00		2,50	3,50
29.	Павље-Окосе-Живалиће	5,00		2,50	2,50
30.	Вучиниће-Живалиће-Тврдошево	4,50		4,50	
31.	Цифтханови-Рагатац-Осоје	8,50		2,00	6,50
32.	Јан. Поље-Тросиће-Свилан.-Голија	15,00		3,00	12,00

33.	Јан. Поље-Бановица-Забрен	3,00		3,00	
34.	Ботуровина-Косурићe	6,00		6,00	
35.	Дежева-Судско Село-Тусимиља	9,50	1,00	3,50	5,00
36.	М. Река-шарoње-Јоше-Голија	21,00	21,00		
37.	Запуже-Бекова	4,50		2,00	2,50
38.	Веле Воде-Цебинац-Буце	5,50		5,50	
39.	Витош-Бањска	4,50			4,50
40.	Алуловиће-Будиће	3,00	1,00	2,00	
41.	Багари-Забрде-Ходжово	8,00		1,00	7,00
42.	Сопоћани-Грачани-Селац-Вучиниће	11,00		4,00	7,00
43.	Свићи-Лукоцрево	6,00		6,00	
44.	Н. Пазар-Браковићи-Варево-Брестово	7,00	2,50	4,50	
45.	Нови Пазар-Бања-Драгунац-Брестово	9,00	4,00	2,00	3,00
46.	Пилорета-Постијење-Блажево	6,00			6,00
47.	Мишчиће-Долац-Скуково	4,00		4,00	
48.	Шарoње-Љуљац-Вратло	5,50	1,00	4,50	
49.	Мур-Загуљача-Охоље	6,00	1,00	5,00	
50.	Врановина-Тодорица-Брезовица	4,00		0,50	3,50
51.	Муровиће-Кнежевиће-Комиње	5,00		5,00	
52.	Илида-Ситнице-Петрова-Јасеновик	5,00	1,35	3,65	
53.	Псији Поток-Бадлава-Бебериште	7,00		3,00	4,00
54.	Багри-Првеновиће-Црноћа	4,00			4,00
55.	Багари-Слатина-Себечево	5,00		4,00	1,00
56.	Хаков Хан-Паралово	3,50		3,50	
57.	Јелец Град-Атке	3,50		3,50	
58.	Јусуф Поток-Видово	2,00	2,00		
59.	Зелениште-Полошки Поток-Драмиће	6,00		2,00	4,00
60.	Врановина-Полокиће-Шарoње	6,00	1,00	3,00	2,00
61.	Пазриште-Бобовик-Себечево	10,00		10,00	
62.	Спужаница-Бубреговиће	4,00			4,00
63.	Рајчиновиће-Рајчиновића Бања	1,50	1,50		
64.	Шарoње-Драмиће	4,00	4,00		
65.	Буковче-Калудра-Пересије	3,80			3,80
66.	Шаре-Крће	8,00		8,00	
67.	Врбасиће-Горанџа	3,00		3,00	
68.	Лукаре-Врбасиће	5,00		5,00	
69.	Бајевица-Врбасиће	5,00		5,00	
70.	Комиње-Кожље	3,00		3,00	

71.	Комиње-Голо Брдо-Долац	10,50		10,50	
72.	Бекова-Батини Поток	4,00			4,00
73.	Беле Воде-Буче	10,00		10,00	
74.	Козник-Мухово	5,00		3,00	2,00
75.	Буце-Осаоница	6,00			6,00
76.	Буце-Јанча	2,00		2,00	
77.	Магистрал-Крушево	5,50		5,50	
78.	Пожега-Савци	3,00	1,80	1,20	
79.	Јуковача-Крушево	5,00		5,00	
80.	Осаоница-Горње Штитаре	4,00	1,70	2,30	
81.	Одојевиће-Зминац-Баре-Рајетиће	8,00		8,00	
Укупно		**582,30**	**82,80**	**297,70**	**201,80**

Друга саобраћајна инфраструктура

Аутобуске станице

Главна аутобуска станица Нови Пазар налази се мало даље од центра града, у улици Омладинских бригада бб. Нови Пазар је саобраћајно одлично повезан са свим местима у околини и у региону. Линије које свакодневно полазе са главне аутобуске станице се остварују ка Београду, Сарајеву, Крагујевцу и Краљеву.

Редовни поласци аутобуса са главне аутобуске станице Нови Пазар се остварују према: Крушевачком мосту, Козареву, Тушимској реци, Трнави, Нетврђу и Брђанима. Такође реализују се и линије од болнице до Новопазарске бање, као и од центра града до Суве ћуприје.

Нови Пазар је саобраћајно одлично повезан и са осталим селима у околини, па са главне аутобуске станице Нови Пазар саобраћају редовне аутобуске линије према околним селима и местима, и то према: Рашкој, Белим водама, Витошу, Тутину, Рибарићима, али и према осталим местима у околини.

Мостови, тунели и надвожњаци

У самом центру Града на реци Рашки постоје два моста, а један од њих је на магистралном путу Рашка-Нови Пазар-Рибарићи. Њиховим урушавањем саобраћај би био отежан. Ипак, постојали би алтернативни правци преко којих би се саобраћај могао одвијати.

Мостови на територији града Новог Пазара су:

1. Мост преко Бањске реке, М-22 улаз Новог Пазара;
2. Мост преко Бањске реке на путу 235, у правцу Ново Пазарске бање;
3. Мост преко реке Рашке, из улице Михајла Пупина према Јабланичкој улици;
4. Мост преко реке Дежевске, (у близини Петрове цркве), улица Меше Селимовић;
5. Мост у правцу планине Голија, у селу шарoње;
6. Мост у близини планине Голија;
7. Мост преко реке Рашке (Царска ћуприја), магистрални пут 29 улица Димитрије Туцовић;

8. Мост преко реке Рашке, улица Кеј 12. Српске Бригаде према улици Димитрије Туцовић;
9. Мост преко реке Рашке, магистрални пут 22, улица Черкез Махала у правцу улице Кеј 12. Српске Бригаде;
10. Мост преко реке Рашке, магистрални пут 22 ул. Кеј 12. Српске Бригаде према Е-761;
11. Мост преко реке Рашке, улица 8. март у према улици Светотара Марковића;
12. Мост преко реке Рашке, у центру града, улица Стевана Немање према улици 1. мај;
13. Мост преко реке Рашке, код хотела Врбак;
14. Мост преко реке Рашке, улица Кеј 37. Санџачке девизије према Митровачкој улици;
15. Мост преко реке Рашке, улица Кеј 37. Санџачке девизије према Крагујевачкој улици;
16. Мост преко реке Рашке, улица Кеј 37. Санџачке девизије према улици Борски Кеј;
17. Мост преко реке Рашке, улица Кеј 37. Санџачке девизије према улици ћире Ратковића;
18. Мост преко реке Рашке, у Вареву на почетку обилазнице;
19. Мост преко реке Људске, на магистралном путу 203;
20. Мост преко реке Рашке, на магистралном путу 203 у близини Пазаришта;
21. Мост преко реке Јошанице, магистрални пут 22 према Својборској улици;
22. Мост преко реке Јошанице, магистрални пут 22 према улици Јакља;
23. Мост преко реке Јошанице, (код Украса), магистрални пут 22 према путу 206;
24. Мост преко реке Јошанице, магистрални пут 22 према улици Миладин Радуловић;
25. Мост преко реке Јошанице, магистрални пут 22 према Војковачкој улици;
26. Мост преко реке Јошанице, (код Искриног стадиона) у правцу Мурске улице према улици Кеј Скопских жртава;
27. Мост преко реке Јошанице, (код фабрике „Флорида“), Златиборска улица према улици Кеј Скопских жртава;
28. Мост преко реке Јошанице, у насељу Мур;
29. Мост преко реке Јошанице, магистрални пут 22 у правцу насеља Мур;
30. Мост на магистралном путу М-22 (Крушевачки мост);
31. Мост на магистралном путу М-22 (село Комиње).

ПТТ саобраћај и седишта јавних медија

Телекомуникације су битан чинилац у животу људи па и у области заштите и спасавања становништва и материјалних добара од елементарних непогода и других несрећа, али и сами телекомуникациони системи могу бити угрожени елементарним непогодама и другим несрећама, што може изазвати велике поремећаје у нормалном одвијању живота људи и у одвијању свих видова саобраћаја. Такође могу нарушити ефикасност у оперативним фазама заштите и спасавања становништва и материјалних добара.

Од значаја за рад система телекомуникација су: телефонске централе, разводна телефонска мрежа, радио и ТВ репетитори, антенски стубови мобилне телефоније.

На подручју Града створени су услови за реализацију телефонских прикључака преко класичне мреже која је 100% дигитализована или у руралном подручју путем бежичних технологија (WLL, CDMA или CLL). Може се остварити стална, брза и квалитетна веза ка интернету уз истовремено слободну телефонску линију.

На територији града Новог Пазара налазе се следећи ПТТ објекти:

- **36300 Нови Пазар 1**
  Локација: 28. новембра 55, Нови Пазар;
- **36302 Нови Пазар 2**
  Локација: Генерала Живковића бб, Нови Пазар;
- **36303 Нови Пазар 3**
  Локација: АВНОЈ-а бб, Нови Пазар;
- **36316 Нови Пазар 5**
  Локација: Кеј Скопских жртава бб, Нови Пазар;
- **36318 Нови Пазар**
  Локација: Рифата Бурџевића 246, Нови Пазар;
- **36319 Нови Пазар**
  Локација: Генерала Живковића 89, Нови Пазар;
- **36322 Нови Пазар**
  Локација: Јаћима Ристовића 3, Постење, Нови Пазар;
- **36305 Дежева, Нови Пазар;**
- **36306 Лукаре, Нови Пазар;**
- **36314 Радаљица, Нови Пазар;**
- **36321 Црквине, Нови Пазар;**

На територији Новог Пазара постоје следећи електронски медијски центри:

Телевизије

- Радио телевизија Нови Пазар, улица Стане Бачанина 29;
- Санџак телевизија, улица Димитрија Туцовића бб;
- Телевизија Јединство, улица Његошева бб;
- Јавна медиска установа РТС (дописништво), улица шабана Коче 91.

Радио станице

- Радио сто плус, улица 8. март;
- YU радио, Градска улица бб;
- АС радио, улица АВНОЈ-а 6.

Здравствена и социјална заштита

Здравствена заштита

Здравствене службе, као субјекат спровођења мере збрињавања, имају задатак да пружају хитне медицинске помоћи, као и да предузимају и одговарајуће мере за заштиту и очување здравља угроженог становништва. Такође, задатак здравствених служби су, између осталог, хигијенске мере ради остваривања хигијенско-санитарних услова.

Мрежу здравствених установа чине: Здравствени центар Нови Пазар и Дом здравља Нови Пазар. Оснивањем Дома здравља створена је установа примарне здравствене заштите која обезбеђује квалитетне услуге корисницима уз поштовање њихових права.

На градском подручју од здравствених установа налазе се:

- **Дом здравља** у улици Генерала Живковића 1;
- **Здравствене службе у оквиру Дома здравља „Нови Пазар“**:

Служба за здравствену заштиту деце и школске деце - школски и дечији диспанзер основан је 1952. године као самостална установа у улици Стевана Немање 19. Од 1989. године почео је да ради Нови Дечији Диспанзер који има Саветовалиште за одојчад, Саветовалиште за младе, Развојно саветовалиште и Службу за имунизацију. Служба за здравствену заштиту деце Дома здравља „Нови Пазар“ брине о здрављу око 32.000 деце узраста од рођења до навршених 18 година. У служби је запослено 16 педијатара, 5 лекара опште медицине, 5 стручних сарадника (психолог, 3 логопеда, 1 соматопед), 1 виша медицинска сестра, 1 струковна медицинска сестра, 38 едицинских сестара 5 спремачица.

Служба за здравствену заштиту одраслог становништва - у служби опште медицине функционише 18 пунктова од тога 5 у граду и 13 у ванградским насељима и то у Дежеви, шарању, Врановини, Дојевићу, Пожеги, Вучинићу, штитарима, Белим водама, Трнави, Лукарима, Грубетићу Рајетићу и Муру, као и превентивни центар. У служби опште медицине ради 44 лекара. Од тога на 2 специјализацији, 18 специјалиста опште медицине и 24 доктора медицине, и 47 медицинских сестара. Служба за кућно лечење и негу почела је са радом 02.08.2000. године са једним лекаром и три сестре-техничара. Данас служба има два лекара и пет сестара-техничара, један са високом медицинском школом и четири са средњом. Основни задатак центра за превенцију је интеграција и координација превентивних активности у Дому здравља са циљем јавне промоције здравља и превенције болести. У центру за превенцију раде: др Фахрија Затрић субспецијалиста за исхрану здравих и болесних људи и медицинска сестра Нермина Кочан.

Служба за здравствену заштиту жена - начелник службе је Др Кемал Кријешторац, главна сестра је Азра Кијевчанин, а за интервенције је задужена бабица Кецап Ријалда. У оквиру службе постоји 6 тимова:

- Тим 1: Др Кемал Кријешторац специјалиста гинекологије и акушерства и бабица Велма Угљанин;
- Тим 2: Др Зумра Дупљак специјалиста гинекологије и акушерства и медицинска сестра Едина Билаловић;
- Тим 3: Мр Др Мирсада Личина магистар гинекологије и акушерства и бабица Маринковић Тања;
- Тим 4: Др Сабина Абдагић специјлиста гинекологије и акушерства и бабица Снежана Милићевић;
- Тим 5: Др Ђуљхана Пупе и бабица Мерима Бихорац;
- Тим 6: Др Милош Божовић и бабица Емира Кицара.

Служба за хитну медицинску помоћ је основана као посебна служба 2000. године. У оквиру службе постоје две екипе у смени, једна за рад на терену, друга за рад у амбуланти. Од 2002. године служба добија једну просторију за обсервацију која се користи и за дневне болнице. Служба поседује 6 санитета од којих три са опремом која одговара минимуму европског стандарда (централни развод кисеоника, носила, даска за извлачење, стречери, кардиолошка столица, вакум удлаге, шанцове крагне, дефибрилатор, аспиратор, торбе за реанимацију, траума торбе). Амбуланта је повезана са собом за интервенције, која је уједно и опсервација са четири кревета, располаже са собом за реанимацију и још једном амбулантом за децу и трудице. Укупан број лекара, медицинских сестара и техничара у Служби: 2 специјалиста, 10 лекара опште медицине, 15 медицинских сестри/техничара, 16 возача.

Служба за стоматолошку здравствену заштиту - стоматолошке службе налазе се у школским и дечијим диспанзерима: ОШ Стефан Немања, ОШ Меша Селимовић, ОШ Десанка Максимовић, ОШ Вук Караџић, ОШ Братство, ОШ Селаковац, СШ Економска, СШ ТШЦ; затим у амбулантама при Дому здравља и истуреним амбулантама Дежева и Букреш. Служба за стоматологију ради од 1977. године. Укупан број запослених је 76, од тога 36 лекара, 8 зубних техничара и 32 сестре. По структури број запослених је следећи: 4 специјалиста стоматолошке протетике, 3 орална хирурга, 3 ортодонта, 8 дечијих превентивних лекара, 2 лекара опште стоматологије, 1 лекар за болести зуба и уста, 15 зубних техничара и 32 стоматолошке сестре.

Служба поливалентне патронаже је самостална радна јединица у оквиру Дома здравља „Нови Пазар“ и део је организационог система здравствене заштите на примарном нивоу. Служба је почела са радом 1970. године и данас броји 20 запослених, 1 струковна медицинска сестра, 3 више медицинске сестре и 16 сестара са средњом стручном спремом. Градско подручје подељено је на 6 месних заједница на којима ради 12 сестара, свака на свом микрореону. На сеоском подручју ради 7 сестара.

Апотека - има своју инфраструктуру и објекте на ударним локацијама у граду. У оквиру установе ради 5 апотека:

- Апотека I, ул. 28.Новембар 52 (стара градска апотека);
- Апотека II, ул. Генерала живковића 1 (у Дому здравља);
- Апотека III, ул. 28. Новембар 64 (преко пута Економске школе);
- Апотека IV, ул. Стане Бачанин 19 (у згради Дечјег диспанзера);
- Апотека V, ул. Димитрија Туцовића бб.

Свака апотека има по 2 фармацеута и неколико техничара, административне раднике и спремачице. Укупан број радника Апотеке је 37.

- **Амбуланте:** Студентска амбуланта се налази преко пута Државног факултета у Техничкој школи у улици Вука Караџића бб и има преко 3.500 регистрованих пацијената-студената; Амбуланта Букреш у улици 28. новембра 2; 12 сеоских амбуланти: Постење, Пожега, Врановина, Грубетиће, Дојевиће, Вучиниће, штитаре, Беле воде, Рајетиће, Мур, Одојевиће и Попе.
- **Здравствене станице:** Дежева, Шарошье, Лукаре и Трнава.

Дијагностички центар скенер (улица Гојка Бачанина 30) је основан 2003. године са основним циљем да пружи квалитетну медицинску услугу, савремену дијагностику и на тај начин олакша пацијентима лечење. Услуге које остварује су: мултислајсни скенер, магнетна резонанца, кардиолошки прегледи, колор доплер, ултразвучна дијагностика, Центар за дојку, неуролошки прегледи, мониторинг крвног притиска, гинекологија, санитетско возило.

У Новом Пазару се налази и Специјална болница „Новопазарска бања“ за лечење прогресивних мишићних и неуромишићних болести. Носилац здравствене заштите у Новопазарској Бањи је Завод за дистрофију, а ова установа располаже са најсавременијом опремом и спада у водеће рехабилитационе центре у Србији. Налази се на локацији путева Београд - Нови Пазар - Јадранско море, и од града Новог Пазара је удаљена 3 км. Ова установа обухвата комплекс болничко физикалне медицине. Богата је хипотермалним (температура до 15°Ц) и хипертермалним водама, са температуром воде на извориштy до 52°Ц. Смештајни капацитети ове установе је 211 лежајева, а све собе имају топлу воду.

Према подацима из 2013. године, капацитет Опште болнице износио је 420 лежајева. У случају потребе за збрињавањем већег броја повређених особа постоји могућност за формирање привремене болнице у кругу Опште болнице за 200 особа. Здравствену заштиту становништва Новог Пазара у 2013. години обезбеђивало је 211 лекара. Од 1.463 радника запослених у здравственим и социјалним установама, 211 су лекари. Подаци указују да 479 становника долази на једног лекара. Оптерећеност истих је велика, па се јавља потреба за ангажовањем додатног кадра. Расположивост стручног кадра у оквиру здравствених установа приказан је у Табели 16.

Табела 16: *Лекари, стоматолози и дипломирани фармацеути у здравственим службама, 2012.*

Лекари по специјализацији	Број лекара	Удео у укупном броју лекара (%)
Лекари – укупно	211	100
Лекари опште медицине	29	13,74
Лекари на	28	13,27
Лекари специјалисти	154	72,99
Стоматолози	35	/
Фармацеути	11	/

Извор: *РЗС, Општине и региони у Републици Србији, 2013.год. - 18.1.Лекари,стоматолози, фармацеути*

Амбуланте нису покривене радом лекара специјалиста, а само 4 лекара опште праксе покривају област која гравитира ка наведеним сеоским амбулантама. На руралном подручју Града је недовољан број здравствених објеката, а постојећим објектима је отежан приступ због удаљености и специфичне конфигурације терена. У Табели 17. представљена је техничка опремљеност здравствених установа.

Табела 17: *Техничка опремљеност здравствених установа*

Здравствене службе	Здравствена опрема	
	Врста опреме	**Количина**
Служба за здравствену заштиту одраслог становништва	ЕКГ – електрокардиограф вишеканални	10
Служба за здравствену заштиту жена	Ултразвук	1
	Колпоскоп	2
	Микроскоп	1
Служба за хитну медицинску помоћ	ЕКГ – електрокардиограф вишеканални	3
	Дефибтилатор полуаутоматцки	3
Служба за стоматолошку здравствену заштиту	Зубарске столице са пратећом опремом	21
Апотека	Дестилатор	4

Извор: Дом здравља, хттп://њњњ.дзновипазар.рс

Осим наведених најважнијих апарата за дијагностику и лечење, постоји и друга пратећа опрема. Здравственом центру у Новом Пазару недостају потребни апарати на одељењима гинекологије, хирургије, неурологије. Службе и диспанзери су такође у недостатку опреме и апарата.

У области здравствене делатности, делује и **Завод за јавно здравље Нови Пазар**, који обавља социјално-медицинску, хигијенско - еколошку, епидемиолошку и микробиолошку делатност. Завод за јавно здравље Нови Пазар налази се у улици Генерала Живковића број 1, а зграда је изграђена 1976. године.

У Заводу је запослено 27 радника, од тога 8 лекара, 3 медицинске сестре са вишом струковном школом, 8 медицинских техничара са средњом школом, 1 дипломирани хемичар, 1 дипломирани инфрматичар, 1 правник, 1 дипломирани економиста, 1 струковни економиста, возач и 2 спремачице. У оквиру Завода постоји 5 организационих јединица:

- Центар за микробиологију;
- Центар за хигијену и хуману екологију;
- Центар за превенцију и контролу болести:
- Центар за промоцију здравља, анализу, планирање и организацију здравствене заштите, информатику и биостатистику у здравству;
- Правна служба.

У Граду постоји неколико приватних амбуланти, које би биле ангажоване на пружању помоћи угроженим и повређеним лицима:

- Поликлиника Маровац, Сутрејска 9, Нови Пазар;
- Поликлиника Рамовић Омладинска 48, Нови Пазар;
- Поликлиника Прима Медика Вељка Влаховића бб, Нови Пазар;
- Поликлинике Нови Пазар – Поликлиника Босфор, Генерала Живковића бб, Нови Пазар;

Приватне апотеке на територији Града**:**

- Апотека Виола, Едварда Кардеља бб, Нови Пазар;
- Апотека А Пхарм, Стевана Немање 45, Нови Пазар;
- Апотека Hygia, 28. новембра бб, Расима Халиловића 47, Нови Пазар;
- Апотека Биолек, Стевана Немање бб, Нови Пазар;
- Апотека Ilax, Вишеградска 47, Нови Пазар;
- Апотека Ирис, 1. Маја 69, Нови Пазар;
- Апотека Кимел Лек, 1. Маја 7, Нови Пазар;
- Апотека Маја Пхарм, Партизанска 10, Нови Пазар;
- Апотека Медикамент, житни Трг Бб, Нови Пазар;
- Апотека Медиканам ВИ, Адела Дуљевић, Стевана Немање 2, Нови Пазар;
- Апотека Плива, Едварда Кардеља 7, Нови Пазар;
- Апотека Ремедија, Рифата Бурџевића 19, Нови Пазар;
- Апотека Вива, Стевана Немање Бб, Нови Пазар;
- Галафарм Апотека, Дубровачка 106, Нови Пазар;
- М & М Пхарм Апотека, Едварда Кардеља 38, Нови Пазар;
- Здравствена Установа Апотека Лиллй Дрогерие, Авној-А бб, Нови Пазар;
- Здравствена Установа Апотека Нина, Вере Благојевић бб, Нови Пазар.

Социјална заштита

Центар за социјални рад „Нови Пазар“ је носилац социјалне заштите у Граду и поседује властити пословни простор у оквиру Комбиноване установе социјалне заштите у Новом Пазару у улици Стевана Немање 198. Пословни простор се састоји од 17 канцеларија које су прилагођене потребама службе.

Према подацима из 2011. године под окриљем Центра за социјални рад се налази 10.517 лица и 731 новоевидентираних у 2012. години. Подаци показују да је значајно порастао број лица са потребама за социјалну помоћи у односу на раније периоде посматрања, што указује на потребу за развојем свих социјалних институција и организација, као и читавог сектора социјалне заштите. У Табели 18. приказане су организационе јединице у оквиру Центра за социјални рад „Нови Пазар“.

Табела 18: *Организационе јединице Центра за социјални рад „Нови Пазар“*

Унутрашње организационе јединице (Одељења) Центра за социјални рад		
Назив организационе јединице	**Број јединица**	**Број радника/запослених у организационој**
Служба за заштиту деце и младих	1	7
Служба за заштиту одраслих и	1	8
Служба за правне послове са	1	10
Служба за финанансијско-административне и техничке послове	1	8
Служба за планирање и развој	/	/
Служба за локалне услуге - Помоћ у	1	10
Пријемна служба	/	/
Домско одељење за смештај	1	43
Друго (директор и социолог)	/	2

Извор: *План и програм рада Центра за социјални рад Нови Пазар за 2013. годину*

Центар за социјални рад по потреби ангажује лекаре из Здравственог центра Нови Пазар, као и остале кадрове уколико се за њима укаже потреба. Од кадрова, Центар за социјални рад упошљава правнике, педагоге, андрагоге, социјалне раднике (чине највећи број запослених), психологе и социолога.

У оквиру **Службе за заштиту деце и младих** раде: Муртезић Сабиха, социјални радник - Руководилац службе и водитељ случаја; Алиходжић Алзејмин, специјални педагог - супервизор и водитељ случаја; Хонић Сабиха, социјални радник - водитељ случаја, шмрковић Музафера, дипл. педагог - водитељ случаја; Реджовић Фидахија, дипл. педагог - водитељ случаја; Доловац Адела, дипл. психолог - водитељ случаја и Мушовић Есма, дипл. правник - водитељ случаја.

Домско одељење за одрасле и старије „Нови Пазар“ (Геронтолошки центар) је установа социјалне заштите која је намењена социјално-здравственој заштити старих лица, са очуваним психо-физичким способностима.

Укупна површина дома износи 3.222 м^2, а капацитет је 80 места, од чега 25 за зависне кориснике, 25 за полузависне и 30 места за независне кориснике. Дом се налази у насељу Ерозија. У оквиру **Службе за заштиту одраслих и старих** раде: Новалић Решадија, социјални радник - Руководилац службе и водитељ случаја; Велимировић Светлана, дипл. социјални радник - супервизор и водитељ случаја; Турковић Мера, социјални радник -водитељ случаја; Ђуркић Аземина, социјални радник - водитељ случаја; Ђоровић Мирсада, социјални радник - водитељ случаја; Гавриловић Драгица, социјални радник – водитељ случаја; Плавшић Биљана, дипл. андрагог - водитељ случаја и Врујчанин -Љајић Ирма, дипл. психолог -водитељ случаја.

У оквиру **Службе за управно-правне послове са канцеларијом за материјална давања и пријемном канцеларијом** раде: дипл. правници Хасановић Махмут (руководилац службе), Османлић Хасан и Џанковић Мукадес, а послове из социјалне, породично-правне и старатељске заштите обављају Коничанин Емина и Токалић Ениса.

Служба за финансијско-административне, техничке и помоћне послове ангажована је на пословима и радним задацима из делокруга центра за социјални рад. шеф рачуноводства Центра је Љајић Самра дипломирани економиста, а благајник је Жупић Сафет. У служби општих или техничких послова раде: Брунчевић Бенсада - дактилограф и радник на централи; Лакота Мисала - административни радник; Мурселовић Асмир – домар; Мустафић Енес – возач; Коничанин Енес - обезбеђење и Факић Изета - хигијеничарка.

Служба „Помоћ у кући„ је нова служба успостављена 01.09.2012. године у циљу унапређења пружања услуга социјалне заштите на локалном нивоу. Руководилац службе је Муртезић Ирма - дипл. економиста. У служби је запослено осам геронтодомаћица: Симовић Данијела, Кајтазовић Муамера, Доловац Игбала, Лековић Сенада, Османлић Ајкуна, Муслић Јасмина, Кораћ Едина и Плојовић Џенета. Послове возача обавља Незировић Хивзо.

У Новом Пазару постоје социјалнохуманитарне - инвалидске (невладине) организације: Савез глувих са 1.100 лица оштећеног слуха и говора, Савез слепих са 185 чланова и Савез цивилних инвалида рата са 126 чланова, Друштво параплегичара са 45 чланова, Друштво за церебралну парализу са 94 чланова, Друштво за помоћ ментално недовољно развијених лица са 900 регистрованих ментално ометених особа. Финансирање постојећих Савеза се врши из средстава градског буџета. Такође постоји и Центар за децу „Дуга“, Саветовалиште за децу, омладину и породицу.

У Табели 19. приказан је број корисника социјалне помоћи по старосној припадности.

Табела 19: *Корисници социјалне заштите.*

Корисници социјалне заштите	**Број корисника социјалне заштите**		
	Мушкарци	**жене**	**Укупно**
Деца (0-17)	2.124	2.118	4.242
Млади (18-25)	619	599	1.218

Одрасли (16-64)	2.119	2.047	4.166
Остарели (65 и више)	493	458	951
Укупно	5.353	5.222	10.577

Извор: *План и програм рада Центра за социјални рад Нови Пазар за 2013. годину*

Водопривредна инфраструктура

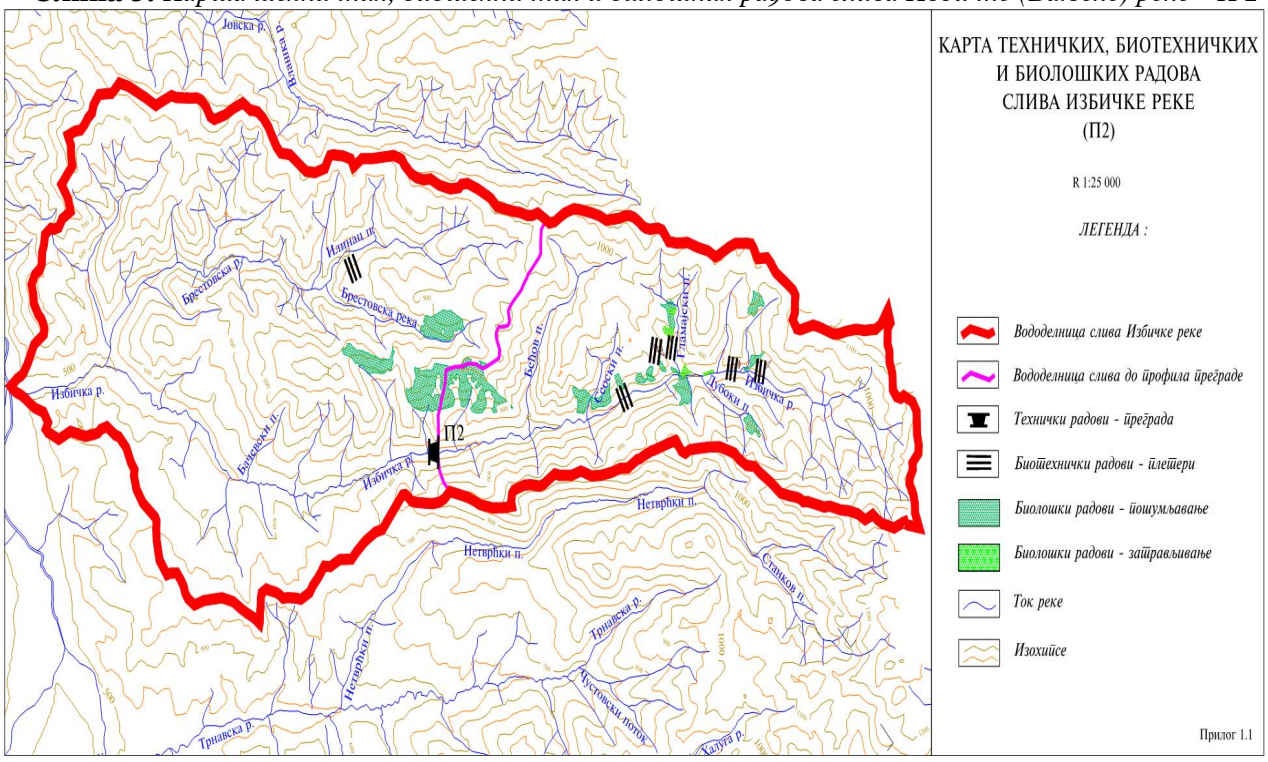
Под водопривредном инфраструктуром подразумевају се објекти, конструкције и инсталације које се налазе на водотоцима у функцији заштите од поплава, и регулисању и стабилизацији речног корита.

Изграђени системи активне и пасивне заштите на водотоковима II реда

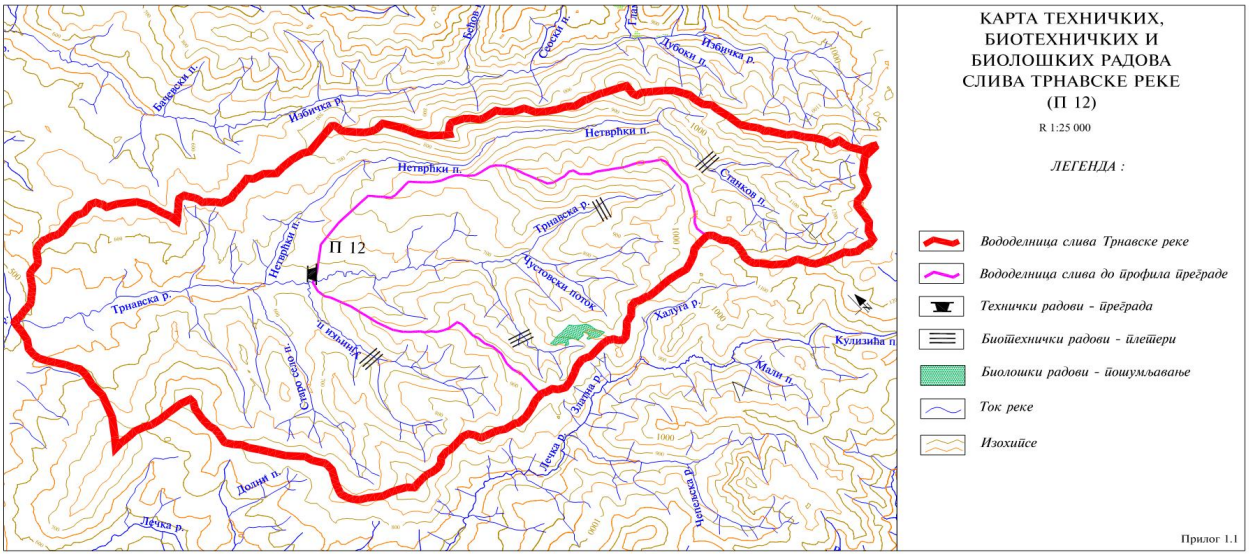
Река Бањска (Избичка) има трапезно корито, обложено каменом облогом. ширина у дну је око 6 м, а нагиб косина је око 1:1,5 м. Река Бањска је регулисана узводно од ушћа око 300 м до ПП „Утип“, док је од поменуте фабрике, узводно до Новопазарске бање, у дужини око 500 м корито неуређено. На ушћу Бањске у реку Рашку, као и уз ток реке Бањске уз леву обалу налазе се стамбено-пословни објекти. На Бањској реци налази се и колски мост. Мали просечан протицај као и хидраулички неповољан угао уливања Бањске реке у Рашку имао је за последицу таложење наноса у кориту. Низводно од ушћа Дежевске и Бањске реке, корито реке Рашке је релативно широко, углавном плитко. Са обе стране је осигурано жилама дрвећа, уз присуство наноса које бујице Бањске и Дежевске реке доносе и остављају у кориту Рашке.

На **Бањској реци** постоји бујична преграда на профилу П2 висине 5 м са подслапљем неправилног трапезоидног облика 6,7 м и зубом прегради, од камена у цементном малтеру. За потребе пројектовања прегради урађен је хидраулички и хидростатички прорачун.

Слика 3: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Избичке (Бањске) реке – П 2*

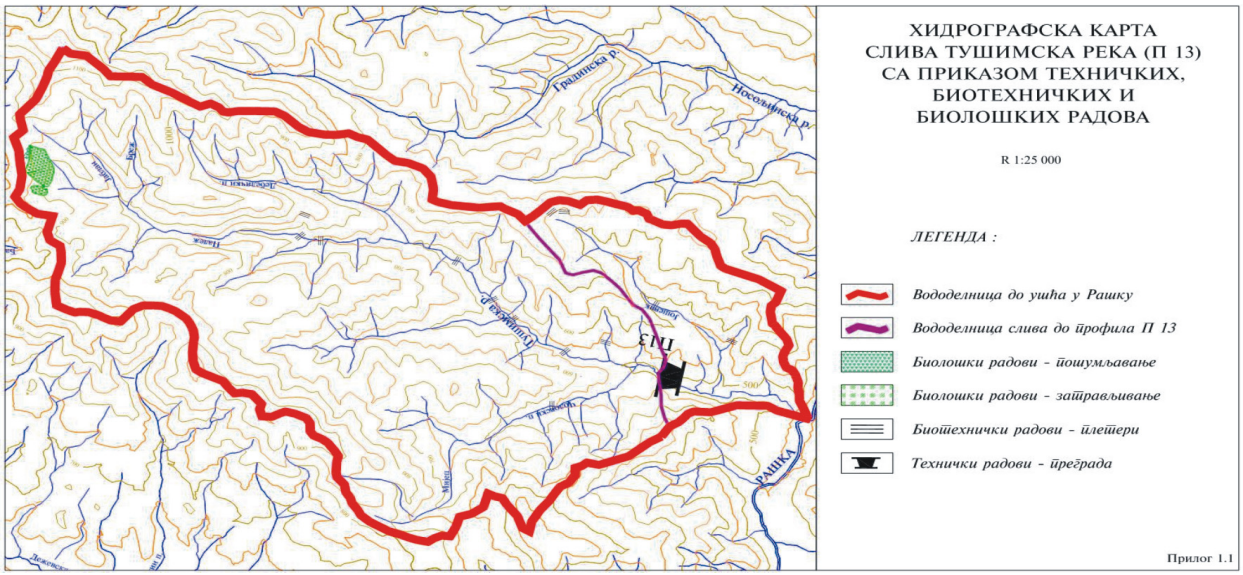

На **Трнавској реци** изграђена је бујична преграда на профилу П12 која је трапезастог облика и висине од 5 м. Укупна висина преграде од дна темеља до врха је 6 м. Дубина темеља преграде је 2 м. ширина трапезног прелива преграде је 1,2 м. У телу преграде остављени су отвори-барбокане (6 комада), због хидростатичког притиска и ради лакшег процеђивања воде. Димензије барбокана су 0,5 х 0,7 м. Подслапље је неправилног трапезоидног облика, у највећем делу ширине 17,6 м, а најужем 12,6 м.

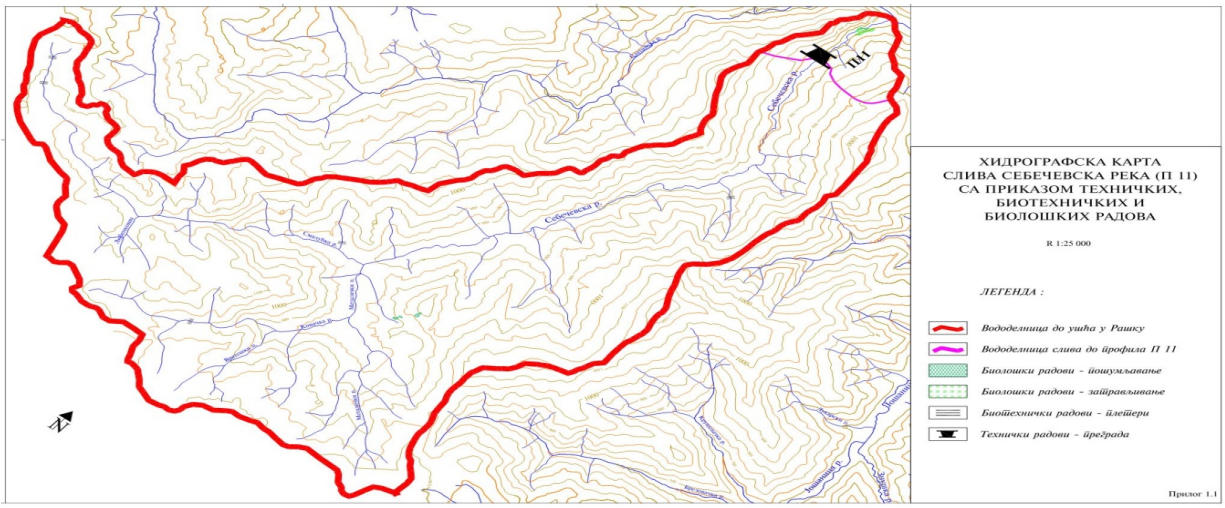
Уређено је натурално, односно, камени набачај заливен малтером и бетоном. Величина камења не сме бити мања од 0,45 м. Зуб преграде се ради каменом у цементном малтеру, на удаљености од преграде од 6,9 м. ширина зуба је 17,6 м, а дебљина 0,70 м.

Слика 5: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Тушимске реке – П 13*

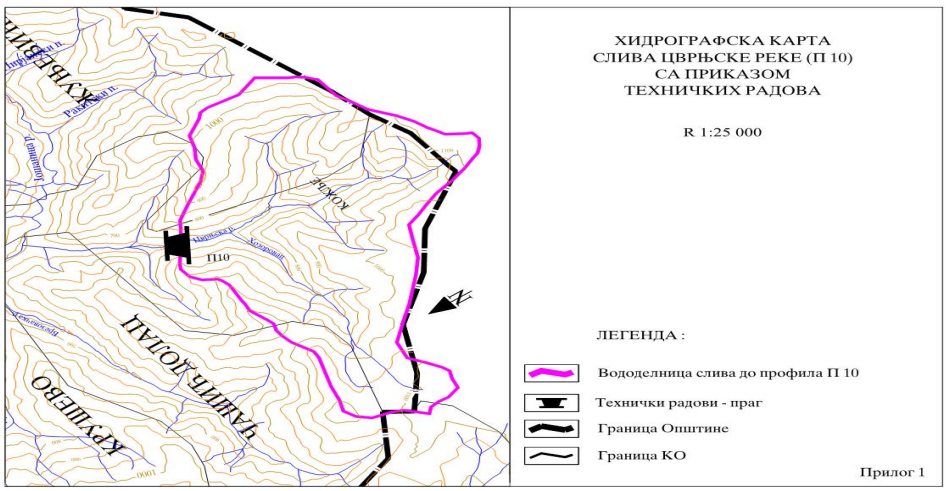
На **Себечевској реци** изграђена је бујична преграда на профилу П11. Преграда је трапезастог облика, корисне висине 4,5 м. Укупна висина преграде од дна темеља до врха је 7,5 м. Дубина темеља преграде је 2 м. Усвојена ширина трапезног прелива преграде је 1,3 м.

У телу преграде остављени су отвори-барбокане (8 комада), због хидростатичког притиска и ради лакшег процеђивања воде. Димензије барбокана су 0,5 ц 0,70 м. Подслапље је ширине 15,5 м и дебљине 0,5 м. Уређено је натурално, односно, камени набачај заливен малтером и бетоном. Величина камења не сме бити мања од 0,45 м.

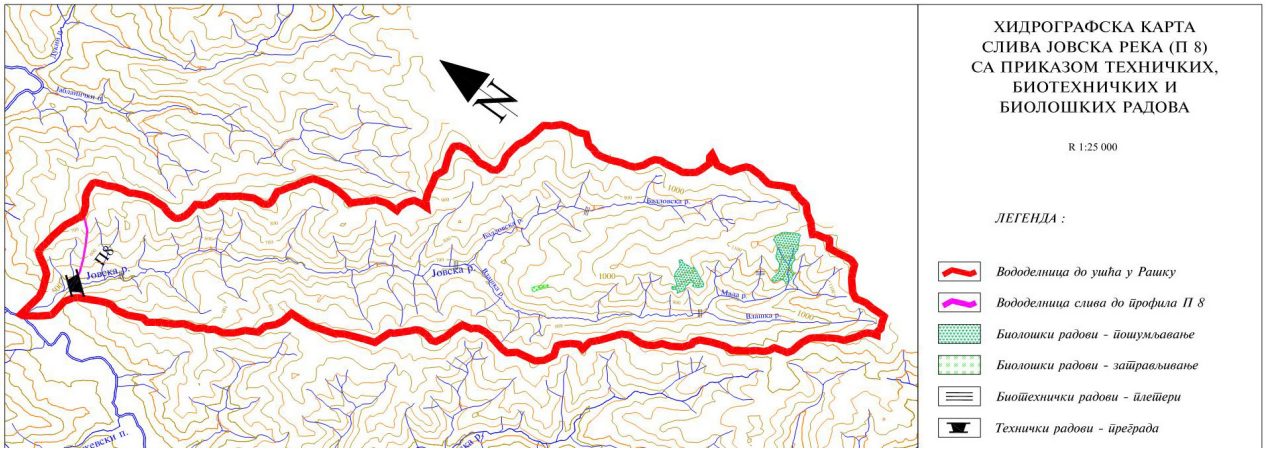
На **Цврњској реци** изграђена је бујична преграда на профилу П10. Праг је са преливом трпезног облика, корисне висине 1 м. Укупна висина прага од дна темеља до врха је 3,2 м. Дубина темеља прага је 1 м. Усвојена ширина трпезног прелива прага је 0,5 м. Послапање је ширине 160 м и дебљине 0,5 м. Уређено је натурално, односно камени набачај заливен малтером и бетоном. Величина камења не сме бити мања од 0,45 м. Зуб прага се ради каменом у цементном малтеру, на удаљености од прага од 5,2 м. ширини зуба је 19,5 м, а дебљина 0,70 м.

Слика 6: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Цврњске реке – П10*

На **Јовској реци** изграђена је бујична преграда на профилу П8. Преливна преграда је правоугаоног облика, корисне висине 2,5 м. Укупна висина преграде од дна темаља до врха је 4,5 м. Дебљина темеља преграде је 1,5 м. Усвојена ширина прелива преграде је 1 м. Преслапње је ширине 19 м, дебљине 0,5м. Зуб прага се ради од габиона, на удељености од прага од 5,6 м. ширина зуба је 23 м, а дебљина 0,5 м.

Слика 7: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Јовске реке – П8*

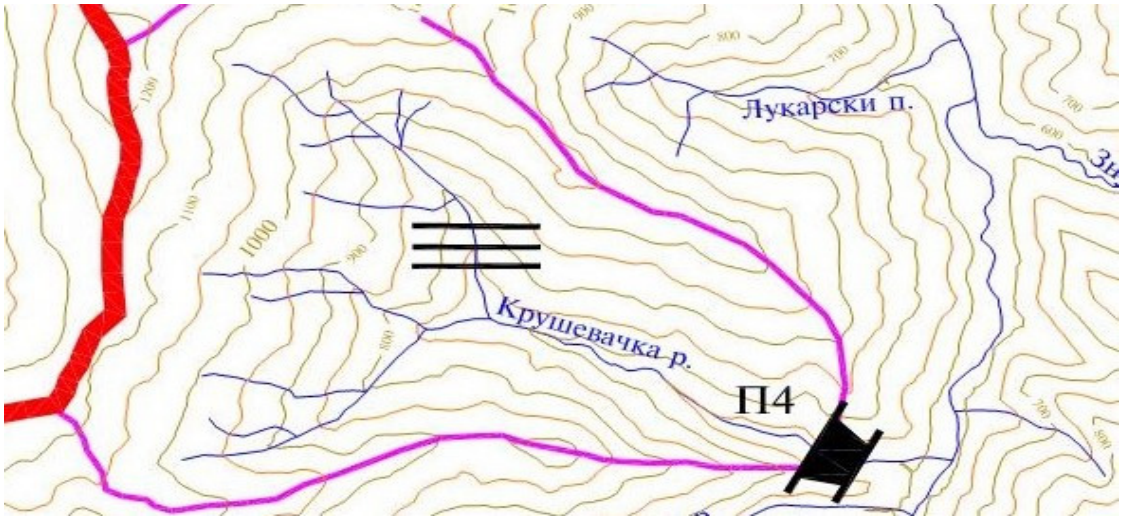
Бујична преграда на **Људској реци** изграђена на профилу П9. Преграда је трапезастог облика, корисне висине 4 м. Укупна висина преграде од дна темеља до врха је 7,7 м. Дубина темеља преграде је 2 м. Усвојена ширина трапезног прилива преграде је 0,9 м. У телу преграде остављени су отвори-барбонати (11 ком.) због хидростатичности притисака и ради лакшег процеђивање воде. Димензија барбокана су 0,5 ц 0,7 м. Подслапање је ширине 21,35 м и дебљине 0,5 м. Уређено је натурално, са каменим набачајима заливен малтером и бетоном. Зуб прага се ради камнеом у цементном малтеру, на удаљености од прага од 9,60 м. ширине зуба је 24,65 м, а дебљина 0,70 м.

Слика 8: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Људске реке – П9*

На **Крушевачкој реци** изграђена је бујична преграда на профилу П4. Преграда је трапезастог облика, корисне висине 1,70 м. Укупна висина преграде од дна темља до врха је 4,70 м. Дубина темеља преграде је 1,50 м.Усвојена ширина трапезног прелива је 0,5 м. У телу преграде остављени су отвори-барбоканае (5 ком.) због хидростатичког притиска и ради лакшег процењивања воде. Димензије барбокана су 0,3 х 0,4 м. Зуб преграде се ради каменом и цементним малтером, на удаљености од преграде од 6,6 м. ширина зуба је 12,7 м, а дебљина 0,70 м. Изграђена је на катастарској општини Крушево.

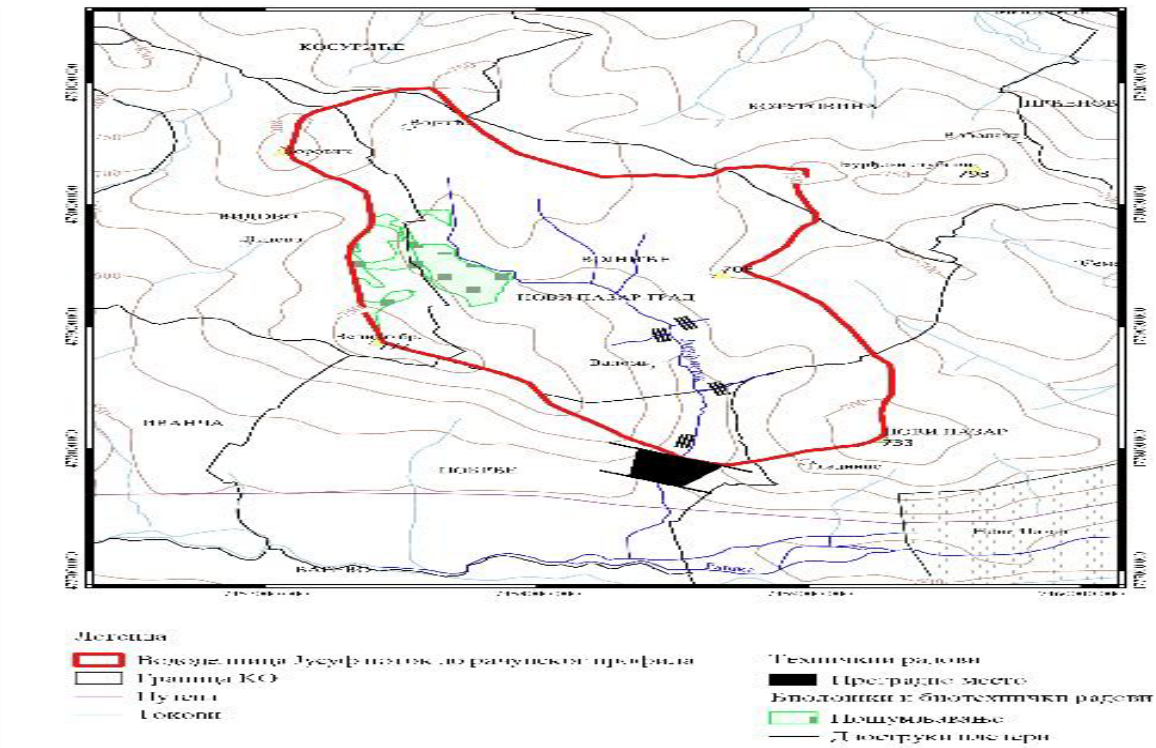
Слика 9: *Карта техничких, биотехничких и билошких радова слива Крушевачке реке*

– П4

Бујична преграда на **Јусуф потоку** је изграђена на профилу П11. Преграда је изграђена од камена у бетону са карактеристичним конструктивним деловима (зуб преграде и подслапље) и корисном висином од 2,50 м. Дно подслапља је од камена у бетону. Прелив преграде је трапезног облика, висине 1 м. Усвојена ширина трапезног прелива преграде је 0,8 м. Прелив преграде се залива бетоном МБ 20 у слоју од 20 цм. У телу преграде остављени су отвори-барбокане (7 комада) због хидростатичког притиска и ради лакшег процењивања воде. Димензије барбокана су 0,3 х 0,4 м. Такође ови отвори доприносе несметаном пролазу ихтиофауне, тако да се њихови биолошки процеси могу нормално одвијати. Дубина темеља преграде је 1,50 м. Подслапље преграде је дужине 6 м, дебљине 0,65 м и обезбеђено је зубом. Зуб преграде се ради од камена у бетону, на удаљености од преграде од 6,0 м. ширина зуба је 14 м, а дебљина 0,70 м.

Слика 10. Карта техничких, биотехничких и билошких радова на Јусуф потоку

На Јошаничкој реци изграђене су три бујичне преграде, и то:

- Бујична преграда на профилу П 3 је трапезастог облика, корисне висине 3,5 м. Укупна висина преграде од дна темеља до врха је 8 м. Дубина темеља преграде је 2,5 м. ширина трапезног прелива преграде је 1 м. У телу преграде остављени су отвори-барбокане (3 комада) због хидростатичког притиска и ради лакшег процеђивања воде. Димензије барбокана су 0,5 х 0,7 м.
- Бујична преграда на профилу П 6, чији је праг П 6-1 трапезастог облика и корисне висине 0,5 м. Укупна висина прага од дна темеља до врха је 4,5 м. Дубина темеља прага је 1,5 м. ширина трапезног прелива прага је 0,5 м. Подслапље је правилног трапезоидног облика, ширине 12 м. Уређено је натурално, односно, камени набачај заливен малтером и бетоном. Величина камења не сме бити мања од 0,30 м. Зуб преграде се ради каменом у цементном малтеру, на удаљености од прага од 6,7 м. ширина зуба је 17 м, а дебљина 0,70 м.
- Бујична преграда на профилу П 7, чији је праг трапезастог облика и корисне висине 1 м. Укупна висина прага од дна темеља до врха је 4,5 м. Дубина темеља прага је 1,5 м. ширина трапезног прелива прага је 0,5 м. Подслапље је правилног трапезоидног облика, ширине 16,65 м. Уређено је натурално, односно, камени набачај заливен малтером и бетоном. Величина камења не сме бити мања од 0,30 м.

Корито **Лечанске реке** није уређено целом дужином, зарасло је растињем, затрпано великим наслагама камена и другим материјалима. Постоји доста мостова који су нестручно урађени па долази до нагомилавања разног материјала, а самим тим и до изливања воде ван корита, која плави обрадиво земљиште, куће и поткопава локални пут. При већем порасту водостаја односи 2 импровизована моста у селу Бабреж и у селу Козник и на тај начин прекида путни правац Цвијетње - Леча - Церовик. У режији мештана села Козник крајем прошле године направљен је бетонски мост таквих димензија да га река више не може угрозити. Институт „Јарослав черни“ је израдио Пројектну документацију за бујичну преграду на Лечанској реци, чија се раеализција очекује у наредном периоду.

Корито **Рајчиновића потока** није уређено целом дужином, зарасло је растињем, затрпано великим наслагама камена и другог материјала. Корито је доста плитко и изграђено је 4 моста неадекватне висине који при порасту водостаја прете запушавању и изливању водотока и плављења 10-так домаћинстава. За трајно решење неопходно је укоричити водоток у Доњем Рајчиновићу и у пределу магистралних путева, а на осталим пределима корита извршити продубљивање и прочишћавање растиња.

Поток Ђурђеви Ступови је у ерозији у дужини од 1,5 км, а у водотоку потока изграђене су две заштитне преграде и улива се у пропусну цев бране која је део система кишног одвода. Корито није уређено целом својом дужином, зарасло је растињем, затрпано великим наслагама камена и другим материјалима.

Водоснабдевање

Делатност водоснабдевања на територији Новог Пазара обавља ЈКП „Водовод и канализација“. На територији Града укупно је прикључено 9 насељених места са укупно 83.016 становника, што значи да централни водоводни систем обезбеђује воду за 82,68% становника Града. Вода се захвата из изворишта реке Рашке која се даље прерађује и дистрибуира потрошачима.

У сеоским срединама се налазе јавни сеоски водоводи, који црпе воду из локалних изворишта. Такође је у великој мери присутно и индивидуално снабдевање домаћинстава из сопствених бунара или каптажа малог капацитета.

Објекти за прераду воде (градска водоводна мрежа)

На територији Града послове производње и дистрибуције воде за пиће, као и контролу квалитета сирове воде, одржавање објеката и уређаја водоводног система обавља ЈКП „Водовод и канализација“. Вода за пиће је хигијенски исправна. Узорковање и испитивање воде, тј. лабораторијска анализа воде се спроводи и на јавним чесмама. Заједнички водовод у Новом Пазару, који датира још из 1960. године, замењен је новим водоводом са системом за пречишћавање пијаће воде током седамдесетих и осамдесетих година. Систем је временом дограђиван, али и поред тога у примарној и секундарној мрежи су и даље остали у употреби у великом проценту чак и до 70 % азбестно-цементни цевоводи.

За потребе прераде воде за пиће у Новом Пазару изграђена су два филтерска постројења:

- „старо“ које је изграђено 1962. године, и реконструисано 1992. године и
- „ново“ постројење, изграђено 1982. године.
- такође је изграђено и „најновије“ постројење које је пуштено у рад 2015. године.

Тренутно у постројењу постоје три затворена брза пешчана филтера са капацитетом прераде до 650 л/с. Бистрење воде се врши алуминијум-сулфатом и таложницима, док се хлорисање обавља гасовитим хлором.

Потребне количине и дистрибутивна мрежа

На основу броја становника, прикључености на водоводне системе и норми потрошње одређене су укупне потребе становништва за пијаћом водом. На основу анализе будућег стања и развоја потреба у прошлости одређене су потребе прехрамбене индустрије и туризма за висококвалитетном водом.

Анализа садашњих и будућих потреба за водом на територији Новог Пазара, за период до 2021. године приказан је у Табели 20. и 21.

Табела 20: *Потребе за водом (2021. године) ($10^6 м^3$/год.)*

Округ	Ук. вис. воде	Индустрија*	Укупно
Рашки округ, Нови Пазар	19,7	13,4	33,1

Извор: Уредба о утврђивању водопривредне основе Републике Србије (Сл. гласник РС бр. 11/02)

Табела 21: Оријентационо сагледавање снабдевања водом насеља ииндустрије

Округ, Град	Перспектива Водоснабдевања			
	Ближа		Дугорочна	
	Висококвалитетне воде	Воде нижег	Висококвалитетне воде	Воде нижег
Рашки округ, Нови Пазар	ПВ, Људска	ВТ	ПВ, Људска	ВТ

Напомена: ПВ – Све остале подземне воде; **ВТ** – Водоток

Извор: Уредба о утврђивању водопривредне основе Републике Србије (Сл. гласник РС бр. 11/02)

Укупна дужина дистрибутивне мреже износи 220 км, док је дужина доводне цеви сирове воде 17 км. Постојећи дистрибутивни систем чине:

- Јединствена мрежа I висинске зоне;
- 12 малих независних делова II висинске зоне и
- 4 мање територије III висинске зоне.

Водоводна мрежа је у јако лошем стању, застарела је, због чега се јављају губици у водоводном систему. читања водомера се врше једном месечно за привреду и институције, док се у домаћинствима чита једном у три месеца. На систему водоводне мреже прикључено је 9 насељених места, односно укупно 83.016 становника.

Изворишта

Град Нови Пазар располаже са термалним и минералним изворима, од којих су најпознатији извори у Новопазарској и Рајчиновића бањи, као и Слатински и Дежевски кисељак. Експлоатација геотермалних, минералних вода врши се црпљењем из сабирног базена у који дотичу воде које су самоизливом истекле преко каптажа од плитких копаних бунара.

Преглед изворишта на територији града Новог Пазара дат је у Табели 22.

Табела 22: Преглед изворишта на територији Новог Пазара

Ред. бр.	Село	Назив извора	КО	Капацитет извора Л/мим.	Први корисник
1.	Мишћиће	„Бунар“	Микшиће	30	Јереминић Светислав
2.	Микшиће	„Поток“	Микшиће	1,5	Јоловић Владислав
3.	Косуриће	„Слепак“	Косуриће	12	Глишовић Новица
4.	Дежева	вод. Конфекције „Батин поток“	Будиће	10	Конфекција - Дежева
5.	Дежева	„Батин Поток“	Будиће	8	ОШ Дежева
6.	Врболзи	„Стара вода“	Ботуровина	0,5	Смиловац Радојица
7.	Врановина	„Јоше“	Врановина	3	Себековић Мирко
8.	Запужа	„Тичари“	Полази	3	Мијаиловић Милутин
9.	Полузи	„Вирови“	Врановина	0,6	Бугарић Бранко
10.	Полкоце	„Блатине“	Полкоце	1,5	шковрић Милован
11.	Витош	„Вртача 2“	Туново	50	Глођовић Вукојица
12.	Врановина	„Дакина вода“	Витош	40	Николић Милодар
13.	Тенкови	„Изворови“	Тенкови	5	Бишевац Љубо
14.	Ковачево	„Илина вода“	Пустовлах	4	Петровић Миломир
15.	Ковачево	„Вртача“	Туново	60	Кулунџић Мато
16.	шарoње	„Годење“	шарoње	30	Конфекција шарoње
17.	Постење	„Раздоље“	Постење	1	Миловић Миломир
18.	Постење	„Трнавачки поток“	Постење	3	Васовић Радољуб
19.	Полорета	„Милошева вода“	Прлорета	2	Мутавџић Славомир
20.	Трстеник	„Клече“	Јова	6	Дробњак Живко
21.	Говковиће	„Код чесме“	Бања	2,5	Мијаиловић Владимир
22.	Јабланица	„Вучија вода“	Јабланица	4	Плавшић Богољуб
23.	Грађановиће	школски вод. Грађановиће	Грађановиће	6	Милосављевић Ранко
24.	Трнава	„Бела вода“	Избице	30	Ош Трнава
25.	Чепељ	„Студенац“	Чепељ	5	Нездировић
26.	Паралово	„Лаз“	Себечево	9	Брахић Хајриз
27.	Јошаница	„Врело“	Јошаница	60	Шемсовић Салиа
28.	Лукаре	„Бела вода“	Знуша	60	Ош Лукаре

29.	Жуњевиће	„Корита“	Жуњевиће	7	Радосављевић Милован
30.	Жуњевиће	„Баре“	Жуњевиће	0,5	Комљеновић Радивоје
31.	Жуњевиће	„Башча“	Жуњевиће	2,3	Комљеновић Јордан
32.	Цврње	„Бела вода 2“	Црвње	30	Раденковић Раденко
33.	Дојевиће	„Бунар“	Видово	3	Спасојевић Драгић
34.	Дојевиће	„Мочило“	Видово	1	ОЗО Дољевиће
35.	Дојевиће	школски вод.	Видово	4	ОШ Дољевиће
36.	Јасеновик	„Капсолача“	Ситничаре	2,6	Ницевић Фехо
37.	Пожега	„Код бункера“	Пожега	22	Хануша Неман
38.	Пожега	„Јадучка вода“	Пожега	6,5	МЗ Пожега
39.	Пожега	„Кукавичка ријека“	Попе	28,4	Хасановић Сулејман
40.	Горње Павље	„Бела вода“	Павље	60	Марковић Југо
41.	Дојиновие	„Здравац“	Страдово	1,5	Филиповић Милош
42.	Вучиниће	„Паветина“	Вучиниће	4	Вучићевић Радован
43.	Тврдошево	„Микјлова вода“	Вучиниће	4	Антонијевић Миломир
44.	Дојиновиће	„Чесма село“	Дојиновиће	30	Кућеровић Тимотије
45.	Попе	„Мујова вода“	Попе	1.5	Раковић Милосав
46.	Попе	„Рујац“	Попе	46	ОШ Попе
47.	Штитаре	„Добра вода“	Јанча	7	ОШ Штитаре
48.	Пољице	„Брацан“	Радаљица	23	Бешевић Симо
49.	Рогатац	„Лекинац“	Осаноца	19	Спасовић Раде
50.	Чебинац	„Гривњаш“	Јанча	24	Милић Будимир
51.	Пољице	„Врела“	Радалица	60	Поруничић Лазар
52.	Чебинац	„Дебела вода“	Јанча	20	Мрљеш Велизар
53.	Беле Воде	„Коритник“	Беле Воде	10	Русовић Харун
54.	Беле Воде	„Мала Грозничавица“	Буче	36	Конфекција Беле Воде
55.	Чебинац	„Врело“	Мухово	170	Љајад Халим
56.	Чебинац	„Врело“	Мухово	170	Латовић Идриз
57.	Бодовик	„Преображење“	Себочево	6	Рамовић Асим
58.	Себечево	„Велики Марковац“	Крушево	5	Доловац Ибро
59.	Рогиње	„Барник“	Себечево	5,45	Саитовић Ибрахим
60.	Дољани и Грачане	„Корита“	Сопоћани	14	Манасир Сопоћани

Снабдевање становништва храном

Снабдевање становништва храном почиње у области прехрамбене индустрије и пољопривреде, а одвија се преко објеката трговине прехрамбених производа и пијаца. Пољопривреда као један од снабдевача становништва храном обухвата биљну и сточарску производњу и са њима повезане услужне делатности, пре свега складиштење.

Производни објекти и капацитети

У сектору прехрамбене индустрије главни производно-прерађивачки капацитети су:

– **Млеко и млечни производи**

У граду Новом Пазару капацитети за прераду млека не задовољавају потребе локалног тржишта. Специфичност је да постоји млекара („Симлек“ - Дежева) која је специјализована за производњу различитих типова квалитетних сирева (шупљикасти сир, тврди качкаваљ), а такође поседује и све техничке услове и сертификате за извоз производа. Такође, у оквиру ове делатности битно је споменути и предузећа:

– ДОО „ФИНАГРО“, Миодрага Јовановића бб;
– ДОО „ПАВМЛЕК 2013“, Јаћима Ристовића 28.

Субјекти који се баве трговином на велико и мало прехрамбеном робом:

– „САМАЛД КОМЕРЦ“, Черкез Махала бб;
– „РАшЕД КОМЕРЦ“, Саве Ковачевића 5;
– „Нафака“ ДОО, Радничка 16.

Субјекти који се баве производњом меса и месних прерађивања су:

– „ЈУС-ИН“, ул. 1.Мај 46;
– МР „САМКО“, 7. Јула бб;
– СЗМТР „СТАРИ ГРАД 4“, 28. Новембра бб;
– СЗМТР„СТАРИ ГРАД 4“, Рифата Бурџевића 55;
– ДОО „АДЕМОВИЋ КОМПАНИ“, Козарево бб;
– МР „ХАЈДИН Р“, 1. Мај 10;
– Кланица „Аливо“, Избице бб
– СТР „ДИНА ХАДИЈА АВДИЋ ПР“, Генерала Живковића 5, и др.

– **Пекарски производи**

И поред постојања више пекара на територији Новог Пазара, јединe озбиљне капацитете има акционарско друштво за производњу хлеба и пецива „Полет“. Ово предузећа је приватизовано и остварује просечну дневну производњу од 12.000 комада.

Складишне просторије прехрамбених производа

Постоји велики број складишних простора у маркетима, супермаркетима и дисконтима. Такође, предузећа која се баве прехрамбеном производњом и прометом у оквиру својих објеката располажу са просторијама за складиштење материјала, полупроизвода и готових производа. Град Нови Пазар не располаже подацима о броју и капацитетима складишта прехрамбених производа.

Објекти и средства за дистрибуцију

Сви погони за производњу хране, складишта прехрамбених производа, власници фарми за узгој животиња и власници објеката за прераду меса имау своја средства за дистрибуцију.

То су камиони, моторна возила са приколицама, пекарска возила, цистерне, покретне хладњаче и остала моторна возила која су им потребна за обављање специфичне делатности. Град Нови Пазар не располаже подацима о објектима и средствима за дистрибуцију прехрамбених производа.

Органи државне и локалне самоуправе и хитне службе

Локална самоуправа управља јавним пословима од непосредног, заједничког и општег интереса за локално становништво, у складу са законом. Органи локалне самоуправе су: Скупштина града, Градоначелник, Градско веће и Градска управа.

Скупштина града је највиши орган Града који врши основне функције локалне власти, утврђене Уставом. Извршни органи су Градоначелник и Градско веће. За вршење управних послова и одређених стручних послова за потребе Скупштине, Градоначелника и Градског већа, образују се Градска управа. Градском управом руководи начелник Градске управе.

На територији града Новог Пазара делују следећи органи:

- Скупштина града, улица Стевана Немање 12, тел.: 020/331-040;
- Градска управа Нови Пазар, улица Стевана Немање 12, тел.: 020/313-644;
- Основни суд Нови Пазар, Житни трг 6, тел.: 020/312-511.

Од хитних служби неопходних за брзо реаговање, помоћ и деловање у случају ванредних ситуација могу се издвојити:

- Дом здравља Нови Пазар, улица Генерала живковића број 1, тел.: 020/314-722;
- Служба за хитну и медицинску помоћ Нови Пазар, улица Генерала Живковића број 1, тел: 020/194, 020/51000291;
- Полицијска управа Нови Пазар, Кеј 37. санџачке дивизије 26, тел.: 020/314-744;
- Полицијско одељење (ПО) Рајетиће, тел: 020/443-005;
- ПО Вучиниће, тел: 020/358-165;
- ПО Баре, тел: 020/484-010;
- ПО Буђево, тел: 020/485-127;
- ПО Дуга Пољана, тел: 020/5375-092;
- Градска апотека, улица 28. новембар 52, тел.: 020/313-590;
- Црвени крст, улица 12. српске бригаде 120, тел.:020/ 331-640;
- Ватрогасна јединица Нови Пазар, улица Миодрага Јовановића 6, тел.: 020/331-260

II ПОСЕБНИ ДЕО
ИДЕНТИФИКАЦИЈА ОПАСНОСТИ И ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА

Процена ризика је утврђивање природе и степена ризика потенцијалне опасности, стања угрожености и последица које могу потенцијално угрозити животе и здравље људи, материјална добра и животну средину. То је процес који обухвата утврђивање (идентификацију), анализу и евалуацију ризика. Процена треба да садржи описе свих сценарија који су базирани на основу референтних догађаја за све опасности које је Радна група идентификовала, затим контекст у којем су разматрани сценарији, резултате прорачуна ризика и нивоа ризика (матрице ризика), као и картографски приказ свих ризика.

На основу добијених и доступних података, Радна група је извршила идентификацију опасности карактеристичних за територију града Новог Пазара: ***земљотреси; клизишта, одрони и ерозије; поплаве; пожари и експлозије, пожари на отвореном.*** Проценом се дефинишу вредности утицаја наведених опасности посебно на сваку од следећих штићених вредности:

- Живот и здравље људи;
- Економија/екологија;
- Друштвена стабилност.

Резултати сценарија (последице и вероватноћа) комбинују се у матрици ризика која се састоји од две осе, осе последица и осе вероватноће, при чему се у процењивању вероватноће догађаја примењује један од три различита приступа (стручна процена, прогноза вероватноће и коришћење података о прошлим догађајима). Свака оса има пет вредности, што даје матрицу од двадесет пет поља. Наведених двадесет пет поља дели се у четири категорије ризика: низак ризик, умерени ризик, висок ризик и веома висок ризик. Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости. На крају, на карти града Новог Пазара приказују се поједини ризици - опасности и делови територије који су више или мање угрожени.

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ОПАСНОСТИ ОД ЗЕМЉОТРЕСА

Земљотрес је сложени динамички процес који се манифестује изненадним ломом стенских маса Земљине коре под дејством високих напона. Према начину настанка разликују се природни (тектонски, вулкански и урвински) и вештачки (вештачка акумулациона језера и др.) земљотреси. Земљотрес представља кретање тла услед наглих тектонских поремећаја у делу земљине коре – жариште (хипоцентар), на дубини Х – жаришна дубина.

Постојање система за идентификацију, обавештавање и евиденције

Систем за идентификацију земљотреса се остварује на републичком нивоу у надлежности Републичког сеизмолошког завода. Централна сеизмолошка станица у Београду располаже са ДАСА системом (Дигитална Аутоматска Сеизмолошка Аквизиција) који представља основу сеизмолошке мреже.

Данас, Републички сеизмолошки завод функционише у модернизованим условима заснованим на пројекту ДИРЕЦТЕ (ДИРЕЦТЕ - број пројекта НПОА/Г10/2004) којим је извршена модернизација система за аквизицију и пренос сеизмолошких података, оснивање центра за прикупљање, размену, аутоматску обраду, публиковање и анализу сеизмолошких података.

Мрежу сеизмолошких станица Србије чини 21 сеизмолошка станица са 63 дигитална канала које су опремљене различитом сеизмолошком опремом. Сеизмолошке станице су опремљене широкопојасним и краткопериодичним велосиметрима и акцелерометрима, дигитализатором, рачунарем за регистровање података и уређајима за комуникацију и пријем сигнала ГПС тачног времена. Евидентирање насталих земљотреса на подручју Новог Пазара се остварује преко сеизмолошке станице Нови Пазар. Карактеристике дате станице су приказане у Табели 23.

Табела 23: *Сеизмолошка станица Нови Пазар*

Код станице	Име станице	Лат (Н) Лонг (Е)	Алтитуде	Тип уређаја	Тип тла (ЕЦ-8)	Пренос података у реалном времену
ПАЗА	Нови Пазар	43.1576 20.5451	542	ЕТНА	А	Бежични линк

Извор: Републички сеизмолошки завод, http://www.seismo.gov.rs/Seizmoloske%20stanice_l.htm

Густина насељености и величина животињског фонда

Густина насељености

На територији града Новог Пазара живи (по попису из 2011. године) 100.410 становника од тога у самом граду живи 66.527 становника, док у селима живи 33.883 становника. Просечна густина насељености износи 135,3 стан./км^2.

Величина животињског фонда

Сточни фонд Новог Пазара приказан је у Табели 24.

Табела 24: *Број стоке, према попису пољопривреде 2012.*

Сточни фонд		Град	Удео у укупном броју у округу (%)	Удео у укупном броју у Србији (%)
Говеда	**Укупно**	9.645	17,87	1,06
	Краве	6.825	20,46	1,53
Свиње	**Укупно**	3.304	4,69	0,10
	Крмаче	66	0,74	0,02
Овце	**Укупно**	16.091	16,25	0,93
	Овце за приплод	11.585	16,15	0,91
Козе	**Укупно**	1.576	22,39	0,68
Стока на испаши	**Говеда**	1108	9,18	1,28
	Овце	772	2,94	0,18
	Козе	467	23,86	0,81

Извор: *Попис пољопривреде 2012 - Књига 2; Табела 5.2 Број стоке на испаши*

Морфологија и састав земљишта

Рељеф новопазарске регије има углавном брдско-планинска својства. Издваја се Пештерска висораван, уске долине Ибра и Лима на источним, односно западним границама, и планине (Голија, Радочело, Рогозна, Гиљева, Нинаја, Јадовник и Златар) по ободним деловима Пештерске висоравни.

Новопазарска котлина која се налази између Голије, Рогозне и Пештерске висоравни, протеже се правцем северозапад-југоисток, а пречник горњег обода (Голија-Рогозна) износи око 40 км. Њен најнижи део се простире од Пазаришта (560 м) до Постења (462 м) и носи назив Новопазарско поље - дуго 9 км и широко 800 м. Пештерска висораван (1.100 м) лежи између долина Ибра, Лима и Људске реке и са западне стране затвара Новопазарску котлину, док се на северу, преко Коритника (1.472 м), Кобилице (1.432 м), Ветреног брда (1.330 м), Хомара и Нинаје, наставља на Сјеничку висораван, у којој је спуштена Сјеничка котлина. Изграђена је од кречњака и на њој доминира крашка ерозија са увалама, вртацама и понорима, подземна хидрографија и пештере-пецине, по којима је висораван и добила име. У њој су спуштена два крашка поља: Пештерско и Коштан поље у Доњој Пештери. На крајњем западу новопазарског краја је безводна планина Нинаја, око које је размештено неколико насеља.

Састав земљишта новопазарског краја је веома разноврстан, па се срећу шкриљци, пешчари и конгломерати, кречњаци, флишни седименти, дијабоз-рожнаци, магматске стене, серпентини и перидотити, неогени и квартални седименти.

Палеозојски шкриљци се састоје од плочастих зелених филита, глинастих шкриљаца, глинаца и аргилошиста. Показују савршену шкриљавост. Боја им је најчешће плавичасто црна. Садрже у себи минерале кварца, оксиде гвожђа, турмалин, рутил и лискуне. Ове стене се лако распадају па се земљиште на њима брзо ствара и обнавља. Распрострањени су на простору Голије, а одатле се пружају на запад према Пријепољу и на југ према Новом Пазару. Земљишта на овим стенама су подложна клижењу и ерозији, па ова подлога није погодна за градњу.

Пешчари и конгломерати се јављају у северозападном делу регије у подножју планине Јавор, затим са десне стране Увца у Сјеничкој општини. У површинским деловима пешчари су испуцали и изломљени, а у дубљим банковити или масивни. Боје су светло сиве до љубичасте. Могу се користити као релативно добар грађевински камен због доста кварца у њима, јер показују добру тврдоћу и носивост. Најтврђи међу њима су пешчари на потезу између Цоковића и Тутина. Земљишта су растресита јер садрже доста песка, лака су за обраду и добро одржавају влагу.

Кречњаци су веома распрострањени у Новопазарској регији. Углавном су тријаске и кредне старости, при чему су ови први знатно распрострањенији. Изграђују планину Гиљеву и Велику Нинају, затим цео северни обод Сјеничке котлине, клисуре Увца и Кладнице и огранке Златара. То су мало педогеничне стене јер садрже мало нерастворног остатка, па су земљишта на њима веома плитка. Са већих нагиба земљиште се лако девастира спирањем или пропадањем у пукотине. Кречњаци су добра подлога за градњу јер поседују задовољавајућу носивост. Територија са кречњацима је непогодна за живот јер је због познатих својстава карста безводна. Добар су грађевински камен, понекад се код мермерастих јављају и партије украсног камена. Користи се за производњу креча. Флишни седименти се јављају на Рогозни и Голији.

Углавном су израђени од лапорца и пешчара. Глинаца нема или их има веома мало. Од магматске компоненте у њима се могу јавити амфиболити и амфиболски шкриљци. То је педогенетична подлога која обезбеђује високу плодност, али технофилност је ниска због појава клизишта на њима.

Дијабаз - рожнаци заузимају велика пространства између кречњака Пештера и планине Нинаје, од Крње јеле до Радишића. Нарочито су изражени на десној, долинској страни Увца. На Златару се јављају на подручју Сувобора и Орљака, а у југоисточном делу регије у подручју између Делимеђа и Ђерекара. Веће распрострањење дијабази и рожнаци имају северно од Новог Пазара са обе стране Рашке и даље према Голији и Радочелу. То је стенска формација састављена од метаморфисаних кристаластих шкриљаца чија су основа били глинци, глинени шкриљци, пешчари, лапорци, брече, а од магматских стена најчешће дијабази, ређе мелафири, габрови и туфоидни дијабази. У педагенетском смислу карактеристично је обилно учешће кварца, па се карактерише високом киселошћу и сиромаштвом базама.

Магматске стене су представљене дацитима и андезитима, са пратећим туфовима и туфитима. Андезит изграђује северне падине Рогозне на простору између Рашке и Ибра, затим на јужним падинама Голије (Рас) према Новом Пазару и даље према југоистоку. Туфити се јављају на простору Рогозне и Комаљске реке. Захваћени су интензивним процесима распадања па се на њима стварају моћне серије земљишта. Земљишта су на амдезитима и дацитима песковита или глиновита. Добре су носивости па им је подлога технофилна односно погодна за градњу свих облика и потреба.

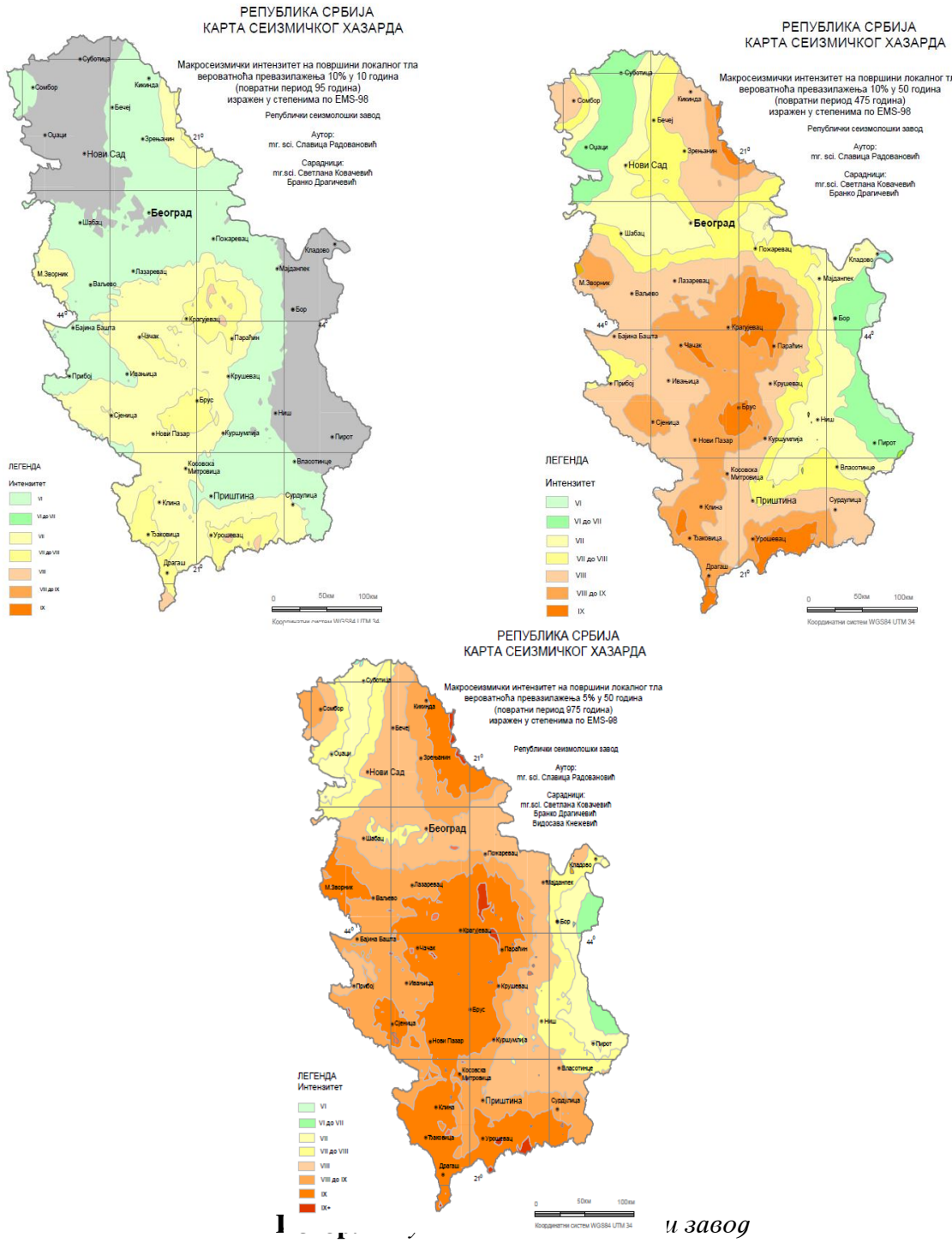
Серпентини и перидотити захватају југоисточни део регије (ибарски серпентински масив), затим нешто и у западним деловима регије (долина Бистрице). Међусобно се разликују по обиму серпентизације, распадања и тектонској поремећености. Тамо где је тектонски поремећен, он је јако испуцао и измрвљен, а где није тада је једар и зрнаст. Они који су били изложени хидротермалним утицајима су обогаћени лимонитом и пиритом, а неке од серпентина карактерише појава хрома. Ове стене су веома „негостољубива средина“, јер се на њима јавља мало земљишта и најчешће су безводне. Иако показују задовољавајућу носивост, ове стене се не сматрају технофилним јер је лош грађевински камен.

Неогени седименти се јављају у свим котлинама и оба карстна поља. Изграђују их глинци, песак и сочива порозних кречњака. Неогени седименти су прекривени у Сјеничкој котлини и Пештерском пољу са дебелим кварталним наслагама. У овим седиментима има наслаге угља (Штаваљ). На њима се јављају различита земљишта. што се тиче биофилности, ова подлога показује различита својства, од случаја до случаја. Углавном су незадовољавајућа техничка подлога јер су склона клижењу и мање су носивости.

Квартални седименти су различитог порекла и начина седиментације. Њима су испуњени многи басени некадашњих плиоцених језера. Изграђују терасе у речним долинама, а овој групи припадају и колувијални наноси на падинама клисурастих делова. Њих карактерише слаба носивост подлоге, висока геодинамичност.

Сеизмолошке карте

Слика 11: *Карта сеизмичког хазарда за повратне периоде од 95, 475 и 975 година*

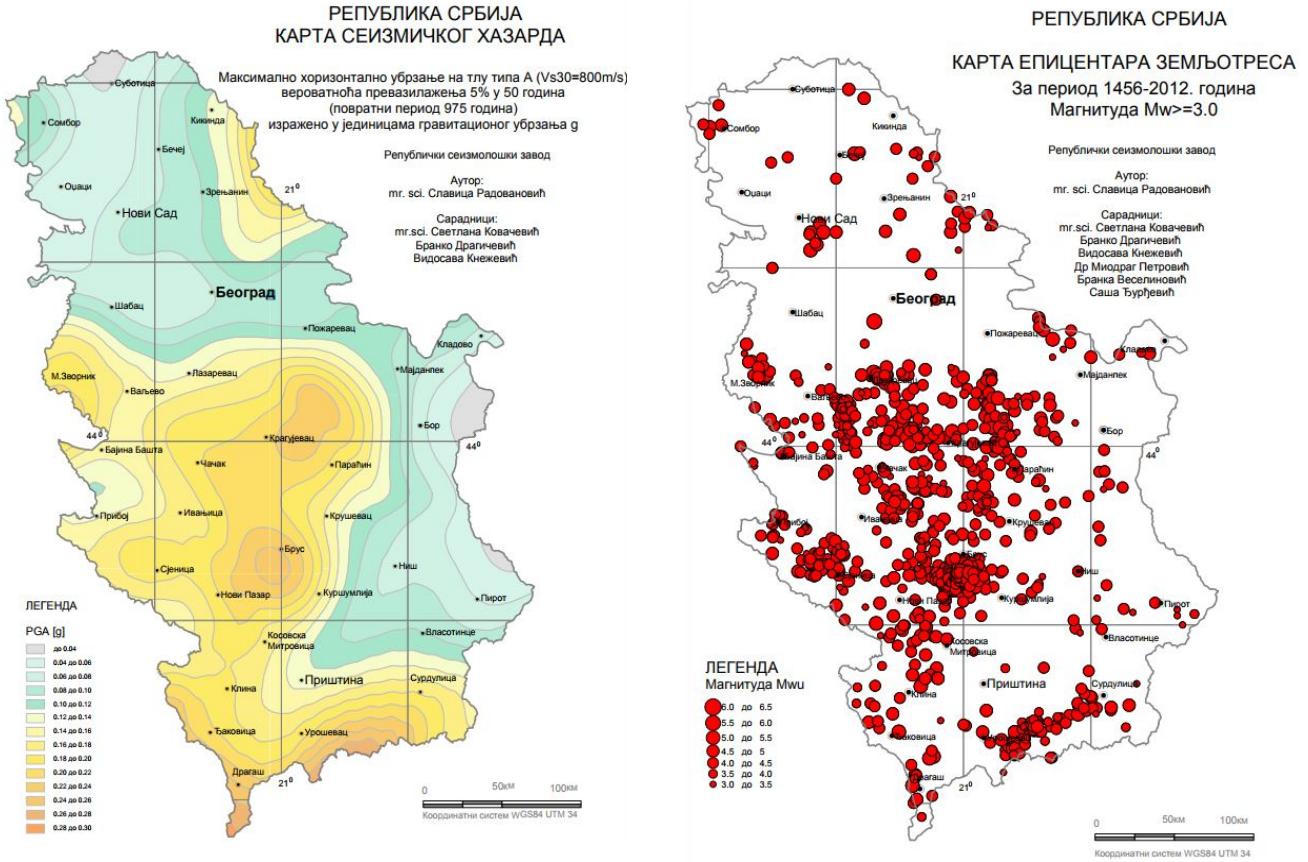
и завод

Сеизмичке карактеристике терена

Према картама сеизмичког хазарда за Републику Србију, издатих од стране Републичког сеизмолошког завода, за повратни период од 95, 475 и 975 година које приказују макросеизмички интензитет земљотреса на површини локалног тла, Нови Пазар се налази у зони од 8°-9° EMC-98 скале (Слика 12). Источни део територије Новог Пазара карактерише сеизмичност од 8°, док се западни део територије и сам градски центар налазе у зони интезитета од 9° EMC-98 скале.

Територија Новог Пазара се налази на изузетно трусном подручју, у близини копаоничке регије коју карактерише интезивна сеизмичност терена. Максимално хоризонтално убрзање за повратни период од 975 година, изражено у јединицама гравитационог убрзања на територији Новог Пазара, креће се од 0,18 до 0,22 г. Преглед гравитационог убрзања и епицентара на територији Новог Пазара и шире, дат је на Сликама 6 и 7. Најјачи интезитет земљотреса може достићи 9° МЦС скале.

Слика 12: *Карта максималног гравитационог убрзања*

Извор: *Републички сеизмолошки завод*

Мере заштите у урбанистичким плановима и градњи

Објекти и погони на територији Новог Пазара који су грађени пре земљотреса у Скопљу 1963. године, нису грађени уз поштовање обавезних техничких прописа за грађење у сеизмичким подручјима, који су донесени 1964. године, а након катастрофалног земљотреса у Скопљу 1963. године, као и у складу са новим Правилником из 1981. године о техничким нормативима за изградњу објеката високоградње у сеизмичким областима и који задовољавају строге стандарде Европске уније.

У грађевинарству се данас примењују 4 правилника о сеизмичким дејствима на конструкције:

- Правилник о привременим техничким прописима за грађење у сеизмичким подручјима („Сл. Лист СФРЈ“, број 39/1987) - не важи за објекте високоградње;
- Правилник о техничким нормативима за изградњу објеката високоградње у сеизмичким подручјима („Сл. лист СФРЈ“, број 31/1981; 49/1982, 29/83; 52/1990);
- Правилник о техничким нормативима за санацију, ојачање и реконструкцију објеката високоградње оштећених земљотресом и за реконструкцију и ревитализацију објеката високоградње („Сл. лист СФРЈ“, број 52/1985).

Сагласно одредбама Правилника из 1981. године, објекти високоградње у сеизмичким подручјима пројектују се тако да земљотреси најјачег интензитета могу проузроковати оштећења носивих конструкција, али не сме доћи до рушења тих објеката.

Постоје следеће категорије објеката:

Ван категорије: објекти високограње у склопу технолошких решења нуклеарних електрана; објекти за транспорт и ускладиштење запаљивих течности и гаса; складишта токсичних материјала; индустријски димњаци; енергетски објекти инсталисане снаге преко 40 МЊ; значајнији објекти веза и телекомуникација; високе зграде преко 25 спратова, као и други објекти високоградње од чије исправности зависи функционисање других техничко-технолошких система, чији поремећаји могу изазвати катастрофалне последице, односно нанети велике материјалне штете широј друштвеној заједници.

I категорија: зграде са просторијама предвиђеним за веће скупове људи (биоскопске дворане; позоришта, фискултурне, изложбене и сличне дворане); факултети; школе; здравствени објекти; зграде ватрогасне службе; објекти веза који нису сврстани у претходну категорију (ПТТ, РТВ и други); индустријске зграде са скупоценом опремом; сви енергетски објекти инсталисане снаге до 40 МЊ; зграде које садрже предмете изузетне културне и уметничке вредности и друге зграде у којима се врше активности од посебног интереса за друштвено-политичке заједнице;

II категорија: стамбене зграде; хотели; ресторани; јавне зграде које нису сврстане у прву категорију;

III категорија: индустријске зграде које нису сврстане у прву категорију;

IV категорија: помоћно-производне зграде; агротехнички објекти;

V категорија: привредни објекти чије рушење не може да угрози људски живот.

Град Нови Пазар нема извршену категоризацију објеката према Правилнику о техничким нормативима за изградњу објеката високоградње у сеизмичким подручјима.

Квалитет градње

На територији града Новог Пазара, најмањи део територије чине урбане средине, које су карактеристичне за градски део насеља. У градском делу насеља сконцентрисани су инфраструктурни објекти од јавног, културног и привредног значаја, док се у руралним подручјима, која бележе већу заступљеност на територији Града налазе објекти стамбеног карактера у виду кућа и зграда мањих капацитета, као и објекти за потребе пољопривреде и сточарства. Заступљена су насеља збијеног и разбијеног типа, при чему је већа концентрација становништва у градским насељима, а сеоска насеља карактерише неравномерана насељеност.

У Табели 25. приказана је структура станова према врсти и опремљености.

Табела 25: *Структура станова према врсти и опремљености, 2011*

Структура станова	Град	Удео у укупном броју станова у граду (%)
Станови - укупно*	27.987	100
гарсоњере и 1-собни	507	1,81
2-собни	2.456	8,78
3-собни	6.390	22,83
4-собни	9.859	35,23
5 и више собни	8.775	31,35

***Напомена:** *број станова када се кухиња рачуна као соба*

Извор: *Попис станова 2011*

Низак квалитет старих зиданих конструкција представља изражен хазард у зонама високе сеизмичке опасности, а за израчунавање ризика од земљотреса неопходно је развијање корелације између интензитета земљотреса и обима штета за грађевине на неком простору односно дефинисање подложност објеката на дејство земљотреса и потребних средстава за реконструкцију.

Објекти у Новом Пазару су у зависности од намене и пројектних захтева изграђени према следећем:

- зграде од необрађеног камена;
- обичне зграде од опека, зграде од великих блокова и зграде од префабрикованих материјала;
- армиранобетонске грађевине и солидно грађене дрвене грађевине.

За разлику од градског дела, сеоска подручја карактерише мања инфраструктурна оптерећеност. Квалитет градње зависи од времена изградње, тако да старији објекти са дотрајалом и ослабљеном конструкцијом могу претрпети веће штетне последице услед земљотреса, за разлику од објеката новије градње. Лош квалитет градње може се уочити на објектима који не испуњавају основне функционалне, техничке и естетске норме, што битно утиче на квалитет живљења и сигурност у случају земљотреса.

Учесталост, интезитет и епицентри потреса у задњих 50 година

На основу расположивих података на територији Новог Пазара евидентирани су следећи земљотреси:

- 10.01.2011. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 1,8^{o} Рихтерове скале;
- 25.08.2012. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 1,8^{o} Рихтерове скале, са хипцентром од 2 км;
- 02.09.2012. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 1,6^{o} Рихтерове скале;
- 13.12.2014. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 2,0^{o} Рихтерове скале. Интезитет забележеног земљотреса је 3° МЦС. Време евидентираног земљотреса је 23:35;
- 26.01.2015. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 1,9^{o} Рихтерове скале;
- 29.10.2015. забележен је земљотрес на територији Рашке магнитуде 3,2^{o} Рихтерове скале. Интезитет забележеног земљотреса је између 4 и 5° МЦС;
- 13.12.2014. забележен је земљотрес на територији Новог Пазара магнитуде 2,0^{o} Рихтерове скале. Интезитет забележеног земљотреса је 3° МЦС. Време евидентираног земљотреса је 23:35.

Према доступним подацима, земљотреси у ширем окружењу који су у предходном периоду у последњих 50 година имали утицаје су:

- Сребреница 1967. године, 8 степени МЦС,
- Копаоник 1978. године, 8 степени МЦС;
- Мионица 30.9.1998 године, 7 степени МЦС,
- Краљево 3.11.2010. године, 7 до 8 степени МЦС.

Максимални интензитет земљотреса који се може догодити на територији Новог Пазара, који је ван зоне примарних утицаја и у једној сеизмичкој зони, на основу података о земљотресима у последњих 50 година може, по најгорем сценарију, износити максимално 9° МЦС.

Последице потреса по сеизмичким зонама за стамбене, јавне, индустријске и друге објекте

У случају потреса била би угрожена цела територија и свеукупно становиштво града Новог Пазара. С обзиром на већу концентрацију стамбених, јавних, привредних и индустријских објеката у градском подручју, последице на овом подручјуа би биле далеко веће за разлику од слабије насељених сеоских средина које су мање инфраструктурне оптерећености.

Нови Пазар се на основу сеизмолошке карте за повратни период од 975 година налази у зони 8° и 9° МЦС сеизмичке скале. На северо-западном и западном делу територије који се налази у зони 8° МЦС може се очекивати љуљање, па чак и оштећење високих солитера и димњака.

Старији и слабије грађени објекти који су изграђени од необрађеног камена и објекти без армирано-бетонске конструкције могу претрпети велика оштећења, чак и потпуно рушење. Индустријски објекти у случају потреса од 8° МЦС, могу претрпети озбиљна оштећења. Јавља се опасност од избијања пожара и изливања опасних материја.

У зони од 9° МЦС потреса, чак и добро грађени објекти могу претрпети озбиљна оштећења. Већина старих и лоше грађених објеката се у потпуности руши. Може доћи до пуцања подземних цеви и појаве подземних вода. Индустријски објекти трпе озбиљна оштећења и готово је извесна могућност избијања пожара и изливања опасних материја.

Могуће последице по штићене вредности

У условима земљотреса од 8 и 9° МЦС може се очекивати угрожавање живота и здравља људи, значајне деформације и оштећења саобраћајница, резервоара, производних хала и постројења. При интезитету земљотреса од 9° МЦС могу се очекивати потпуна оштећења старих кућа и објеката који су изграђени без армирано-бетонских хоризонталних и вертикалних укрућења, док се на објектима ојачаним армирано-бетонским елементима могу очекивати озбиљна оштећења. Ризик од разних оштећења на инсталацијама и инфраструктури је велики, те може доћи до оштећења електроенергетског система због пуцања и обрушавања далековода. Водоводна и канализациона мрежа може претрпети озбиљна оштећења услед пуцања цевовода уз могућност изливања фекалних материја и прекида у снабдевању водом. Услед поремећаја функционисања комуналног система и водоснабдевања може доћи до појаве заразних болести које додатно могу угрозити живот и здравље људи.

Психолошки ефекти и могућа повређевања

Приликом потреса јачине 9° МЦС јављају се значајна оштећења и урушавање стамбених јединица и зграда. Услед оштећења имовине и тежег повређивања људи, јавља се паника и страх код становништва. Потрес који се јавља у вечерњим часовима, док већи део становништва спава, може изазвати шок и дезорјентисаност. С обзиром да потрес настаје изненадно и траје неколико секунди, становништво не би имало времена да реагује. Психолошки поремећаји код људи могу довести до непромишљених радњи и неадекватног поступања, при чему може доћи до додатног угрожавања живота и здравља људи. У таквим условима неопходно је и пружање психосоцијалне подршке, коју остварује организација Црвеног крста.

Могућност генерисања других опасности

Земљотреси могу активирати покретање тла на падинама (клизање), одламање камених блокова и настанак одрона и покретање лавина, који у брдско-планинским пределима могу нанети велику материјалну штету и угрозити људске животе. Услед земљотреса може доћи до поремећаја функционисања комуналног система и водоснабдевања, а самим тим и до појаве заразних болести које додатно могу угрозити живот и здравље људи. Поред наведеног, пожари могу бити пратиоци земљотреса при чему они обично могу бити изазвани кидањем електричних водова.

Могући развој догађаја (сценарио)

Земљотрес

Радна група:

- Милан Марковић, лице са лиценцом за процену ризика – координатор тима;
- Љубиша Ђорђевић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима;
- Госпава Стојановић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима.

Земљотрес настаје услед померања тектонских плоча, кретања Земљине коре или појаве удара, а последица је подрхтавање Земљине коре због ослобађања велике енергије. Земљотрес представља нежељени догађај који зависно од епицентра захвата већи део површине те услед тога није могуће тачно ограничити његово дејство само на део или целу територију Града.

а) Највероватнији нежељени догађај

Појављивање

Након неколико слабијих потреса на источном делу територије града Новог Пазара, у близини насељеног места Јова, лоциран је епицентар земљотреса интезитета 8° МЦС.

Просторна димензија

Земљотрес представља нежељени догађај који зависно од епицентра, магнитуде и хипоцентра, захвата већи део погођене територије. Манифестовање последица насталог потреса осећају се на целој територији Града, док је највећи утицај присутан у самом градском насељу и насељеним местима у близини лоцираног епицентра.

Интезитет

Највероватнији интезитет земљотреса на територији града Новог Пазара, на основу карте сизмичког хазарда износи 8° МЦС.

Време

Услед померања тектонских плоча Земљине коре, у јутарњим часовима 06.07.2050. године снажан земљотрес погађа територију града Новог Пазара.

Ток

Снажан земљотрес који је настао у јутарњим часовима, има велики утицај на живот и здравље људи, али и материјално-културна добра на територији Града. Становништво панично напушта објекте, услед чега се јавља страх и дезорјентисаност угрожених. Најугроженија су сеоска насеља у близини епицентра, градско али и приградска насеља града Новог Пазара. Због могућности појаве накнадних потреса мањег или истог интезитета, становништву се упућује апел да без панике напусте своје домове до престанка непосредне опасности од накнадних потреса. Поред апела, путем средстава јавног информисања и повереника цивилне заштите, становништво добија упутства даљем поступању, док стручно-оперативни тимови врше безбедносну проверу објеката за даљу употребу.

Екипе хитне помоћи приступају пружању прве и медицинске помоћи угроженом становништву, док ватрогасно-спасилачке јединице и специјализоване јединице цивилне заштите врше спасавање угрожених који су се нашли испод рушевина. Повереници, заједно са јединицама цивилне заштите опште намене и стручно-оперативним тимовима за евакуацију и збрињавање, као и екипама црвеног крста, врше збрињавање становништва чији су домови знатно оштећени или уништени. Након збрињавања угроженог становништва и извештаја о извршеној безбедносној провери објеката, Градски штаб за ванредне ситуације активира субјекте од значаја за заштиту и спасавање ради асанације објеката и рашчишћавања грађевинског отпада.

Трајање

Манифестовање земљотреса траје неколико секунди до пар минута и за кратак временски период може изазвати озбиљне последице по живот и здравље људи, материјална и културна добра и животну средину. Последице настале у случају земљотреса су значајне, па је за њихово отклањање потребан дужи временски период. Акција спасавања и збрињавања становништва траје неколико дана, док је за санацију свих оштећених објеката и инфраструктуре потребно неколико месеци.

Рана најава

Рана најава у случају земдотреса не постојеи, док се идентификација земљотреса остварује на републичком нивоу од стране Републичког сеизмолошког завода. Не постоји евиденција важних објеката осетљивих на јаке потресе, планови за мониторинг и мере заштите становништва и добара у случају јаких потреса, као ни особе обучене и оспособљене за вршење мониторинга.

Припремљеност

Становништво и државни органи су делимично припремљени за одговор на нежељени догађај, премда не постоје лица посебно обучена за поступање у случају земљотреса. Јавља се страх и паника код једног дела становништва, те је у том случају потребна координисана акција снага заштите и спасавања. У случају земљотреса Градски штаб за ванредне ситуације врши активирање свих снага од значаја за заштиту и спасавање ради отклањања насталих последица. Активирају се све комуналне службе, полиција, црвени крст, ватрогасно-спасилачке јединице и привредна друштва из области грађевинарства и транспорта. У месним заједницама које су највише погођене земљотресом, повереници цивилне заштите достављају извештаје о стању на терену и координишу рад јединица цивилне заштите опште намене.

Утицај

На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, могу се се очекивати губици људских живота, до 15 погинулих или несталих, лакше повређених до 90, тешко повређених до 70 лица.

На објектима прве и друге категорије оштећења, а у складу са Упутством о јединственој методологији за процену штета од елементарних непогода („Службени лист СФРЈ“, број 27/1987), може доћи до мањих, односно знатних оштећења кровног покривача, пукотина, димњака и попуцалих стакала.

Оштећења на објектима који припадају трећој категорији, могу се манифестовати у виду већих деформисања носећих елемената кровне конструкције, мањих пукотина у армираним бетонским стубовима, већих оштећења појединих преградних зидова, као и пукотина на наведеним деловима зграде. Оштећења прве, друге и треће категорије захватиће 15% објеката изграђених после 1980. године, односно 2.302 објеката. четврта и пета категорија оштећених објеката обухвата озбиљна оштећења стубова, кровне конструкције, носећих и преградних зидова и инсталације код 10% објеката, односно 1.534 објеката. шеста категорија оштећења може обухватити 8% (1.227) објеката слабије градње (изграђени до 1980. године), у коју спадају објекти са тежим оштећењима и рушењем свих носећих зидова на појединим етажама, као и објекти који су срушени. Сходно наведеном, неопходно је извршити процену безбедности и грађевинске интервенције на 5.063 оштећених и срушених објеката.

Укупна штета и санација оштећених објеката може достићи 2.130.552.000 динара, од тога 59.852.000 динара на објектима који припадају првој, другој и трећој категорији оштећења, односно 843.700.000 динара за објекте четврте и пете категорије оштећења, и 1.227.000.000 динара за објекте шесте категорије оштећења. Услед оштећења објеката и њихове даље неупотребљивости, постоји потреба за збрињавањем до 4.000 лица.

У градском делу насеља где су сконцентрисане установе од јавног и друштвеног значаја може доћи до већих последица материјалне природе, односно нарушавања друштвене стабилности услед прекида њиховог функционисања. Повредивост становништва је више изражена у колективним смештајима, здравственим и образовним институцијама.

Угроженост критичне инфраструктуре је највећим делом изражена у градском насељу где је највише и заступљена. Услед пуцања цевовода може доћи до поремећаја водоводног и канализационог система у трајању до 7 дана. Поред оштећења путне сигнализације и самих саобраћајница, могу настати и препреке на коловозу услед рушевина, одрона и клизишта изазваних земљотресом што доводи до прекида у функционисању саобраћаја.

Систем дистрибуције електричне енергије је такође угрожен услед оштећења трафостаница, што може довести до прекида у снадбевању електричном енергијом до 7 дана. Резервоари за складиштење нафте и нафтних деривата могу претрпети знатна оштећења, што може изазвати пожаре и изливање опасних материја.

Генерисање других опасности

Појавом земљотреса може доћи до настанка и других опасности које могу угрозити становништво, материјална и културна добра и животну средину. Услед земљотреса у Новом Пазару могуће су опасности покретања мањих клизишта и одрона, који могу довести до прекида у функционисању саобраћаја, оштећења пољопривредног земљишта и клизања оближњих објеката. Избијање пожара може настати услед оштећења електроинсталација.

Референтни инциденти

Референтни инциденти који су имали утицаја на територији Новог Пазара, представљени су у тачки 1.8.

Информисање јавности

Постоји правовремено и прецизно информисање јавности путем званичног сајта Републичког сеизмолошког завода (РСЗ) и јавних гласила.

Ради омогућавања доступности информација о догођеном земљотресу и у случају када интернет презентација РСЗ-а www.seismo.gov.rs није доступна, успостављена је резервна интернет презентација РСЗ-а на адреси: њњњ.сеизмо.рс .

Будуће информације

Потребно је едуковати становништво и органе локалне самоуправе ради правовременог реаговања и поступања у случају земљотреса. Потребно је санирати сва клизишта на територији Новог Пазара, ради смањења вероватноће настанка мултиризика.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 26.

Табела 26: *Штићене вредности*

Штићене вредности	Критеријуми
Живот и здравље људи	На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, могу се се очекивати губици људских живота, до 15 погинулих или несталих, лакше повређених до 90, тешко повређених до 70 лица. Услед оштећења објеката и њихове даље неупотребљивости, постоји потреба за збрињавањем до 4.000 лица.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи 2.133.552.000 динара. **штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација стамбених објеката 2.130.552.000 динара. - Збрињавање угроженог становништва 3.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Саобраћајна инфраструктура 30.120.000 динара. - Систем дистрибуције електричне енергије 10.000.000 динара. **Штета на установама/објектима од друштвеног значаја:** Оштећење установа од јавног и друштвеног значаја 15.000.000 динара.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара

Вероватноћа настанка негативних ефеката земљотреса интезитета до 8° МЦС на на територији Новог Пазара износи 5%.

Табела 27: *Табела за исказивање вероватноће*

Категорија	Вероватноћа или учесталост			
	(а) Квалитативно	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	**X**
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 28: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	**X**

Табела 29: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	**X**

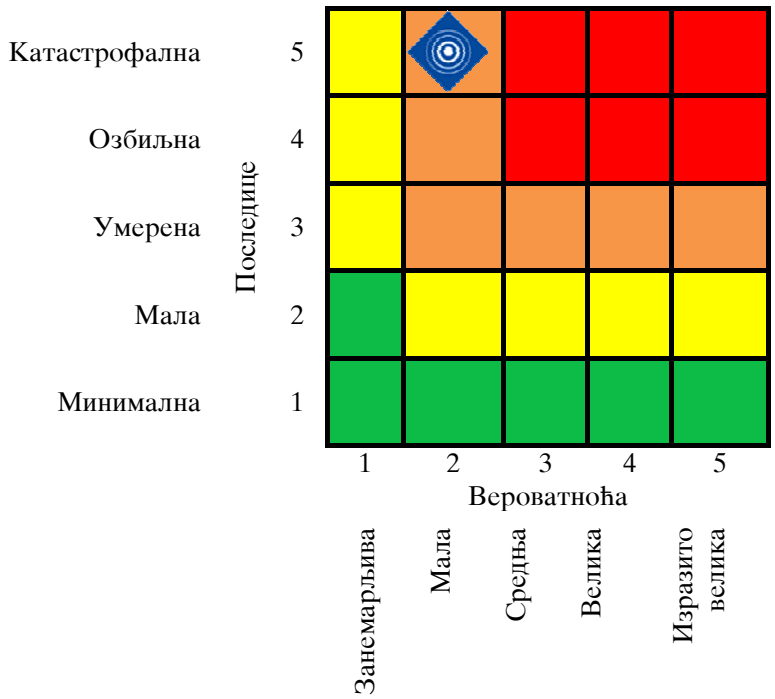
Табела 30: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	**X**
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

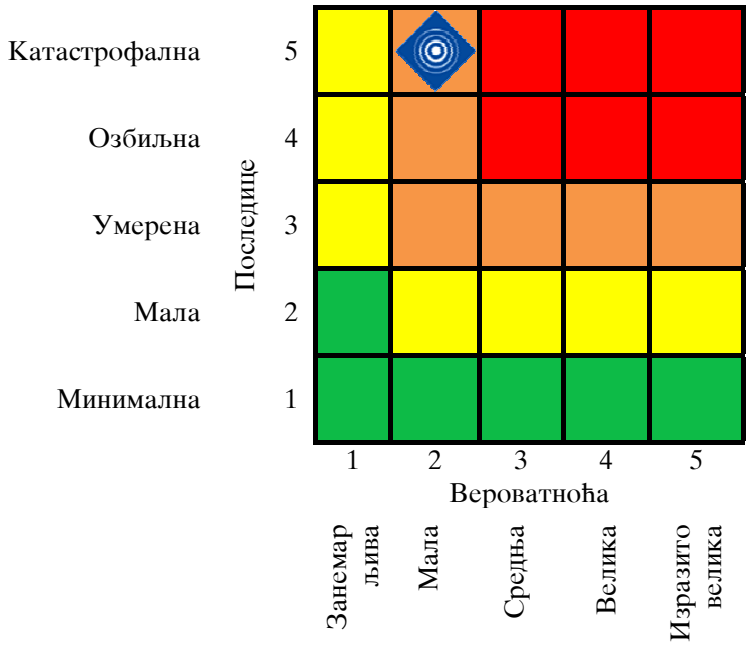
Табела 31: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета установама/грађевинама јавног друштва*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета установама/грађевинама јавног друштва			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<0,5% буџета	
2	Мала	0,5-1% буџета	**X**
3	Умерена	1-3% буџета	
4	Озбиљна	3-5% буџета	
5	Катастрофална	>5% буџета	

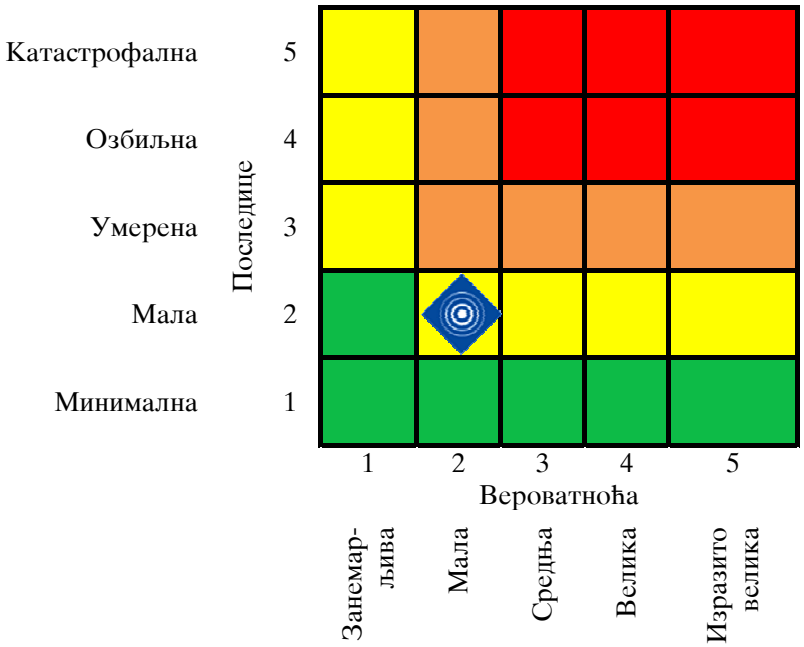
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

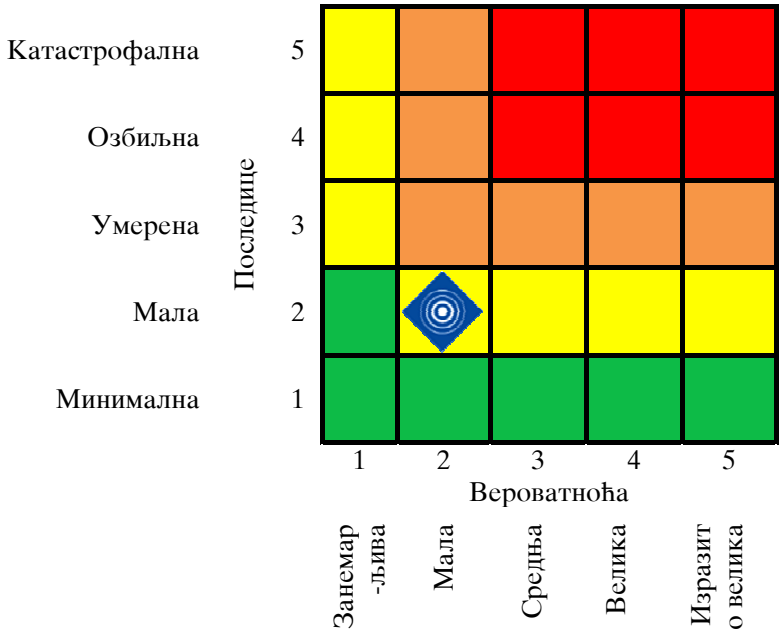
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

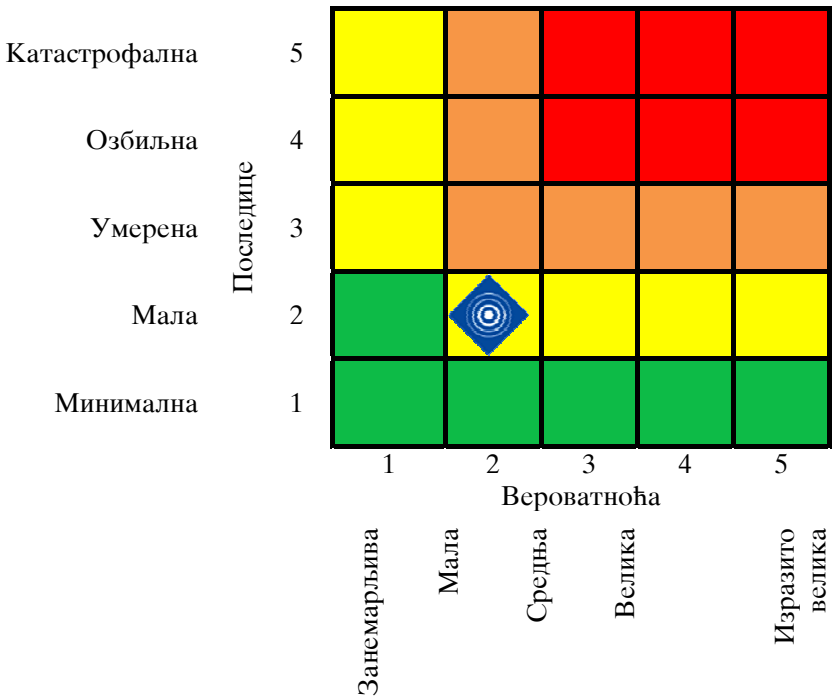
Матрица 3а: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

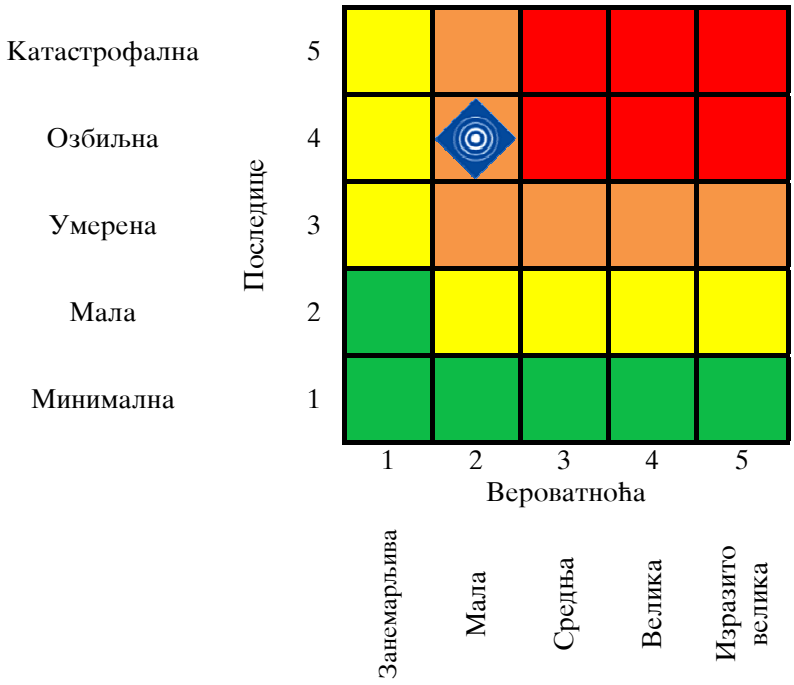
Матрица 3б: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на установама/грађевинама јавног друштвеног значаја*

Матрица 3: *Збирна матрица За и Зб - ризик по друштвену стабилност*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 32: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од земљотреса ВИСОК, што значи да је ризик **НЕПРИХВАТЉИВ**.

Табела 30: Превентивне мере

Земљотрес					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стратегије, нормаивно уређење, планови	Успостављање система мониторинга и евиденције (евиденција важних објеката осетљивих на јаке потресе, израда планова за предузимање мера за заштиту становништва и добара, израда планова за реаговање у случају потреса и ангажовање лица оспособљених за вршење мониторинга).	Градска управа	Годину дана од дана израде Процене	Градски штаб за ванредне ситуације. Оспособљена привредна друштва и друга правна лица.	По реализацији мере сачинити писмени извештај.
	Израда и ажурирање докумената планског мониторинга (карти хазарда, карти сеизмичког зонирања територије, вршење геодинамичког мониторинга,	Градска управа	Годину дана од дана израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Усвајање израђених докумената од стране скупштине града

	микросеизмичка рејонализација терена).				
Систем за рану најаву	Успоставити сарадњу и праћење овавештења Републичког сеизмолошког завода Србије	Градска управа	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Просторно планирање и легализација објеката	Спровођење прописаних техничких норматива за изградњу објеката високоградње у сеизмичким зонама VII, VIII и IX степена сеизмичности по скали МЦС	Управа за урбанизам	Перманентна примена прописаних норматива	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица.	Годишњи извештај о изградњи објеката високоградње.

Табела 31*:* Мере реаговања

Земљотрес					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стање спремности капацитета за реаговање	Формирати Ситуациони центар града Новог Пазара.	Градска управа	Две године од дана израде Процене	Градски штаб за ванредне ситуације	Редовно извештавање о раду Ситуационог центра.
	Формирати Стручно-оперативни тим (СОТ) за земљотресе.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању СОТ
Спремност капацитета ватрогасно-спасилачких јединица	Израдити план за спасавања и извлачења угрожених из рушевина и гашења евентуалних пожара у случају земљотреса.	Ватрогасно-спасилачка јединица	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Спремност капацитета јдиница цивилне заштите	Формирати јединице цивилне заштите опште намене јачине једне чете.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању јидинице

Одржавање и организација вежби за реаговање у случају земљотреса	Едукација становништва за реаговање у случају настанка земљотреса.	Градски штаб за ванредне ситуације	Годину дана од дана израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Базе података и подлога за потребе планирања цивилне заштите	Израдити базу података са списком објеката посебно осетљивих на јаке потресе.	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Одмах након израде Процене	Помоћник градоначелника за област инфраструктуре, пољопривреде и водопривреде	/
Способност субјеката од посебног значаја за заштиту и спасавање	Оспособљавање становништва, јавних предузећа и привредних друштава за реаговање у случају земљотреса.	Одељење за послове одбране и ванредне ситуације	Две године од дана израде Процене	Надлежна подручна јединица Сектора за ванредне ситуације	Сачинити извештај о извршеном оспособљавању.
Стање мобилности веза	Редовна контрола путних праваца, санација и поправка оштећења,	Јавно предузеће надлежно за путеве	Перманентно	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица	/
	Одржавање сталне проходности путних праваца и обезбедити довољну ширину саобраћајница,по скали МЦС	Јавна комунална предузећа	Перманентно	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица	/

б) Нежељени догађај са најтежим могућим последицама

<u>Појављивање</u>

Епицентар земљотреса лоциран је у источном делу територије, у близини насеља Дољани, десетак километара од градског насеља.

<u>Просторна димензија</u>

Земљотрес представља нежељени догађај који зависно од епицентра, магнитуде и хипоцентра, захвата већи део погођене територије. Манифестовање последица насталог потреса интезитета 9Ё МЦС осећају се на целој територији Града, док је највећи утицај присутан у самом градском и приградским насељима, али и насељеним местима у близини лоцираног епицентра.

Интезитет

Највећи интезитет земљотреса на територији града Новог Пазара, на основу карте сизмичког хазарда износи 9Ё МЦС.

Време

Услед померања тектонских плоча, у вечерњим часовима, после поноћи 15.05.2069. године, долази до ослобађања велике количине енергије, при чему настаје земљотрес интезитета 9Ё МЦС.

Ток

Земљотрес у касним вечерњим часовима, поред директног оштећења стамбених и привредних објеката, као и критичне инфраструктуре, има веома снажан психолошки ефекат, услед чега се јавља паника, страх и дезорјентисаност код становништва. Због могућности појаве накнадних потреса мањег или истог интезитета, упућује се апел становништву, да без панике напусте своје домове до престанка непосредне опасности од накнадних потреса. Поред апела, путем средстава јавног информисања и повереника цивилне заштите, становништво добија упутства даљем поступању, док стручно-оперативни тимови врше безбедносну проверу објеката за даљу употребу, а екипе хитне помоћи пружају прву и медицинску помоћ угроженом становништву. Ватрогасно-сопасилачке јединице и специјализоване јединице цивилне заштите врше спасавање угрожених који су се нашли испод рушевина.

Повереници, заједно са јединицама цивилне заштите опште намене и стручно-оперативним тимовима за евакуацију и збрињавање, као и екипама црвеног крста, врше збрињавање становништва чији су домови знатно оштећени или уништени. Након збрињавања угроженог становништва и извештаја о извршеној безбедносној провери објеката, Градски штаб за ванредне ситуације активира субјекте од значаја за заштиту и спасавање ради асанације објеката и рашчишћавања грађевинског отпада.

Трајање

Манифестовање земљотреса траје неколико секунди до пар минута и за кратак временски период може изазвати озбиљне последице по живот и здравље људи, материјална и културна добра и животну средину. Последице настале у случају земљотреса су значајне, па је за њихово отклањање потребан дужи временски период. Акција спасавања и збрињавања становништва траје неколико дана, док је за санацију свих оштећених објеката и инфраструктуре потребно неколико месеци до пар година.

Рана најава

Рана најава у случају земдотреса не постојеи, док се идентификација земљотреса остварује на републичком нивоу од стране Републичког сеизмолошког завода. Не постоји евиденција важних објеката осетљивих на јаке потресе, планови за мониторинг и мере заштите становништва и добара у случају јаких потреса, као ни особе обучене и оспособљене за вршење мониторинга.

Прип̄ремљеност̄

Становништво и државни органи су делимично припремљени за одговор на нежељени догађај, премда не постоје лица посебно обучена за поступање у случају земљотреса. Јавља се страх и паника код једног дела становништва, те је у том случају потребна координисана акција снага заштите и спасавања. У случају земљотреса Градски штаб за ванредне ситуације врши активирање свих снага од значаја за заштиту и спасавање ради отклањања насталих последица. Активирају се све комуналне службе, полиција, црвени крст, ватрогасно-спасилачке јединице и привредна друштва из области грађевинарства и транспорта. У месним заједницама које су највише погођене земљотресом, повереници цивилне заштите достављају извештаје о стању на терену и координишу рад јединица цивилне заштите опште намене. Град Нови Пазар има довољно капацитета да одговори насталој опасности и умањи настале последице.

Уш̄ицај

На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, могу се се очекивати губици људских живота, до 100 погинулих или несталих, лакше повређених до 200, тешко повређених до 110 лица.

На објектима прве и друге категорије оштећења, а у складу са Упутством о јединственој методологији за процену штета од елементарних непогода („Службени лист СФРЈ“, број 27/1987), може доћи до мањих, односно знатних оштећења кровног покривача, пукотина, димњака и попуцалих стакала.

Оштећења на објектима који припадају трећој категорији, могу се манифестовати у виду већих деформисања носећих елемената кровне конструкције, мањих пукотина у армираним бетонским стубовима, већих оштећења појединих преградних зидова, као и пукотина на наведеним деловима зграде. Оштећења прве, друге и треће категорије захватиће 15% објеката изграђених после 1980. године, односно 2.302 објеката. четврта и пета категорија оштећених објеката обухвата озбиљна оштећења стубова, кровне конструкције, носећих и преградних зидова и инсталације код 25% објеката, односно 3.836 објеката. шеста категорија оштећења може обухватити 40% (6.138) објеката слабије градње (изграђени до 1980. године), у коју спадају објекти са тежим оштећењима и рушењем свих носећих зидова на појединим етажама, као и објекти који су срушени. Сходно наведеном, неопходно је извршити процену безбедности и грађевинске интервенције на 12.276 оштећених и срушених објеката. Укупна штета и санација оштећених објеката може достићи 7.732.252.000 динара, од тога 59.852.000 динара на објектима који припадају првој, другој и трећој категорији оштећења, односно 1.534.400.000 динара за објекте четврте и пете категорије оштећења, и 6.138.000.000 динара за објекте шесте категорије оштећења. Услед оштећења објеката и њихове даље неупотребљивости, постоји потреба за збрињавањем до 9.000 лица.

У градском делу насеља где су сконцентрисане установе од јавног и друштвеног значаја може доћи до већих последица материјалне природе, односно нарушавања друштвене стабилности услед прекида њиховог функционисања. Повредивост становништва је више изражена у колективним смештајима, здравственим и образовним институцијама.

Угроженост критичне инфраструктуре је највећим делом изражена у градском насељу где је највише и заступљена. Услед пуцања цевовода може доћи до поремећаја водоводног и канализационог система у трајању до 10 дана. Поред оштећења путне сигнализације и самих саобраћајница, могу настати и препреке на коловозу услед рушевина, одрона и клизишта изазваних земљотресом што доводи до прекида у функционисању саобраћаја до 10 дана. Систем дистрибуције електричне енергије је такође угрожен, услед рушења далековода и кидања каблова за пренос електричне енергије, као и оштећења трафостаница, што може довести до прекида у снадбевању електричном енергијом до 12 дана. Резервоари за складиштење нафте и нафтних деривата могу претрпети тешка оштећења, што може изазвати пожаре и изливање опасних материја, али и проблем у снабдевању нафтним дериватима.

Генерисање других опасности

Појавом земљотреса може доћи до настанка и других опасности које могу угрозити становништво, материјална и културна добра и животну средину. Услед земљотреса у Новом Пазару могуће су опасности покретања мањих клизишта и одрона, који могу довести до прекида у функционисању саобраћаја, оштећења пољопривредног земљишта и клизања оближњих објеката. Избијање пожара може настати услед оштећења електроинсталација.

Са појавом земљотреса могући је настанак већег броја опасности које се налазе у узрочно-последичној вези. Услед комбинације више опасности неминовне су и веће последице по становништво, материјална и културна добра и животну средину. Земљотрес може условити опасност покретања клизишта и одрона, који могу довести до прекида у функционисању саобраћаја, оштећења пољопривредног земљишта и урушавања оближњих објеката. Поред тога, извесна је опасност од избијања пожара услед оштећења електричних инсталција и трафостаница, али и оштећењем резервоара нафте и нафтних деривата.

Референтни инциденти

Референтни инциденти који су имали утицаја на територији Новог Пазара, представљени су у тачки 1.8.

Информисање јавности

Постоји правовремено и прецизно информисање јавности путем званичног сајта Републичког сеизмолошког завода (РСЗ) и јавних гласила. Ради омогућавања доступности информација о догођеном земљотресу и у случају када интернет презентација РСЗ-а њњњ.сеисмо.гов.рс није доступна, успостављена је резервна интернет презентација РСЗ-а на адреси: њњњ.сеизмо.рс .

Будуће информације

Потребно је едуковати сановништво и органе локалне самоуправе ради правовременог реаговања и поступања у случају земљотреса. Потребно је санирати сва клизишта на територији Новог Пазара, ради смањења вероватноће настанка мултиризика.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 33.

Табела 33: *Штићене вредности*

Штићене вредности	**Критеријуми**
Живот и здравље људи	На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, могу се се очекивати губици људских живота, до 100 погинулих или несталих, лакше повређених до 200, тешко повређених до 110 лица. Услед оштећења објеката и њихове даље неупотребљивости, постоји потреба за збрињавањем до 9.000 лица.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи 7.744.252.000 динара. **штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација стамбених објеката 7.732.252.000 динара. - Евакуација и збрињавање угроженог становништва 12.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**штета по критичну инфраструктуру:** - Саобраћајна инфраструктура 140.000.000 динара. - Систем дистрибуције електричне енергије 80.000.000 динара. - Гасна инфраструктура 30.000.000 динара. **штета на установама/објектима од друштвеног значаја:** Ошетећење установа од јавног и друштвеног значаја 85.000.000 динара.

На основу расположивих података, приликом одређивања вероватноће користићемо приступ прогнозе. Вероватноћа настанка негативних ефеката земљотреса тог интезитета је мања од 1%.

Табела 34: *Табела за исказивање вероватноће*

Категорија	**Вероватноћа или учесталост**			
	(а) Квалитативно	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	**X**
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 35: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	**X**

Табела 36: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	**X**

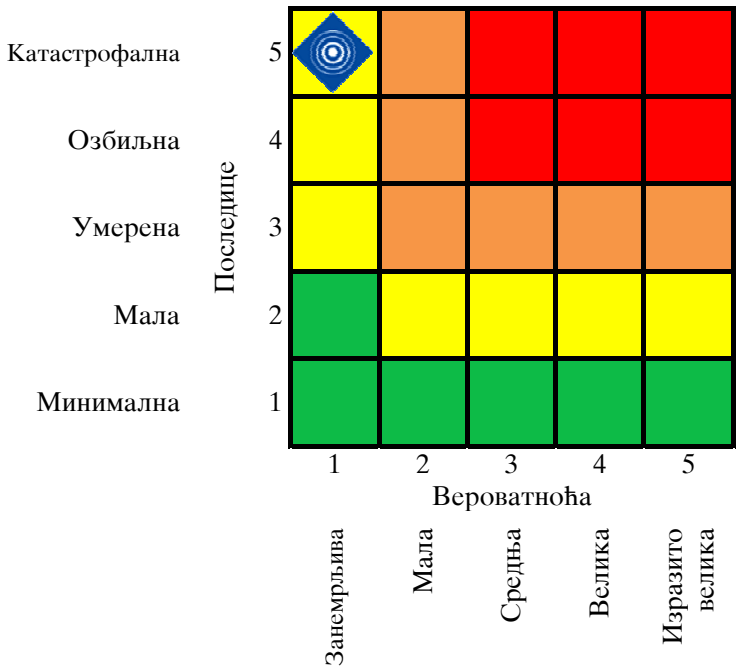
Табела 37: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	**X**
5	Катастрофална	>10% буџета	

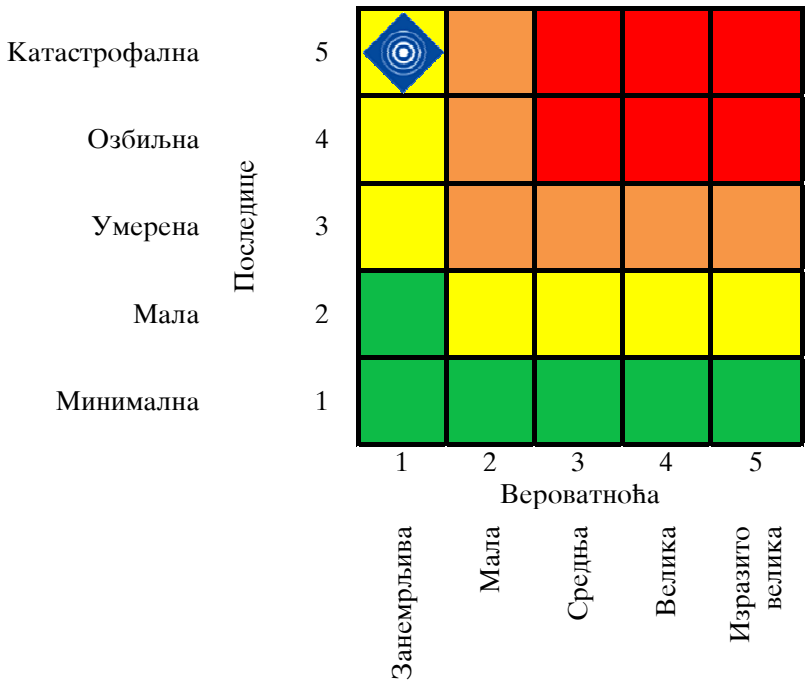
Табела 38: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на установама/грађевинама јавног друштвеног значаја*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на установама/грађевинама јавног друштвеног значаја			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<0.5% буџета	
2	Мала	0.5-1% буџета	
3	Умерена	1-3% буџета	
4	Озбиљна	3-5% буџета	**X**
5	Катастрофална	>5% буџета	

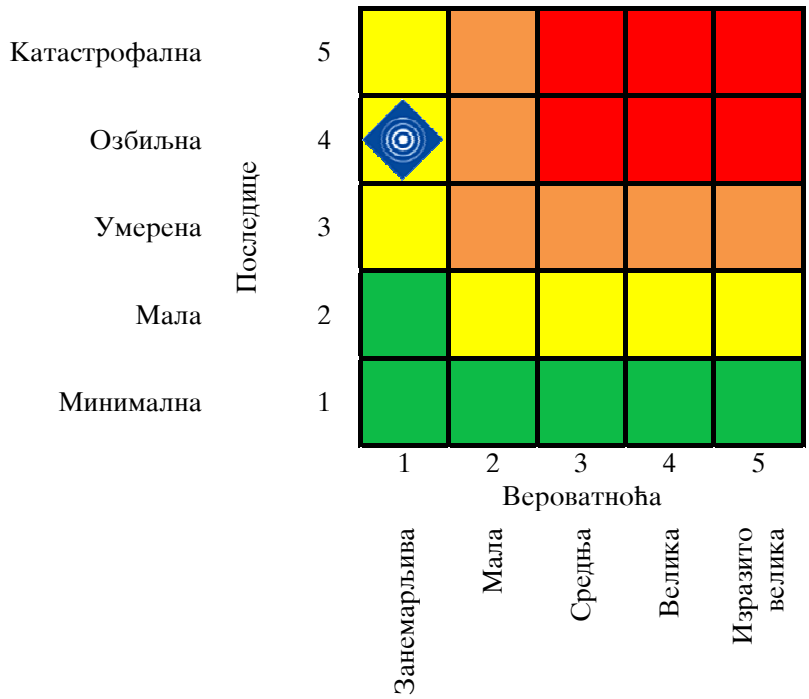
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

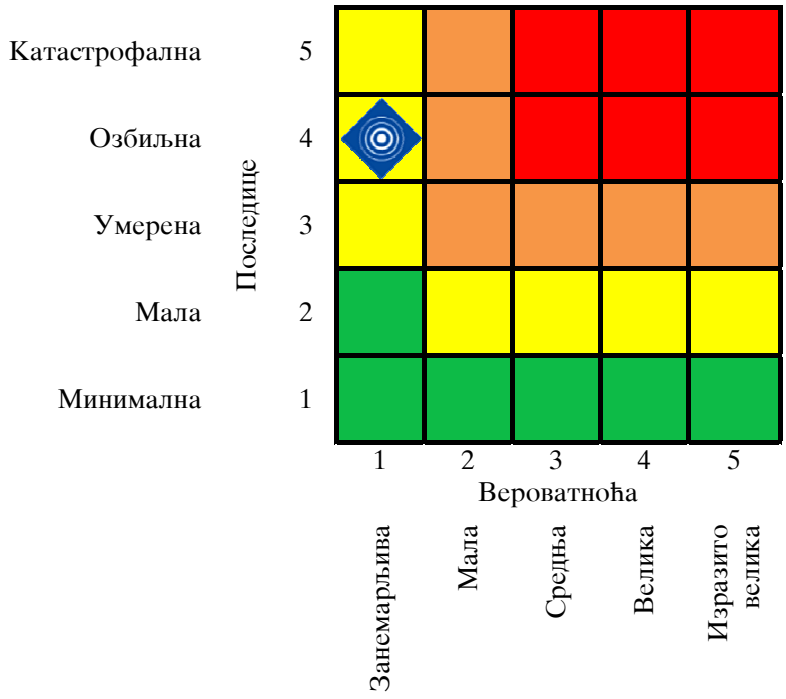
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

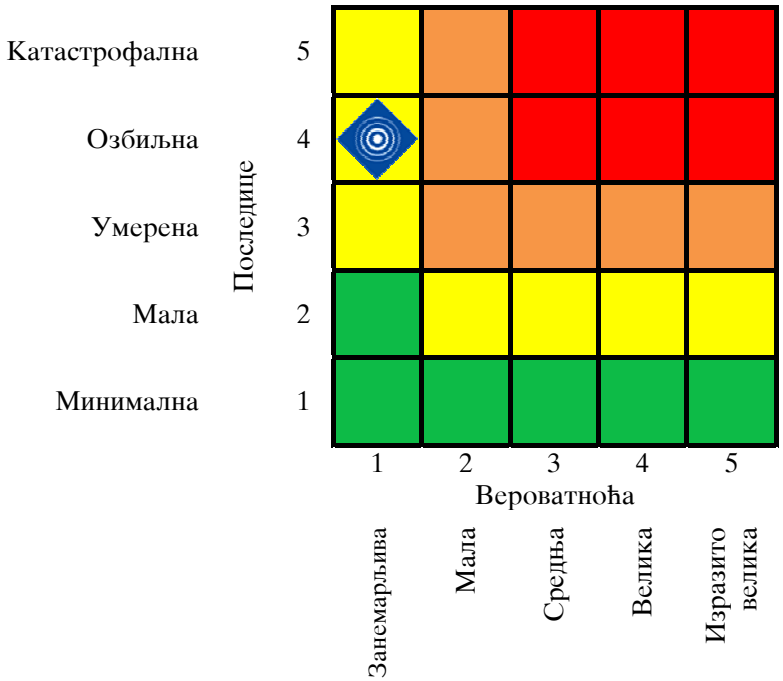
Матрица 3а: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

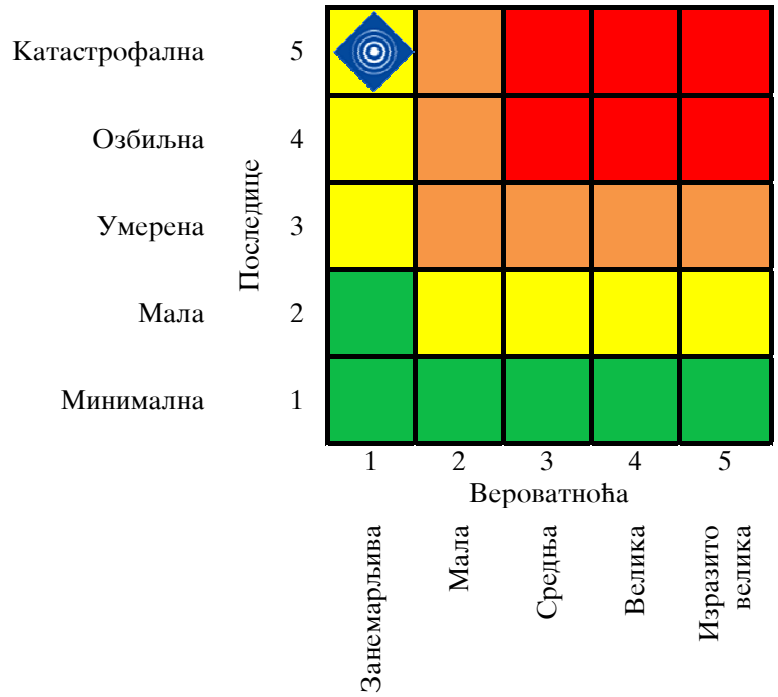
Матрица 3б: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на установама/грађевинама јавног друштвеног значаја*

Матрица 3: *Збирна матрица 3а и 3б - ризик по друштвену стабилност*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 39: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од земљотреса УМЕРЕН, што значи да је ризик **ПРИХВАТЉИВ.**

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ОПАСНОСТИ ОД ОДРОНА, КЛИЗИШТА И ЕРОЗИЈА

Одрони

Одрони настају падањем стенских маса са природних или вештачких одсека. Процес кретања је јако кратак и састоји се из транслаторног или ређе ротационог кретања блокова. За формирање одрона главни услови су велики нагиб топографске површине (>70°) и дисконтинуитет у оквиру стенске масе који је сагласан са нагибом топографске површине.То су клисуре (кањони) и лесни одсеци. Према временској дистрибуцији, одрони се јављају непосредно после обилнијих падавина.

Клизишта

Клизишта су сеизмолошке, литосферске елементарне непогоде током којих може доћи до померања неколико милиона кубних метара земљишта и огромних маса стена и то на површини чак и од неколико квадратних километара. Ова елементарна непогода је честа на косим и јако стрмим теренима, мада се јавља и на благим косинама. Клизиште је део терена који се транслаторно или ротационо помера преко стабилне подлоге или терен у коме су сачувана структурна и морфолошка својства створена процесом клизања. Два су непосредна узрока за настанак клизишта:

- промена напона у тлу, најчешће услед осцилација нивоа подземних вода;
- смањење отпорности тла на смицање, услед промене основних особина – густине и влажности слојева тла;
- људски фактор.

Према просторној дистрибуцији клизишта издвајају се три зоне: без појаве клизишта, са спорадичним појављивањем клизишта и са системском појавом.

Клизишта се према покренутој запремини земљишног материјала могу поделити на: *мала*, која покрећу до 10.000 метара кубних земљишног материјала; *средња* – од 11 до 100.000; *велика* – од 101.000 до милион и *веома велика* – више од милион кубних метара земљишног материјала.

Према захваћеној површини она се деле на: *мала* (0,01-1 ха), *средња* (1-5 ха), *велика* (5,1-10 ха), *веома велика* (10,1-100 ха) и *гигантска* (преко 100 ха). Иако природна клизишта могу настати у сваком годишњем добу, најчешћа су она у периоду фебруар-мај (85%), док се свега 4% дешава у летњем периоду, а 9% у јесењем, што је у сагласности са хидролошким приликама.

Ерозија земљишта

Ерозија земљишта представља испирање и одношење најситнијих и најплоднијих честица из растресите подлоге. Ерозија земљишта је природан процес који се може убрзати неконтролисаном сечом шума и погрешним коришћењем земљишта. Услед оваквих поступака долази до убрзане ерозије, која је веома озбиљан и неповратан процес.

Најчешћи вид ерозије представља померање масе терена услед дејства обилних киша или земљотреса при чему долази до одроњавања земљишта. Овом виду ерозије су најподложнији брдовити терени, односно подручја под нагибом терена који је већи од 15°.

Главни облици ерозије су: еолска ерозија – настаје деловањем ветрова, бујична ерозија – настаје механичким радом атмосферских вода, флувијална или речна ерозија – настаје геолошким радом речних токова, крашка ерозија – настаје деловањем атмосферских, површинских и подземних вода, абразија – представља рушење обале као последица морских и језерских таласа, глацијална или ледничка ерозија – настаје радом ледника.

Очекивани степен негативних последица од деловања одређеног геолошког процеса на одређеном простору и у одређеном времену по природу, материјална добра и људе

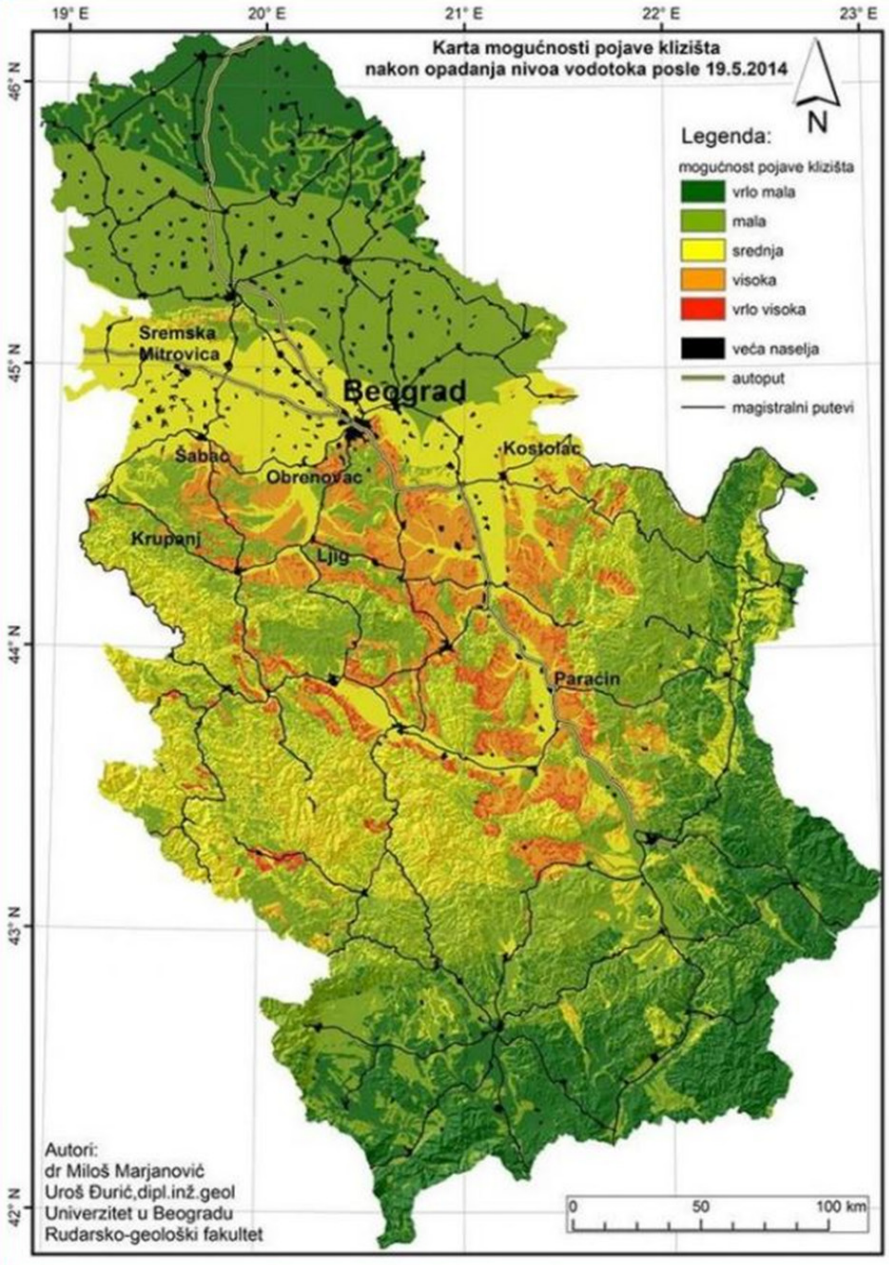
Будући да је на територији града Новог Пазара регистровано 224 клизишта и одрона, малих, средњих и великих, већи део терена на обронцима Града и на падинама постојећих планина подложан је клизању, како због подземних вода, тако и због великих падавина и отапања снега. Поред угрожених воћњака и оранице, угрожене могу бити и куће, као и помоћни објекти, те у том случају постоји и опасност од страдања људи ако дође до значајнијег померања тла. Услед клизишта може доћи до потпуног прекида у снадбевању електричном енергијом, прекида телефонских комуникација и снадбевања водом, али и прекид саобраћајне комуникације. Последице од ерозије су тренутно занемарљиве, међутим на дужи временски период иста у много чему може да измени структуру тла на територији града.

Параметри и карактер одрона, клизишта и ерозивног подручја

Нови Пазар се налази у југозападном делу Србије и захвата површину од 742 км^2. Смештен је долини река Јошанице, Рашке, Дежевске и Људске реке на надморској висини од 496 м. Окружен је висовима Голије, Рогозне и Пештерске висоравни, а према североистоку је отворен према масиву Копаоника.

Рељеф новопазарске регије има углавном брдско-планинска својства. Морфолошки посматрано то је нископланинска и високопланинска област са јаком дисекцијом и фином текстуром рељефа. Терен је изузетно разуђен рељефом који је формиран веома разгранатим поточним долинским системом. Терен шире области Новог Пазара чине формације две сложене тектонске јединице: Дринско-Ивањичка (Голијска зона) и Вардарска зона. Стене голијске зоне представљене су нискометаморфним табличастим филитима и пешчарима. Преко централног дела Новог Пазара простире се „новопазарски флиш“- формација изграђена од конгломерата, пешчара, глинаца, ређе кречњака која у целини припада Вардарској зони. Стабилним деловима терена се могу сматрати само високе заравни, гребени и делови проширених долина. На степен развоја процеса клижења и одроњавања пресудни утицај имају локални инжењерско-геолошки услови терена, односно геолошка грађа, нагиб и висина падине, хидрогеолошки услови и други фактори. Већим делом узрок датих опасности јесте нагиб терена, засићеност земљишта влагом у периодима великих киша и отапање снежних наноса, као и неадекватна обрада пољопривредног земљишта. Појави ерозија и клизишта знатно доприноси и претерана експлоатација шуме на овом подручју која повећава могућност покретања земљишне масе. На Слици 8. приказана је карта са подручјима са могућим појавама клизишта након поплава 2014. године. Подручје Новог Пазара карактерише мала и средња могућност појаве клизишта.

Слика 13: *Подручја са могућим појавама клизишта на територији након поплава 2014. године*

Извор: *Рударско-геолошки факултет*

Површина и карактеристике угроженог подручја

Територија Новог Пазара подложна је појави клизишта будући да се налази на подручју које је окружено планинама Рогозна и Голија, а осим ужег дела града, који се налази на равничарском подручју, већи део насеља је на обронцима брдовитог подручја.

На свим нагибима – стрминама услед великих падавина и отапања снега постоји могућност појаве клизишта, што се и дешавало интензивније у задњих 5-6 година. Само у 2006. години је евидентирано 224 одрона и клизишта разних величина, од малих (неколико кубика земље), до великих (преко 10.000 м³ земље). Највећи број клизишта и тецишта се појавио након обилних падавина 2006, 2010. и у марту 2016. године на свим долинским странама реке Рашке, Јошнице, Себечевске реке, Избичке, Дежевске, Трнавске и Људске реке у селу Трнава, Јакља, Пашино Гумно, Косуриће, штитаре, Белањска, Грубетиће, Леча и Козник.

Клизишта која су евидентирана, активна су и данас:

- Клизиште „*ТРНАВА 3*“ налази се на 7 км од града. На њему и поред њега се налази више сеоских домаћинстава која су повезана са регионалним путем. широко је 350 м, а дугачко око 600 м.
- Клизиште *у Херцеговачкој улици* - на овој локацији је услед померања терена дошло до клизања падине, као и насипа и трупа пута низ природну падину. Ово клизиште је тренутно активно, што значи да су и настала оштећења тренутна и да њихов обим има сталну тенденцију увећања.
- Клизиште „*СЕМЕЊАЧА*“ се налази на падини насеља Семењача десно од асфалтног пута Нови Пазар-ђурђеви Ступови. широко је око 70 м, а дугачко око 400 м. Дубину је тешко проценити, али с обзиром да је левкастог облика и имајући у виду дубину јаруге, дубина би могла бити око 5 м. Настало је у марту месецу 2006. услед обилних киша и отапања снежног покривача.
- Клизиште „*ОБАЛА*“ налази се у насељу Јакља у улици Јошаничка обала. Формирано је на падини изнад десет кућа које су усечене у падину и у низу постављене до самог речног корита реке Јошаница. широко је око 75 м, а дугачко око 150 м. Дубина клизишта је око 8 м, а на врху је формирана пукотина са денивелацијом од 2 м. Настало је у марту месецу 2006. услед обилних киша и отапања снежног покривача.
- Клизиште „*МАЛА ТРНАВА*“ налази се на висоравни од 1.700 м. На овој локацији постоји око десетак домаћинстава, а повезује их пут који се делом налази на самом клизишту. ширина клизишта је око 350 м, а дужина 110 м. Дубина клизишта није позната, на врху је денивелација од око 1 м, а локални пут је улегао у дужини од 100 м за неких 0,8 м. Клизиште је настало у фебруару 2010. услед отапања снега.
- Клизиште „*ПАРАЛОВО*“ налази се на падини села које има десетак домаћинстава која су повезана локалним путем. Левкасто је, а правац померања је ка јаруги 300 м од почетка клизишта. ширина му је 30 м, а дужина 150 м, има формирану пукотину са денивелацијом око 80 цм.
- Клизиште „*МУР*“ до магистралног пута Нови Пазар - Рибариће, код Гас пумпе у насељу Мур. Изнад самог клизишта се налази десетак кућа и постоји велика могућност њиховог рушења услед наредних померања. Ако би се то десило у ноћним сатима сигурно би било и људских жртава. широко је око 51 м, дугачко 70 м, на врху је формирана пукотина са денивелацијом око 2,5 м, дубина клизишта је 10,7 м, а само клизиште је левкастог облика.
- Клизиште „*ЈАКЉА*“ у насељу Јакља (улица Јошанички кеј) у којем се налази 9 кућа. Клизиште се налази на јако неприступачном терену и тешко је за санирање.

У једном периоду куће су биле напуштене због ризика од рушења, али касније су се породице вратиле у њих због немогућности обезбеђивања другог смештаја. Свако наредно померање би изазвало катастрофалне последице.

- Клизиште „*ПАШИНО ГУМНО*“ изнад улице Саве Ковачевића у близини Беопетролове пумпе. Изнад клизишта се налазе 2 куће, а испод такође још 2 куће. Свако наредно померање тла може изазвати несагледиве последице и довести у питање животе породица које живе у тим кућама. широко је 40 м , а дугачко 50 м, дубина је око 8 м. Настало је у марту месецу 2006. услед обилних киша и отапања снежног покривача.
- Клизиште „*ЦВИЈЕТЊЕ*“ налази се у атару села Цвијетње где се налази више сеоских домаћинстава. Клизиште се налази изнад пута Цвијетње-Леча, а правац померања је према потоку испод овог пута. широко је око 30 м, а дугачко око 50 м.
- Клизиште у *улици Босанској*. На клизишту се налазе 3 куће од којих је једна тако попуцала да постоји могућност његовог обрушавања у сваком моменту. Такође, испод клизишта је угрожена једна кућа јер је клизиште већ оборило постојећи потпорни зид и прети опасност да се обруши на кућу. У случају његовог померања ноћу вероватно би било и људских жртава.
- Клизиште „*ГРУБЕТИЋЕ*“ у сеоском насељу Грубетиће широко је око 250 м , а дугачко око 800 м те је површински једно од највећих на територији Новог Пазара. Осим ораница и воћњака нема других објеката на клизишту.
- Клизиште „*КОСУРИЋЕ 3*“ налази се на падинама села Косуриће, захвата део локалног пута који повезује 6 домаћинстава. широко је око 300 м, а дугачко 400 м. Настало је у марту месецу 2006. услед обилних киша и отапања снежног покривача.
- Клизиште „*КОЗНИК*“ се налази на падинама села Козник у захвату пута Леча-Козник у близини прелаза преко реке. ширина клизишта је 250 м, а дужина око 45 м. Дубина клизишта је непозната. На врху клизишта је формирана пукотина са денивелацијом од 0,5 м. Клизиште је настало 2010. године у фебруару месецу услед отапања снежног покривача.
- Клизиште „*ВИДОВО*“ се налази поред локалног пута који повезује 5 домаћинстава у наведеном засеоку. широко је 20 м и дугачко око 300 м. На врху клизишта је пукотина са денивелацијом око 0.5 м. Локални пут је оштећен у дужини од 30 м, тако да је улегао за неких 0,5 м. Клизиште је и даље активно, па су неопходне интервенције на оспособљавању пута.
- Клизиште „*НИКОЛИЋЕ*“ у атару села смештено је на падини где се налази више сеоских домаћинстава. Клизиште се налази у доњем делу падине тик уз обалу реке Леданска. Клизиште је широко око 300 м, а дугачко око 50 м. На врху је формирана пукотина са денивелацијом око 1 м. Локални пут који се налази изнад клизишта није оштећен. Велика је опасност да се клизиште у наведеној дужини сруши у Леданску реку, што би створило вештачко језеро. Нема оштећења других објеката јер их на клизишту и нема, али се на њему налази велики број садница (шљива).
- Клизиште у селу *ВАРЕВО*, цео потез од Тепета до Варевског крша је потенцијално нестабилан терен у којем се активирају стенске масе у годинама са повећаним атмосферским падавинама. Ово клизиште има дужину чела клизишта до ножице око 120 м, а широко је око 50 м. У току 2014. појачала се активност клижења централног дела клизишта са челом и видном пукотином од 1,80 до 2,50 м. Највећа опасност од овог клизишта је његово поновно активирање које може захватити

ширу површину и кретање низ падину носећи макадамски пут према засеоку Саковићи до прве стабилне равнице у алувуиону реке Рашке.

- Клизиште „*ШЕСТОВО*“ се налази у насељу шестово и лоцирано је тик уз саму улицу са десне стране и већ је кућа оштећена у дужини од око 40 м. Обрушавањем улице дошло би до тоталног прекида саобраћаја, чиме би један део насеља био одсечен од града. Такође су угрожена и 3 стамбена објекта испод клизишта.

Ерозија на територији града је најчешће проузрокована неконтролисаном сечом шума и атмосферским падавинама. Највеће промене настају на огољеним површинама.
На територији града Новог Пазара су одређена ***следећа ерозивна подручја:***

- Ерозивно подручје КО Нови Пазар (делови подручја: Подбијеље, Својбор, Јакља, шутеновачко брдо, Тепе, Праничко брдо, „Ерозија“ и Семењача);
- Сеоска ерозивна подручја су: делови КО Трнава, делови КО Брђане, делови КО Леча, делови КО Мур, делови КО Охоље, делови КО Жуњевиће, КО Кожље, КО Лукарско Гошево, КО Себечево, КО Слатина, КО Забрђе, КО шавци, делови КО Ситнице, делови КО Пожега, делови КО Рајчиновиће, делови КО Видово, КО Војниће, КО Косуриће, КО Ковачево, КО Постење и КО Избице.

Речне ерозије на територији града Новог Пазара:

- Цврњска река је бујичног карактера са јаком еродибилном моћи, што је утицало и на проширење долине. Томе доприноси и лако разградиви материјал, који је подложан спирању и одношењу ка нижем ерозионом базису.
- Поток ђурђеви ступови је у ерозији дужине 1.5 км. У водотоку потока изграђене су две заштитне преграде и улива се у пропусну цев бране која је део система кишног одвода. Појава ерозије, бујични и непредвидив карактер потока представља потенцијалну претњу за насеље и град. Трајно решење је израда пројекта о колектору воде на пропусту бране и коричење водотока.
- Највећи део сливног подручја Људске реке заузима средња категорија ерозије (III). У горњем делу слива на стрмијим теренима присутна је јака ерозија (II) и ексцесивна ерозија (I), које заједно заузимају мали део површине слива. У нешто мањем проценту заступљена је слаба категорија ерозије (IV). Средња вредност коефицијента ерозије за слив Људске реке износи з= 0,58.
- На Избичкој реци доминирају површине захваћене јаком (II) и слабом (IV) категоријом ерозије. Средња категорија ерозије (III) је присутна у горњем делу слива, док је ексцесивна ерозија (I) заступљена у средишњем делу слива, претежно југоисточна експозиција. У овом сливу има и врло слабе ерозије (V). Средња вредност коефицијента ерозије за слив Избичке реке износи з = 0,63. У Табели 40. приказан је прорачун продукције и проноса наноса Избичке реке.

Табела 40: *Прорачун продукције и проноса наноса Избичке реке*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција наноса		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		G_{sp}	G_g
	km^2	Z	m^3/km^2g	m^3/god	R_u	m^3/km^2go	m^3/god
Избичка река – ушће у Рашку	35,29	0,63	1.122	39.608	0,54	607	21.419

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 2) - Избичка река (П 2), Нови Пазар*

– У сливу реке Јошанице најприсутнија је средња категорија ерозије (III). Слаба ерозија (IV) је друга по заступљености, док је врло слаба ерозија (V) у знатно мањем проценту. Ексцесивне ерозије (I) такође има у малом проценту, док јака ерозија (II) скоро да није присутна. Средња вредност коефицијента ерозије за слив реке Јошанице износи з = 0,60. У Табели 41. призазан је прорачун продукције и проноса наноса реке Јошанице.

Табела 41: *Прорачун продукције и проноса наноса реке Јошанице*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		$Г_{сп}$	$Г_г$
	km²	Z	m³/km²g	m³/god	R_u	m³/km²g	m³/god
Река Јошаница – ушће у Рашку	193	0,6	1.037	200.075	0,66	686	132.409

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 3) - река Јошаница (П 3, П 6, П 7), Нови Пазар*

– На сливу Јовске реке уочене су површине захваћене средњом (III) и слабом (IV) категоријом ерозије. Оне уједначено доминирају на територији слива Јовске реке. Ексцесивна ерозија (I) је присутна у горњем делу слива и то на стрмијим деловима терена, док је јака ерозија (II) заступљена у доњем делу слива, у близини улива Јовске реке у реку Рашку. Средња вредност коефицијента ерозије за слив Јовске реке износи з = 0,58. У Табели 42. приказан је прорачун продукције и проноса наноса Јовске реке.

Табела 42: *Прорачун продукције и проноса наноса Јовске реке*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција наноса		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		G_{sp}	G_g
	km²	Z	m³/km²g	m³/god	R_u	m³/km²go	m³/god
Јовска река – ушће у Рашку	22,34	0,58	978	21.848	0,59	574	12.829

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 7) – Јовска река (П 8), Нови Пазар*

– Цела површина сливног подручја Себечевске реке захваћена је средњом категоријом ерозије (III). Средња вредност коефицијента ерозије за слив Себечевске реке износи з = 0,55. У Табели 43. приказан је прорачун продукције и проноса наноса Себечевске реке.

Табела 43: *Прорачун продукције и проноса наноса Себечевске реке*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција наноса		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		G_{sp}	G_g
	km^2	Z	m^3/km^2g	m^3/god	P_y	m^3/km^2go	m^3/god
Себечевска река – ушће у Рашку	53,95	0,55	870	46.919	0,58	504	27.208

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 10) – Себечевска река (П 10), Нови Пазар*

– У сливу Трнавске реке је најприсутнија средња категорија ерозије (III). Слаба ерозија (IV) је друга по заступљености, док је врло слаба ерозија (V) у знатно мањем проценту. Ексцесивне ерозије (I) такође има у малом проценту, док јака ерозија (II) скоро да није присутна. Средња вредност коефицијента ерозије за слив Трнавске реке износи з = 0,60. У Табели 44. приказан је прорачун продукције и проноса наноса Трнавске реке.

Табела 44: *Прорачун продукције и проноса наноса Трнавске реке*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција наноса		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		G_{sp}	G_g
	km^2	Z	m^3/km^2g	m^3/god	P_y	m^3/km^2go	m^3/god
Трнавска река – ушће у Рашку	32,35	0,51	829	26.819	0,58	480	15.524

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 4) – Трнавска река (П 12), Нови Пазар*

– У сливу Тушимске реке ерозионо подручје захвата следеће катастарске општине: КО Бекова, КО Средња Тушимља, КО Горња Тушимља, КО Голице, КО Пуста Тушимља и КО Судско село. У сливу Тушимске реке су приближно подједнако присутне јака ерозија (II) и средња категорија ерозије (III). Слабе ерозије (IV) има јако мало, а врло слабе ерозије (V) нема у овом сливу. Средња вредност коефицијента ерозије за слив Тушимске реке износи з = 0,72. У Табели 45. приказан је прорачун продукције и проноса наноса Тушимске реке.

Табела 45: *Прорачун продукције и проноса наноса Тушимске реке*

Назив тока	Површина слива	Коефицијент ерозије	Продукција наноса		Коеф. ретензије	Пронос наноса	
			Специф.	Укупна		Специф.	Укупни
			W_{sp}	W_g		G_{sp}	G_g
	km^2	Z	m^3/km^2g	m^3/god	R_u	m^3/km^2go	m^3/god
Тушимска река – ушће у Рашку	27,29	0,72	1.270	34.657	0,54	681	18.586

Извор: *Главни пројекат антиерозивног уређења слива реке Рашке и дефинисање ерозионих подручја (Књига 11) – Тушимска река (П 13), Нови Пазар*

Режим подземних вода

Јављање подземних вода на територији Новог Пазара је карактеристично услед деловања неповољних атмосферских прилика, тачније услед великих и дуготрајних падавина и отапање снега, које додатно могу проузроковати клизишта.

Густина и влажност тла

Основне карактеристике земљишта, са становишта њиховог водног својства су: порозност, висина капиларног пењања, специфична и запреминска маса, водопропустљивост, вододржљивост, способност одашиљања воде, дефицит влажности. Након катастрофалних поплава које су задесиле нашу земљу, постоји опасност да се, како се вода буде повлачила, активирају и поједина клизишта.

Квалитет земљишта

Највећи део територије Новог Пазара се може сврстати у планинско-пољопривредни рејон. Готово половина територије, у површини од 36.270 ха, налази се под пољопривредним земљиштем. С обзиром на доминантно планински карактер простора, у укупним пољопривредним површинама преовлађују природни травњаци са око 70,85%, од којих ливаде чине 29,55% или 10.717 ха, а пашњаци 41,30% или 14.981 ха. Оранице чине 23,77% или 8.620 ха, а воћњаци 5,38%, или 1.952 ха.

Састав земљишта новопазарског краја је веома разноврстан, па се срећу шкриљци, пешчари и конгломерати, кречњаци, флишни седименти, дијабоз-рожнаци, магматске стене, серпентини и перидотити, неогени и квартални седименти.

Узроци деградације земљишта су различити, али је углавном загађење земљишта узроковано неконтролисаном употребом хемијских материја у пољопривреди, као и нерационалним депоновањем отпада (посредно загађење процедним депонијским водама). Осим тога, квалитет земљишта је нарушен и ерозијом. Како терен има разуђен рељеф са врло великим висинским разликама и неуједначеним, претежно великим нагибима падина, ствара озбиљне проблеме у смислу стабилности тла, те постоје погодни услови за развој разноврсних видова савремених геолошких процеса и појава пре свега ерозије падина, бујичних активности, клижење терена и одроњавање стенских маса.

Крчење и сеча шума и другог растиња

Укупна површина под шумом је 34.263 ха што чини 46,18% укупне градске површине. Најзаступљеније шумске културе су:

- смрча, рачунајући и културе у пределу Голије - 2.000 ха;
- бор, од Новопазарске бање до Одојевића - 1.600 ха;
- буква, у пределу Црног врха, Меденовца, Иловика, Столова – 18.000 ха;
- храст, предео Колашинских страна, око Себечева, око Рајчиновића бање – 8.500 ха;
- граб, багрем (изданичко деградирана шума, распрострањена готово на читавој територији) и остали - око 1. 000 ха.

Уништавање шуме сечом за разне потребе, паљењем и изазивањем киселих киша, стварају се потенцијалне опасности од појава клизишта, одрона и ерозија. шуме се у значајној мери искоришћавају, а услед неконтролисане сече и слабе контроле промета дрвета има доста шума које би се могле сврстати у категорију јако искоришћених шума. Нарочито је ова појава изражена последњих година, када је дошло да знатног поскупљења осталих врста огрева.

Ветрови

Ветрови на територији града дувају из правца севера, североистока, југа и југоистока, а местимично и са запада. Најдоминантнији ветрови из северног квадранта су североисточни максималне брзине до 25 км/х, затим северни са максималном брзином до 40 км/х, док највећу брзину током целе године имају северозападни ветрови који достижу брзину до 45 км/х, при чему су из овог правца најфреквентнији ветрови од 30 до 35 км/х.

Из јужног квадранта најчешће се јављају јужни и југозападни ветрови. Јужни ветрови на овом подручју су најчешће брзине од 5 км/х до 10 км/х, а могу достићи највећу брзину до 50 км/х. Југозападни ветрови најчешће дувају брзином од 5 км/х до 15 км/х, а максималне брзине до 25 км/х.

Обилне падавине

Област према западу и југозападу, коме припада и територија града Нови Пазар представља најкишовитије пределе Србије. Према Пештерској висоравни и Копаонику вредности расту до 1.000 мм годишње, а неки планински врхови на југозападу Србије имају обилније падавине и преко 1.000 мм. Подручје југозападне Србије услед рељефа, обронака високих планинских масива и утицаја медитеранске климе, има медитерански режим падавина са максимумом у новембру, децембру и јануару, а минимумом у августу месецу. Периоди са највише падавина на територији општине Нови Пазар су карактеристични током децембра са 87,4 мм падавина, затим у јулу са 84,4 мм, а најмање падавина је заступљено током августа 0,2 мм. Просечне годишње падавине бележе вредност од 540,4 мм. Укупан број дана са кишом бележи 68 дана и то највише у периоду априла и маја (12 дана).

Активна клизишта и тецишта се поново могу покренути при обилнијим падавинама, па је неопходно прихватање и одвођење атмосферских вода помоћу површинских канала који су управни на падину и каналима косо или паралелно са падином као сабирници дубине до 1 м. Распоред и број канала потребно је дефинисати главним грађевинским пројектом санације клизишта.

Мере заштите предвиђене урбанистичким плановима

Избор локације за изградњу у великој мери зависи од неколико карактеристика природне средине. Да би се нека локација издвојила као погодна за изградњу потребно је да има стабилан терен, могућност снабдевања водом и повољне услове за одводњавање отпадних и искоришћених вода. Терени са најповољнијим природним условима обухватају просторе са оптималном стабилношћу, са нагибом до 5 степени и веома ретко плављене. Ови терени имају могућност водоснабдевања током целе године из подземних и површинских вода.

Код планирања изградње значајних привредних објеката и инфраструктуре у оквиру урбанистичких планова, предузимају се додатни грађевински радови ради побољшања природних услова, посебно стабилности терена, санација клизишта, одрона и ерозија, уз додатна улагања.

Основу заштите од клизишта представља карта рејонизације терена према подобности за урбанизацију. То је синтезна карта у којој су садржани сви резултати изведених истраживања. Рејонизација терена извршена је на инжењерско-геолошке целине са приближно истим карактеристикама. Издвојена су четири основна рејона и одговарајући број подрејона. Основни рејони су:

I - Терени повољних инжењерско-геолошких својстава;
II - Терени мање повољних инжењерско-геолошких својстава;
III - Терени условно повољних инжењерско-геолошких својстава;
IV - Терени неповољних инжењерско-геолошких својстава.

У складу са геолошком подлогом није планирана изградња у оквиру зоне IV. Изузетак чине зоне умирених клизишта у којима се формирају услови за усаглашавање постојеће стамбене изградње. Ове зоне у складу са решењима ГУП-а нису планиране за нову изградњу. За ову зону постојеће стамбене градње извршити посебну теренску експертизу са сепаратом геолошке подлоге генералног плана. Поред општих услова уређења простора и санације у овом захвату урбанистички услови морају обавезно дефинисати принципе уређења и обезбеђења парцеле односно елементе за одводњавања и обезбеђења парцеле. Овај принцип обезбеђује детаљно сагледавање земљишта и изграђених објеката и могућност да се евентуално сачувају, усагласе и обезбеде за употребу они објекти грађана код којих је то могуће средствима која су технички прихватљива и рационална. Ово се директно односи на зоне умирених клизишта и одговарајуће објекте стамбене изградње. Сви остали облици нестабилних и условно стабилних терена могу се превести у друге категорије земљишта, односно зоне у којима је могућа градња, уз одређена мања или већа ограничења уређења и санације терена, само на основу глобалне допуне и измене основне геолошке подлоге за ниво ГУП-а, кроз допунска или нова основна геолошка истраживања ширег захвата на основу посебног програма и пројеката истражних радова.

За поједина активна клизишта треба урадити дренажне системе и потпорне конструкције, а то се односи и на засечене, а незаштићене падине за изградњу стамбених објеката, код којих је дошло до клизања. Једна од мера је и постепена делимична замена вегетације биљкама са дубљим кореном.

Скупштина Града Новог Пазара је донела одлуку којом су дефинисана еродивна подручја на територији Града и у складу са тим прописала задатке које треба спровести како би се ерозије свеле на најмању могућу меру. Само на тај начин постоји могућност да се утиче на спровођење мера прописаних Законом о водама, Законом о шумама и Законом о заштити животне средине.

Генерални пројекат регулације реке Рашке и заштите од поплава у сливу Рашке израђен је 2009. године. Том техничком документацијом (Књига 3) пројектовани су и радови за противерозионо уређење слива реке Рашке и њених притока. Пројектоване су три врсте радова и дате су мере за остваривање комплексног противерозионог уређења слива, односно:

- Технички радови у коритима бујичних притока реке Рашке;
- Биолошки радови за заштиту еродираних терена у сливу реке Рашке;
- Биотехнички радови за уређење јаруга на тешко еродираним теренима у притокама реке Рашке;
- Административне мере противерозивног газдовања земљиштем у сливу реке Рашке.

Генералним пројектом је предвиђена израда 14 бујичних преграда за задржавање наноса и консолидацију подужног профила бујичних притока реке Рашке. За третман биолошким радовима предвиђено је уређење површине од 220 ха. Пројектовано је 1.300 м^2 биотехничких радова за уређење јаруга.

Предвиђена је и примена административних мера за противерозивно газдовање земљиштем, које се спроводе на површинама које су претходно дефинисане као „Ерозиона подручја“.

У предходном периоду на неким водотоцима у сливу реке Рашке изведени су следећи антиерозивни радови:

- Бујичне преграде на потоку Ђурђеви Ступови 1956 - 1959. године;
- Бујична преграда на Ситничком потоку ради заштите пута Нови Пазар - Сјеница, 1978 - 1979. године;
- Бујична преграда на Кочанском потоку ради заштите пута Нови Пазар – Сјеница, 1978 - 1979. године;
- Габионска обалоутврда на Трнавској реци, 1979 - 1982. године;
- Зацевљење шестовског потока у циљу заштите пута, 1982. године;
- Насута земљана брана „ђурђеви Ступови“ висине 14 м, ретензија запремине 30.000 $м^3$, 1975 - 1977. године.

Густина насељености

На територији града Новог Пазара живи (по попису из 2011. године) 100.410 становника од тога у самом граду живи 66.527 становника, док у селима живи 33.883 становника. Просечна густина насељености износи 135,3 стан./$км^2$.

Највише становника живи у селима средње величине (од 500-1.000 становника) 11.020 становника, односно 32,52% од укупног сеоског становништва.

Густина инфраструктурних и привредних објеката

Клизишта и одрони на територији града Новог Пазара јављају се на подручјима на којима нису посебно заступљене критичне инфраструктуре и привредни објекти. Већим делом су угрожени стамбени и помоћни објекти, пољопривредне површине и локални путеви. Према местима јављања опасности од клизишта и одрона, угроженост је следећа:

- Клизиште у Херцеговачкој улици угрожава стамбене објекте, канализационе и водоводне цеви и саобраћајнице;
- У селу Шестово угрожени су стамбени објекти и локални пут;
- У селу Варево угрожени су стамбени и помоћни објекти и пољопривредно земљиште;
- У Лукарима угрожени су стамбени објекти и каптаже за воду;
- У Семењачи угржени су стамбени објекти, викендице и локални пут;
- У Муровцима, Јакљи и Букрешу угрожени су стамбени објекти;
- У Трнави угрожени су локални пут, стамбени објекти и гробље код Џамије;
- У Малој Трнави угрожени су стамбени објекти и локални пут код куће Мумовића;
- У Слатини угрожен је локални пут ка школи Багре;
- У Сувој ћуприји угоржени су путни правац Сува ћуприја – Ложђе и стамбени објекти;
- У Јасеновику угрожене су пољопривредне површине – њиве;
- Оштећења могу настати на путу Губетиће – Барково, путу Губетићи – Отес, као и на путу код Рогозне;
- У Багрежу угрожени су локални пут и стамбени објекти;
- У Врановини угрожене су пољопривредне површине и стамбени објекти.;

- У Драмићу (Кузмичка Река) угрожен је локални пут;
- У Косурићу угожени су локални пут ђурђеви Ступови – село Косурић и пољопривредне површине – воћњаци.
- У Нетврђу угрожене су пољопривредне површине;
- У Видову угрожени су стамбени и помоћни објекти;
- У селу Семењача угрожени су локални пут Нови Пазар – Ђурђеви Ступови и стамбени објекти; У Јакљи угрожени су стамбени објекти, речно корито Јошанице и улица Јошаничка обала;
- У Муру угрожени су магистрални пут Нови Пазар – Рибарић, Гасна пумпа, стамбени објекти и потпорни зидови;
- У Парлову угрожени су стамбени објекти и 4 бунара;
- У Пашином гувну угрожени су стамбени објекти, улица Саве Ковачевића и магистрални пут Нови Пазар – Рашка;
- У Новопазарској бањи угрожени су стамбени објекти;
- У Кознику угрожено је пољопривредно земљиште и пут Леча – Козник;
- У Николић угрожено је корито Лечанске реке на имању Радосављевића и пољопривредне површине – воћњаци;
- У селу Цветње угрожени су стамбени и помоћни објекти и пут Цвијетње – Леча;
- У селу Грубетић угрожени су локални пут до локалне школе, сеоско гробље и некадашњи погон ТК Рашка.

На територији града Новог Пазара услед појаве речне ерозије угрожена су речна корита водотока, као и асфалтни и пољски путеви у непосредној близини.

Могућност генерисања других опасности

Услед настанка клизишта и ерозија постоји могућност настанка нарушавања водоводне, канализационе и електричне мреже, што доводи до нарушавања инсталација и постројења, и привременог недостатка основних енергената.

Клизишта и одорни могу довести до угрожавања саобраћајница, изазвати велике штете по стамбене и друге објекте, као и пољопривредне површине. Истовремено уз одрон и ерозије постоји опасност од настанка поплава и пожара.

Могући развој догађаја (сценарио)

Одрони, клизишта и ерозије

Радна група:

- Милан Марковић, лице са лиценцом за процену ризика – координатор тима;
- Љубиша Ђорђевић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима;
- Госпава Стојановић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима.

Одрони настају падањем стенских маса са природних или вештачких одсека. Процес кретања је јако кратак и састоји се из транслаторног или ређе ротационог кретања блокова. За формирање одрона главни услови су велики нагиб топографске површине (>70°) и дисконтинуитет у оквиру стенске масе који је сагласан са нагибом топографске површине.

Клизишта су сеизмолошке, литосферске елементарне непогоде током којих може доћи до померања неколико милиона кубних метара земљишта и огромних маса стена и то на површини чак и од неколико квадратних километара. Ова елементарна непогода је честа на косим и јако стрмим теренима, мада се јавља и на благим косинама.

Ерозија земљишта представља испирање и одношење најситнијих и најплоднијих честица из растресите подлоге. Ерозија земљишта је природан процес који се може убрзати неконтролисаном сечом шума и погрешним коришћењем земљишта.

а) Највероватнији нежељени догађај
Појављивање

На територији МЗ Трнава налази се петнаестак клизишта на имањима сеоских домаћинстава. Клизиште „ТРНАВА 3“ се налази на седмом километру од града у селу Трнава. На њему и поред њега налази се више сеоских домаћинстава која су повезана регионалним путем. Клизиште „МАЛА ТРНАВА“ налази се на висоравни, 1.700 м удаљено од школе у Трнави. На тој локацији налази се десетак домаћинстава које повезује локални пут који се једним делом налази на самом клизишту. У овом селу код џамије постоји активно клизиште које угрожава гробље, а код реке Трнавица јавља се флувијална ерозија која доводи до клизишта. Велики број клизишта активан је и на другим локацијама при чему су угрожени многи објекти и локални путеви. Клизиште се јавља и на следећим локацијама:

- на падинама сеоског насеља Косуриће на приватном поседу, угрожавајући део локалног пута и неколико кућа;
- на подручју села Видово, непосредно поред локалног пута који повезује 5 кућа у засеоку. Наноси велику штету сеоским домаћинствима (оштећења на кућама, помоћним објектима и садницама);
- у селу Варево, на северним падинама од Тапета до Варевског крша на којим се активира и стенска маса. Велику штету наноси сеоским домаћинствима у виду великих пукотина и денивелацији тла у двориштима и оштећења кућа и помоћних објеката.

Просторна димензија

Клизиште „Трнава 3“ обухвата површину од око 210.000 м^2 (21 ха), ширине 350 м и дужине око 600 м. На врху је формирана пукотина са денивелацијом од 1,5 м. У близини клизишта се налази велики број домаћинстава чије куће и помоћни објекти могу бити угрожени. Клизиште захвата и регионални пут у дужини од 350 м.

Клизиште „Мала Трнава“ обухвата површину од 38.500 м^2 (38,5 ха), ширине 350 м и дужине 110 м. Ствара денивелацију терена од 1 м, са оштећењем локалног пута у дужини од 100 м, на коме настаје пукотина дубине од 0,8 м. На деоници пута према Трнави има и одрона у дужини од 300 м. Активно клизиште и флувијална ерозија у реци Трнавици угрожава пут који ово насеље повезује са градом.

Клизиште код џамије обухвата површину од 20.000 м^2 (2 ха), дужине 200 м и ширине од 100 м. На њему постоје секундарни ожиљци, као и тензионе пукотине.

У Трнави постоји још локација са активним клизиштима као последица њиховог простирања на нестабилним теренима благог нагиба.

Клизиште у селу Косуриће захвата површину од 120.000 м^2 (12 ха), ширине око 300 м и дужине 400 м, са денивелацијом терена од око 0,7 м. Јавља се на подручју са благим нагибом у непосредној близини сеоских кућа.

Клизиште у селу Видово обухвата површину од 36.000 м^2 (36 ха), ширине око 120 м и дужине од 300 м. Оштећује пут у дужини од 30 м са улегнућима од пола метра, као и куће и помоћне објекте. Клизиште у селу Варево захвата малу површину од 6.000 м^2 (0.6 ха) али наноси велику шетету сеоским домаћинствима. ширина клизног тела износи 50 м, а дужина 120 м.

Интезитет

Највећи интензитет померања тла се дешава у периодима дуготрајних и обилних падавина, када се клизиште поново активира и сукцесивно шири низ падину. Напредовање процеса може довести до већих оштећења околних објеката и локалних путева. Дата клизишта се налазе на нестабилним теренима и имају тендецију ширења и повећања интезитета, па представљају сталну опасност.

Време

Појава клизишта везује се за период раног пролећа, услед обилних падавина и презасићења земљишта водом. У току марта, отапање снега и кишне падавине повећавају нестабилност терана са нагибом па узрокују покретање активних и настанак нових клизишта.

Ток

У току интензивних падавина и повећања порозности земљишта, истовремено се покреће неколико већ постојећих клизишта на територији града Новог Пазара.

Клизишта „Трнава 3“ и „Мала Трнава“ имају најинтензивнија и највећа иницијална померања у чеоном делу, при чему клизиште „Трнава 3“ угрожава пут у дужини од 350 м, шириће се даље од пута на ливадски део површине од 9 ха. Клизиште „Мала Трнава“ угрожава неколико кућа изнад пута и приватна имања испод пута са површином од 28 ха.

Клизиште у селу Косуриће се шири низбрдо на падини и угрожавајући део локалног пута који повезује 6 домаћинства на овом подручју.

Клизиште у селу Видово се шири ка ножици захватајући већу површину и угрожавајући оближње куће, као и деонице два локална пута.

Клизиште у селу Варево има активан централни део тела клизишта што доприноси даљем слегању земље до 2,5 м, наносећи већа оштећења на објектима и мања оштећења на локалном путу.

Због угрожености индивидуалних стамбених објеката и људи који у њима живе, врши се евакуација свих домаћинстава са захваћене територије. Услед озбиљног оштећења, и потребе за привременим смештајем угрожених, град Нови Пазар врши збрињавање свих евакуисаних, док стручно-оперативни тимови врше безбедносну проверу објеката за даљу употребу. Ради отклањања оштећење саобраћане инфраструктуре и прекида нормалног одвијања саобраћаја, ангажовано је јавно предузеће надлежно за путеве другог реда.

Трајање

С обзиром да су клизишта настала 2006. године, и да су уочена померања наредних година услед обилнијих падавина, може се прогнозирати да ће се интензивна померања дешавати у трајању од око 10 дана.

Рана најава

У критичним периодима увек су појачане мере опреза и приправности људства и опреме. У периодима повећаног ризика од опасности, становништво се обавештава о надолазећим падавинама и упозорава на могућност појаве одрона и клизишта. Носилац обавештавања и информисања становништва је одељење за информисање при Градској управи Новог Пазара које за овакве ситуације користи сва средства јавног информисања која постоје на територији Града (локалне радио и тв станице).

Припремљеност

Становништво и државни органи су делимично припремљени за долазећу опасност. Евидентирана су сва активна и привремено умирена клизишта на територији Града. Градски штаб за ванредне ситуације хитно активира јавна комунална предузећа, привредна друштва из области грађевинарства, стручно-оперативне тимове за заштиту и спасавање од одрона, клизишта и ерозије, као и поверенике цивилне заштите месних заједница које су угрожене клизиштима. Сва угрожена домаћинства се евакуишу, док стручно-оперативни тим врши безбедносну проверу објеката за даљу употребу. Јавно предузеће надлежно за путеве другог реда, врши санацију оштећених саобраћајница, ради успостављања нормалног одвијања саобраћаја.

Ушицај

Услед активирања клизишта постоји велика опасност како по куће и помоћне објекте, тако и за људе који у њима живе. На кућама може доћи до пуцања темеља, зидова, али и потпуног урушавања. С обзиром да се клизишта јављају на више локација може доћи до оштећења код око 23 објеката. Сходно томе, неопходно је евакуисати око 70 угрожених људи. Две породице чије су куће претрпеле већа оштећења неопходно је трајно изместити и обезбедити им место становања.

Клизиште „Трнава 3“ угрожава регионални пут Нови Пазар - Брђани који је клизиштем захваћен у дужини од 350 м и знатно га деформише са денивелацијом од 1 м. Клизиште „Мала Трнава“ угрожава локални пут у дужини од 100 м, који је улегао око 0,8 м. На путу према Трнави одрони угрожавају и локални пут који води према гробљу.

Река Трнавица може променити свој ток и пресећи локални пут, при чему је неопходно уредити корито реке и санацију пута.

Клизиште у сеоском насељу Косуриће оштећује локални пут у дужини од 200 м са улегнућима од 30 цм. Тело клизишта захвата и оштећује 6 објеката. Већи степен оштећења настаје на 2 куће, које су небезбедне за боравак па је неопходна реконструкција већег дела објекта.

Клизиште у селу Видово оштећује два локална пута у укупној дужини од 50 м са денивелизацијом од 0,5 м. Настају оштећења на 9 објеката, при чему већа оштећења настају на 3 куће, па боравак у њима није безбедан због поновног активирања клизишта. Услед денивелација подручја захваћеног клизиштем настају оштећења на повртарским и воћарским културама на површини од око 10 ха.

Клизиште у селу Варево је праћено и одронима па наноси веће штете по стамбене објекте и путеве, доводи до денивелације терена и до 2 м, нарушава стабилност 3 објекта и оштећује локални пут ка засеоку Саковићи. Ради спречавања даљег ширења клизишта неопходно је изградити потпорне зидове на ножици клизишта и армирано бетонске шипове између ножице клизишта и куће. штета настаје и на воћњацима који се налазе у непосредној близини кућног дворишта.

Клизишта на овим подручјима доводе до оштећења некатегорисаних локалних путева као и регионални пут, нарушавају електричну и ПТТ мрежу и системе водовода и канализације.

Генерисање других опасности

Услед настанка клизишта и ерозија постоји могућност оштећења водоводне, канализационе и електричне мреже, и привременог недостатка основних енергената. Клизишта и одрони могу довести до угрожавања саобраћајница при чему могу онемогућити брзу евакуацију угроженог становништва. Истовремено уз одрон и ерозије постоји опасност од настанка поплава, као и пожара услед оштећења електроинсталација.

Референтни инциденти

Велики број клизишта се активирало након обилних падавина 2006, 2010, 2014. и у марту 2016. године на свим долинским странама реке Рашке, Јошнице, Себечевске реке, Избичке, Дежевске, Трнавске и Људске реке у селу Трнава, Јакља, Пашино гувно, Косуриће, штитаре, Белањска, Грубетиће, Мур, Леча и Козник. Клизишта која су евидентирана, активна су и данас: „Трнава“, у Херцеговачкој улуцу, „Семењача“, „ Обала“, „ Мала Трнава“, „ Паралово“, „Јакља“, „Мур“, „Пашино гувно“, у улици Босанској, „Косуриће 3“, „Видово“, „шестово“, „Николиће“, „Козник“.

Информисање јавности

У оквиру редовних активности Одељења сектора за ванредне ситуације врше се информативне кампање обавештавања становништва у виду апела и упозорења.

Путем средстава јавног информисања, на основу прикупљених података, становништво се обавештава како би се правовремено припремили за могући наилазак опасности. Такође, обавешавање становништва се остварује посредством Градског штаба за ванредне ситуације и информативне службе у оквиру локалне самоуправе.

Будуће информације

Потребно је извршити прикупљање и одвођење атмосферских вода помоћу канала који функционишу као сабирници. Распоред и број канала треба дефинисати главним грађевинским пројектом санације клизишта. Такође, неопходно је изградити дренажне системе и потпорне конструкције, којима се остварује засецање незаштићених падина подложне клизању. У циљу спречавања клизања земљишта на теренима одређеног нагиба, предлаже се засађивање биљака дужег корена. Потребно је и успоставити мониторинг клизишта, који омогућава рано откривање и праћење клизишта у реалном времену. Локална самоуправа врши забрану изградње објеката на угроженим и нестабилним подручјима.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табел и45.

Табела 45: *Штићене вредности*

Штићене вредности	**Критеријуми**
Живот и здравље људи	На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, може се очекивати око 70 угрожених људи које је неопходно евакуисати.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи 29. 810.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација објеката 14.500.000 динара. - Евакуација и збрињавање угроженог становништва 2.310.000 динара. - Санација клизишта 10.000.000 динара. - Рашчишћавање и санација корита реке 1.000.000 динара. - штета по пољопривредне културе 2.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Санациони радови на регионалном и локалним путевима 24.000.000 динара. - Систем водовода и канализације 2.500.000 динара. - Електроенергетска мрежа 2.000.000 динара. - Телекомуникациони и ПТТ саобраћај 1.500.000 динара.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара.

Учесталост настанка негативних ефеката од клизишта, одрона и ерозија на овом подручју је у интервалу један догађај у 1-2 године.

Табела 46: *Табела за исказивање вероватноће*

Категорија	**Вероватноћа или учесталост**			
	(а) Квалитативно	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	**X**
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 47: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	**X**
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	

5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

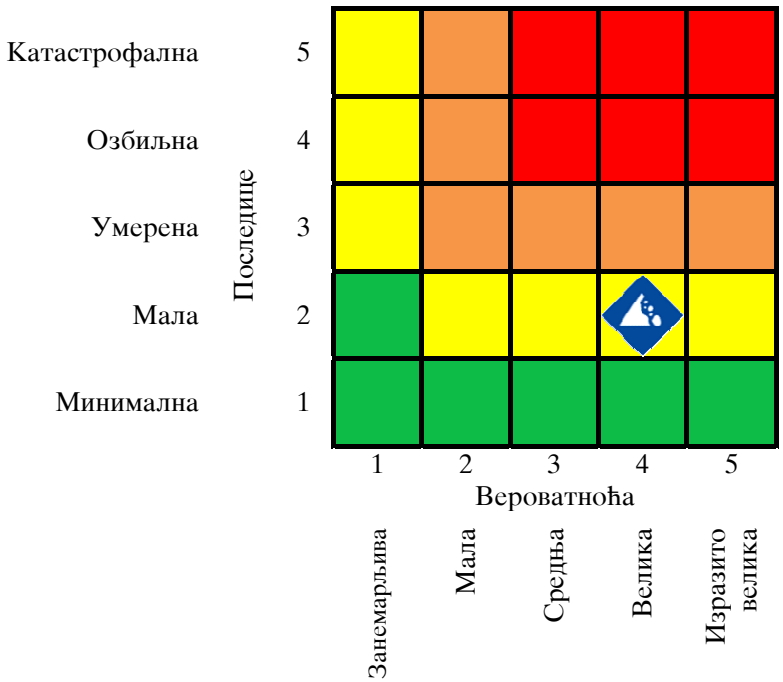
Табела 48: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	**X**
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

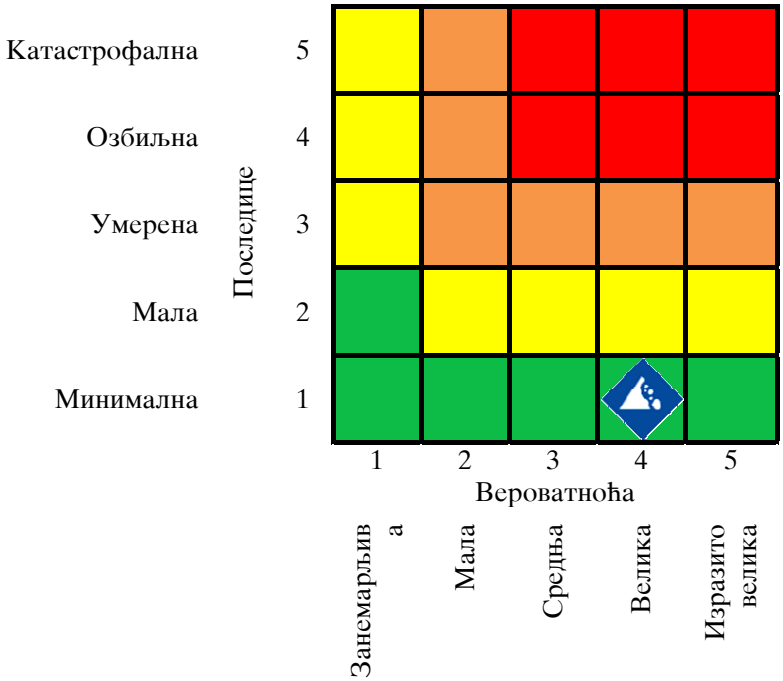
Табела 49: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	**X**
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

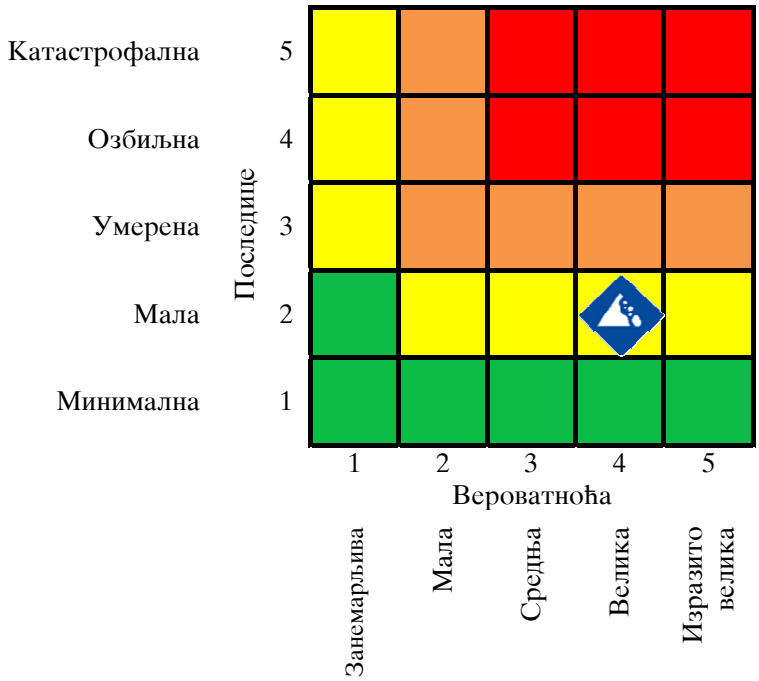
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

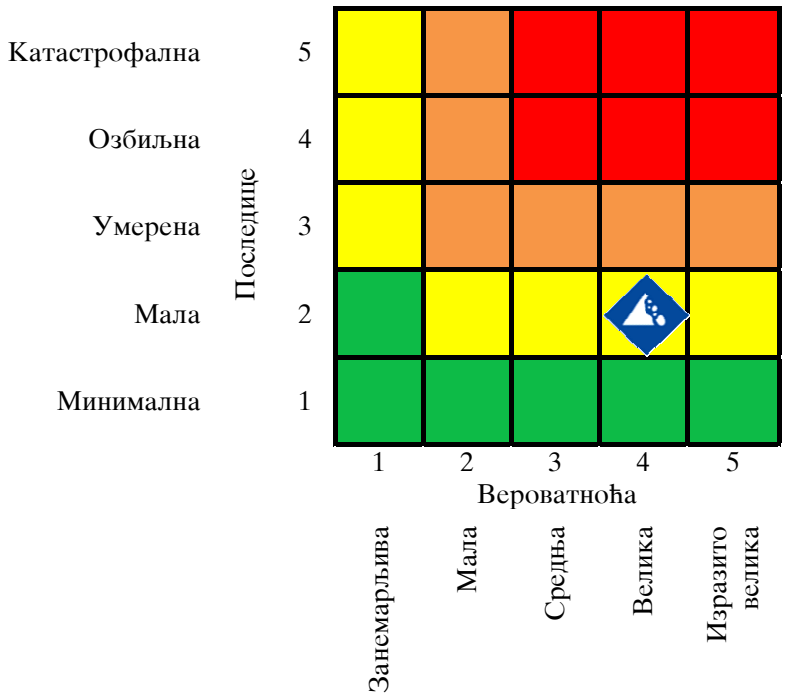
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 50: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од клизишта, одрона и ерозије УМЕРЕН, што значи да је ризик **ПРИХВАТЉИВ.**

б) Нежељени догађај са најтежим могућим последицама

<u>Појављивање</u>

Клизиште се јавља у насељима Мур, Јакља, Пашино гувно и деоници Херцеговачке улице. Клизиште „Мур“ налази се у близини магистралног пута Нови Пазар - Рибариће у самом подножју насеља Смајове орнице, на четвртом километру од центра града поред гас пумпе и пресеца локални пут који повезује стотинак домаћинстава.

Клизиште „Обала“ налази се десно од улице Јошаничка обала, а формирано је на падини изнад кућа које су усечене у падини и постављене дуж корита Јошаничке реке. Насеље Пашино гувно је такође подлежно клизиштима, а налази се на десној страни магистралног пута Нови Пазар - Рашка у близини Беопетролове пумпе. У насељу Бараковићи, клизиште захвата деоницу пута Херцеговачке улице.

Просторна димензија

Клизиште „Мур“ је левкастог облика дужине око 70 м и ширине око 51 м. На врху је формирана пукотина са денивелацијом око 2,5 м, а дубина самог клизишта је 10,7 м. Изнад самог клизишта се налази десетак кућа и постоји велика могућност њиховог рушења услед наредних померања. Укупна површина клизишта „Мур“ износи 3.570 м^2 и запремине 37.500 м^3. Клизиште „Обала“ је дужине око 150 м, а ширине око 75 м. На врху је формирана пукотина са денивелацијом од 2 м, а дубина самог клизишта је око 8 м. Површина клизишта износи 11.250 м^2, а запремина 90.000 м^3.

Клизиште на десној страни магистралног пута Нови Пазар – Рашка оптерећује насеље Пашино гувно, које се налази на терену са одређеним степеном нагиба. Обухвата површину од око 40 м ширине и 50 м дужине, са дубином од 8 м. Укупна површина захваћена клизиштем износи 2.000 м^2. Због подложности клизања тла на овом подручју постоји могућност ширења клизног тела. Клизиште захвата пар кућа и локалне путеве који пролазе кроз насеље. У Херцеговачкој улици ширина клизног тела износи 30 м, наносећи оштећења на асфалтираном путу са пукотинама и до 6 м.

Интезитет

Највећи интензитет померања тела се дешава у периодима дуготрајних и обилних падавина, када се клизиште поново активира и сукцесивно шири низ падину. Напредовање процеса може довести до већих оштећења околних објеката и локалних и магистралних путева. Дата клизишта се налазе на нестабилним теренима и имају тендецију ширења и повећања интезитета, па представљају сталну опасност.

Време

На годишњем нивоу померање се интензивира у пролећним месецима тј. након отапања снега и обилнијих падавина. На територији града Новог Пазара велике количине падавина јављају се у марту месецу. У том периоду услед велике презасићености земљишта водом долази до активирања клизишта и одрона на овом подручју.

Ток

Велика влажност земљишта доприноси покретању активних и стварању нових клизишта. Клизиште у насељу Мур развија се на падини испод 20-ак објеката, захватајући локални пут (налази се у средишњем делу клизишта) са тенденцијом даљег ширења ка магистралном путу Нови Пазар – Рибариће. Клизна маса захвата и оштећује 3 куће, нарушава водоводну и канализациону мрежу, а у подножју оштећује магистрални пут. Даље покретање клизишта угрожава Гасну пумпу са десне стране и пар објеката са леве стране.

Клизиште „Обала“ се развија на десној страни Јошаничке реке на падини која захвата више кућа и креће се ка речном кориту. Дубина клизишта достиже 8 м и прави денивелацију терена од 2 м. У средишњем делу клизне масе налази се 4 објекта, а даље у ножици клизишта налазе се још два објекта. Дати објекти трпе највећа оштећења са повећаним могућностима потпуног урушавања. Око клизне масе, са леве и десне стране налази се још пар објеката чија стабилност може бити нарушена услед ширења клизне површине.

У насељу Пашино гувно клизиште се активира изнад улице Саве Ковачевића. чеони део клизишта се формира изнад 2 куће ширећи се даље низ падину, захватајући још 2 објекта. Ножице клизишта допиру и до улице Сава Ковачевића, нарушавајући безбедност саобраћаја на овој деоници пута.

Клизиште у насељу Бараковићи настаје услед померања терена и клизања падине, захватајући асфалтни пут, који пуца по средини у дужини од 7 м. На путу се формира пукотина дубине до 6 м, која наноси штету на стамбени објекат поред пута, а даље обрушавање и ношење земљишне масе угрожава стамбене објекте у подножју падине.

Посредством повереника цивилне заштите, Градски штаб за ванредне ситуације даје упутства становништву за реаговање услед покретања и настанка клизишта. Због угрожености индивидуалних стамбених и помоћних објеката, Градски штаб за ванредне ситуације налаже евакуацију свих домаћинстава са захваћене територије. Услед озбиљног оштећења, и потребе за привременим смештајем угрожених, град Нови Пазар врши збрињавање свих евакуисаних, док стручно-оперативни тимови врше безбедносну проверу објеката за даљу употребу. Ради отклањања оштећење саобраћане инфраструктуре и прекида нормалног одвијања саобраћаја, ангажовано је јавно предузеће надлежно за путеве другог реда.

Трајање

С обзиром да су клизишта настала 2006. године, и да су уочена померања наредних година услед обилнијих падавина, може се прогнозирати да ће се интензивна померања дешавати у трајању од око 15 дана.

Рана најава

У критичним периодима увек су појачане мере опреза и приправности људства и опреме. У периодима повећаног ризика становништво се благовремено обавештава о надолазећим падавинама и упозорава о могућностима настанка одрона и појаве клизишта. Носилац обавештавања и информисања становништва је одељење за информисање при градској управи Новог Пазара које за овакве ситуације користи сва средства јавног информисања која постоје на територији Града (локалне радио и тв станице).

Прийремљеност

Становништво и државни органи су делимично припремљени за долазећу опасност. Евидентирана су сва активна и привремено умирена клизишта на територији Града.

Градски штаб за ванредне ситуације хитно активира јавна комунална предузећа, привредна друштва из области грађевинарства, стручно-оперативне тимове за заштиту и спасавање од одрона, клизишта и ерозије, као и поверенике цивилне заштите месних заједница које су угрожене клизиштима. Сва угрожена домаћинства се евакуишу, док стручно-оперативни тим врши безбедносну проверу објеката за даљу употребу. Јавно предузеће надлежно за путеве другог реда, активирано је ради санације оштећених саобраћајница.

Утицај

На простору захваћеним клизиштима процењено је оштећење на око 70 објеката, при чему комплетно урушавање настаје на 5 објеката. Због нарушене стабилности већег броја објеката и повећаног ризика боравка породица у њима неопходно је извршити евакуцаију око 210 људи, и трајно сместити око 5 породица.

С обзиром да се клизиште „Мур“ налази поред магистралног пута Нови Пазар - Рибариће у подножју насеља Смајове орнице, оштећења настају на овој деници пута у дужини од око 30 м. Локални пут који повезује стотинак домаћинстава пролази кроз средину клизишта, такође је обрушен у дужини око 30 м. Клизиште кида канализационе цеви које воде из насеља ка магистралном путу. Постоји велика опасност да дође до катастрофалних последица како по околне објекте тако и за велики број људи који у њима живе. Са десне стране клизишта је гас пумпа која је угрожена услед ширења клизног тела и масе те може доћи до оштећења складишта гаса и гасних цеви.

Клизиште „Обала“ захвата неколико кућа и деоницу улице Јошаничка обала. Приступни пут клизишту не постоји, међутим објекти су повезани приступним стазама које су на више места попуцале. Клизиште проузрокује прекид саобраћаја и ствара велика оштећења на електро и ПТТ мрежи и водоводним цевима. Ток Јошаничке реке бива угрожен услед доспевања клизног материјала у речно корито, које је неопходно санирати.

Клизиште у насељу Пашино гувно оштећује локални пут у дужини од 30 м. Велика оштећења настају на стамбеним објектима и критичној инфраструктури (водоводна мрежа, стубови за развод електричне енергије и ПТТ).

У Херцеговачкој улици, клизиште односи пола асфалтног пута у дужини од 7 м, који захтева комплетну санацију. Нарушава се стабилност објеката у непосредној близини пута и низ падину захваћену клизиштем. Оштећења настају и на подземним цевоводима за снабдевање водом, па могу настати рестрикције у испоруци воде у овом делу насеља. Оштећења настају и на електричној мрежи.

Генерисање других опасности

Услед настанка клизишта и ерозија постоји могућност оштећења водоводне, канализационе и електричне мреже, и привременог недостатка основних енергената. Клизишта и одрони могу довести до угрожавања саобраћајница при чему могу онемогућити брзу евакуацију угроженог становништва. Истовремено уз одрон и ерозије постоји опасност од настанка поплава, као и пожара услед оштећења електроинсталација.

Референтни инциденти

Према до сада доступним подацима, на територији града Новог Пазара опасности од клизишта, ерозија и одрона дешавају се једном или више пута годишње, услед лоших метеоролошких услова (велике кише, падање и отапање снега), активирања подземних вода и подложности земљишта клижењу. Евидентиране поплаве на територији Града приказане су у тачки 3.3 Опис историјских поплава.

Највећи број клизишта и тецишта се појавио након обилних падавина 2006, 2010, 2014. и у марту 2016. године на свим долинским странама реке Рашке, Јошнице, Себечевске реке, Избичке, Дежевске, Трнавске и Људске реке у селу Трнава, Јакља, Пашино гувно, Косуриће, штитаре, Белањска, Грубетиће, Мур, Леча и Козник. Клизишта која су евидентирана, активна су и данас: „Трнава“, „Херцеговачка улица“, „Семењача“, „ Обала“, „ Мала Трнава“, „Паралово“, „Јакља“, „ Мур“, „Пашино гувно“, у Босанској улици, „ Косуриће 3“, „Видово“, „Шестово“, „Николиће“, „Козник“.

Информисање јавности

У оквиру редовних активности Одељења сектора за ванредне ситуације врше се информативне кампање обавештавања становништва у виду апела и упозорења. Путем средстава јавног информисања, на основу прикупљених података, становништво се обавештава како би се правовремено припремили за могући наилазак опасности. Такође, обавешавање становништва се остварује посредством Градског штаба за ванредне ситуације и информативне службе у оквиру локалне самоуправе.

Будуће информације

Неопходно је радити на успостављању и регулацији канала за одвођење атмосферске воде. Распоред и број канала треба дефинисати главним грађевинским пројектом санације клизишта. Потребно је изградити дренажне системе и потпорне конструкције, којим би се извршило засецање незаштићених падина које су подложне клизању. У циљу спречавања клизања земљишта на теренима одређеног нагиба, предлаже се засађивање биљака дужег корена. Локална самоуправа врши забрану изградње објеката на угроженом нестабилном подручју.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 51:

Табела 51: *Штићене вредности*

Штићене вредности	Критеријуми
Живот и здравље људи	На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, може се очекивати око 210 угрожених људи које је неопходно евакуисати.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи око 84.430.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација објеката 48.500.000 динара. - Евакуација угроженог становништва и обезбеђивање смештаја угоженим породицама 6.930.000 динара.

	- Санација клизишта 27.000.000 динара. - Рашчишћавање и санација корита реке 2.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Санациони радови на магистралним и локалним путевима 69.800.000 динара. - Систем водовода и канализације 5.000.000 динара. - Електроенергетска мрежа 4.200.000 динара. - Гасне цеви 2.000.000 динара. - Телекомуникациони и ПТТ саобраћај 2.000.000 дин.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара

Учесталост настанка негативних ефеката од клизишта, одрона и ерозија на овом подручју је у интервалу један догађај у 2 до 20 година.

Табела 52: *Табела за исказивање вероватноће*

Категорија	**Вероватноћа или учесталост**			
	(а) Квалитативно	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	**X**
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 53: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	**X**
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

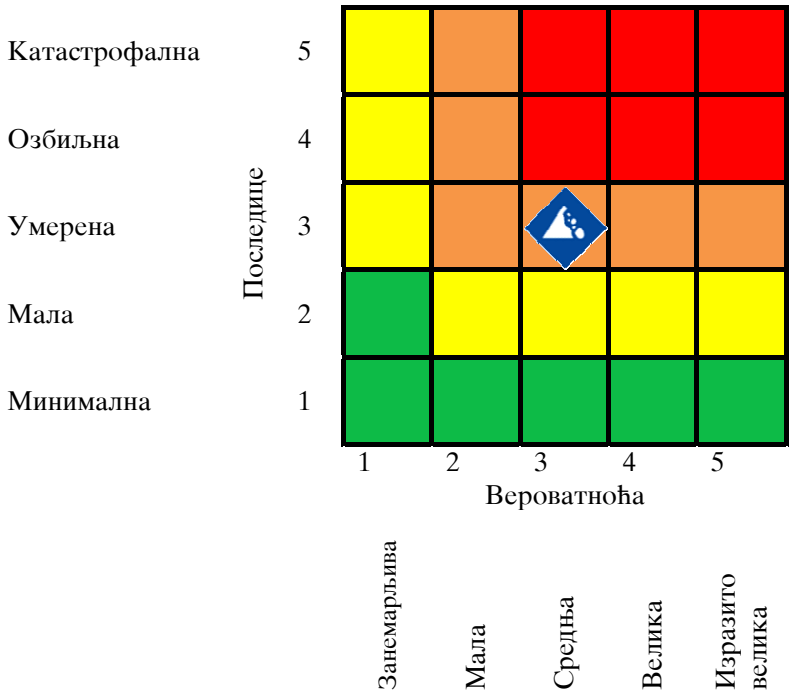
Табела 54: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	**X**
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

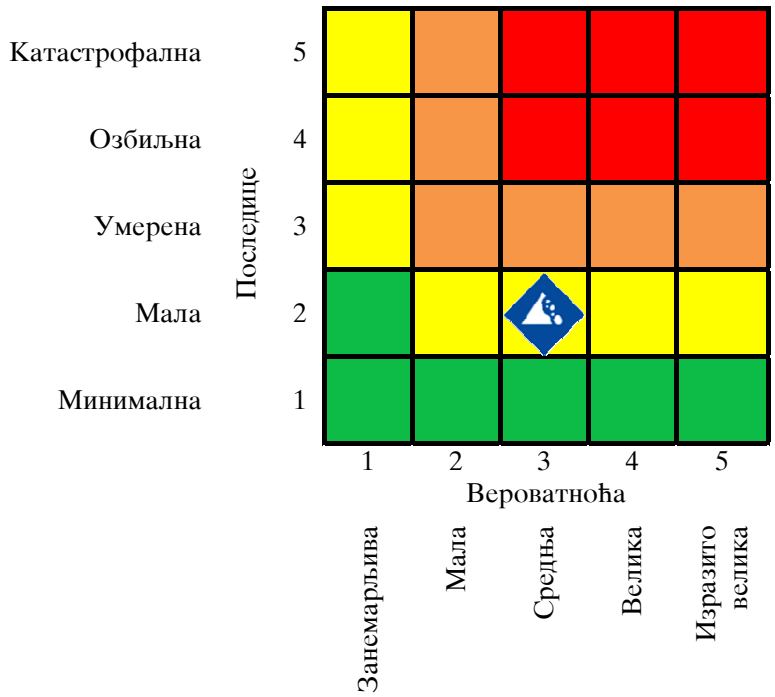
Табела 55: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	
3	Умерена	3-5% буџета	**X**
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

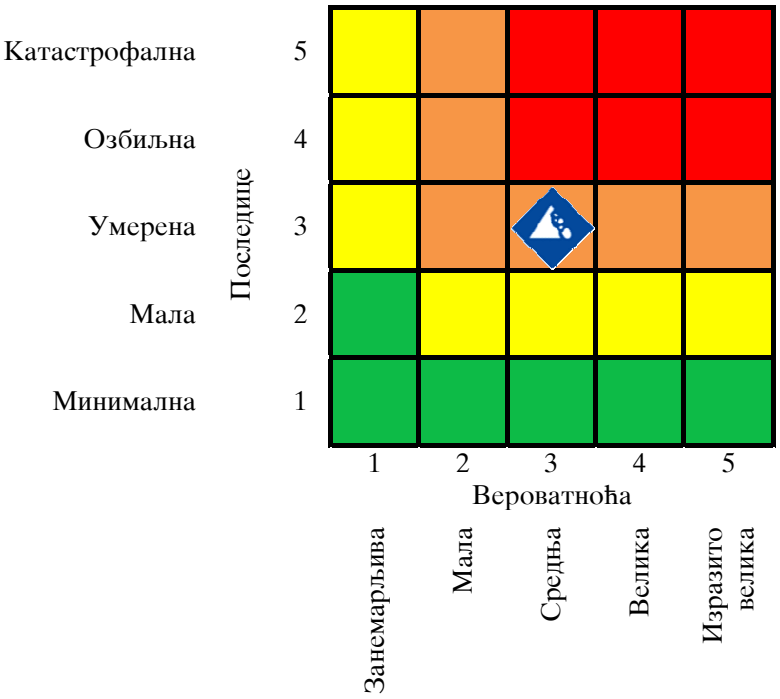
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

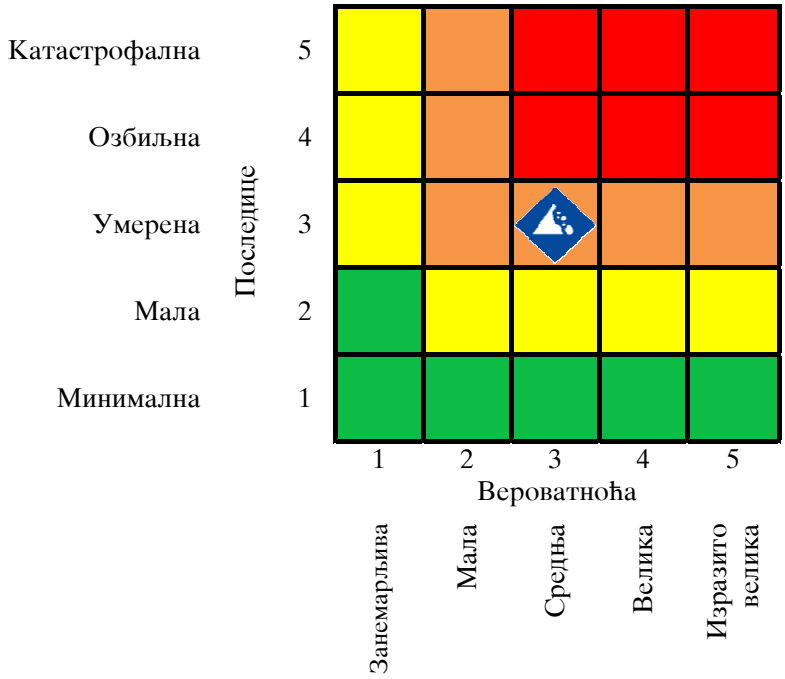
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 56: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од клизишта, одрона и ерозије ВИСОК, што значи да је ризик **НЕПРИХВАТЉИВ**.

Табела 30: *Превентивне мере*

Одрони, клизишта и ерозије					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стратегије, нормаивно уређење, планови	Забрана изградње објеката на подручјима подложним клизиштима, одронима и ерозији	Градска управа	Шест месеци по изради Процене	Надлежне инспекцијске службе	/
	Забрана орања по нагибу земљишта; Забрана сече шума на нагнутим теренима; Забрана испаше на деградираним пашњацима.	Градска управа	шест месеци по изради Процене	Надлежне инспекцијске службе	/
Систем за рану најаву	Успостављање система мониторинга и евиденције и праћење стања клизишта одрона и ерозија на територији и у окружењу преко надлежне службе.	Градски штаб за ванредне ситуације	Годину дана по изради Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
	Успоставити сарадњу и праћење овавештења Републичког сеизмолошког завода Србије	Градска управа	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Просторно планирање и легализац-ија објеката	Изградња потпорних зидова и побијање шипова на угроженим саобраћајницама; Изградња дренажних система и регулисање канала за одвођење атмосферске воде	Помоћник градоначелника	Годину дана по изради Процене	Помоћник градоначелника за област инфраструктуре, пољопривреде и водопривреде	Извештај о завршеним радовима

Табела 31*: Мере реаґовања*

Одрони, клизишта и ерозије					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стање спремности капацитета за реаговање	Формирати Ситуациони центар града Новог Пазара.	Градска управа	Две године од дана израде Процене	Градски штаб за ванредне ситуације	Редовно извештавање о раду Ситуационог центра.
	Формирати Стручно-оперативни тим (СОТ) за одроне, клизишта и ерозије.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању СОТ
	Израдити план реаговања у случају одрона, клизишта и ерозије	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	
Спремност капацитета ватрогасно-спасилачких јединица	Обезбедити оперативну спремост за спасавање и извлачење угрожених из рушевина и гашења евентуалних пожара у случају одрона, клизишта и ерозија	Ватрогасно-спасилачка јединица	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Спремност капацитета јдиница цивилне заштите	Формирати јединице цивилне заштите опште намене јачине једне чете.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању јидинице
Одржавање и организација вежби за реаговање у случају земљотреса	Одржавање и организација показних вежби за реаговање у случају клизишта одрона и ерозија.	Градски штаб за ванредне ситуације	Годину дана од дана израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Базе података и подлога за потребе	Израдити катастар активних и пасивних	Одељење за ванредне ситуације Градске	Одмах након израде Процене	Помоћник градоначелника задужен за области	/

планирања цивилне заштите	клизишта на територији града Новог Пазара	управе		енергетике и заштите животне средине	
Способност субјеката од посебног значаја за заштиту и спасавање	Оспособљавање, јавних предузећа и привредних друштава за реаговање у случају одрона, клизишта и ерозије	Одељење за послове одбране и ванредне ситуације	Две године од дана израде Процене	Надлежна подручна јединица Сектора за ванредне ситуације	Сачинити извештај о извршеном оспособљавању.
Стање мобилности веза	Редовна контрола путних праваца, санација и поправка оштећења,	Јавно предузеће надлежно за путеве	Перманентно	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица	/
	Правовремено обавештавање становништва путем средстава јавног информисања о наступању опаснсоти и поступању у случају одрона, клизишта и ерозија	Градски штаб за ванредне ситуације	Перманентно	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица	/

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ОПАСНОСТИ ОД ПОПЛАВА

Подручје Новог Пазара припада сливу реке Рашке са притокама, од којих су најважније Јошаничка река, Дежева и Бањска (Избичка) река. Укупна дужина мреже водотокова износи 879,5 км. Водама И реда припадају река Рашка, Јошаница и Људска река. Веће десне притоке Рашке су: Слатинска и Себечевска река, Јошаница, Избичка и Јовска река, а веће леве притоке су: Људска, Дежевска и Тушимска река. Поред наведених водотокова на територији Града налази се и неколико потока. Сви водотокови су бујичног карактера на којима постоји опасност изливања и плављења у случају пораста водостаја. На територији града Новог Пазара по члану 55 (став 5) Закона о водама („Службени гласник РС“, број 30/2010) одбрана од поплава града Новог Пазара за воде II реда предвиђена је за следеће водотокове: река Јошаница, Избичка река, Дежевска река, Трнавица река, Тушимска река, Себечевска река, Лечанска река, Цврњска река, Јовска река, Крушевачка река, Јусуф поток, Параловски поток, Рајчиновиће поток, поток Ђурђеви Ђтупови. Детаљнији подаци о водотоковима I и II реда дати су у тачки 1.2.1 и 1.2.2.

У Табели 57. приказани су хидролошке карактеристике река на територији града Новог Пазара.

Табела 57: *Хидролошки подаци за речне токове на подручју Новог Пазара*

Ознака профила	Назив водотока	Слив	Ф (км^2)	ЉВ$_{1\%}$ (м^3/с)	ЉВ$_{2\%}$ (м^3/с)
П – 1	Дежевска река	Рашке	36,8	43,8	31,5
П – 2	Избичка (Бањска)	Рашке	12,2	33,2	27,3
П – 3	Јошаница	Рашке	16,9	71,7	58,2
П – 4	Крушевачка река	Јошанице	6,80	31,4	25,3
П – 5	Трнавска река	Рашке	47,6	48,4	43,1
П – 6	Јошаница	Рашке	42,3	91,9	74,8
П – 7	Јошаница	Рашке	45	94,5	77
П – 8	Јовска река	Рашке	21,8	40,1	33
П – 9	Људска река	Рашке	170,4	109	97,3
П – 10	Цврњска река	Јошанице	9,60	50,9	41,2
П – 11	Себечевска река	Рашке	53,1	35,1	31,1
П – 12	Трнавска река	Јошанице	9,40	39	31,5
П – 13	Тумишка река	Рашке	23,3	31,5	27,9

Извор: *Годишњи програм мера и радова на смањењу ризика, Нови Пазар 2017. година*

Осматрања и мерења вредности водостаја се врше на хидролошким станицама очитавањем на водомерној летви, а региструју се помоћу лимниграфа и/или дигиталних регистратора. Вредности водостаја су изражене у центиметрима (цм). Упоредо са подацима о водостају, приказују се и осмотрене ледене појаве.

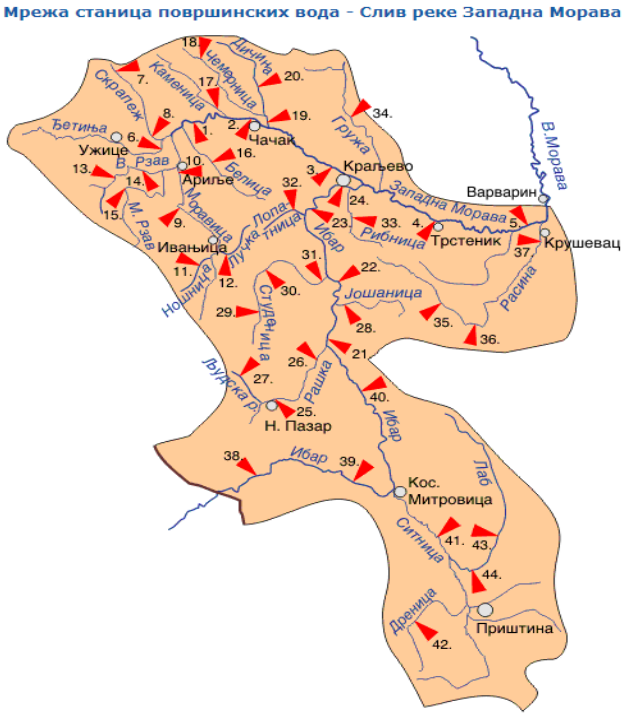
Осим водостаја, по станицама се врше мерења дневне вредности протицаја воде, минималне, средње и максималне вредности по месецима и за годину, као и датуми појаве. Одбрану од поплава организује и спроводе Јавна водопривредна предузећа, у складу са општим и оперативним планом, а на основу анализе свих хидролошких показатеља.

Водомерне станице обезбеђују хидролошке податке са аспекта регулисања протока. Реч је о подацима о просечним вишегодишњим протоцима, подацима о малим месечним водама вероватноће 95%, као и о великим водама вероватноће 1%. Те две вредности су од великог значаја:

- прва за сагледавање мера заштите вода,
- друга за планирање мера у области регулација и заштите од поплава.

На Слици 14. приказана је мрежа хидролошких станица за праћење режима површинских вода од значаја за територију града Новог Пазара.

Слика 14: *Мрежа хидролошких сīаница īовршинских вода- слив реке Заīадна Морава*

Извор: *http://www.hidmet.gov.rs/ciril/hidrologija/povrsinske/sliv_zapadnamorava.php*

Основне карактеристике хидролошке станице „Нови Пазар“ (на Слици 9, бр. 25.):

- налази се на реци Рашка;
- удаљена од ушћа 24,4 км;
- кота „0“ (м н.Ј.м.) 488,29;
- површина слива 476,56 км^2.

Основне карактеристике хидролошке станице „Пожега“ (на Слици 9, број 27.):

- налази се на Људској реци;
- удаљена од ушћа 3,5 км;
- кота „0“ (м н.Ј.м.) 540;
- површина слива 195,45 км^2.

Основне карактеристике хидролошке станице „Рашка“ (на Слици 9, број 26.):

- налази се на реци Рашка;
- удаљена од ушћа 0,3 км;
- кота „0“ (м н.Ј.м.) 396,44;
- површина слива 1.036 км^2.

Опасност од поплава, река или бујичних вода

Услед великих киша и отапања снега долази до изливања свих река, како првог тако и другог реда, које угрожавају сва насеља која гравитирају дуж речних корита, инфраструктурне објекте и саобраћајне путеве који се налазе на обалама река или у њиховој близини. Угрожене су и пољопривредне површине у речним долинама. Изливање фекалија из канализације и септичких јама изазвало би загађење бунара, што би била реална опасност за појаву епидемија након повлачења воде. Подземне воде на територији Града се током године јављају у случају великих, дуготрајних киша и отапања снега.

Пошто су све реке на територији Града бујичног карактера постоји велика опасност по животе људи који живе на приобаљу тих река и у близини приобаља ако се на време не склоне на безбеднија места. На основу процене, број угроженог становништва је око 700 - 1.000 људи на свим водотоковима.

Град Нови Пазар се у неколико задњих година суочава са честим поплавама због неуређености речних корита и присутности отпада уз речна корита. Овакво стање и поступање доводи до сужавања корита и до смањења њиховог капацитета. Уз речна корита постоје изграђени и објекти недозвољене градње, као и импровизовани мостови са мањим габаритима, што додатно отежава регулисање ових водотокова.

Највећа опасност од поплава настаје када све реке истовремено надођу па речна корита Јошанице и Рашке немају капацитет да приме сву количину воде, услед чега се изливају из корита и наносе огромне штете како на објектима тако и на осталој инфраструктури дуж речних корита или у непосредној близини. Значајно поплавно подручје на територији Новог Пазара приказан је на Слици 15.

Слика 15: *Поплавно подручје на територији града Новог Пазара*

У Табели 58. приказана су поплавна подручја на територији Града.

Табела 58: *Значајна поплавна подручја*

Водоток	Значајна поплавна подручја
Рашка	кроз Нови Пазар
Јошаница	кроз Нови Пазар

Извор: http://www.rdvode.gov.rs/uredjenje-vodotoka-pp-rizika-poplava.php

Начин коришћења земљишта

Готово половина територије Новог Пазара налази се под пољопривредним површинама у износу од 36.270 ха. С обзиром на доминантно планински карактер простора, у укупним пољопривредним површинама преовлађују природни травњаци са око 70,85%, од којих ливаде чине 29,55% или 10.717 ха, а пашњаци 41,30% или 14.981 ха. Оранице чине 23,77% или 8.620 ха, а воћњаци 5,38%, или 1.952 ха. У близини водотокова на територији града Новог Пазара карактеристично је пољопривредно земљиште (под повртарским и мањим делом ратарским културама, ливадама и пашњацима) и грађевинско земљиште (насељена места, привредни и објекти јавних институција, саобраћајна мрежа државних и локалних путева). У периодима великих вода и поплава велика штета настаје на пољопривредним културама због њихове близине водотоцима који имају тенденцију изливања и плављења околних површина.

Слив реке Рашке од изворишта до ушћа са Људском реком, карактерише пољопривредно и шумско земљиште, док је од ушћа Људске и реке Рашке присутан мањи број индивидуалних стамбених објеката. Број објеката изграђених у близини корита се повећава ка самом градском насељу. Река рашка пресеца сам град Нови Пазар, пролазећи кроз урбано подручје где је присутан велики број стамбених, услужних и привредних објеката. На том подручју, корито реке Рашке је кинетирано и уређено у виду кеја. При изласку из урбаног подручја Града, ка северу, присутан је већи број привредних објеката и пољопривредног земљишта.

Десна притока Рашке, река Јошаница, улива се у реку Рашку у близини самог центра града. Од извора, до насељеног места Мур, реку Јошаницу окружује пољопривредно земљиште, пшњаци и шумски комплекси. У том делу, присутан је мањи број стамбених и привредних објеката. Од насеља Мур, до самог ушћа, број стамбених и привредних објеката изграђених уз сам речни ток постепено се повећава.

Код свих осталих притока и потока на територији Новог Пазара, претежно је заступљено пољопривредно и шумско земљиште, уз присуство мањег броја индивидуалних стамбених објеката.

На основу Закона о водама и Просторног плана Републике Србије, водно земљиште представља заштићену и резервисану зону уз реке, језера и акумулације у којој није дозвољена градња сталних објеката.

Опис историјских поплава са последицама

Евидентиране поплаве на подручју Новог Пазара:

- Нови Пазар је задесила велика поплава 1979. године, међутим нема података о размерама поплављеног подручја као ни штети;
- 22/23.02 и 23/24.03.2006. године поплаве на подручју Новог Пазара начиниле су штету од 32.000.000 динара, а укупна штета укључујући и клизишта која су накнадно наступила, износила је 198.000.000 динара;
- 04.06.2007. године поплаве су проузроковале штету од 25.667.000 динара;
- 07.11.2009. године поплаве су нанеле штету на пољопривредним културама, путној инфраструктури и речним коритима у износу око 12.000.000 динара;
- 18.02.2010. године поплаве су нанеле штету на пољопривредним површинама у износу од 2.000.000 динара;
- 01.03.2010. године поплаве су нанеле штету пољопривредним културама у износу 2.500.000 динара;
- 20.04.2010. настале су поплаве мањег интензитета;
- 18.07.2010. поплаве су начиниле штету на грађевинским објектима и путној инфраструктури у износу од око 2.500.000 динара. Оштећења су настала на канализационој мрежи у самом центру града;
- 23.05.2011. поплаве су настале на подручју насеља Трнава, ћериминџиница и шутеновац. Услед обилних киша обрушио део градског бедема, споменик османлијске културе из 17. века. Поплављено је око 500 кућа и помоћних објеката. Вода је продрла у привредне објекте, носила је мостове, аутомобиле и стоку. Сви путеви поред водотока су оштећени. Услед ове поплаве било је уништено 8 кућа, а 500 објеката је оштећено, 283 људи је било угрожено. Процењена штета је 247.641.211 динара;
- 24.07.2012. године у поподневним часовима услед јаке кише праћене јаким ветром дошло је од изливања потока на периферији града и изливања кишне и фекалне канализације на више места у самом језгру града, при чему је причињена знатна материјална штета како на објектима тако и на путној инфраструктури. Највеће штетне последице настале су на три локације: насеље Мур, улица 1. мај и улица Гаврила Принципа. На основу извештаја стручних комисија поплављено је и оштећено 5 локала (1.000.000 динара), 3 установе (4.000.000 динара), 56 кућа (8.000.000 динара), 1,5 ха дворишта (оштећен инвентар у вредности од 2.000.000 динара), 42 локална пута (7.119.753 динара) и 4 потпорна зида (3.866.938 динара). Укупна настала штета износила је 25.986.691 динара;
- 14.03.2013. дошло је до формирања бујичног таласа на свим водотоковима у Новом Пазару и то: реци Рашка, Јошаници, Бањској реци, Дежевској реци, Трнавици, као и на Јусуф потоку. Причињена је штета углавном на путној, водоводној, електро и ПТТ мрежи (око 400 претплатника је остало без сигнала). Настао је прекид у снабдевању водом насеља Мур због оштећења цевовода. Река Јошаница је однела неколико мањих импровизованих мостова. Поплаве су нанеле шетету на:

путу у Горњем Лугу, путу код „Адемовић компани“, путу Црновршани – Косуриће, речно корито Дежевске реке код Петрове цркве, 2 прелаза преко реке Трнавице у Горњој Трнави и на путу Мекића ка Адемовићима. Комисија је проценила штету на пољопривредним површинама у износу од 644.000 динара, на путној инфраструктури и речним коритима у износу од 56.523.980 динара и на грађевинским објектима у износу од 1.200.000 динара. Укупна процењена штета износила је око 120.000.000 динара;

- Мај 2014. јаке падавине су проузроковале брз и значајан пораст водостаја осам највећих река у западној, југозападној, централној и источној Србији. Бујичне поплаве су уништиле куће, мостове, делове саобраћајница, док су повећани водостаји река изазвали плављење како на градским, тако и на руралним подручјима. Поплављено је било и подручје Новог Пазара, долином реке Рашке због неуређености корита и бујичног карактера њених притока. На основу извештаја комисије оштећења су настала на:
  - 9 грађевинских објеката, са штетом од 22.570.000 динара;
  - 52 локална пута, са штетом од 20.295.000 динара;
  - 90,6 ха пољопривредног земљишта, са штетом од 18.000.000 динара.

  Поплаве су проузроковале активирање 2 стара и 9 нових клизишта. Настала штета услед клизишта износила је око 290.200.000 динара.
- Март 2016. поплава је настала услед изливања реке Јошанице и бројних потока због чега је било угрожено неколико десетина кућа у насељима Јакља, Мур, шутеновац, Трнава и Лукаре. Бујична поплава однела је један мост у изградњи на реци Рашка, који се налази код Кванташке пијаце. Вода је срушила и неколико импровизованих мостова на Јошаници. Надлежни су морали да сруше један импровизовани мост који је направио блокаду и довео до тога да се Јошаница излије и поплави околне куће. Поплављено је око 30 кућа. Становништво је евакуисано са угроженог подручја;
- У периоду од 7 - 9.11.2016. кише јаког интензитета проузроковале су велике поплаве на подручју Новог Пазара. У том периоду најугроженија места су била око реке Јошанице, где је вода угрожавала и један од монтажних мостова. Најтеже је било погођено насеље Јакље. Поплављено је неколико стотина кућа, уништен намештај, баште, дворишта, њиве, са великим штетним последицама по путну инфраструктуру, поготово на сеоским путевима. Вода се излила и у приградском насељу Мур, где је дошло до нарушавања проходности одређених саобраћајних праваца. Било је угрожено и насеље Јусуф поток, где је вода претила да се излије из корита. Услед изливања река Јошанице и Трнавице поплављено је око стотинак објеката. Река Јошаница се излила десном обалом, при чему је дошло до плављења кућа и других објекта, и однела неколико пешачких и монтажних мостова. Водена бујица је поплавила куће у насељима Мур, Шутеновац, Ћеремиджиница и Јакља. Након елементарне непогоде (изливања река Јошанице и Рашке) Завод за ДДД „Висан“ у сарадњи са Заводом за јавно здравље Нови Пазар спровео је мере дезинфекције и дератизације на поплављеном подручју града Новог Пазара. Вишедневна акција обухватила је око 200 домаћинстава, кућа, окућница и дворишта, као и обале наведених река.

На основу записника Комисије, поплаве су оштетиле 268 објеката различитог степена оштећења. Укупна процењена штета на 68,90 ха захваћеног пољопривредног земљишта износила је 826.800 динара. Од путне инфраструктуре оштећено је 150 локалних путева, дужине 231.206 м, са новчаном штетом од 204.425.288,40 динара.

Изграђеност система заштите од поплаве

Ради спречавања поплава и штетног деловања поплавних вода граде се и одржавају заштитне водне грађевине и обављају заштитни радови. Заштитна инфраструктура за заштиту становника и материјалних добара од поплава се односи на:

- Заштитне бране;
- Обалоутврде дуж корита река;
- Одбрамбене насипе;
- Ретенције (за регулисање режима водотока);
- Покретне панеле за заштиту приобаља.

Заштитни радови се односе на пошумљавање, затрављивање, терасирање, чишћење корита, спровођење мера заштите забрана или ограничење сече дрвећа, забрана или ограничење вађења песка, шљунка, начин коришћења пољопривредног земљишта и др.

Сама одбрана од поплава организује се и врши у зависности од степена опасности. Према величини опасности од поплава утврђују се два степена одбране и то**: редовна одбрана** када вода доспе до ножица насипа, а **ванредна одбрана** када ниво воде у водотоку достигне ниво до једног метра испод највећег забележеног водостаја, а очекује се и даљи пораст нивоа воде, или када је одбрамбени насип расквашен услед дуготрајних високих вода. За време одбране од поплава и будност је знатно појачана и повереници очитавају за време редовне одбране мерну летву четири пута у току дана, а за време ванредне одбране осам пута у току дана.

У циљу остваривања адекватне одбране, уклањања или смањења последица од поплава за територију града Новог Пазара 2016. године донет је **Оперативни план одбране од поплава за воде II реда**. Подручје Новог Пазара припада сливу реке Рашке са притокама, од којих су најважније Јошаничка река, Дежевска и Бањска (Избичка) река. На основу пројекта ЕУ „Заштита Новог Пазара и индустријске зоне од великих вода реке Рашке и притока“ изведени су радови на рекама Рашка, Јошаница, Дежевска и Бањска. Радови су изведени на регулацији реке Рашке од ушћа реке Бањске до моста Царева ћуприја (км: 0+000 до км: 1+322), Дежеве од ушћа узводно (км: 0+000 до км: 0+600) у ушћа реке Бањске (км: 0+000 до км: 0+300)

Река Бањска (Избичка) има трапезно корито, обложено каменом облогом. ширина у дну је око 6 м, а нагиб косина је око 1:1,5 м. Река Бањска је регулисана узводно од ушћа. На ушћу Бањске у реку Рашку, као и уз ток реке Бањске уз леву обалу налазе се стамбено пословни објекти. На Бањској реци налази се и колски мост.

Мали просечан протицај као и хидраулички неповољан угао уливања Бањске реке у Рашку имао је за последицу таложење наноса у кориту. Низводно од ушћа Дежевске и Бањске реке, корито реке Рашке је релативно широко, углавном плитко. Са обе стране је осигурано жилама дрвећа, уз присуство наноса које бујице Бањске и Дежевске реке доносе и остављају у кориту Рашке.

Јошаничка река је регулисана од ушћа у реку Рашку па узводно, а **Трнавска река** само у зони ушћа. шестовски поток је зацевљен на једном делу у градском језгру. Рајчиновића река, Трнавска и Лечка нису регулисане.

На подручју Новог Пазара изграђене су бујичне преграде на Јошаници, Трнавици, Бањској, Себечевској, Тушимској, Јовској, Цврњској, Крушевачкој, Људској реци и Јусиф потоку. Изграђене бујичне преграде спречавају изливање река из корита, при чему смањују могућност настанка великих штета у градским и приградским деловима Новог Пазара. Детаљни подаци и приказ бујичних баријера на картама, дат је у тачки 2.4.1 Изграђени системи активне и пасивне заштите на водотоковима II реда.

Ефикасност изграђених објеката за заштиту од поплава

Да би се штете услед поплава свеле на најмању могућу меру потребно је радити на разрешењу урбанистичких проблема градских насеља, предузимању превентивних мера за обезбеђење и заштиту становништва и комплетне инфраструктуре.

На територији града Новог Пазара уређена су корита реке Рашке и Јошанице у самом градском језгру, док су Дежевска и Бањска река регулисане локално - у зони друмских мостова.

Од водених токова највећи значај има река Рашка са површином слива од 1.193 км^2. Река Рашка је укорићена на деоници од 5 км од ушћа Дежевске и Бањске реке у реку Рашко до Пољилског моста у насељу Луг, у непосредној близини Тепих сервиса „Адел“. Неукорићен део реке Рашке је деоница од 4,5 км од Тепих сервиса „Адел“, кроз цело насеље Селаковић до ресторана „Саз“ на подручју Пазаришта.

Река Јошаница од ушћа у реку Рашку до Караходжића моста у дужини од око 1.000 м има регулисано корито, те је опасност од плављења околног терена минимална. Потенцијалну опасност представљају 2 индивидуална мостића, који због наноса могу направити уставе на речном току. Од Караходжића моста узводно до Бензинске пумпе „Квеле“ у дужини од око 700 м делимично је утврђено минорно корито реке Јошанице, те је могуће плављење десне обале реке. Од Бензинске пумпе „Квеле“ до изнад силоса, у дужини од око 1.400 м корито је неуређено, при чему су угрожена домаћинства у Златиборској, Мурској, Пријепољској, Кумановској, Рожајској, Тутинској улици. На том делу такође постоје 2 дрвена моста који су реална опасност за изазивање поплаве приобалних насеља. Од силоса до изнад МК Мур у дужини од око 2.000 м угрожена је десна обала реке која је неуређена. Река Јошаница на целој наведеној дужини прима притоке Трнавице и Лечанску реку као и Параловски поток. Услед истовременог пораста водостаја наведених притока и саме реке Јошанице неминовно је изливање из корита и плављење приобаља. Све притоке су бујични водотоци.

У току 2011. године извршено је размуљивање реке од Бензинске пумпе „Квеле“ (продубљивање корита, уклањање растиња и проширивање корита) до џамије у Муру те је капацитет корита повећан и умањен ризик од изливања исте.

На **Људској реци** опасност од изливања постоји у делу од надвожњака на магистралном путу Нови Пазар - Рашка до ушћа у реку Рашку.

Бањска река се улива у реку Рашку испод Бањске петље. Од ушћа у реку Рашку, узводно око 300 м до фабрике „Утип“ корито је уређено и у солидном је стању. Од приватне фабрике „Утип“ узводно до Новопазарске бање у дужини око 500 м речно корито је неуређено. На тој деоници такође постоји десетак импровизованих мостова који могу бити узрок изливања из корита и плављења објеката на левој обали реке. На Бањској реци 2014. године код Новопазарске бање направљена је преграда у висини од 6 м и дужини од 42 м, како не би дошло до изливања Бањске реке изван речног корита у насељеним местима.

Дежевска река од ушћа у реку Рашку укорићена је у дужини од 600 м узводно. Део корита је 2011. године продубљен и урађени су насипи, што ће смањити могућност изливања. Од моста на старом путу Нови Пазар - Рашка до изнад ИГМ „Слога“ - погон „Младост“ корито је неуређено и плитко, зарасло је растињем, и у кориту има наслага разног материјала.

Река Трнавица има уређено речно корито у дужини од око 20 м на самом ушћу у реку Јошаницу. Један од узрока изливања реке Трнавице су импровизовани мостови на реци, којих има укупно 7. Корито је прочишћено у укупној дужини око 3,5 км од ушћа у реку Јошаницу до ФО „Брос“. Од школе у Трнави узводно око 1,5 км корито је неуређено, плитко и обрасло растињем, те је углавном угрожено пољопривредно земљиште. Река је изразито бујична, па услед великих падавина често долази до изливања реке.

Најкритичније тачке су код кућа Изберовића код Витовог отпада и на почетку улице Народног фронта, испод Драшкове кафане. На реци Трнавици у насељу Трнава изнад месне канцеларије 2014. године изграђена је преграда како не би дошло до изливања реке Трнавице изван речног корита у насељеним местима на територији града Новог Пазара. Након поплаве у мају 2011. године Градска управа је уз помоћ Министарства за екологију ангажовала механизацију на продубљивању, проширивању и рашчишћавању корита од наслага и растиња. Током 2017. године очишћена је преграда на Трнавици, као и корито реке Трнавице од ушћа у реку Рашку и Јошаницу, узводно у дужини од 550 метара.

Цврњска река је бујичног карактера, а као основни узроци њеног изливања из корита јесу велике кишне падавине и неуређеност речног корита. За потребе израде Пројекта за грађевинску дозволу за изградњу бујичног прага на Цвењској реци урађен је и хидролошки елеборат.

Јусуф поток је бујичног карактера и тешко је предвидив. Десно од пропуста на регионалном путу је укоричен у дужини од 100 м, али пропусна моћ пропуста је мала. Корито до пропуста, на левој страни регионалног пута је неуређено и доста плитко па је изливање воде често. Почетком марта 2012. године Градска управа је ангажовала механизацију на продубљивању и прочишћавању корита. Институт „Јарослав черни“ је израдио Пројектну документацију за бујичну преграду и коришћење корита. Бујична преграда је изграђена у 2016. години и предстоји коричење корита у наредном периоду. Током 2017. године, оштећено је корито водотока Јусиф поток у дужини од 500 метара, почев од ушћа у реку Рашку до моста на магистралном путу. Том приликом је такође, извршена провера потребе за чишћењем антиерозивне бране током 2017 и 2018 године, чиме је закључено да је потребно извршити чишћење бране.

Корито **потока Ђурђеви Ступови** није уређено целом својом дужином. Као трајно решење неопходно је израдити пројекат о колектору воде на пропусту на брани и коричењу водотока.

На подручју Града корита река су већим делом запуштена и зарасла растињем, речне обале су заузете дивљом градњом, а доста мостова је саграђено без дозвола и пројектне документације, што све доприноси реалној могућности изливања свих река. Пракса је показала да до поплаве долази у фебруару и марту, када је отапање снега поткрепљено кишом, и у јесењим месецима када падају јаке кише. Пошто су све реке бујичног карактера, велике су разорне моћи и иза себе често остављају праву пустош.

С обзиром на повећану оптерећеност овог подручја поплавама, неопходно је додатно радити на регулацији корита датих река, подизању обала на местима изливања и засађивању растиња на обалама река ради постизања њихове стабилности и смањењу њиховог обасипања. Неопходно је спровести мере у спречавању стварања дивљих депонија у непосредној близини речних токова.

Густина насељености и величина животињског фонда

Према попису из 2011. године, на територији града Новог Пазара живи 100.410 становника. У градском делу живи 66.527 становника, а у селима 33.883 становника. Просечна густина насељености износи 135,3 стан./км^2.

Према подацима о досадашњим поплавама на територији Града, највише су била угрожена следећа насеља: Мур, Јакље, Трнава, Ћериминџиница и Шутеновац. Велике последице настају у градском и приградском делу Новог Пазара услед подизања нивоа вододстаја реке Рашке и њених притока. Број становника у насељима која су подложна плављењу:

- Мур 4.169 становника;
- Трнава 946 становника;
- Подстење 3.930 становника;
- и градско насеље Нови Пазар око 66.527 становника.

Према попису из 2012. године животињски фонд на територији града Нови Пазар приказан је у Табели 59.

Табела 59: *Сточни фонд*

Врста животиње	Говеда	Свиње	Овце	Козе	Стока на испаши
Бројно стање	9.645	3.304	16.091	1.576	1.108

Већина грла се гаји на уситњеним поседима и за личне потребе узгајивача. На подручју Града карактеристичан је пораст узгоја живине, чије бројно стање бележи око 55.000 комада.

Процена могућих штетних последица будућих поплава на људско здравље, животну средину, културно наслеђе и привредну активност

На основу искуства са претходним поплавама, штетне последице се могу одразити на стамбене објекте, речна корита, критичну инфраструктуру, јавне и културне објекте и пољопривредне површине. У случају поплаве већих размера био би угрожен и сам центар Града где живи велики број становништва, као и путне саобраћајнице у близини обала реке Рашке. Угрожени путни правци на територији Града су:

- Магистрални пут Н. Пазар - Рибариће од Зелене пијаце узводно од пумпе Лукоил;
- Регионални пут од Бањске петље узводно до Новопазарске бање;
- Регионални пут од Крушевачког моста узводно до викенд насеља према Белањској;
- Угрожен је и велики број локалних путева који се пружају дуж водотокова, као и они који се налазе у непосредној близини.

Корито реке Јошанице од моста Караходжића па узводно до бензинске пумпе „Квеле“ је делимично утврђено, па је могуће очекивати плављење десне обале, где је потенцијално угрожено 100 домаћинстава, а деоница од бензинске пумпе „Квеле“ па до силоса изнад, је такође неуређена и процењује се да је угрожено око 200 домаћинстава у улицама Златиборска, Мурска, Пријепољска, Кумановска, Рожајска, Тутинска, као и околне улице.

Од силоса до изнад МК Мур угрожена је десна обала, па се услед великих вода очекује плављење око 300 домаћинстава и обрадиво пољопривредно земљиште.

Од Бањске реке на делу од надвожњака на магистралном путу Нови Пазар - Рашка до ушћа у реку Рашку, урожено је око 20-ак кућа на десној обали и две приватне фабрике (Метић и шарац) на левој обали поред самог ушћа.

Од Бањске реке, на деоници од фабрике „Утип“, угрожено је око 80 домаћинстава, Специјална болница у Новопазарској бањи и приватни објекти у њеној близини, као и регионални пут на десној обали.

Од моста на старом путу Нови Пазар - Рашка до изнад ИГМ „Слога“ - погон „Младост“, процењује се да је угрожено 20-ак домаћинстава у ул. Меше Селимовића као и погони ИГМ „Слога“. На левој обали реке процењује се да је угрожено 15-ак домаћинстава која се налазе преко пута поменутог погона.

У даљем узводном току од око 2.200 м подручје није густо насељено, те је могуће очекивати плављење пољопривредног земљишта. У овом појасу процењује се да су угрожене куће шкријељ и Лековића, неких 10-ак домаћинстава.

Обе обале реке Трнавице од ушћа у реку Јошаницу до ФО „Рас“ нису адекватно уређене у дужини од око 1.000 м, па се процењује се да је од великих вода потенцијално угрожено око 200 домаћинстава и пут на левој обали. Посебно су угрожене улице Народног фронта, 4. јули као и део улице Руђера Бошковића. У мају месецу 2011. године наведене улице су поплављене и поплавом је захваћено 283 домаћинства.

На обалама Себечевске реке нема објеката, тако да домаћинства нису угрожена. Оранице буду често поплављене, а на местима где река притиче тик поред пута Нови Пазар - Тутин, долази до поткопавања пута и обрушавања, па су потребне честе интервенције на санацији пута. Туристички центар Пазариште и објекти који се налазе поред ушћа Себечевске реке и Рашке могу бити угрожени услед великог пораста водостаја.

Лечанска река угрожава насељена места, пољопривредне површине и локалне путеве у близини водотока услед нагомилавања речних наноса око импровизованих и неадекватно изграђених мостова. У селу Козник угрожава путни правац Цвијетње - Леча - Церовик.

Јусуф поток због слабе пропусне моћи пропуста код регионалног пута угрожава око 10-ак домаћинстава изнад пута и 30-ак кућа лево од пута према реци Рашки.

Параловски поток је услед већих падавина изузетне је разорне моћи. Целом својом дужином је неуређен и запуштен, тако да и када је мањи водостај излива се и плави углавном обрадиве површине и угрожава локални пут. Највише штете наноси и угрожава 10-ак домаћинстава у насељу Хаков Хан, изнад моста на магистралном путу Н. Пазар - Рибариће и 20-ак домаћинстава лево од моста ка речном кориту реке Јошанице. Пошто се ради обилазница око Новог Пазара и пролази поред потока на најкритичнијем делу, предвиђено је да се тај део укоричи, све до реке Јошанице тако да ће то бити трајно решење.

Рајчиновиће поток је бујичног карактера и тешко је предвидив, тако да при обилним падавинама долази до плављења пољопривредних добара и домаћинстава.

Поток Ђурђеви Ступови је бујичног карактера и тешко је предвидив, тако при обилним падавинама и порасту водостаја долази до запушавања пропусних цеви бране. Представља потецијалну претњу за насеље и град. Поплаве 1979. године и 2006. године су изазвале велике материјалне штете у граду.

Изражено је и плављење пољопривредних површина поготово у насељима Постење, Блажево и Вражегрнци. Процењује се да је на удару око 200 ха обрадивих површина. Услед поплава постоји реална могућност настанка епидемија и заразних болести због загађења бунара и других вода фекалијама које се изливају из септичких јама и канализације. Настали би и проблеми у водоснабдевању. Због обилних падавина и мутноће сирове воде филтерско постројење би смањило прераду воде чиме би био смањен притисак воде у већем делу града, са могућношћу потпуног нестанка у неким насељима. Већина несеља би остала без струје и телекомуникација.

Услед поплава дошло би и до нарушавања основних животних и радних услова: обустава наставе у школама, престанак или отежан и скраћен рад у привредним објектима, прекид и отежан саобраћај на путним саобраћајницама, евакуација и смештај угроженог становништва, појачан рад здравствених, полицијских и комуналних радника.

Последице по животну средину су видљиве након повлачења воде. Оне се највећим делом огледају кроз нарушавање биљне вегетације, присутност велике количине отпада различитог типа и замућеност водених токова. Овакво стање захтева деловање екипа које су задужене за санацију и чишћење захваћених подручја, односно њихово враћање у првобитно стање.

Положај насељених области - подручја привредних активности

Насељеност на територији Новог Пазара условљена је географским положајем, друштвено - економским кретањима и развојем, променама условљених кретањем укупног броја становника и њихове социјално-економске структуре, као и инфраструктурним развојем.

На територији града Новог Пазара, најмањи део територије чине урбане средине, које су карактеристичне за градски део насеља. У градском делу насеља сконцентрисани су инфраструктурни објекти од јавног, културног и привредног значаја. Док се у руралним подручјима, која бележе већу заступљеност на територији Града, налазе објекти стамбеног карактера у виду кућа и зграда мањих капацитета, као и објекти за потребе пољопривреде и сточарства. Заступљена су насеља збијеног и разбијеног типа, при чему је већа концентрација становништва у градским насељима, а сеоска насеља карактерише неравномерана насељеност.

Урбана површина заузима простор од 32 км^2. Насељеност урбане зоне износи 66.527 становника. Рурални део заузима 710 км^2 са насељеношћу од 33.883 становника. Велика насељеност је заступљена око водених токова, што у периодима великих вода и поплава доводи у опасност велики број становништва.

Положај индустријских зона је неповољан у периодима поплаваних таласа. Због некомплетне уређености речних обала могуће је достизање воденог таласа и до индустријских зона, као и привредних објеката у градском језгру. Од привредних зона угрожене су: I зона Северна, II зона долина Трнавице и III зона долина Јошанице. Поред водотокова постоји велики број **привредних објекта**: „Адемовиц Цомпанй“, Стевана Немање 62; „Саффетй“, Дубровачка 412; „Интершпед“, Постење бб; „Кадир Транс“, Народног фронта 12; „Долина Јерке“, Јерка бб; „Плави камен“, Лукаре; „Пиколино“, Војковачка; „Флорида“, Кеј скопских жртава; „Баке цомерц“, Војковачка 10; стр „Фока“, Златиборска; „Едо-Инзењеринг“, Јошаничка обала; ад „Украс“, Руђера Бошковића; „Инко - Хоме Арт“, НП Бања; стр „Фазета“, 4. Јула бр. 7, трговински центар „Аман“ Черкеза Махала, Кинески тржни центар, черкеза Махала; Бувљак, Черкеза Махала; ПП „Фантази текстил“, Саве Ковачевића бб; „Бруг Јеанс“, Саве Ковачевића бб; доо „Емтец“, Димитрија Туцовића бб; „ХБЦ Сйстем“, Димитрија Туцовића 2; „Еццо продуцт“, Димитрија Туцовића; „Гиле Комерц“, Михајла Пупина 1; „Мацерс Јеанс“, Михајла Пупина бб; „Цонто Бене Јеанс“, Михајла Пупина бб; доо „Бенко Тоурс 92“, Меше Селимовића; ад Пекара „Полет“, Стевана Немање 230; магацин „Декор“, Постење; ад „Циглана Слога“, Јаћима Ристовића; Фабрика

намештаја „Наумовић“, Руђера Бошковића бб. **Спортски објекти** у близини водотокова су: Спортски центар „Пионир арена“, Шутеновац бб; Спортски центар „Ријад Лакота“ и Искрин стадион. Угрожени **угоститељски објекти** у близини водотокова: хотел „Рас“ Пазариште бб; мотел и ресторан „Рас“, Пазариште 204; базени Јацк'с, Пазариште; хотел „Њиен“ Иванча; ресторан „Сејо“, Дубровачка 416; мотел „Агушевић“, Јошанички кеј; ресторан „Рекић“, Јошанички кеј; Хотел „Оха“, Постење бб**. Јавна предузећа** у близини водотокова: „Електрорас“, Димитрија Туцовића бб; АД „Нови Пазар - Пут“, Постење 22; Министарство финансија - Управа Царине, царинска испостава Нови Пазар, Димитрија Туцовића. **Образовни и културни објекти** у близини водотокова: џамија Варево, Варево; ОШ „Авдо Међедовић“, Дубровачка 408; Стамбол џамија; ОШ „Меша Селимовић“, Петрова црква, Постење. **Гасне и бензинске пумпе** у близини водотокова: „Садовић Петрол“, Дубровачка бб, „Доловац Петрол“, Рифата Бурџевића; „Нис Петрол“, Саве Ковачевића бб; „Прима Петрол“, Постење.

Могућност генерисања других опасности

Услед поплава угрожена су сва привредна друштва и постројења које се налазе у поплавном подручју. Постоји и могућност оштећења електричних инсталација и настанка пожара. Поплаве врло често утичу на настанак нових и активирање већ постојећих клизишта. Такође, могуће су појаве епидемија и болести животиња. Последице настале услед поплава могу нарушити нормалне услове за живот и рад, као и обављање привредних активности. Може доћи до контаминације и загађења воде за пиће, као и оштећења канализационих и одводних цеви и канала. Услед оштећења саобраћајне инфраструктуре може доћи до одсечености одређених насеља на територији Града при чему настаје проблем снабдевања угроженог становништва основним животним намрницама.

Могући развој догађаја (сценарио)

Поплаве

Радна група:

- Милан Марковић, лице са лиценцом за процену ризика – координатор тима;
- Љубиша Ђорђевић, лице са лиценцом процене ризика – члан тима;
- Госпава Стојановић, лице са лиценцом процене ризика – члан тима.

Поплаве су појаве неуобичајено велике количине воде на одређеним местима због деловања природних сила (велика количина падавина) или других узрока као што је попуштање или рушење брана било вештачких било природних брана насталих заграђивањем (преграђивањем) река услед клижења или одроњавања, ратних разарања, и сл.

а) Највероватнији нежељени догађај

Појављивање

Притоке реке Рашке су бујичног карактера па доводе до пораста нивоа воде у истоименој реци, са највећом тачком критичности на самом ушћу, као и на местима плитких и неуређених речних обала.

Просторна димензија

Критични рејони су насеља која се налазе у горњем току реке Рашке од ушћа са Људском реком, затим насеља низводно ка и око ушћа са Јошаничком реком. На десној обали угрожена су насеља на ушћу Себечевске, Трнавске и Избичке реке, са могућношћу плављења насеља уз обале датих река узводно од ушћа са реком Рашком. Од мањих водотока Јусуф и Параловски поток угрожавају насеља испод бране. Укупна површина захваћена поплавим таласом износи око 370 ха.

Интензитет

Интензивне кишне падавине као и топљење снега доводе до бујања потока и мањих река које даље условљавају пораст водостаја у долинском делу и на ушћу са реком Рашком. Падавине већег интензитета повећавају брзину и количину протока водене масе, са повећаним ризиком изливања како на водотоковима другог реда (левим и десним притокама реке Рашке), тако и на неуређеним обалама реке Рашке низводно од градског насеља.

Време

Почетком пролећа, средином марта, услед коинциденције великих вода (кишни периоди, топљење снега и пораст нивоа подземних вода) долази до пораста водостаја и изливања воде у небрањеним деловима реке Рашке и њеним притокама.

Ток

Интензивне кишне падавинаме и топљење снега током месеца марта доводе до бујања и повећања нивоа водостаја реке Рашке и њених притока. На десним притокама реке Рашке (Себечевска река, Јошаница, Трнавска и Избичка река), око 15 х, долази до пораста нивоа водостаја, што угрожава насељена места дуж обала. Иста ситуација настаје и на левим притокама: Дежевској и Људској реци. Градски штаб за ванредне ситуације одржава седницу на којој се доноси одлука о ангажовању механизације јавних предузећа и привредних друштава. На подизању насипа и утврђивању обалоутврда на критичним местима ангажују се јавна комунална предузећа из Новог Пазара. Ради употребе механизације, опреме и људства, поред јавних предузећа, ангажују се и друга привредна друштва. У горњем току реке Рашке, услед настанка бујице на Људској реци, долази до плављења површина око ушћа, због плитких и неуређених обала. Угрожена су и насеља низводно од ушћа ка градском делу, на којима су присутне пољопривредне површине. Јошаница, притока реке Рашке, плави насеља на десној обали, а посебно насеље Мур. Бујична Трнавска река наноси велику штету у насељу Трнава и поткопава леву обалу у улици Народног фронта.

На ушћима Дежевске и Избичке реке у реку Рашку, услед таложења бујичних наноса, долази до пораста водостаја и плављења околних површина. Низводно од ушћа Дежевске и Бањске реке, корито реке Рашке је релативно широко, углавном плитко, па и у том делу долази до изливања и плављења. У току наредног дана од дана изливања река из водотокова, долази до престанка падавина, те се очекује постепена стабилизација и пад водостаја. У активностима збрињавања и пружања помоћи угроженом становништву учествују Црвени крст Нови Пазар и Центар за социјални рад Нови Пазар. Активности Црвеног крста се односе на обезбеђивање средстава за хигијену и дезинфекцију, хране и пијаће воде, одеће и обуће, као и пружање психолошке подршке угроженима. Центар за социјални рад, поред пружања психолошке подршке, обезбеђује и прихват евакуисаног становништва у својим објектима. Након повлачења воде ангажују се Завод за јавно здравље Нови Пазар, ЈКП „Градска чистоћа“ и Службе за дезинсекцију, дезинфекцију и дератизацију, који раде на рашчишћавању и отклањању отпада, чишћењу и дезинфекцији објеката, уклањању угинулих животиња, ради спречавања настанка и ширења епидемије. Градски штаб формира стручну комисију која обилази терен, сачињава записнике и преглед предмера и предрачуна, које доставља Одељењу за ванредне ситуације.

Трајање

Поплаве настају услед бујања мањих потока и река у горњим токовима. Након пар сати, у зависности од интензитета падавина долази до стварања велике водене масе у коритима долинских река са тенденцијом изливања и плављења околних површина. Данонoћно падање кише, умереног интензитета у току наредног дана доводи до пораста водостаја на рекама. Велика коинциденција вода (киша, топљење снега, подземне и отпадне воде) прозрокује плављење површина на небрањеним и неуређеним обалама реке Рашке и њеним притокама, са задржавањем воде на поплављеним подручјима до 2 дана.

Рана најава

Једна од значајних активности и обавеза је рано обавештавање становништва о опасностима. Да би се ово успешно спровело неопходан је мониторинг праћења количине падавина и повећања нивоа воде у кориту.

Праћење режима површинских вода на Рашкој и Људској реци спроводе хидролошке станице „Нови Пазар“, „Рашка“ и „Пожега“ које врше систематско осматрање и мерење које има за циљ утврђивање и регистровање промена квантитативних и квалитативних карактеристика површинских вода. У консултацији са метеоролошким станицама издају обавештења о временским приликама и појавама великих вода, које могу допринети порасту водостаја на рекама и настанку поплавних таласа.

Прийремљеност

Осматрања и мерења вредности водостаја се врше на хидролошким станицама очитавањем на водомерној летви, а региструју се помоћу лимниграфа и/или дигиталних регистратора.

Осим водостаја, по станицама се врше мерења дневне вредности протицаја воде, минималне, средње и максималне вредности по месецима и за годину, као и датуми појаве.

У циљу заштите од плављења приобаља и у циљу заштите од поплава и амбијенталног уређења простора предвиђена је регулација водотокова. Донет је Генерални урбанистички план који обухвата водотоке: Рашка, Јошаница, Трнавска река, Бањска (Избичка) река, поток ђурђеви ступови, шестовски поток и други мањи водотокови.

Град располаже довољним бројем механизације и других средстава потребних за одбрану од поплава. Градски штаб за ванредне ситуација активира поверенике цивилне заштите месних заједница које су погођене поплавом, стручно-оперативне тимове, сва јана комунална предузећа и привредна друшва оспособљена за учествовање у заштити и спасавању у случају поплава. Повереници цивилне заштите осматрају стање на терену и обавештавају штаб о тренутној ситуацији и грађанима преносе упутства о поступању на терену. Стручно-оперативни тимови врше проверу на терену и сачињавају извештаје које достављају Градском штабу за ванредне ситуације.

Уīицај

Услед појаве поплава, које су изузетно бујичне на овом подручју, угроженост становништва је умерена. Постоји извесна угроженост насељених места око токова река, па самим тим постоји могућност повреде становништва. Могу се очекивати лакше повреде код 20 лица. Потреба за болничим лечењем се може јавити код 10 лица. Становништво услед поплава постаје психички растројено услед губитка имовине и других вредности, па сарадња са екипама за спасавање може бити ослабљена. Заступљен је страх, неизвесност и непромишљено поступање. Потреба за евакуацијом са угроженог подручја се може јавити код 300 лица.

Људска река плави пољопривредне површине на обе стране речног корита непосредно пре ушћа. Поплавни талас захвата површину од око 50 ха под пољопривредним културама (повртарске културе), са могућношћу плављења и приземља код око 8 кућа у насељу шавци. Низводно од ушћа са реком Рашком, поплавни талас захвата око 90 ха пољопривредне површине, са штетним последицама по повртарске и ратарске културе, као и објекте у непосредној близини око речног корита на подручју насеља Иванча, Селаковац и Варево. Куће са окућницама су највише угрожене у Селаковцу (80 објеката) и Вареву (25 објекта), те долази до плављења приземних делова кућа.

Велики број импровизованих мостова на рекама које грађани постављају без дозволе надлежног органа доводе до отежаног протока воде у кориту, што је још један узрок изливања воде из речних корита. Река Јошаница носи неколико мањих импровизованих мостова. Бујица наноси штете на пољопривредним поседима (баштама са повртњаком) у насељу Мур. Захваћена површина износи око 60 ха. У налету бујице долази до угрожавања кућа у близини корита, при чему може бити захваћено око 100 објеката, са плављењем подрумских и приземних делова. Поред кућа угрожени су и помоћни објекти (штале, објекти за оставу) са додатном штетом на ускладиштеним житарицама и по животињски фонд.

Код ушћа Бањске реке карактеристичо је формирање платоа на десној обали реке, међутим платои нису формирани целом дужином обале реке Рашке, већ постоје прекиди који омогућавају изливање реке. Поплавни талас угрожава објекат ЈП „Путеви Нови Пазар“. На ушћу реке Дежеве у реку Рашка долази до плављења пољопривредног земљишта низводно од ушћа (око 80 ха). Угрожена су насеља Подстење, Пожежина укључујући и плављење магистралног пута, бензинских пумпи и хотела „Окса“.

Долази до оштећења саобраћајне сигнализације, мањих оштећења путева и мостова и прекида у функционисању саобраћаја. Услед изливања фекалних вода, може се очекивати поремећај комуналних система водовода и канализације што може допринети нарушавању нормалних услова живота и прекида привредних активности. штета настаје и на електро и ПТТ мрежи при чему су неопходни трошкови обнове и поправке насталих оштећења.

Поплаве наносе значајне штете животној средини у виду нагомилавања смећа, отпада и других садржаја, уз могућност изливања отпадних вода које додатно доприносе настанку болести код људи и животиња. За послове рашчишћавања терена потребно је ангажовање комуналних екипа, Завода за јавно здравље и Службе за дезинсекцију, дезинфекцију и дератизацију.

Генерисање других опасности

Поплаве могу утицати на генерисање других опасности, које карактерише узрочно последична веза са могућношћу истовременог или накнадног дејства. Могуће су појаве клизишта услед прекомерне засићености земљишта водом, поготово на местима са активним земљишним материјалом. Одламање и одношење дела земље услед клизишта може нарушити саобраћајну инфраструктуру, стамбене објекте, укључујући електричну, водоводну, канализациону и телекомуникациону инфрструктуру. Услед нехигијенских услова насталих приликом поплава могу се појавити заразне болести код људи и животиња. Поплаве могу загадити и воду за пиће, при чему је неопходно обезбедити додатно снабдевање водом. Такође, постоји могућност рушења насипа и пробијања одбрамбених система заштите од поплава. У том случају очекује се плављење већег дела пољопривредних површина, укључујући и домаћинства. Нарушавање животне средине огледа се у видљивим поседицама по зелене површине и растиње.

Референтни инциденти

Према до сада доступним подацима поплаве на територији града Новог Пазара се дешавају једном или више пута годишње, што зависи од метеоролошких услова који су директни узрок развоја поплавних таласа на овом подручју. Евидентиране поплаве на територији Града приказане су у тачки 3.3 Опис историјских поплава.

Информисање јавности

На територији града Новог Пазара хидролошка станица „Нови Пазар“ на реци Рашка, укључујући и хидролошке станице „Рашка“ на реци Рашка и „Пожега“ на Људској реци прате и бележе податке о стању на водотоковима који се налазе у њиховој надлежности.

У сарадњи са метео станицом, добијају податке о метеоролошким приликама на територији Града, а које могу имати утицај на ниво водостаја и промену стања на речним токовима. Путем средстава јавног информисања, на основу прикупљених података, становништво се обавештава за могући наилазак опасности. Такође, обавешавање становништва се остварује посредством Градског штаба за ванредне ситуације и информативне службе у оквиру локалне самоуправе.

Будуће информације

Ради спречавања плављења, неопходно је редовно уклањање наноса и чишћење речних корита, спречавање стварања депонија уз речна корита и забрана дивљих градњи које доприносе сужавању речних корита. Велики број мостова на рекама сагрђено је без дозвола и пројектне документације, што доприноси реалној могућности изливања свих река и плављења приобаља. Неопходно је додатно радити на регулацији корита датих река, подизању обала на местима изливања и засађивања растиња на обалама река ради постизања њихове стабилности и смањењу њиховог обасипања. Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 60.

Табела 60: *Штићене вредности*

Штићене вредности	Критеријуми
Живот и здравље људи	Могу се очекивати лакше повреде код 20 лица. Потреба за болничим лечењем се може јавити код 10 лица, а за евакуацијом код 300 лица.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи око 27.720.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација кућа и помоћних објеката 24.300.000 динара. - Здравствена заштита 20.000 динара. - Трошкови комуналних служби, дезинфекције, дезинсекције и дератизације 500.000 динара. - Трошкови евакуације 900.000 динара. - Штета по пољопривредна добра 2.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Саобраћајна инфраструктура и речна корита 70.000.000 динара. - Систем водовода и канализације 1.500.000 динара.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара.

Учесталост настанка негативних ефеката поплава на овом подручју је 1 догађај годишње или чешће.

Табела 61: *Табела за исказивање вероватноће*

Вероватноћа или учесталост				
Категорија	**(а) Квалитативно**	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	**X**

Табела 62: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	**X**
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

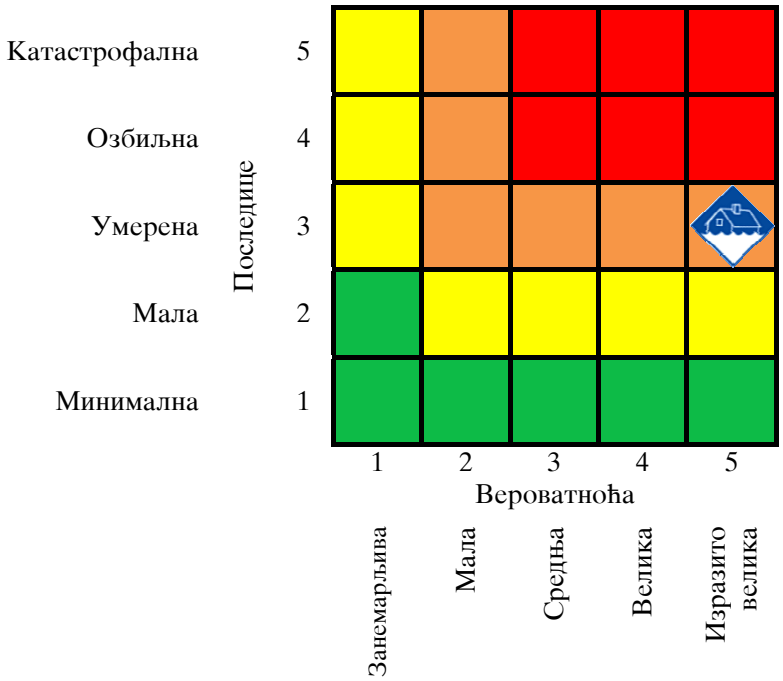
Табела 63: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	**X**
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

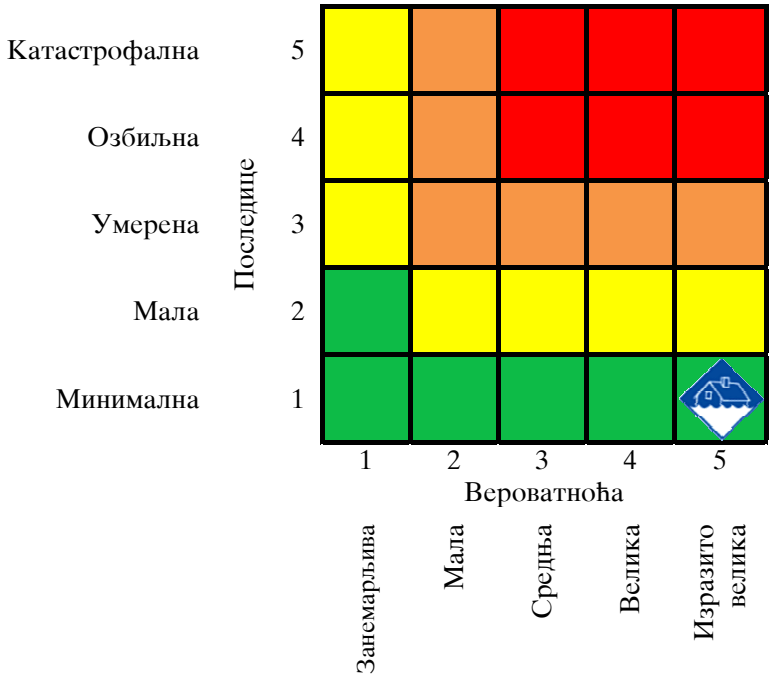
Табела 64: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	**X**
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буджета	

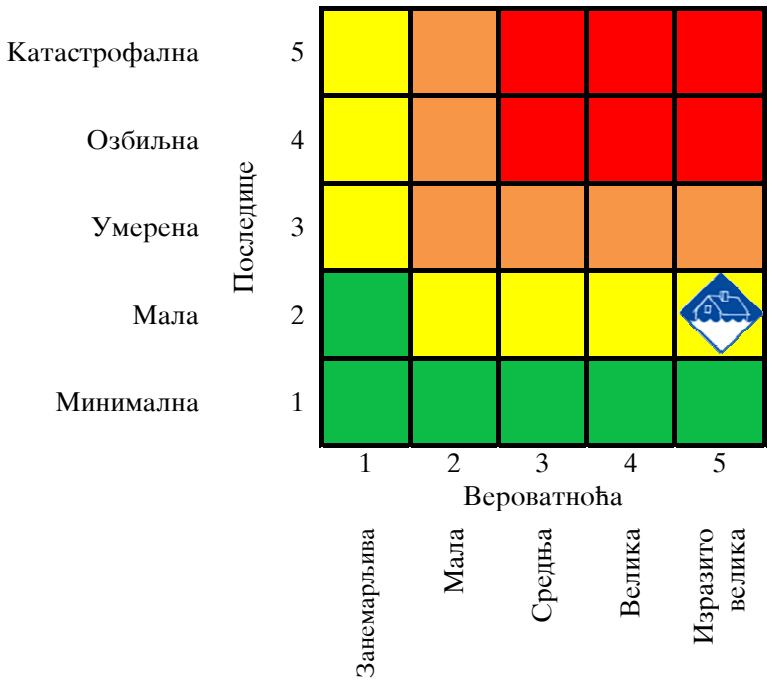
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

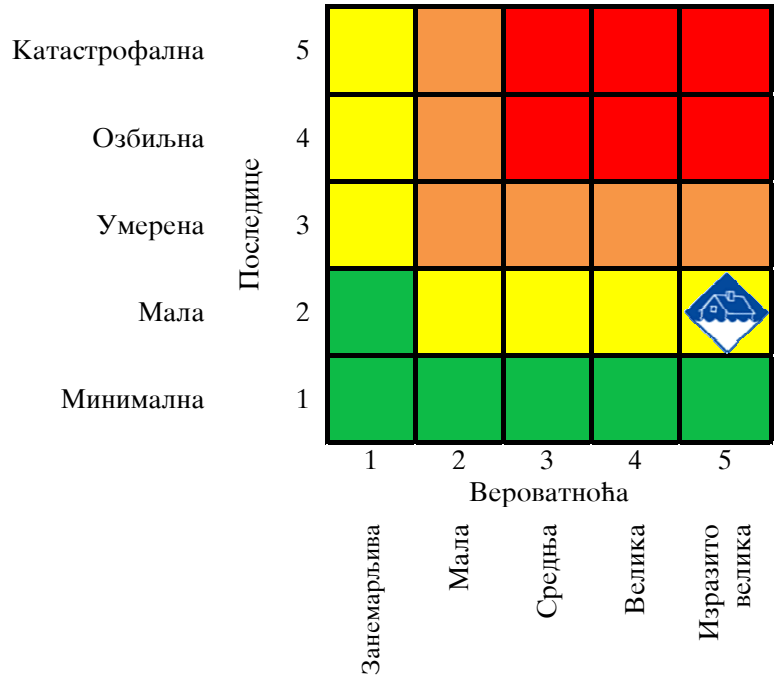
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 65: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“).
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи.
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од поплава УМЕРЕН, што значи да је ризик **ПРИХВАТЉИВ**.

б) Нежељени догађај са најтежим могућим последицама

Појављивање

Изливање воде настаје на десној обали реке Јошанице, плавећи насеља Мур, шутеновац, ћеремиджиницу и Јакље. Пораст водостаја на левим и десним притокама доводи до пораста нивоа воде на реци Рашка која прелази границе уређеног корита и плави градски део насеља, укључујући и насеља низводно од ушћа са Дежевом и Бањском реком услед постојања ниских обала.

Просторна димензија

Бујање притока оптерећује корита Рашке и Јошаничке реке, које нису у могућности да приме сву количину воде па угрожавају приградски и градски део насеља. Поплава угрожава сам центар града где живи велики број становништва. Угрожене су улице 1. Мај, Стевана Немање, Јошаничка обала, Кеј скопских жртава, зелена пијаца и насеље Јалија, робна пијаца, Бањска Петља, насеље Горњи Луг и насеље Горњи Шутеновац. Угрожена су и насеља низводно Постење, Блажево и Вражегрнци. Од Јошаничке реке, на десној обали угрожено је насеље Мур. Захваћена површина износи око 590 ха.

Интезитет

Интезивне кишне падавине доводе до бујања потока и мањих река које даље условљавају пораст водостаја у долинском делу и на ушћу са реком Рашком. Падавине већег интезитета повећавају брзину и количину протока водене масе, са повећаним ризиком изливања како на водотоковима другог реда (левим и десним притокама реке Рашке), тако и на неуређеним обалама реке Рашке низводно од градског насеља.

Време

Током јесени, у новембру месецу, услед великих и интезивних кишних падавина долази до бујања притока које доприносе порасту водостаја и изливању Рашке и Јошаничке реке.

Ток

Бујање воде настаје прво у руралном делу Града на потоцима и мањим рекама, при чему долази до пораста водостаја у речним коритима у долинском делу.

Велики проблем представља смеће и отпад који смањују проходност воде у коритима и доводе до изливања реке. На десним притокама реке Рашке (Себечевска, Јошаница, Трнавска и Избичка река) пораст нивоа водостаја угрожава насељена места дуж обала.

Најугроженија места су на десној обали реке Јошанице. Водена бујица плави насеља Мур, Шутеновац, Ћеремициницу и Јакље. Градски штаб за ванредне ситуације одржава седницу и доноси одлуку о ангажовању механизације јавних предузећа и привредних друштава. На подизању насипа и утврђивању обалоутврда на китичним местима од јавних предузећа ангажују се ЈП „Дирекција за изградњу града Новог Пазара“, ЈКП „Градска чистоћа“ и ЈКП „Водовод и канализација“ Нови Пазар. Поред употребе механизације, опреме и људства јавних предузећа, ангажују се и привредна друштва. Од приватних предузећа ангажују се ГТУД „ХС Ископ градња“, ГРП „Браћа Муслић“, АД „Нови Пазар - пут“, ДОО „Биоц градња“ који раде на регулацији водотокава. У горњем току реке Рашке услед настанка бујице на Људској реци долази до плављења површина око ушћа, због плитких и неуређених обала. У градском делу река Рашка се излива због великог прилива воде па долази до преласка воде преко границе уређеног корита. Река Рашка на укорићеном делу тока, код робне пијаце односи део леве обале. Низводно од Царске ћуприје у дужини од 5 км, водена бујица пробија насипе и наноси штету на пољопривредним површинама у насељима Важогрнци и Козарево. Бујична Трнавска река наноси велику штету у насељу Трнава. Низводно од ушћа Дежевске и Бањске реке, корито реке Рашке је релативно широко, углавном плитко, при чему поплавни талас захвата површине у ширем појасу од обале. Брзом реакцијом Градске управе, јавних и привредних друштава, уз ангажовање Сектора за ванредне ситуације, полиције, Војске РС и припадника жандармерије спречене су последице катастрофалне поплаве. На утврђивању обалоутврде, дизању насипа кроз пуњење, довлачење и постављање џакова, поред већ поменутих ангажованих субјеката, у борби са воденим таласом ангажован је велики број грађана – волонтера. У току евакуације и збињавања учествују Црвни крст Нови Пазар и Завод за јавно здравље Нови Пазар. Њихове активности се односе на пружању психолошке подршке угроженима на прихватним местима, пружању прве помоћи, обезбеђивању неопходних средстава за личну хигијену, хране и воде за пиће и др. На прихватним местима ангажују се екипе Хитне помоћи „Дома здравља“ ради пружања медицинске и здравствене помоћи угроженима. Након три дана борбе са воденим таласом бујичних река, у току четвртог дана долази до стагнације водостаја и враћања река у своја корита. Након повлачења воде, предузимају се мере санације, дезинфекције, дезинсекције, дератизације и отклањања отпада. На датим активностима ангажују се екипе комуналних предузећа, Службе за дезинфекцију, дезинсекцију и дератизацију и Завод за јавно здравље Нови Пазар. Градски штаб формира стручну комисију која обилази терен, сачињава записнике, преглед предмера и предрачуна које доставља Одељењу за ванредне ситуације.

Трајање

Падање кише током два дана доводи до бујања мањих потока и река у горњим токовима, при чему прозрокују плављење површина у долинском делу. Велика коинциденција вода (киша, подземне и отпадне воде) прозрокује плављење површина како на неуређеним, тако и на уређеним обалама на Рашкој и Јошаничкој реци у градском и приградском делу. Задржавање воде на поплављеним подручјима може потрајати до 5 дана.

Рана најава

Једна од значајних активности и обавеза је рано обавештавање становништва о опасностима. Да би се ово успешно спровело неопходан је мониторинг праћења количине падавина и повећања нивоа воде у кориту. Праћење режима површинских вода на Рашкој и Људској реци спроводе хидролошке станице „Нови Параз“, „Рашка“ и „Пожега“ које врше систематско осматрање и мерење са циљем утврђивања и регистровања промена квантитативних и квалитативних карактеристика површинских вода.

У консултацији са метеоролошким станицама издају обавештења о временским приликама и појавама великих вода, које могу допринети порасту водостаја на рекама и настанку поплавних таласа.

Припремљеност

Осматрања и мерења вредности водостаја се врше на хидролошким станицама очитавањем на водомерној летви, а региструју се помоћу лимниграфа и/или дигиталних регистратора. Осим водостаја, по станицама се врше мерења дневне вредности протицаја воде, минималне, средње и максималне вредности по месецима и за годину, као и датуми појаве.

У циљу заштите од плављења приобаља и у циљу заштите од поплава и амбијенталног уређења простора предвиђена је регулација водотокова. Донет је Генерални урбанистички план који обухвата водотоке: Рашка, Јошаница, Трнавска река, Бањска (Избичка) река, поток Ђурђеви Ступови, Шестовски поток и други мањи водотоци.

Град располаже довољним бројем механизације и других средстава потребних за одбрану од поплава. Градски штаб за ванредне ситуација активира поверенике цивилне заштите месних заједница које су погођене поплавом, стручно-оперативне тимове, сва јана комунална предузећа и привредна друшва оспособљена за учествовање у заштити и спасавању у случају поплава. Повереници цивилне заштите осматрају стање на терену и обавештавају штаб о тренутној ситуацији и грађанима преносе упутства о поступању на терену. Стручно-оперативни тимови врше проверу на терену и сачињавају извештаје које достављају Градском штабу за ванредне ситуације.

Ушицај

Премда су све реке на територији Града бујичног карактера, постоји велика опасност по животе људи који живе у близини приобаља. Број угроженог становништва које треба евакуисати је око 700. Могу се јавити лакше повреде код 60 људи, са потребом за болничким лечењем код 40 људи.

С обзиром да услед великих вода бива поплављен градски и приградски део Града, као и насељена места уз бујичне водотокове, велике штете настају на стамбеним објектима. Угрожено је око 500 објеката на више локација дуж река, а може доћи и до рушења 10 објеката у случају поткопавања речних обала. Уништени су намештај, баште, дворишта, њиве, са великим штетним последицама по путну инфраструктуру, поготово на сеоским путевима. Вода се излила и у приградском насељу Мур, где је дошло до нарушавања проходности одређених саобраћајних праваца. Угрожено је и насеље Јусуф поток. Услед изливања река Јошанице и Трнавице поплављнео је око стотинак објеката. Река Јошаница се излила десном обалом, при чему је дошло до плављења кућа и других објекта, и однела је неколико пешачких и монтажних мостова.

Бујичне притоке наносе оштећења на насипима и обалоутврдама поред локалних путева. Дуж пута за Грубетиће, река Јошаница је оштетила локални асфалтни пут на више места по 50-150 м у дужини од 2 км.

У градском делу угрожене су локалне улице 1. Мај, Стевана Немање, Јошаничка обала и Кеј скопских жртава, магистрални пут Н. Пазар - Рибариће од Зелене пијаце узводно од пумпе Лукоил, регионални пут од Бањске петље узводно до Новопазарске бање, затим улица Михајла Пупина и околне локалне улице. Од верских објеката угрожене су џамија у Новопазарској бањи, Петрова црква и Стамбол џамија.

Код ушћа Бањске реке карактеристичо је формирање платоа на десној обали реке, међутим платои нису формирани целом дужином обале реке Рашке, већ постоје прекиди који омогућавају изливање реке.

Поплавни талас од ушћа Бањске и Рашке угрожава објекат ЈП „Путеви Нови Пазар“. Низводно, поплава угрожена насеља Подстење и Пожежину, укључујући и плављење магистралног пута, бензинских пумпи и хотела „Оха“.

Постоји угроженост и индустријских зона, услед попуштања бедема, при чему настају велике материјалне штете. Поплавни талас захвата следеће индустријске зоне:

- И зона Северна;
- II зона Долина Трнавице;
- III зона Долина Јошанице.

Изливање река на појединим местима наноси штету пољопривредним газдинствима. Пољопривредне површине су угрожене у насељима Јакља, Мур, Подстење, Блажево и Вражегрнци са површином од 290 ха.

Интензивне и обилне кише, као и јаки пљускови који кратко трају, имају локални карактер и изазивају плављење комплетне атмосферске канализационе мреже. У насељима највећи проблем представља плављење септичких јама које се изливају по дворштима и улицама насеља. Након обилних падавина, када се вода повуче, на површини дворишта и улица остају фекалије које прете да изазову епидемију. За послове рашчишћавања терена ангажују се комуналне екипе, Завод за јавно здравље и Служба за дезинсекцију, дезинфекцију и дератизацију. Изливање септичких јама у непосредној близини бунара прети загађивању и привременој забрани коришћења воде из градског водовода. Најугроженији делови града су: улица 1. Мај и сама раскрсница код Караходжића моста, улица Стевана Немање код аутобуске станице, улица 28. Новембра и раскрсница код бензинске пумпе, улица Дубровачка у Салаковцу, насеље испод „Циглане“ и насеље у улици Гаврила Принципа, као и сва насеља уз све водотокове који пролазе кроз град. Све отпадне воде у приградским насељима се испуштају у речна корита тако да су она загађена и без падавина.

Генерисање других опасности

Поплаве могу утицати на генерисање других опасности, које карактерише узрочно последична веза са могућношћу истовременог или накнадног дејства. Могуће су појаве клизишта услед прекомерне засићености земљишта водом поготово на местима са активним земљиштним материјалом. Одламање и одношење дела земље услед клизишта може нарушити саобраћајну инфраструктуру, стамбене објекте, укључујући електричну, водоводну, канализациону и телекомуникациону инфрструктуру. Услед нехигијенских услова насталих приликом поплава могу се појавити заразне болести код људи и животиња.

Поплаве могу загадити и воду за пиће, при чему је неопходно обезбедити додатно снабдевање водом. Такође, постоји могућност рушења насипа и пробијања одбрамбених система заштите од поплава. У том случају очекује се плављење већег дела пољопривредних површина, укључујући и домаћинства. Нарушавање животне средине огледа се у видљивим поседицама по зелене површине и растиње.

Референтни инциденти

Према до сада доступним подацима поплаве на територији града Новог Пазара се дешавају једном или више пута годишње, што зависи од метеоролошких услова који су директни узрок развоја поплавних таласа на овом подручју. Евидентиране поплаве на територији Града приказане су у тачки 3.3 Опис историјских поплава.

Информисање јавности

На територији Града Новог Пазара хидролошка станица „Нови Пазар“ на реци Рашка, укључујући и хидролошке станице „Рашка“ на реци Рашка и „Пожега“ на Људској реци прате и бележе податке о стању на водотоковима који се налазе у њиховој надлежности.

У сарадњи са метео станицом, добија податке о метеоролошким приликама на територији Града, које могу имати утицај на ниво водостаја и промени стања на речним токовима. Путем средстава јавног информисања, а на основу прикупљених података, становништво се обавештава како би се правовремено припремили за могући наилазак опасности. Такође, обавешавање становништва се остварује посредством Градског штаба за ванредне ситуације и информативне службе у оквиру локалне самоуправе.

Будуће информације

Потребно је радити на решавању урбанистичких проблема градских насеља и предузети превентивне мере за обезбеђење и заштиту становништва и комплетне инфраструктуре. Ради спречавања плављења, неопходно је редовно уклањање наноса и чишћење речних корита, спречавање стварања депонија уз речна корита и забрана дивљих градњи које доприносе сужавању речних корита. Велики број мостова на рекама сграђено је без дозвола и пројектне документације, што све доприноси реалној могућности изливања свих река и плављења приобаља. Неопходно је додатно радити на регулацији корита датих река, подизању обала на местима изливања и засађивања растиња на обалама река ради постизања њихове стабилности и смањењу њиховог обасипања.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 66.

Табела 66: *Штићене вредности*

Штићене вредности	**Критеријуми**
Живот и здравље људи	Број угроженог становништва које је неопходно евакуисати је око 700. Могу се јавити лакше повреде код 60 људи, са потребом за болничким лечењем код 40 људи.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи око 87.780.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Оштећење и санација кућа и помоћних објеката 60.000.000 дин. - Оштећење привредних објеката 2.600.000 динара. - Оштећење на верским објектима 2.000.000 динара. - Здравствена заштита 80.000 динара. - Трошкови евакуације и збрињавања 7.100.000 динара. - Трошкови комуналних служби, дезинфекције, дезинсекције и дератизације 1.000.000 динара. - Штета по пољопривредна добра 15.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Саобраћајна инфраструктура и речна корита 87.000.000 динара. - Систем водовода и канализације 5.000.000 динара. - Електро и ПТТ мрежа 2.000.000 динара

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара.

Учесталост настанка негативних ефеката поплава на овом подручју је 1 догађај у интервалу 1-2 године.

Табела 67 : *Табела за исказивање вероватноће*

Вероватноћа или учесталост				
Категорија	**(а) Квалитативно**	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	**X**
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 68: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	**X**
5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

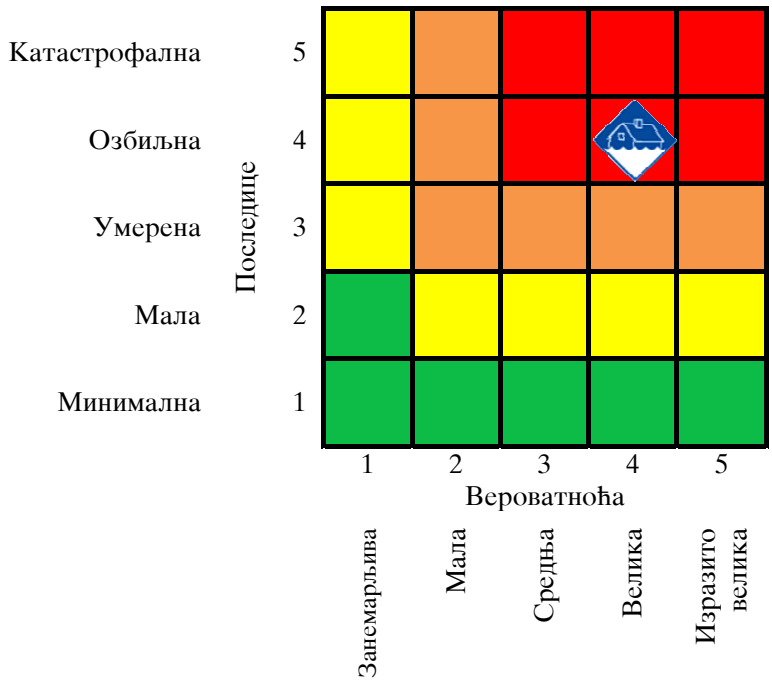
Табела 69: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	**X**
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

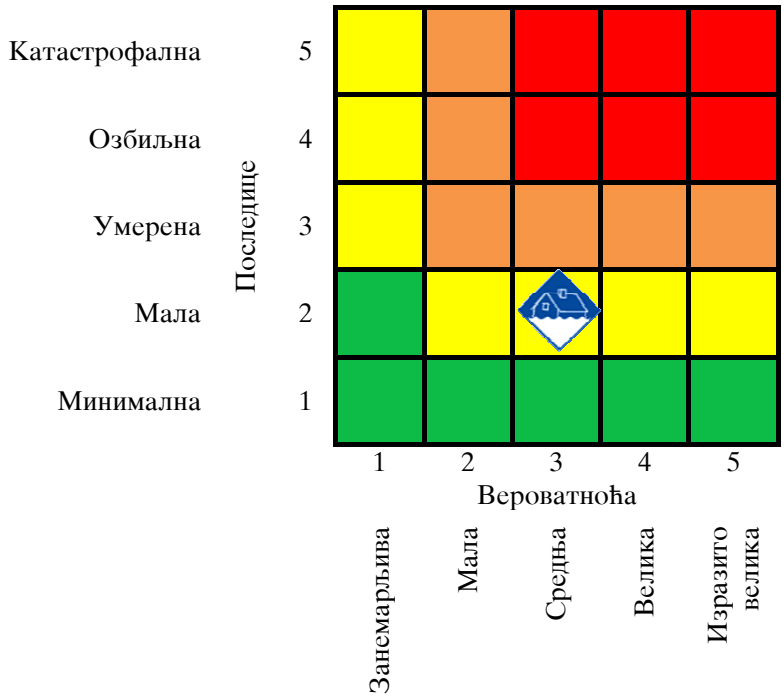
Табела 70 : *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	
2	Мала	1-3% буџета	
3	Умерена	3-5% буџета	**X**
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

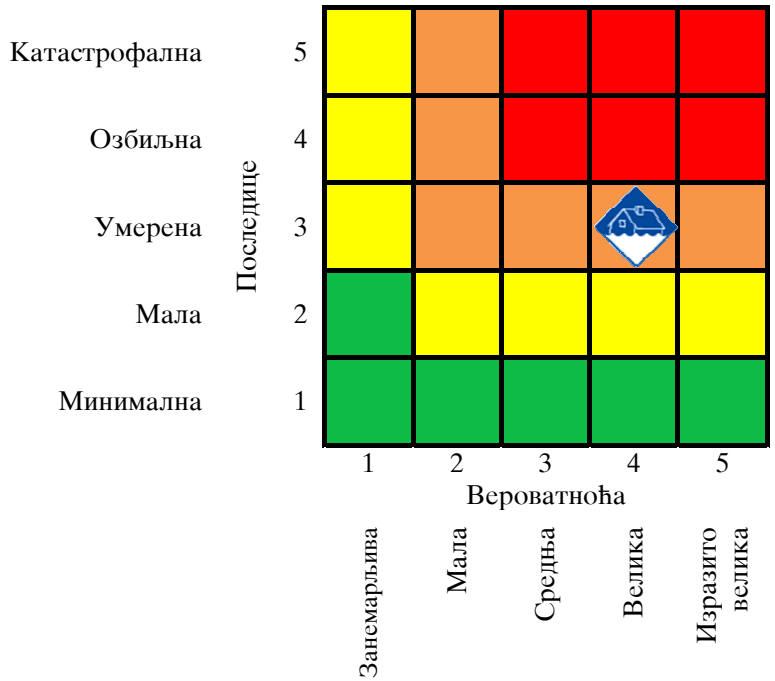
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

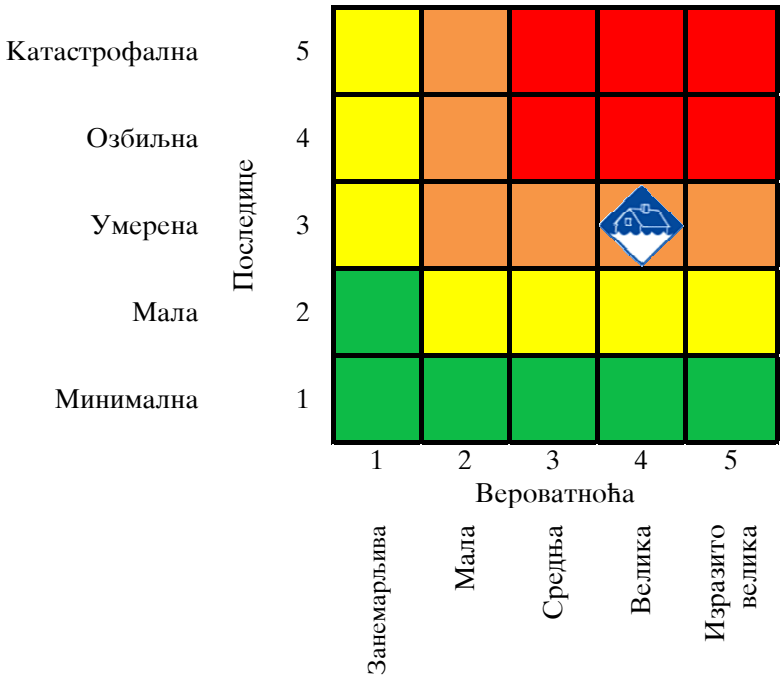
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 71: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од поплава ВИСОК, што значи да је ризик **НЕПРИХВАТЉИВ**.

Табела 30: *Превентивне мере*

Поплаве					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стратегије, нормативно уређење, планови	Забрана изградње нових објеката у зони поплавног таласа.	Градска управа	шест месеци по изради Процене	Надлежне инспекцијске службе	/
	Забрана складиштења смећа и отпада уз речне токове	Градска управа	шест месеци по изради Процене	Надлежне инспекцијске службе	/
Систем за рану најаву	Праћење прогнозе и кретање водостаја, планирање мера одржавања водотокова другог реда	ЈКП Водовод и канализација Нови Пазар	Свакодневно праћење	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
	Успоставити сарадњу са РХМЗ-ом ради континуираног праћења прогнозе падавина.	Градска управа		Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
	У сарадњи са РХМЗ, наћи могућност постављања довољног броја кишомера на	Градска управа	Годину дана по изради Процене	РХМЗ	/

	територији Града у циљу боље прогнозе количине падавина				
Просторно планирање и легализација објеката	Одржавање заштитних објеката (санирања критичних места), поправка постојећих и изградња нових насипа	Градска управа	Три године по изради Процене	ЈКП Водовод и канализација Нови Пазар ЈП Србијаводе	Извештај о завршеним радовима
	Ојачавање стубова и укрућења на мостовима који могу бити угрожени	Градска управа	Три године по изради Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Извештај о завршеним радовима

Табела 31*: Мере реаговања*

Поплаве					
Област	Мера	Носилац активности	Време реализације	Сарадници у реализацији активности	Време и начин извештавања
Стање спремности капацитета за реаговање	Формирати Ситуациони центар града Новог Пазара.	Градска управа	Две године по изради Процене	Градски штаб за ванредне ситуације	Редовно извештавање о раду Ситуационог центра.
	Формирати Стручно-оперативни тим (СОТ) за поплаве.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању СОТ
	Израдити план реаговања у случају поплава	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	
Спремност капацитета ватрогасно-спасилачких јединица	Обезбедити оперативну спремост за спасавање угрожених и гашење евентуалних пожара у случају поплава	Ватрогасно-спасилачка јединица	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/
Спремност капацитета јдиница цивилне заштите	Формирати јединице цивилне заштите опште намене јачине једне чете.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Закључак штаба о формирању јидинице

Одржавање и организација вежби за реаговање у случају поплава	Организовати вежбу одбране од поплава свих субјеката од занаја за заштиту и спасвања	Градски штаб за ванредне ситуације	Годину дана по изради Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Извештај о реализацији вежбе
Базе података и подлога за потребе планирања цивилне заштите	Попис путних праваца и мостова који су на местима где су изгледне поплаве и одређивање алтернативних праваца кретања.	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Одмах након израде Процене	Градски штаб за ванредне ситуације	/
	Попис свих критичних тачака на водотоковима И и ИИ реда, где настају већа изливања или пробој насипа и обалоутврда	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Одмах након израде Процене	Градски штаб за ванредне ситуације	/
Способност субјеката од посебног значаја за заштиту и спасавање	Оспособљавање и опремање јавних предузећа и привредних друштава за реаговање у случају поплава	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	Годину дана по изради Процене	Овлашћена и оспособљена привредна друштва и друга правна лица	Сачинити извештај о извршеном оспособљавању.
Стање мобилности веза	Редовна контрола путних праваца, санација и поправка оштећења,	Јавно предузеће надлежно за путеве	Свакодневно	Оспособљена привредна друштва и друга правна лица	/
	Успоставити и одржавати комуникацију са околним општинама које припадају Рашком сливу.	Градски штаб за ванредне ситуације	Одмах након израде Процене	Одељење за ванредне ситуације Градске управе	/

ПОЖАРИ И ЕКСПЛОЗИЈЕ, ПОЖАРИ НА ОТВОРЕНОМ

Списак објеката I и II категорије угрожених од пожара

У циљу утврђивања одговарајуће организације и предузимања мера потребних за успешно функционисање и спровођење заштите од пожара, Министарство унутрашњих послова врши категоризацију објеката, делатности и земљишта према угрожености од пожара у зависности од технолошког процеса који се у њима одвија; врсте и количине материјала који се производи, прерађује или складишти; врсте материјала употребљеног за изградњу објекта; значаја и величине објекта, као и врсте биљног покривача. Објекти, делатности и земљишта разврставају се у следеће категорије:

1) са високим ризиком од избијања пожара – прва категорија угрожености од пожара;
2) са повећаним ризиком од избијања пожара – друга категорија угрожености од пожара;
3) са извесним ризиком од избијања пожара – трећа категорија угрожености од пожара.
Субјекти у првој и другој категорији угрожености од пожара обавезни су да донесу

План заштите од пожара.

Привредно друштво односно друго правно или физичко лице, које је власник односно корисник пословних, индустријских и објеката јавне намене и слободностојећих гаража, а који нису у обавези да имају План заштите од пожара, као и објеката у трећој категорији угрожености од пожара, и стамбене зграде доносе

Правила заштите од пожара.

Најосетљивији објекти на пожаре су:

- Објекти у којима се складишти и третира опасан отпад;
- Објекти који су Севесо постројења (нема их на територији Града);
- Објекти за које је захтевана Студија о процени утицаја на животну средину;
- Стамбени објекти, у којима нема хидрантне опреме, недостају ватрогасни апарати, противпожарне степенице немају своју функцију (претворене у оставе), а у подрумском просторијама се налазе велике количине запаљивог материјала.

На територији града Новог Пазара објеката И категорије са високим ризиком од избијања пожара нема, док објекат ИИ категорије са повећаним ризиком од избијања пожара има 275.

Објекти привредних друштва

Привредна структура се заснива на доминантној улози индустрије (текстила, коже и обуће, дрвне индустрије), смањеним пољопривредним производним капацитетима и појачаним учешћем терцијарних делатности и услуга и то у приватном сектору. У Новом Пазару делује 1.048 предузећа, која су највећим делом малог и средњег карактера, а нека од њих су:

- ДОО „Санџактранс“ саобраћајно предузеће, улица Стевана Немање 236;
- АД „Слобода“ друштвено предузеће за трговину на велико и мало, производњу и услуге (текстил);
- АД „Украс“ индустрија и рудници мермера и гранита, улица Рудјера Бошковића 3;
- ДОО „Полет“ производња хлеба и пецива, улица Стевана Немање 230;
- ДП „ДПСК Рашка - Нови Пазар“ производња одеће, улица Димитрија Туцовића 2-4;
- АД „Минел растављачи“ производња опреме за дистрибуцију електричне енергије, улица Димитрија Туцовића бб;
- АД „Нови Пазар – Пут“ / Путеви Ужице, изградња саобраћајница, ул. Шабана Коче 67;
- АД „Јошаница“ трговина грађевинским материјалима на велико, ул. С. Ковачевића бб.

У Табели 68. приказана су остала приватна предузећа на територији града Нови Пазар, а у чијим постројењима је могуће избијање пожара због присутности лако запаљивих материјала. На територији Града, поред датих предузећа послују и други привредни субјекти.

Табела 68: *Приватна предузећа на територији града Нови Пазар*

Ред. број	Назив предузећа	Сектор делатности	Број запослених
1.	„Медаки“ доо	Текстил (џинс)	85
2.	„Стиг“ доо	Текстил	70
3.	„Хер Еџпорт-Импорт“	Позамантерија	23

4.	„Byn-Etiketa Tekstil“ доо	Производња одевних предмета и прибора	15
5.	„Севн“	Текстил	5
6.	„Бруг-јеанс“	Текстил (џинс)	80
7.	„Нар јеанс“	Текстил (џинс)	41
8.	„Панама Нуово“	Производња обуће	63
9.	„Цецо Лине“	Производња обуће	27
10.	„Ецтра Бесо“	Производња обуће	18
11.	„Аливо“	Кланица и прерада меса	12
12.	„Полет“ ад	Производња хлеба, пецива, промет и	60
13.	„Тахировић намештај“	Дрвна индустрија	55
14.	„Мин – импец“	Дрвна индустрија	14
15.	„Самалд комерц“	Трговина на велико и мало прехрамбеном	147
16.	„Трговина Рекић“	Трговина на велико и мало прехрамбеном	123
17.	„Кркушић компани“	Трговина на велико	5
18.	„Нафака“	Трговина на велико и мало	10
19.	„ИЦ систем“	Трговина на велико школским и канцеларијским прибором	2
20.	„АЦ систем“	Трговина на велико школским и канцеларијским прибором	3
21.	„Елмир“	Грађевинско предузеће	46
22.	„Ецтра панда“	Производња дечије конфекције и велепродаја дечије опреме	9
23.	„Решад комерц“	Трговина прехрамбеним производима на	7
24.	„Субекс“	Производња пецива и лиснатих теста	26

У општини Нови Пазар постоје 4 индустријске или радне зоне:

- I зона Северна, 1 - 4 км удаљена од града;
- II зона Долина Трнавице, 1 - 3 км удаљена од града;
- III зона Долина Јошанице, 2 - 4 км удаљена од града;
- IV зона Потес Доховиће, 4 - 6 км удаљена од града.

Стамбени објекти колективне градње

Под стамбеним објектима колективне градње као могућим местима јављања пожара подразумевају се туристички објекти и објекти за становање укључујући и домаћинства. С обзиром да се у оквиру домаћинстава користи угаљ и дрво као енергија за грејање простора, у оквиру њих могу настати пожари услед неадекватног поступања. Избијање пожара може настати и услед оштећења и дотрајалости електричне инсталације или услед непажње и немара од стране човека, те постоји велика угроженост људства и материјалних добара.

Када је реч о смештајним капацитетима, у Новом Пазару постоји седам хотела: „Тадж“, „Денис“, „Врбак“, „Атлас“, „Оха“, „Кан“ и „Палма“, и два мотела: „Сопоћани“ и „Рас“. У туристичкој понуди налазе се и Новопазарска и Рајчиновића бања које располажу са смештајним капацитетом од 180, односно 100 кревета.

Списак субјеката у којима постоји опасност од пожара и експлозија

На територији Новог Пазара не постоје предузећа која поступају са опасним материјама у већем обиму, а које могу довести до пожара и експлозија.

Већина постојећих активних предузећа послује са смањеним капацитетима за разлику од предходног периода када су дата предузећа представљала носиоце економског развоја. Већина њих се налази у стечајном поступку и процесу приватизације, тако да је привредна активност сведена на минимум.

Привредни субјекти у којима постоји повећана могућност настанка пожара су фабрике текстила, обуће и намештаја у којима је присутна велика количина лепка, боја, лакова, дрвета, коже, гуме и другог запаљивог материјала:

- У текстилној индустрији постоје следећа предузећа: ДОО „Медаки“, ДОО „Стиг“, ДОО „Севн“, ДОО „Бруг-јеанс“, ДОО „Нар јеанс“ и др.
- Производња обуће: ДОО „Цецо Лине“, ДОО „Еџтра Бесо“ и доо „Панама Нуово“ и др.
- Производња намештаја: „Тахировић – намештај“ и „Мин – импеџ“ и др.

Као могућа места јављања пожара и експлозија су бензинске пумпе у оквиру чијих постројења се налазе опасне материје (нафта и нафтни деривати) укључујући и превозна средства (ауто-цистерне). На територији Града постоји 12 бензинских пумпи и 2 гасне пумпе. На магистралном путу Рашка – Нови Пазар - Рибарићи смештено је 5 бензинских пумпи и то: једна са леве стране магистралног пута у насељу Постење - испод хотела „Оџа”, једна са леве стране пута код „Ауто-мото савеза“, једна са леве стране пута у близини магацина код базе ЈКП „Чистоћа“, једна са десне стране магистрале „Квеле“, код помоћног стадиона у шутеновцу и једна са десне стране магистрале на самој раскрсници улице Генерала живковића и магистралног пута у близини Силоса. Две пумпе се налазе у близини „Санџактранса“ код Петрове цркве и једна на крају улице 28. Новембра у близини војне зграде. Три бензинске пумпе се налазе на мањем размаку у Дубровачкој улици кроз насеље Селаковац и једна у насељу Дојевиће. Гасне пумпе се налазе у близини „Силоса“ на скретању ка магацинима и у насељу Мур, десно од магистралног пута пре џамије.

Сви субјекти II категорије угрожености од пожара су потенцијална места настанка пожара и експлозија услед обављања својих делатности, те је неопходно предузети одређене мере и поступке који се односе на заштиту од пожара, ублажавања последица и њиховог отклањања. У зависности којој категорији угрожености од пожара припадају, неопходна је израда Планова, односно Правила заштите од пожара у складу са законом.

Евидентирани пожари у привредним објектима су следећи:

- 22.02.2003. Пожар у фабрици обуће, настала штета око 170.000 евра;
- 18.04.2010. у насељу Иванчи дошло је до пожара у погону предузећа за производњу брикета ДОО „Дрвосан“. Том приликом власник је задобио тешке телесне повреде, а један радник лакше телесне повреде. Узрок пожара је кратак спој на електроинсталацији производне машине. Висина материјалне штете процењена је на око 5.000.000 динара;
- 16.07.2011. оштећен је стамбено-пословни објекат, а у пожару је било 10 повређених;
- 17.01.2012. у пожару је изгорела кровна контрукција на џамији. Материјална штета и узрок пожара није познат;
- 08.03.2013. из неутврђених разлога дошло је до пожара у производној хали фабрике намештаја ДОО „Намештај Тахировић“.

Шумски комплекси

Шумски пожари представљају стихијско и неконтролисано ширење ватре у природној околини. Величина опожарене површине и јачина пожара зависи од типа вегетације који је угрожен ватром. Карактеристика шумских пожара је веома брзо ширење и нагле промене правца под утицајем временских прилика.

Према узроцима настанка деле се на пожаре антропогеног и природног порекла. Готово 90% свих пожара у природи је настало као последица људске активности, док су мање главни природни узрочник.

На територији Новог Пазара површина која се налази под шумским комплексом износи 34.263 ха, односно чини 46,18% територије. Најзаступљеније шумске културе су:

- смрча , рачунајући и културе у пределу Голије, 2.000 ха;
- бор од Новопазарске бање до Одојевића, 1.600 ха;
- буква у пределу Црног врха, Меденовца, Иловика, Столова, 18.000 ха;
- храст око предела Колашинских страна, Себечева, Рајчиновића бање, 8.500 ха;
- граб, багрем и остали, око 1.000 ха;
- багрем - изданачко - деградирана шума мање више је распрострањена на целој територији.

Евидентирани шумски пожари на територији града Новог Пазара:

- 30.08.2011. ватра је захватила око 15 ха младе борове шуме и око 10 ха ливаде;
- 20.09.2011. пожар у селу Јабланици захватио је укупно 100 ха букове шуме (60 ха у власништву ЈП „Србија шуме“ и 40 ха у приватном власништву).

Производња и складиштење експлозивних материја и материја које могу да формирају експлозивну атмосферу

Под опасним материјама се подразумевају материје које имају врло токсична, оксидирајућа, експлозивна, екотоксична, запаљива, самозапаљива и друга својства опасна по живот и здравље људи и животну средину. На територији Новог Пазара нису заступљена предузећа која поступају са опасним материјама у већем обиму. Углавном су то фабрике у којима се остварује производња текстила, обуће и намештаја. У оквиру њихових постројења су присутне одређене количине лепка, боја, лакова, дрвета, коже, гуме и других запаљивих материјала.

Већа концентрација опасних материја може се наћи на бензинским пумпама на којима се остварује промет и складиштење нафте и нафтних деривата, те постоји опасност неконтролисаног истицања енергената (бензина, нафте и плина) као последица акцидента. За пумпе – продајна места течног нафтног гаса, карактеристична је опасност могућег цурења ТНГ који може да изазове паљење у случају контакта са извором паљења. ТНГ који цури приликом паљења се шири и прелази нагло из течног у гасовито стање изазивајући експлозију. Опасност од експлозија на територији Града присутна је и на складиштима експлозивних средстава која се налазе у надлежности Војске Србије.

Могућа је присутност опасних материја и на депонијама, услед неадекватног одлагања и сабијања отпада различитог порекла, као и присутности велике количине запаљивих материјала што може довести до пожара. Пожари настали на депонији могу бити праћени и експлозивним реакцијама. Депонија „Голо Брдо“ у месту Кожље је на око 24 км удаљена од Новог Пазара. Од магистралног пута до депоније је неасфалтиран пут у дужини од 5 км, те су отежани услови приступа.

Идентификација локација са заосталим неексплодираним убојним средствима (НУС)

Откривање – проналажење неексплодираних убојних средстава је честа појава на територији града Новог Пазара. У питању су заостала неексплодирана убојна средства из Првог и Другог светског рата. Пронађена неексплодирана убојна средства се обезбеђују од стране МУП-а, а њихово изузимање и уништавање врши екипа за деактивирање и уништавање НУС-а Управе за ванредне ситуације.

Највеће количине заостале муниције се налазе у насељу Дојевиће где су за време Другог светског рата била складишта муниције и наоружања. До сада се показало да се ради о муницији мањег калибра и разним врстама мина и бомби.

Густина насељености

Према попису из 2011. године, на територији града Новог Пазара живи 100.410 становника. У градском делу живи 66.527 становника, а у селима 33.883 становника. Просечна густина насељености износи 135,3 стан./км^2.

Села средње величине (са популацијом 500 - 1.000 становником) имају највећу насељеност од 11.020 становника, односно 32,52% од укупног сеоског становништва. Села Побрђе, Постење, Мур су већа села која имају преко 2.000 становника. Највише има села до 500 становника.

Угроженост заштићених културних и материјалних добара

У Новом Пазару налазе се следеће институције од културног значаја: Дом културе „Ослобођење“, Народна библиотека „Доситеј Обрадовић“, Музеј „РАС”, Удружење ликовних уметника, Регионално позориште и 3 културно-уметничка друштва.
Споменици културе који су под заштитом Републике Србије су:

- Петрова црква у Расу;
- Ђурђеви Ступови у Расу;
- Манастир Сопоћани у близини Раса;
- Новопазарска тврђава у Новом Пазару;
- Хамам Иса-бега Исхаковића у Новом Пазару;
- Алтун-Алем џамија у Новом Пазару;
- Средњовековни град Јелеч 12 км јужно од Новог Пазара;
- Амир-Агин хан у Новом Пазару;
- Црква Светог Димитрија у Јаначком пољу;
- Црква Светог Николе у штитарима;
- Стари хамам у Новопазарској бањи;
- Челебија (арап) џамија у Новом Пазару;

Могућност генерисања других опасности

Истовремено уз пожар и експлозију могућа је опасност од техничко-технолошких удеса на постројењима са лако запаљивим материјама, као и повреде и смртно страдање лица. Постоји могућност изливања опасних материја као и могућност настанка техничко-технолошких удеса приликом транспорта опасних материја.

Услед изливања опасних материја може доћи до угрожавања свих медијума животне средине (воде, ваздуха, земљишта), укључујући и штетне последице по здравље људи и нарушавање флоре и фауне. Последице могу бити директног или индиректног карактера, са тренутним или пост ефектима.

Могући развој догађаја (сценарио)

Пожари и експлозије, пожари на отвореном
Радна група:

- Милан Марковић, лице са лиценцом за процену ризика – координатор тима;
- Љубиша Ђорђевић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима;
- Госпава Стојановић, лице са лиценцом за процену ризика – члан тима.

Пожар је процес неконтролисаног сагоревања којим се угрожавају живот и здравље људи, материјална добра и животна средина. Као могући пратилац пожара могу се јавити експлозије, које представљају процес наглог сагоревања као последица употребе запаљивих течности и гасова и осталих горивих материја које са ваздухом могу створити експлозивну смешу, праћену ударним таласом притиска продуката сагоревања и порастом температуре, као и наглог разарања плашта посуда услед непланираног или неконтролисаног ширења флуида и разлетања делова уређаја, технолошке опреме или објеката, којим се угрожавају живот и здравље људи и материјална добра.

а) Највероватнији нежељени догађај

Појављивање

Појава пожара је карактеристична за летње месеце када су температуре екстремно високе. Високе температуре и велике количине суве материје погодују настанку шумског пожара на тешко приступачним теренима планине Голије, у непосредној близини села Радаљица, где ватра захвата ниско растиње.

Просторна димензија

Код села Радаљица у подножју Голије, у непрегледном и неприступачном терену, избија пожар који захвата 45 ха борове шуме и ниског растиња.

Интензитет

Интензитет пожара условљен је временским условима. Брзина и правац ветра утичу на брже ширење пожара по површини услед већег прилива кисеоника, чиме се убрзава процес горења. Ваздух се подиже и износи варнице, искре и запаљиве бакље које изазивају даље ширење пожара. Неприступачност подручја и јак ветар који распирује ватру отежавају гашење пожара. Услед промене правца ветра мења се и правац чела пожара што може угрозити и живот људства који учествују у гашењу пожара. Интензитет пожара се повећава и услед дејства топлог таласа.

Време

Пожар настаје у летњем периоду када су екстремно високе температуре (август) и када су сви фактори значајни за развој пожара највећег интензитета. Високе температуре у послеподневним часовима, високе температуре и велика количина суве материје погодују настанку пожара на овом подручју.

Пожар може бити проузрокован неадекватним поступањем од стране људи (непажљиви излетници), услед атмосферских пражњења или услед паљења смоле на високим температурама.

Ток

Ватра истовремено настаје на три места и том приликом захвата ниско растиње које гори и тешко се гаси, ширећи се на високо растиње и борову шуму, што доводи до уништавања шумске вегетације. Неколико возила ватрогасне јединице излази на терен, како би приступили гашењу пожара. Неприступачност терена отежавају рад ватрогасно-спасилачких јединица, те изискују додатни напор у њиховом деловању. Повереници цивилне заштите, заједно са јединицом цивилне заштите опште намене организују евакуацију људи из оближњих кућа. Ради регулисања саобраћаја и забране приласка пожаришту ангажује се саобраћајна полиција ПУ Нови Пазар. Након успешног гажења пожара, тим за процену штете излази на терен како би евидентирао насталу штету и дао предлог за санацију.

Трајање

Неприступачност подручја отежава локализацију пожара, што доприноси његовом ширењу и дужем трајању. Гашење пожара захтева данонoћну активност ватрогасних јединица. Стабилизација опожареног подручја траје до 3 дана, при чему се могу очекивати негативне последице по људство ангажовано на гашењу пожара, нарушавање животињског фонда и шумске вегетације.

Рана најава

Током летњег периода надлежни органи упућују обавештења и упозорења грађанима о могућности настанка опасности од пожара.

Припремљеност

Становништво и државни органи су делимично припремљени на долазећу опасност. Ватрогасно-спасилачке јединице имају довољн ниво капацитета да одговорене на насталу опасност. Градски штаб за ванредне ситуације хитно активира поверенике цивилне заштите и стручно-оперативни тим за опасност од пожара, експлозије и пожара на отвореном.

Угрожена добра

Услед настанка пожара долази до материјалних губитака, нарушавања животињског фонда, са извесном угроженошћу људских живота. На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, може се очекивати до 10 лакше повређених лица са опекотинама услед интервенције гашења пожара, као и појава страха и панике. Уколико дође до ширења пожара ка насељеном делу може бити угрожено до 10 индивидуалних објеката са покућством, те је потребно евакуисати око 30 лица.

Економске штете подразумевају трошкове који су неопходни за гашење пожара, штету коју је проузроковао сам пожар и трошкове санације. Неопходно је и рашчишћавање локације захваћене пожаром. Трошкови санације и гашења износиће 8.100.000 динара, а обнове 20 ха шуме 4.000.000 динара. Износ штете коју ће проузроковати пожар износиће око 11.250.000 динара.

Генерисање других опасности

Пожари могу довести до појаве додатних опасности, како непосредних, тако и до опасности које се могу испољити у будућности. Пожари нарушавају шумски фонд што допирноси већој нестабилноси терена, те могу настати ерозије земљишта на теренима већег нагиба.

Референтни инциденти

- 30.08.2011. године ватра је захватила око 15 ха младе борове шуме и око 10 ха ливаде.
- 20.09.2011. године избио је пожар у селу Јабланици. Пожаром је захваћено укупно 100 ха букове шуме (60 ха у власништву ЈП „Србија шуме“ и 40 ха у приватном власништву).
- 21.08.2012. године на планини Рогозна ватрена стихија је захватила површину већу од 80 ха шуме. Локализовање пожара трајало је неколико дана, изгорело је око 80 ха шуме, док села нису била угрожена.
- 15.03.2014. године у селу Кузмичево, које се налази на само неколико километара од туристичког центра Голија, на страни према Новом Пазару, изгорело је око 15 ха ниског растиња.,
- 2015. године је регистровано 6 пожара на шумским комплексима са укупно 10,5 ха захваћеном површином.

– 2016. године је регистровано 18 пожара на шумским комплексима са укупно 44 ха захваћеном површином.

Информисање јавности

У веома критичном периоду за настанак шумских пожара, Управа за шуме указује, с обзиром да су годишњи одмори у току, на појачано присуство грађана у шуми, те је неопходно појачати активности чуварске службе шуме, као и путем локалних медија апеловати на примерено и одговорно понашање током боравка у истој (коришћење обележених и обезбеђених локација за паљење ватре). Одредбом члана 46. став 7. Закона о шумама („Службени гласник РС“ бр. 30/10,93/12 и 89/15) утврђено је да је корисник, односно сопственик шума који газдује шумама у складу са основом, дужан да о настанку пожара одмах обавести најближу ватрогасно-спасилачку јединицу.

Будуће информације

У заштити шума од пожара, најважнији корак је превенција на сваки могући начин. Разни видови едукације могу да подигну свест јавности о значају шума и еколошким катастрофама које настају као последица шумских пожара, премда је човек у већини случајева главни узрочник ове врсте пожара.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 69.

Табела 69: *штићене вредности*

Штићене вредности	**Критеријуми**
Живот и здравље људи	Може се очекивати до 10 лакше повређених лица са опекотинама, услед интервенције гашења пожара. Потребна евакуација за до 30 лица.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи око 28.440.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Трошкови евакуације 90.000 динара. - штета по индивидуалне објекте са покућством 5.000.000 динара. - Износ штете коју је проузроковао пожар 11.250.000 динара. - Трошкови санације и гашења пожара износе 8.100.000 динара. - Трошкови обнове 20 ха шуме 4.000.000 динара.
Друштвена стабилност	Укупна материјална штета по критичну инфраструктуру је незнатна.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара.

Учесталост настанка негативних ефеката пожара на територији Новог Пазара је један догађај у 1 до 2 године.

Табела 70: *Табела за исказивање вероватноће*

Категорија	**Вероватноћа или учесталост**			
	(а) Квалитативно	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	**X**
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела 71: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	**X**
2	Мала	50-200	
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

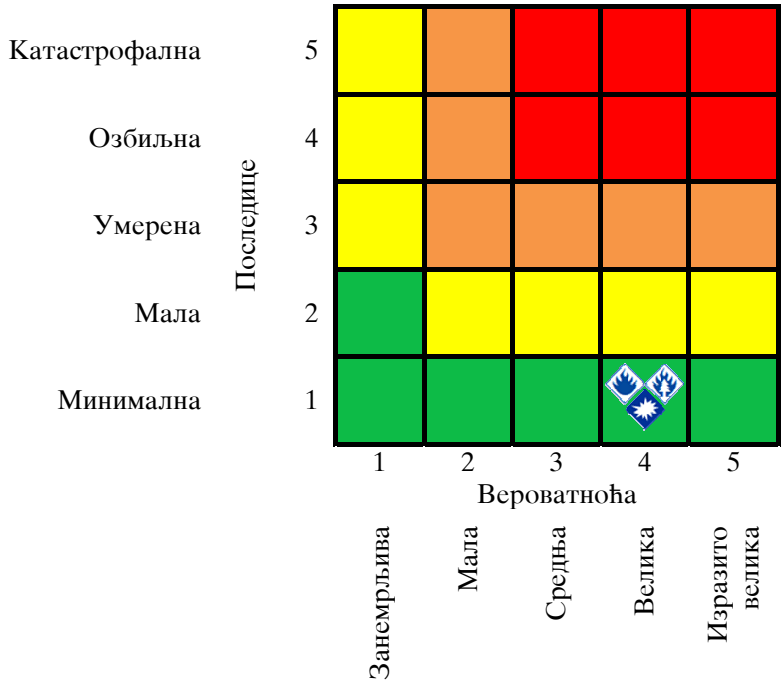
Табела 72: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	**X**
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

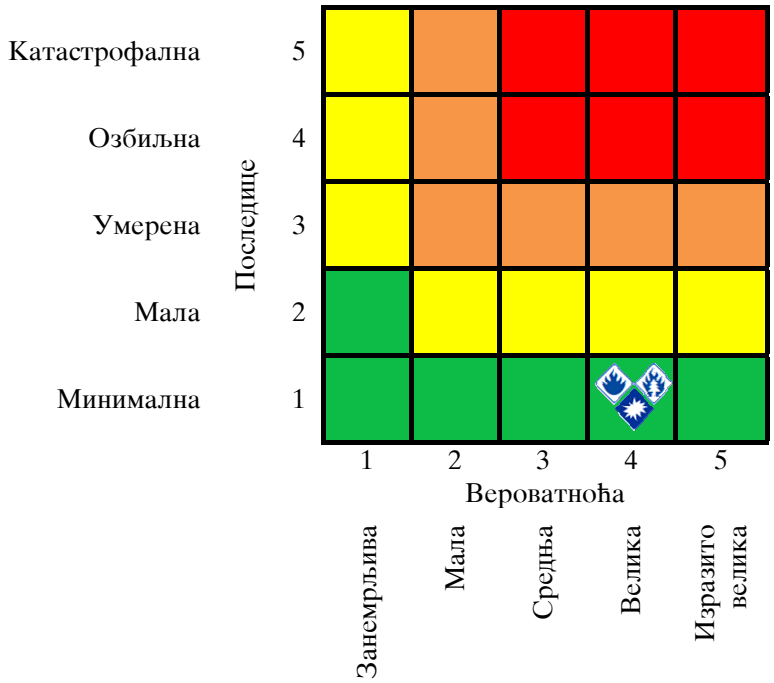
Табела 73: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	**X**
2	Мала	1-3% буџета	
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

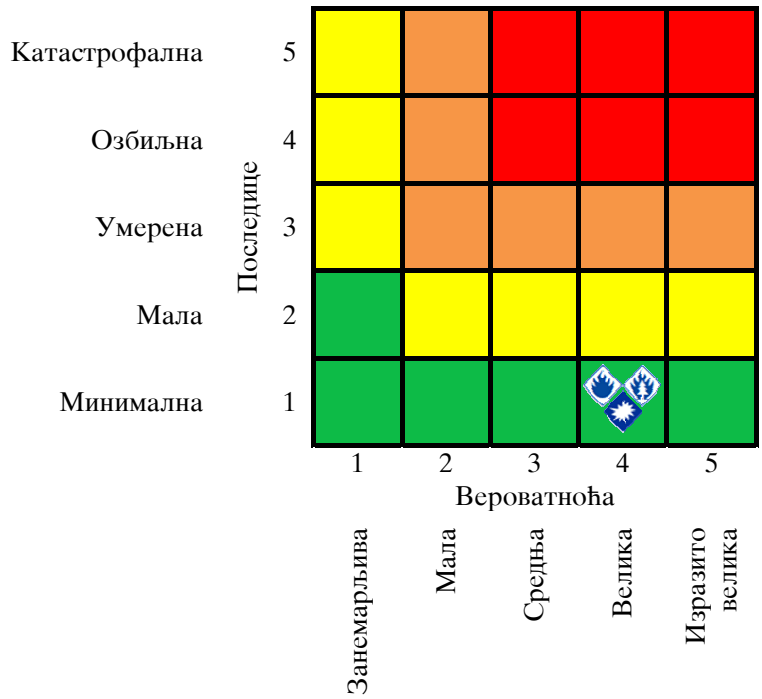
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

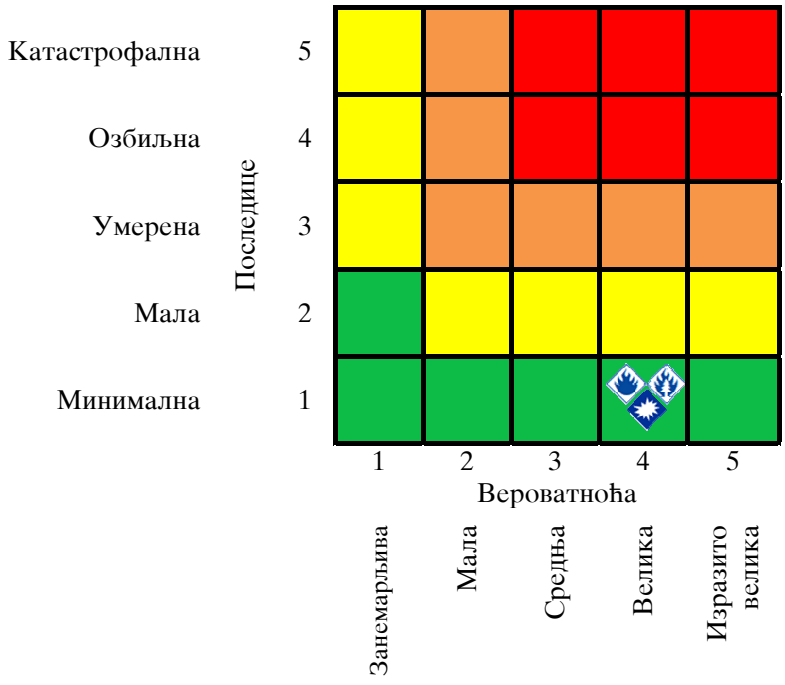
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 74: *Нивои и прихватљивост ризика*

	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од пожара, експлозија и пожара на отвореном НИЗАК, што значи да је ризик **ПРИХВАТЉИВ**.

б) Нежељени догађај са најтежим могућим последицама

Појављивање

Посебна опасност од избијања пожара су шуме на тешко приступачним теренима планине Рогозне, у летњем периоду када су екстремно високе температуре, а мештани рашчишћавају и пале коров на својим имањима.

Просторна димензија

У југоисточном делу Града, на планини Рогозни, у непрегледном и недоступном терену, у непосредној близини села Грубетиће избија пожар који захвата 200 ха шуме и ниског растиња.

Интензитет

Интензитет пожара условљен је временским условима. Брзина и правац ветра утичу на брже ширење пожара по површини услед већег прилива кисеоника, чиме се убрзава процес горења. Ваздух се подиже и износи варнице, искре и запаљиве бакље које изазивају даље ширење пожара, од ниског растиња ка крошњама дрвећа. Интензитет пожара се повећава и услед дејства топлог таласа у трајању од више дана, будући да је у овом периоду шумска вегетација сува и подложна брзом паљењу. У јутарњим часовима (од 6 до 10 х) пожар повећава свој интензитет горења, тињајућа ватра прелази у пламен и поново напредује. У најтоплијем делу дана, од 10 до 18 х, сви фактори значајни за развој пожара су у највећем интензитету. Након 18 х, ветар се стишава, ваздух се хлади, релативна влага се повећава, а гориви материјал влажи.

Време

Пожар настаје у летњем периоду када су екстремно високе температуре (август) и када су сви фактори значајни за развој пожара највећег интензитета. Високе температуре у послеподневним часовима, суша и велика количина суве материје погодују настанку пожара на овом подручју. Неадекватно поступање са ватром током рашчишћавања и паљења корова на имањима изазива настанак пожара.

Ток

Ватра истовремено избија на три до четири места и том приликом захвата ниско растиње које гори и тешко се гаси, ширећи се на високо растиње, што доводи до уништавања широког појаса под шумском вегетацијом. Најмањи интензитет горења пожар достиже у периоду од 4 до 6 х ујутру, након чега се повећава интензитет горења, тињајућа ватра прелази у пламен и поново напредује претећи да се прошири на оближња насељена места. Неколико возила ватрогасне јединице излази на терен, како би приступили гашењу пожара. Мешутим, пресецање пожара је отежано јер ветар знатно поспешује његово ширење. Повереници цивилне заштите, заједно са јединицом цивилне заштите опште намене организују евакуацију људи из оближњих кућа, док екипе хитне помоћи пружају помоћ угроженима. Ради регулисања саобраћаја и забране приласка пожаришту ангажује се саобраћајна полиција ПУ Нови Пазар. Након успешног гажења пожара, тим за процену штете излази на терен како би евидентирао насталу штету и дао предлог за санацију.

Трајање

Неприступачност подручја отежава локализацију пожара, што доприноси његовом ширењу и дужем трајању. Гашење пожара захтева данонoћну активност ватрогасних јединица. Стабилизација опожареног подручја траје до 7 дана, при чему се могу очекивати негативне последице по људство ангажовано на гашењу пожара и затечено на захваћеној површини и оближњим насељима, нарушавање животињског фонда и шумске вегетације.

Угрожена су и поља засејана пољопривредним културама које су подложне лаком паљењу и брзом ширењу пожара. Директне штете подразумевају и губитак дрвне масе, трошкове гашења и пошумљавања.

Рана најава

Током летњег периода надлежни органи упућују обавештења и упозорења грађанима о могућности настанка опасности од пожара.

Приpремљеност

Становништво и државни органи су делимично припремљени на долазећу опасност. Ватрогасно-спасилачке јединице имају довољн ниво капацитета да одговорене на насталу опасност. Градски штаб за ванредне ситуације хитно активира поверенике цивилне заштите и стручно-оперативни тим за опасност од пожара, експлозије и пожара на отвореном.

Уpтицај

Услед настанка пожара долази до материјалних губитака, нарушавања животињског фонда, са извесном угроженошћу људских живота. Неприступачност подручја и јак ветар који распирује ватру отежавају гашење пожара. Услед промене правца ветра мења се и правац чела пожара што може угрозити и живот људства које учествује у гашењу пожара. На основу резултата добијених анализом критичности и могуће штете, може се очекивати до 20 лакше повређених лица са опекотинама услед интервенције гашења пожара, као и појава страха и панике.

Уколико дође до ширења пожара ка сеоском насељу може бити угрожено до 15 индивидуалних објеката са покућством, те је потребно евакуисати око 45 лица из оближњих кућа. На сеоском подручју посебну опасност чини ускладиштење већих количина сламе, сена и кукурозовине у двориштима, а без потребног растојања између истих и стамбених објеката. У погледу критичне инфраструктуре угрожена је електроенергентска и телекомуникациона мрежа.

У летњем периоду карактеристично је да мештани рашчишћавају и пале коров на својим имањима, што услед неадекватног поступања и необезбеђивања површина под ватром може довести до ширења ужарене масе на око 50 ха пољопривредних површина. Пољопривредни производи представљају суве, лако гориве материје које је тешко контролисати, па се могу проширити на друге стамбене објекте проузрокујући веће штете. На овом подручју постоји велика повезаност пољопривредих површина са шумским компексима, што може довести до ширења пожарне масе и захватање већих површина.

Паљење пољопривредних култура утиче на недостатак основних животних намерница, као и њихово поскупљење што може додатно оптеретити економију Града. Такође може бити погођен и сточни фонд, услед ширења и паљења објеката за стоку (штале), а који се налазе у оквиру пољопривредних домаћинстава.

Економске штете подразумевају трошкове који су неопходни за гашење пожара, штету коју је проузроковао сам пожар и трошкове санације. Неопходно је и рашчишћавање локације захваћене пожаром. Трошкови санације и гашења износиће 36.000.000 динара, а обнове 60 ха шуме 12.000.000 динара. Износ штете коју ће проузроковати пожар износиће око 50.000.000 динара.

Генерисање других опасности

Пожари могу довести до појаве додатних опасности, како непосредних, тако и до опасности које се могу испољити у будућности. Пожари нарушавају шумски фонд што доприноси већој нестабилноси терена, те могу настати ерозије земљишта на теренима већег нагиба.

Референтни инциденти

- 30.08.2011. године ватра је захватила око 15 ха младе борове шуме и око 10 ха ливаде.
- 20.09.2011. године избио је пожар у селу Јабланици. Пожаром је захваћено укупно 100 ха букове шуме (60 ха у власништву ЈП „Србија шуме“ и 40 ха у приватном власништву).
- 21.08.2012. године на планини Рогозна ватрена стихија је захватила површину већу од 80 ха шуме. Локализовање пожара трајало је неколико дана, изгорело је око 80 ха шуме, док села нису била угрожена.
- 15.03.2014. године у селу Кузмичево, које се налази на само неколико километара од туристичког центра Голија, на страни према Новом Пазару, изгорело је око 15 ха ниског растиња.

Информисање јавности

У веома критичном периоду за настанак шумских пожара, Управа за шуме указује на повећану опасност од избијања пожара, те је неопходно појачати активности чуварске службе шуме, као и путем локалних медија апеловати на примерено и одговорно понашање током боравка у истој (коришћење обележених и обезбеђених локација за паљење ватре). Одредбом члана 46. став 7. Закона о шумама („Службени гласник РС“ бр. 30/10,93/12 и 89/15) утврђено је да је корисник, односно сопственик шума који газдује шумама у складу са основом, дужан да о настанку пожара одмах обавести најближу ватрогасно-спасилачку јединицу.

Будуће информације

У заштити шума од пожара, најважнији корак је превенција на сваки могући начин. Разни видови едукације могу да подигну свест јавности о значају шума и еколошким катастрофама које настају као последица шумских пожара, премда је човек у већини случајева главни узрочник ове врсте пожара.

Последице по сваку од штићених вредности за наведену опасност, дате су у Табели 75.

Табела 75: *Штићене вредности*

Штићене вредности	**Критеријуми**
Живот и здравље људи	Може се очекивати до 20 лакше повређених лица са опекотинама, услед интервенције гашења пожара. Потребна евакуација за до 45 лица.
Економија/екологија	Укупна штета по економију/екологију може достићи око 118.675.000 динара. **Штета по економију/екологију:** - Трошкови евакуације 135.000 динара. - Здравствени трошкови 40.000 динара. - Штета по индивидуалне објекте са покућством 10.500.000 дин. - Износ штете коју ће проузроковати пожар износиће око 50.000.000 дин. - Трошкови санације и гашења пожара износиће 36.000.000 - Обнова 60 ха шуме 12.000.000 динара. - Штета по пољопривредна добра износи 10.000.000 динара.
Друштвена стабилност	**Штета по критичну инфраструктуру:** - Електроенергетска и телекомуникациона мрежа 1.500.000 динара.

Напомена: Буџет града Новог Пазара остварен у 2016. години износио је 2.750.229.000 динара.

Учесталост настанка негативних ефеката пожара на територији Новог Пазара је један догађај у 2 до 20 година.

Табела 76: *Табела за исказивање вероватноће*

Вероватноћа или учесталост				
Категорија	**(а) Квалитативно**	**(б) Вероватноћа**	**(ц) Учесталост**	**Одабрано**
1	Занемарљива	< 1 %	1 догађај у 100 година и ређе	
2	Мала	1 - 5 %	1 догађај у 20 до 100 година	
3	Средња	6 - 50 %	1 догађај у 2 до 20 година	**X**
4	Велика	51- 98 %	1 догађај у 1 до 2 године	
5	Изразито велика	> 98 %	1 догађај годишње или чешће	

Табела број 77: *Табела за исказивање последица по живот и здравље људи*

Последице по живот и здравље људи			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<50	
2	Мала	50-200	**X**
3	Умерена	201-500	
4	Озбиљна	501-1500	
5	Катастрофална	>1500	
Напомена: Укупан број људи захваћених неком опасношћу (мртви, повређени, оболели, евакуисани, расељени- остали без стана/куће, збринути и склоњени).			

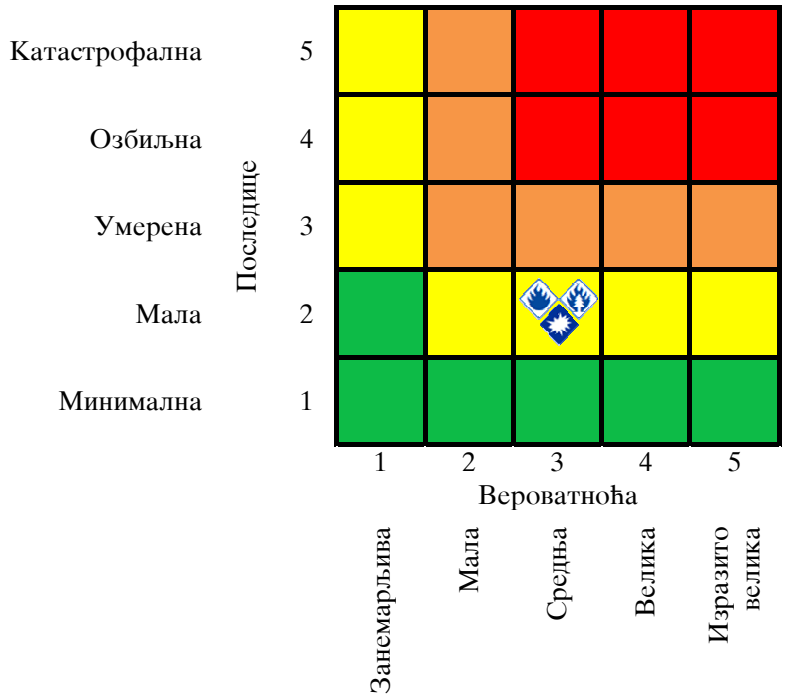
Табела 78: *Табела за исказивање последица по економију/екологију*

Последице по економију/екологију			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	чији износ прелази 1% буџета	
2	Мала	чији износ прелази 3% буџета	**X**
3	Умерена	чији износ прелази 5% буџета	
4	Озбиљна	чији износ прелази 10% буџета	
5	Катастрофална	чији износ прелази 15% буџета	

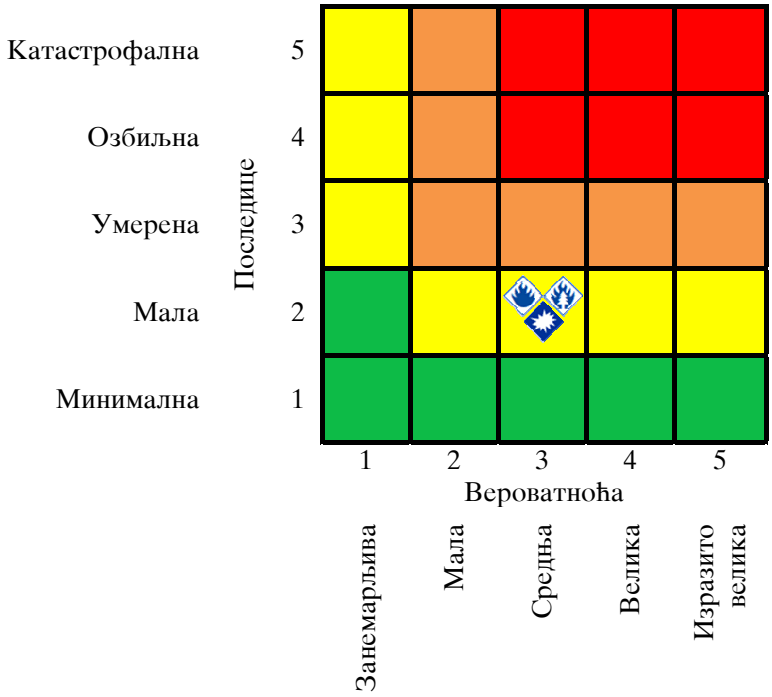
Табела 79: *Табеле за исказивање последица по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Последице по друштвену стабилност-укупна материјална штета на критичној инфраструктури			
Категорија	**Величина последица**	**Критеријум**	**Одабрано**
1	Минимална	<1% буџета	**X**
2	Мала	1-3% буџета	
3	Умерена	3-5% буџета	
4	Озбиљна	5-10% буџета	
5	Катастрофална	>10% буџета	

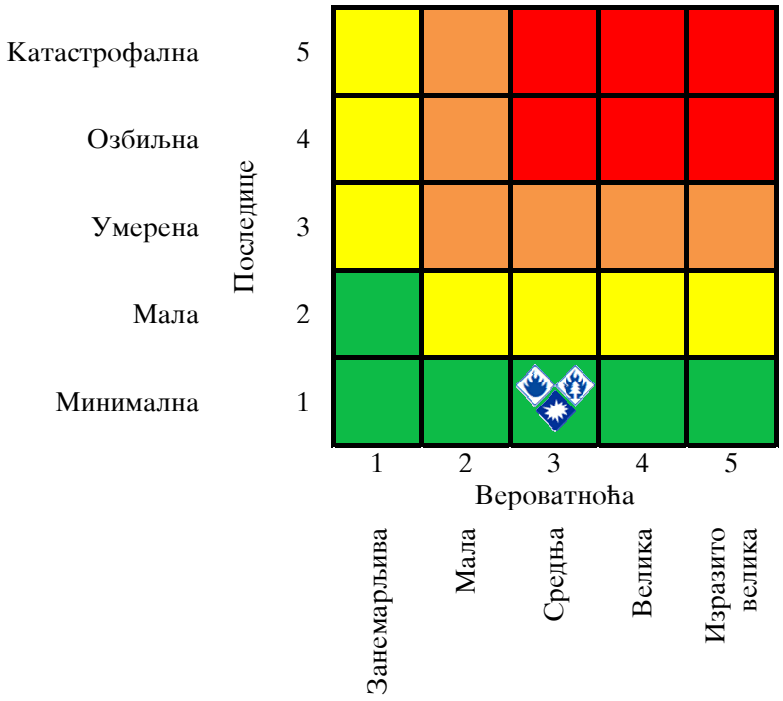
Матрица 1: *Ризик по живот и здравље људи*

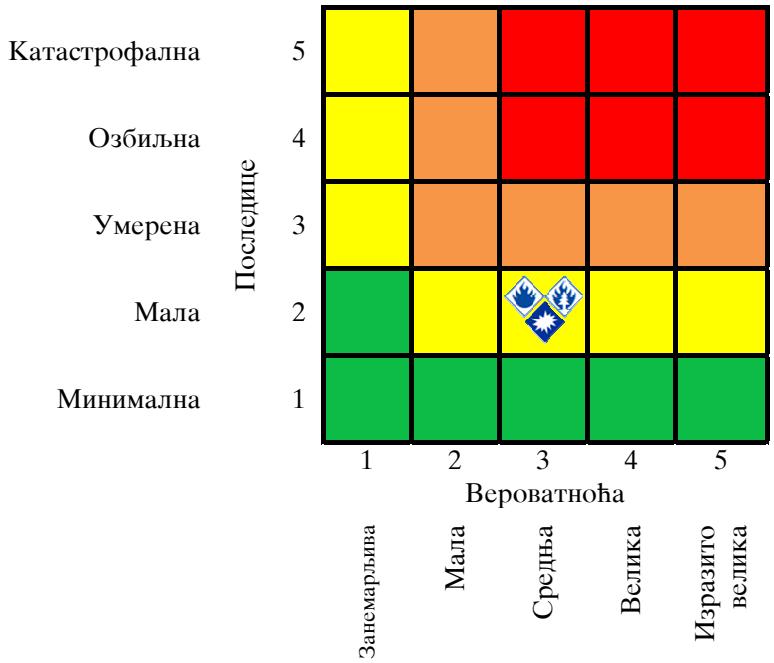
Матрица 2: *Ризик по економију/екологију*

Матрица 3: *Ризик по друштвену стабилност - укупна материјална штета на критичној инфраструктури*

Матрица 4: *Укупан ризик*

Табела 80: *Нивои и прихватљивост ризика*

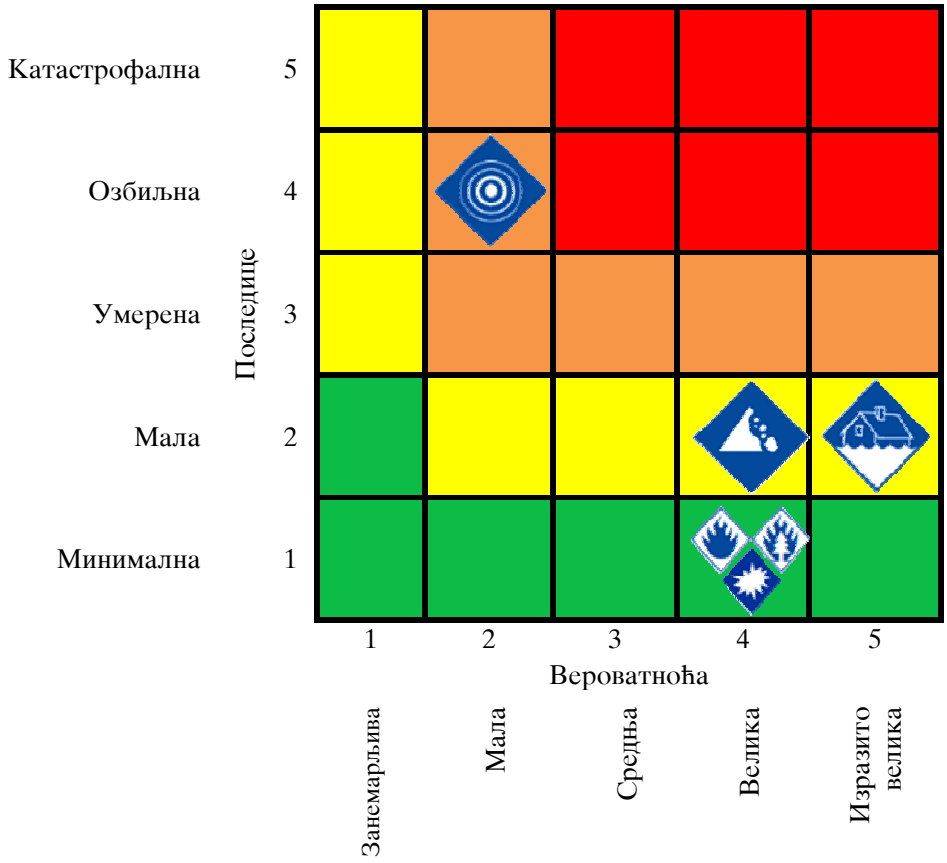
	Веома висок (црвена)	НЕПРИХВАТЉИВ	Веома висок и висок ниво ризика, захтевају третман ризика, ради смањења на ниво прихватљивости (поглавље 3.7 „Третман ризика“). Умерени ризик може да значи потребу предузимања неких радњи. Низак ризик, може значити да се не предузима никаква радња.
	Висок (наранџаста)	НЕПРИХВАТЉИВ	
	Умерени (жута)	ПРИХВАТЉИВ	
	Низак (зелена)	ПРИХВАТЉИВ	

На основу анализе сценарија и процене ризика можемо констатовати да је ниво ризика од пожара, експлозија и пожара на отвореном УМЕРЕН, што значи да је ризик **ПРИХВАТЉИВ**.

ЗАКЉУЧАК

Завршетком процеса израде процене ризика, као и обраде свих сценарија и изражавања резултата, добија се могућност упоређења резултата и њиховог приказивања у заједничким матрицама.

а) ***Збирна матрица по израђеним сценаријима за највероватнији догађај***

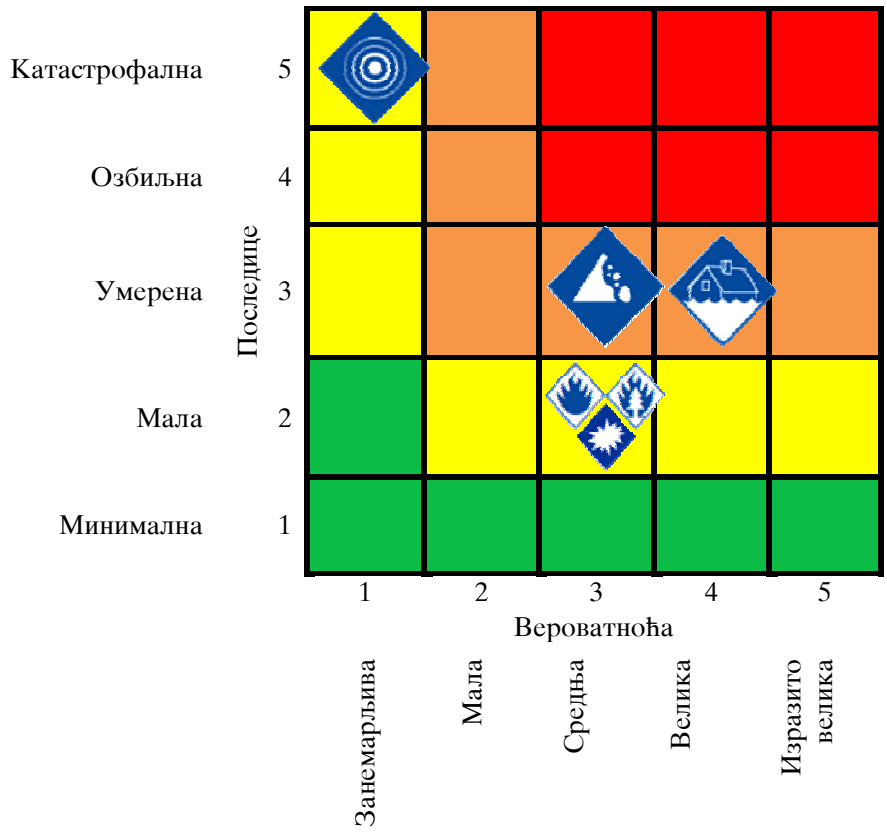
На основу резултата анализе ризика извршено је рангирање опасности према нивоу ризика. Рангирање опасности приказано је у Табели 80. Сагледавајући Процену угрожености Новог Пазара, дају се закључне оцене о спремности града да ĝа одговор на сваку елементарну непогоду или другу несрећу која би могла настати на овом подручју, постојећим организационим и људским капацитетима, према свим активностима - задацима заштите и спасавања.

Табела 80: *Рангирање опасности на територији града Новог Пазара према нивоу ризика*

Редни број	Опасност	Ниво ризика	Прихватљивост
1.	ЗЕМЉОТРЕС	ВИСОК	НЕПРИХВАТЉИВ
2.	ОДРОНИ, КЛИЗИШТА И ЕРОЗИЈА	УМЕРЕН	ПРИХВАТЉИВ
3.	ПОПЛАВЕ	УМЕРЕН	ПРИХВАТЉИВ
4.	ПОЖАРИ, ЕКСПЛОЗИЈЕ И ПОЖАРИ НА ОТВОРЕНОМ	НИЗАК	ПРИХВАТЉИВ

На основу анализе сценарија за највероватнији нежељени догађај и процене ризика можемо констатовати да је ризик од пожара, експлозија и пожара на отвореном низак, док је од клизишта и поплава умерен што значи да је **прихватљив**, те постоји потреба за предузимањем одређених радњи у циљу смањења ризика од наведених опасности. Висок ниво ризика захтева третман ризика, као и потребу предузимања радњи ради смањења ризика од земљотреса на ниво прихватљивости.

б) ***Збирна матрица по израђеним сценаријима за догађај са најгорим могућим последицама:***

На основу резултата анализе ризика извршено је рангирање опасности према нивоу ризика. Рангирање опасности приказано је у Табели 81. За потребе Процене, у циљу олакшавања презентације резултата матрица ризика и разумевања нивоа ризика, као и визуелизације стања ризика, израђена је карта ризика (Прилог 3-7) за приказивање ризика на целом подручју Новог Пазара.

Табела 81: *Рангирање опасности на територији града Новог Пазара према нивоу ризика*

Редни број	Опасност	Ниво ризика	Прихватљивост
1.	ЗЕМЉОТРЕС	УМЕРЕН	ПРИХВАТЉИВ
2.	ОДРОНИ, КЛИЗИШТА И ЕРОЗИЈА	ВИСОК	НЕПРИХВАТЉИВ
3.	ПОПЛАВЕ	ВИСОК	НЕПРИХВАТЉИВ
4.	ПОЖАРИ, ЕКСПЛОЗИЈЕ И ПОЖАРИ НА ОТВОРЕНОМ	УМЕРЕН	ПРИХВАТЉИВ

На основу анализе сценарија за нежељени догађај са најтежим могућим последицама и процене ризика можемо констатовати да је ризик од земљотреса и пожара, експлозија и пожара на отвореном умерен, што значи да је ризик прихватљив, али да постоји потреба за предузимањем одређених радњи у циљу смањења ризика од наведених опасности. Висок ризик означен је за опасности од одрона, клизишта и езозија, као и поплава, при чему захтевају третман, односно постоји потреба за предузимањем разноврсних планских мера ради смањења ризика на ниво прихватљивости. Ради смањивања нивоа ризика од дејства негативних последица, идентификоване потенцијалне опасности или комбинација опасности, предузимају се мере из области превентиве и реаговања.

Превентивне мере заштите и спасавања представљају све активности, поступке и мере које предузимају субјекти система заштите и спасавања у циљу смањења вероватноће настанка и последица елементарних непогода и других несрећа. Превентивне мере заштите и спасавања предузимају сви субјекти система заштите и спасавања у складу са својим надлежностима, могућностима и способностима. Превенција мора да буде перманентан процес, имплементиран у свакодневним радним активностима.Сви субјекти система су дужни да у циљу развијања и унапређивања јединственог система заштите и спасавања, планирају, програмирају и буџетирају све активности и поступке којима се врши имплементација мера превенције.

Нарочиту важност има оспособљавање свих субјеката система заштите и спасавања за превенцију и реаговање у ванредним ситуацијама. Обука и оспособљавање људских ресурса свих снага система заштите и спасавања на територији Града је неопходан корак у циљу стицања знања о елементарним непогодама и другим несрећама, процедурама рада и организовања, комуникацији, итд. Нарочиту важност има иновирање програма оспособљавања и праћење међународних стандарда и искустава, у циљу обезбеђивања могућности сарадње са снагама заштите и спасавања из иностранства и учешћа на заједничким вежбама.

Неопходно је вршити израду или набавку одговарајуће литературе, којом би се утицало на свест становништва о потреби превенције од елементарних непогода и других несрећа, као и повећању степена знања о примењивим мерама превенције за сваку појединачну опасност. У школама и вртићима је неопходно увести одређени број часова наставе на којој би се вршила едукација из области ванредних ситуација. Наставни кадар је неопходно посебно едуковати у циљу стицања и ширења стручних и методичких знања у вези са ванредним ситуацијама.

Реаговање у случају настанка опасности од елементарне непогоде и друге несреће представља кључни моменат оперативне употребе система заштите и спасавања. Мере заштите и спасавања када наступи опасност од елементарне непогоде или друге несреће се односе на способност реаговања у складу са плановима заштите и спасавања и у складу са насталом ситуацијом, те се указује на важност израде Плана заштите и спасавања града Новог Пазара који представља основни плански документ на основу кога се субјекти заштите и спасавања организују, припремају и учествују у извршавању мера и задатака заштите и спасавања угроженог становништва, материјалних и културних добара и животне средине.

Штаб за ванредне ситуације врши прикупљање података о насталој опасности као и процену могућих последица и предвиђања развоја опасности, а на основу тога наређује ангажовање оспособљених правних лица, јединица цивилне заштите и осталих снага на извршавању задатака цивилне заштите. Мере заштите када наступи опасност од елементарних непогода и других несрећа представљају организовану и планску употребу снага и средстава у заштити и спасавању људи, материјалних добара и животне средине, извршавање задатака привредних друштава и других правних лица и појединаца у спасавању угроженог становништва и материјалних добара извршавањем задатака цивилне заштите, планирање потребе за тражење помоћи Војске Србије или међународне помоћи и предузимање других мера на спречавању или ублажавању последица елементарних непогода и других несрећа у складу са одлукама штаба за ванредне ситуације. Ангажовањем људских и материјалних ресурса у односу на конкретне околности а према инструкцијама штаба, врши се заштита и спасавање људи, материјалних добара и животне средине.

Са аспекта примене мера личне, узајмне и колективне заштите, неопходно је сва лица у оспособљеним правним лицима на примерен начин обучити за рад у ванредним ситуацијама. Неопходно је планирати и изводити практичне облике групне обуке за поступање у ванредним ситуацијама. Људске ресурсе је неопходно упућивати на различите семинаре, курсеве и научне и стручне конференције у циљу обнављања знања, стицања нових знања и размене искустава. Сваки припадник оперативних снага мора на годишњем нивоу да присуствује неком од облика обучавања и усавршавања. Иако не спадају у формацијске снаге система заштите и спасавања, веома важно место заузимају волонтери и добровољци, као и сва друга лица која нису припадници снага заштите и спасавања. Град мора да развије упутство за поступање са таквим лицима, са прецизним процедурама рада.

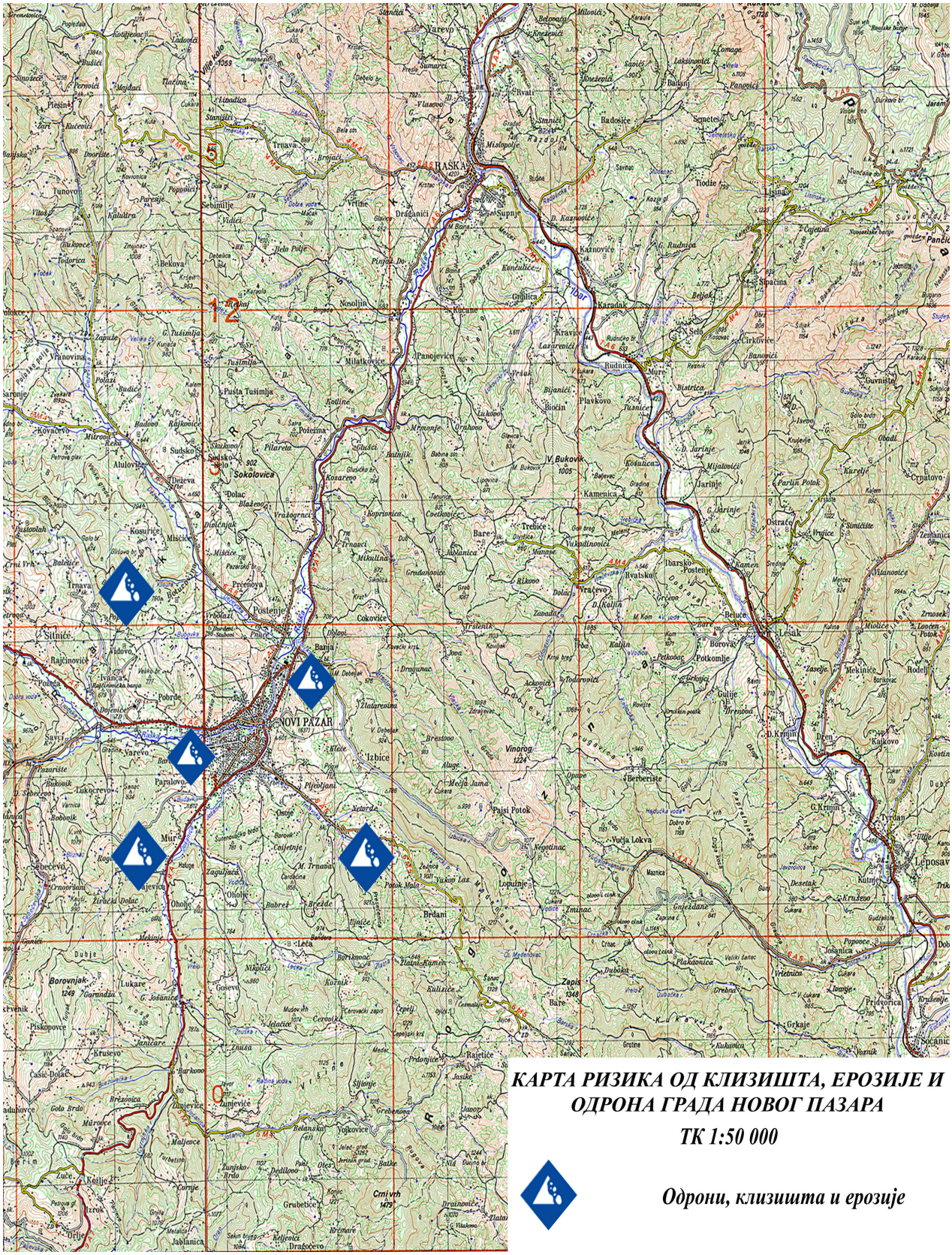
У организацији градске управе мора да се дефинише начин праћења појединих опасности од елементарних непогода и других несрећа и одговорне службе.

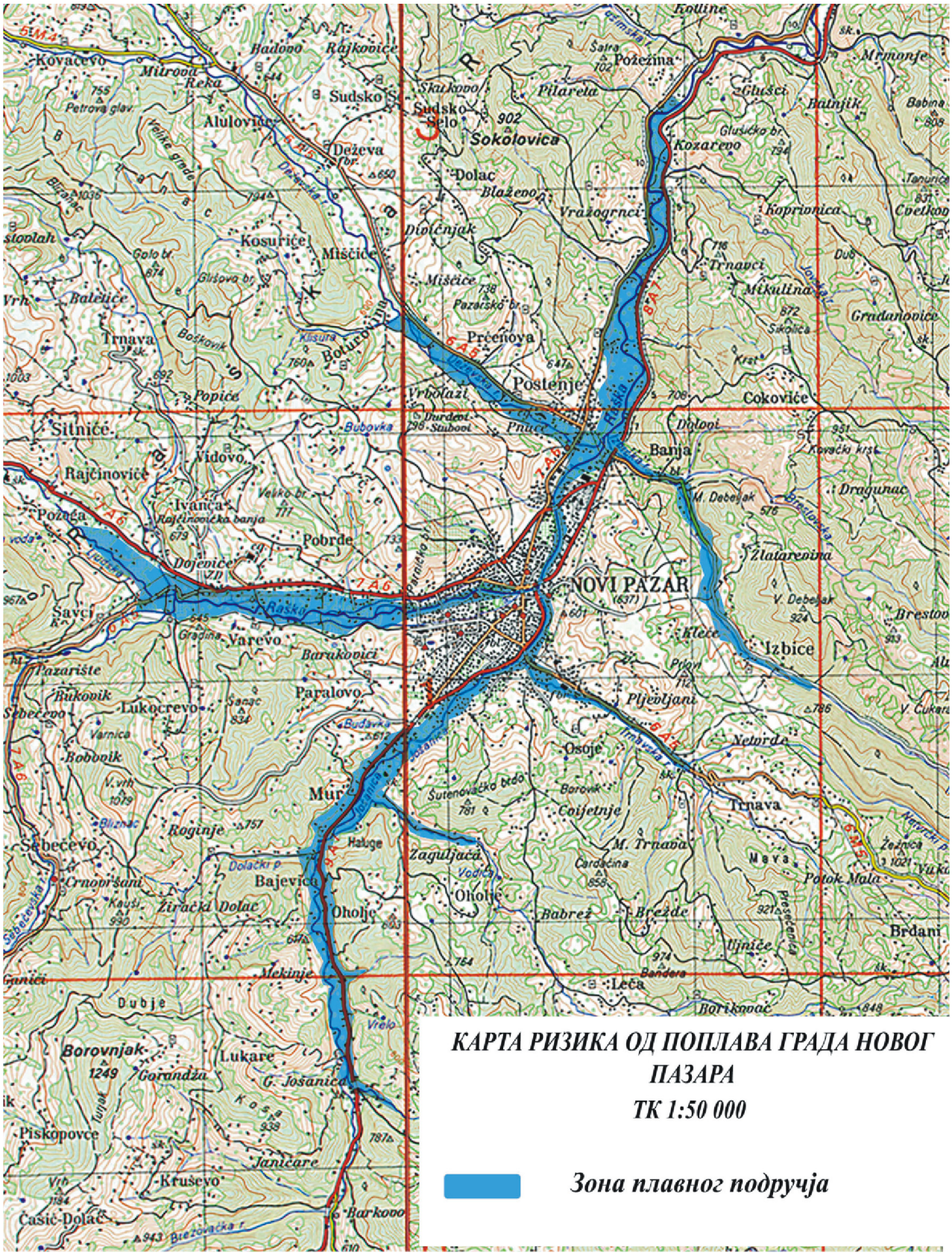
Неопходно је да стручна служба буде у сталној вези са правним лицима која имају обавезу да прате опасности и о њима извештавају, те је значајно успоставити систем извештавања од стране правних лица, на нивоу који је погодан за рад у односу на периоде настанка појединих опасности.

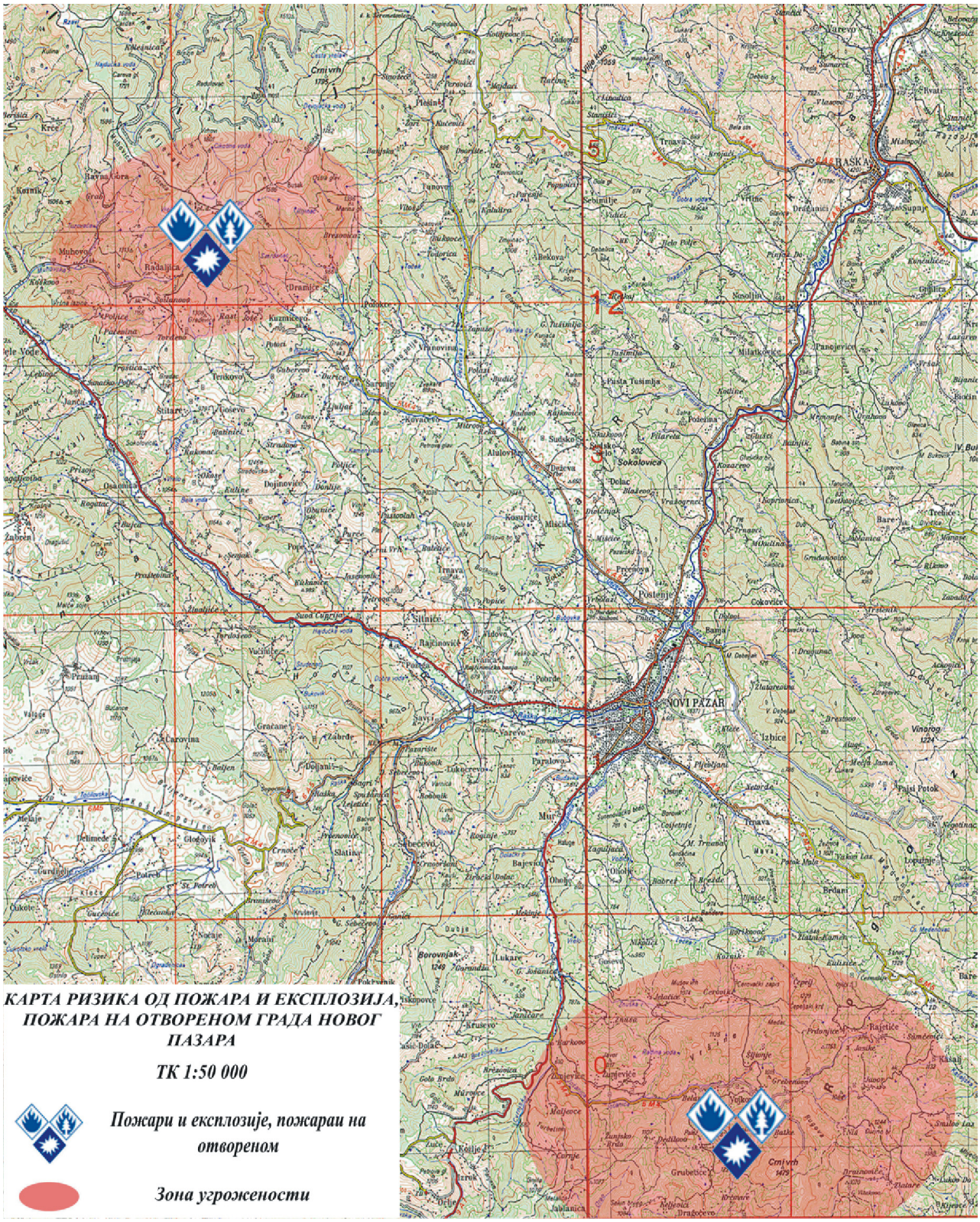
Стручна служба за ванредне ситуације треба да прима информације од надлежних делова градске управе и оспособљених правних лица (или других правних лица), анализира информације, обрађује их и доставља команданту штаба односно штабу по одобрењу команданта. У том смислу неопходно је интерним актом дефинисати одговорна лица у привредним друштвима и другим правним лицима, као и деловима градске управе, која имају обавезу праћења додењених елемената Процене и извештавања о стању и променама, такође је у ту сврху неопходно дефинисати процедуре.

Проценом угрожености рукује стручна служба, која мора да буде оспособљена за израду и измене и допуне Процене угрожености и Плана заштите и спасавања. Стручна служба израђује процедуре за рад по питањима обавештавања, извештавања и реализације превентивних мера. По реализацији мера превенције, стручна служба надлежна за третман ризика, обавештава стручну службу за ванредне ситуације о реализацији мере. На основу те информације стручна служба за ванредне ситуације врши измене и допуне елемената процене за који је ризик смањен применом мере и обавештава штаб за ванредне ситуације. Лица запослена у стручној служби је неопходно слати на усавршавања знања на специјализоване стручне и научне конференције, најмање једном годишње и вршити обуке за израду процене угрожености у складу са новим стандардима.

У циљу правовременог поступања и предузимања свих мера и задатака у ванредним ситуацијама потребно је утврдити задатке и обавезе свих субјеката у систему заштите и спасавања у ванредним ситуацијама на територији града Новог Пазара, а посебно јавно комуналних предузећа, израдити појединачне планове заштите и спасавања, остварити непосредни и стални контакт и сарадњу са овлашћеним и оспособљеним правним лицима, која имају утврђене задатке и обавезе у ванредним ситуацијама, у планирању и извршавању мера и задатака и остварити непрекидну хијерархијску комуникацију у ванредним ситуацијама. Са овлашћеним и оспособљеним правним лицима која су извршила своје обавезе проистекле из законске регулативе, неопходно је склопити уговоре по питању извршавања мера и задатака заштите и спасавања.

NOVI PAZAR
Sjenica
Tutin
Sjeverin
Prijepolje
Priboj
Sokolovica
Postenje
Barice
Izbice
Vinorog
Berberiste
Brdani
Lopužnje
Paisi Potok
Borovnjak
Golo Brdo
Cmivrh
Zlatni Kamen
Zapis
Plakaonica
Grkaje
Pridvorica
Leposavić
Lesak
Potkomlje
Rudnica
Karadak
Kaznovići
Supnje
Dračanici
Sebimlje
Tunovo
Bekova
Tušimlja
Pusta Tušimlja
Milatkovići
Panojevići
Nesoljin
Kućane
Gnjilica
Kravice
Lazarevići
Selo
Cirkovice
Banovići
Spaćina
Lisina
Tiodie
Senetes
Radosiće
Misloljevo
Rvati
Vlasovo
Sumarci
Varevo
Trnava
Brojaci
Stanići
Ljubovo
Ladorica
Plesina
Majdani
Tintina
Ljubovo
Ljubovo
Ljubovo

КАРТА РИЗИКА ОД ПОПЛАВА ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА
ТК 1:50 000
Зона плавног подручја
NOVI PAZAR
Sokolovica
Sudsko
Deževa
Dolac
Kosuriće
Mišćiće
Trnava
Postenje
Pričenova
Sitničić
Rajčinovići
Pobrde
Varevo
Paralovo
Lukočevo
Šebečevo
Bajevica
Oholjе
Mur
Izbice
Banja
Čokoviće
Osoje
Trnava
Brđani
Leča
Borovnjak
Lukare
Piskopovce
Kruševo
Barkovo
Janičare
Dubje
Mekinje
Zaguljača
Babreš
Brežde
Ujniče
Pljevljani
Netvrda
Dragunac
Žlatarenina
Kozarevo
Pilarela
Požežina
Rajkovići
Hadovo
Kovačevo
Mitrovo Reka
Alulovići
Skukovo
Sudsko Selo
Dolac
Blaževo
Vražogrnci
Kopriovnica
Trnavci
Mikulina
Gradanovići
Cvetkovo
Memonje
Batnjik
Glušci
Kozarevo
Vrbolazi
Popiće
Vidovo
Ivanča
Pozeća
Dojeviće
Savci
Pazarište
Bukovik
Bobovik
Roginje
Crnomasani
Žirački Dolac
Haluge
Barakovići
Šaćac
Budavka
Osoje
Šutenovačko brdo
Borovik
Cvijetnje
M. Trnava
Cardačina
Potok Mala
Meya
Žeinica
Vukić
Olholje
Brđani
Leča
Borikovac
Čašić-Dolac
Golo br.
Glibovo br.
Veliko br.
Rajčinovička banja
Bubovka
Boškovik
Klisura
Durdevi
Stubovi
Pruce
Kovački krst
M. Debeljak
V. Debeljak
Klece
Prlovi
Brestovo
Kraljevska
Rasko
Ibarska
Jovanjica
Mutnica
Dolački p.
Žirački p.
Kaušl
Kosa
Vrelo
Lukyok
Janičare
Biežovačka r.
Sebečevska r.
Gornici
Varnica
Bliznac
Vodica
Cardačina
Bandera
Borikovac
Potok Mala
Žeinica
Vukić
Brestovo
Alu
Ibarska
Jovanjica
Mutnica
Kraljevska
Rasko
Ibarska
Jovanjica
Mutnica
Kraljevska
Rasko
Ibarska
Jovanjica
Mutnica
Kraljevska
Rasko

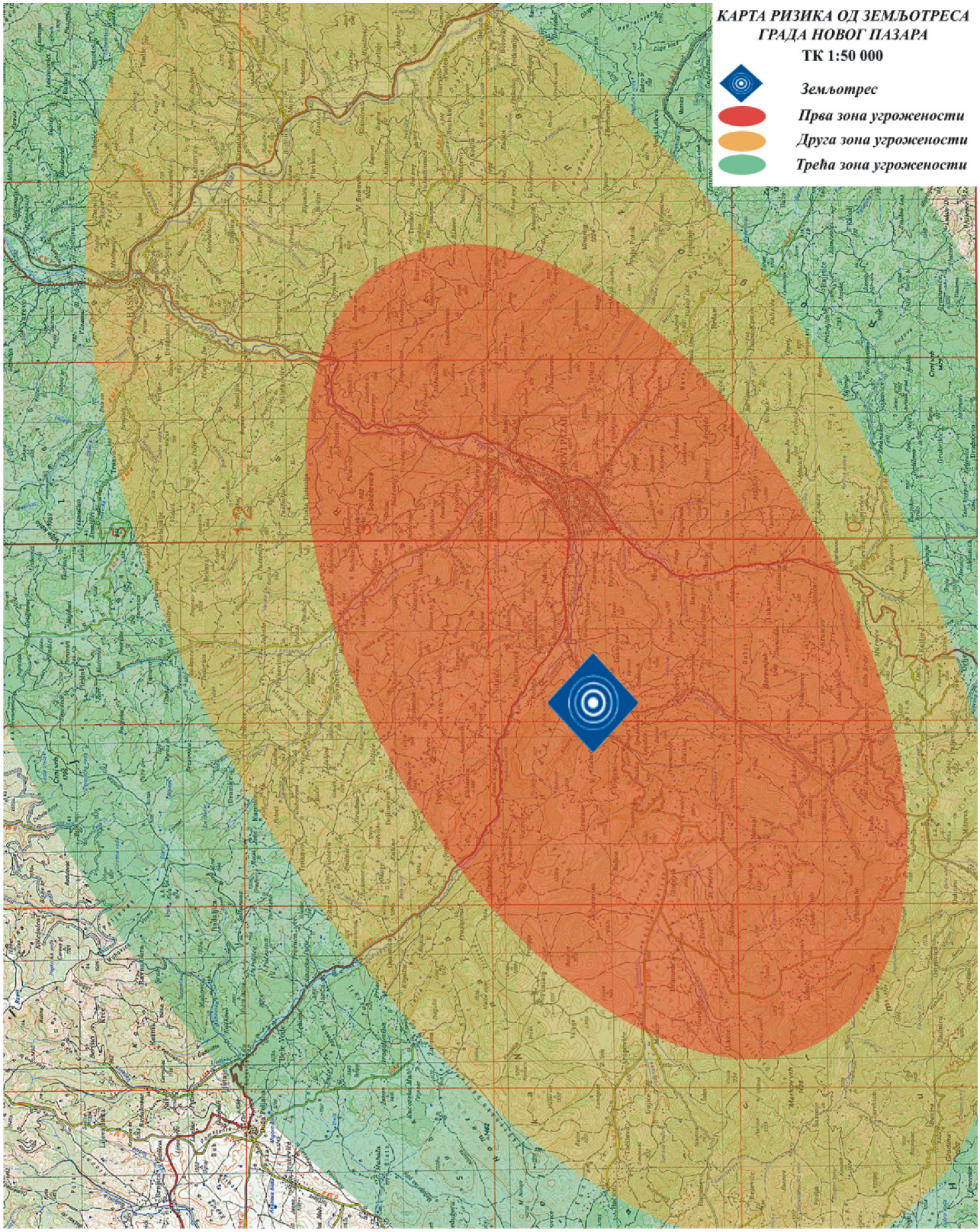

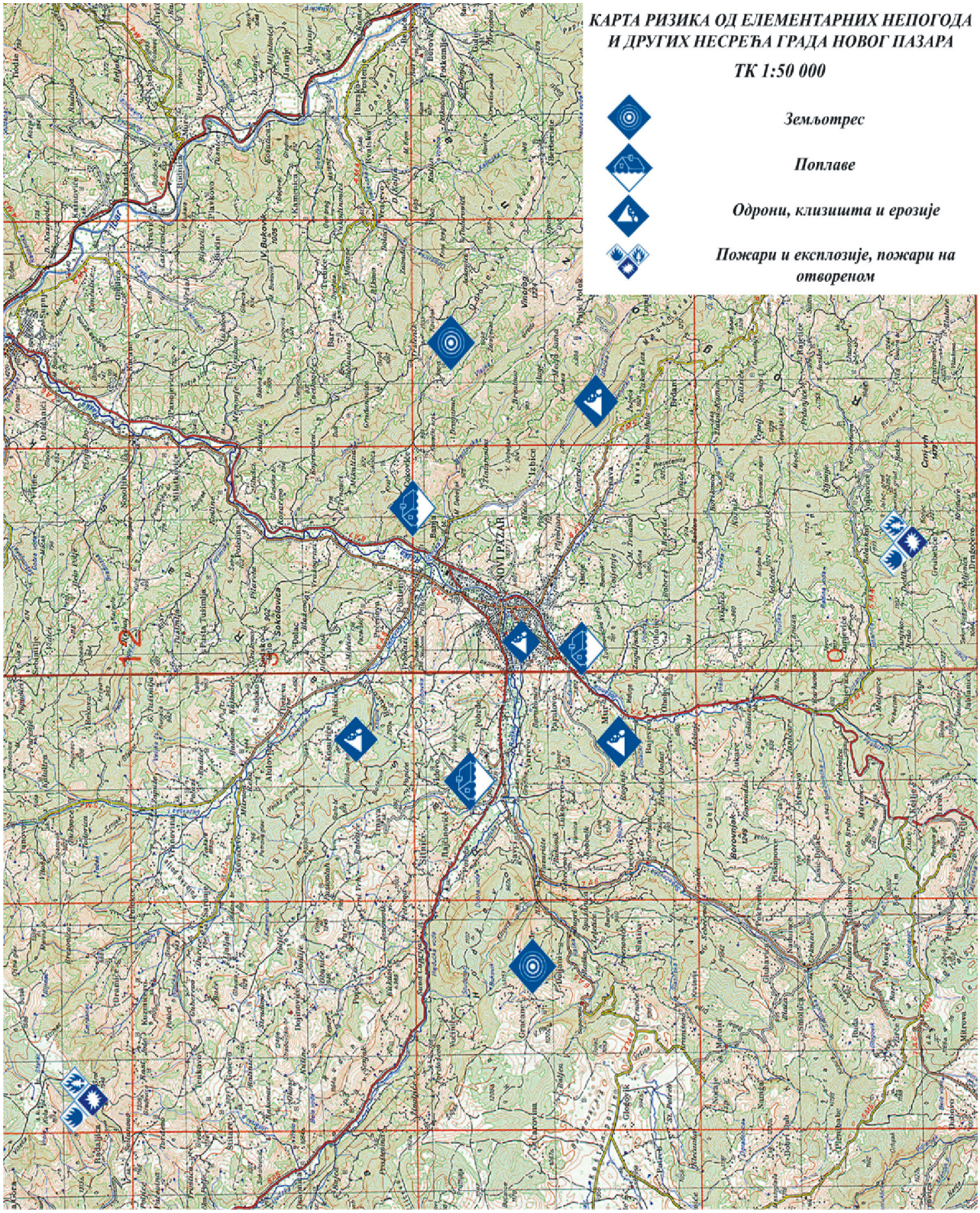
КАРТА РИЗИКА ОД ПОЖАРА И ЕКСПЛОЗИЈА, ПОЖАРА НА ОТВОРЕНОМ ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

ТК 1:50 000

Пожари и експлозије, пожараи на отвореном

Зона угрожености

КАРТА РИЗИКА ОД ЗЕМЉОТРЕСА
ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА
ТК 1:50 000
Земљотрес
Прва зона угрожености
Друга зона угрожености
Трећа зона угрожености

КАРТА РИЗИКА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА
И ДРУГИХ НЕСРЕЋА ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА
ТК 1:50 000
Земљотрес
Поплаве
Одрони, клизишта и ерозије
Пожари и експлозије, пожари на
отвореном
NOVI PAZAR

АКТИ ГРАДСКЕ УПРАВЕ

254.

На основу члана 23. и 24. Правилника о заједничким критеријумима за организовање и стандардима и методолошким упутствима за поступање и извештавање интерне ревизије у јавном сектору („Службени гласник РС“, број 99/2011) и члана 58. став 1 тачка 4. Статута града Новог Пазара (“Службени лист општине Нови Пазар” број 14/08 и „Службени лист града Новог Пазара“ бр. 7/09,10/12 и 3/13.), на предлог руководиоца Службе интерне ревизије града Новог Пазара, градоначелник града Новог Пазара одобрава

СТРАТЕШКИ ПЛАН ИНТЕРНЕ РЕВИЗИЈЕ
за период 2019 – 2022. Године

У В О Д

Опште информације

Град Нови Пазар (у даљем тексту Град) је град у Рашком округу , истовремено је и административни, привредни и културни центар овог дела Републике. Налази се у југозападном делу Србије и простире се на 742 км^2. Према попису становништва из 2011. године у Новом Пазару живи 100.410 становника, у 102 насељена места, са 23.584 домаћинстава. Налази се на надморској висини од 496 м.

Привредна активност града одвија се у више сектора, али највећи утицај на привредна кретања имају предузећа из прерађивачке индустрије, грађевинарства, услужних делатности и трговине.

Град је образовно-културни центар који има школе, факултете, универзитете, научне установе, позориште, музеј, галерију, библиотеке, историјски архив и друге установе.

Град врши надлежности града утврђене Уставом и законом, као и друге надлежности и послове државне управе који су му законом поверени. У складу са одредбама Закона о локалној самоуправи. Град има својство правног лица.

Град је оснивач:

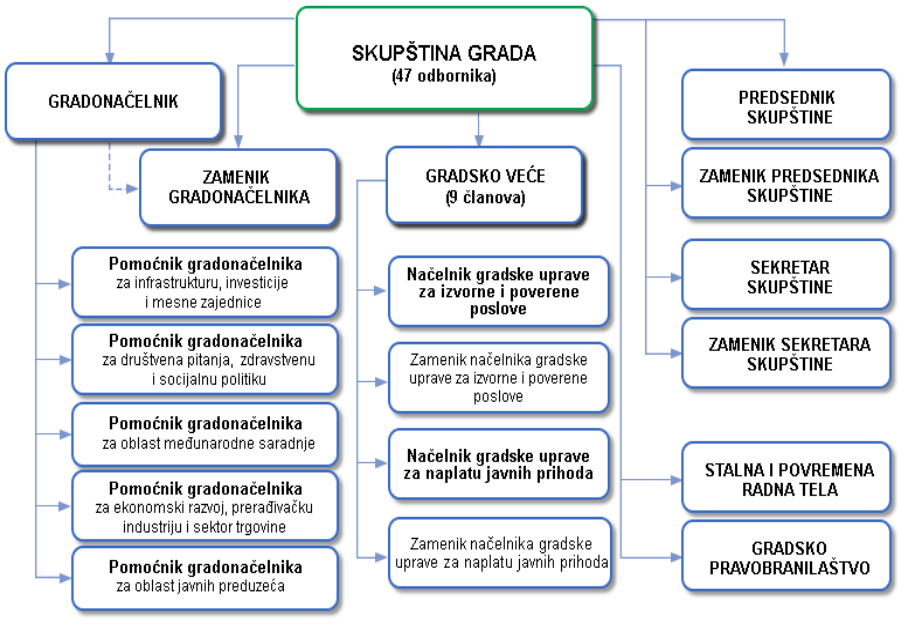
- Шест јавно-комуналних предузећа
    1. ЈКП „Водовод и канализација“
    2. ЈКП „ Градска топлана“
    3. ЈКП „Чистоћа“
    4. ЈП „ Дирекција за изградњу и уређење града Новог Пазара“
    5. ЈП „Завод за урбанизам“
    6. ЈКП„ Паркинг сервис“

- 24 установе
  1. Центар за децу и омладину „Дуга“,
  2. ПУ “Младост“,
  3. Регионални центар за унапређење образовања,
  4. Центар за социјални рад
  5. Историјски архив “Рас“,
  6. Спортски центар,
  7. Музеј „Рас“,
  8. Регионално позориште Нови Пазар,
  9. Спортски савез „Нови Пазар“,
  10. Канцеларија за младе,
  11. Спортска сајамска установа „Пендик“,
  12. Културни центар Нови Пазар,
  13. Народна библиотека „ Доситеј Обрадовић“,
  14. Културно-просветна заједница,
  15. Међуопштинска организација цивилних инвалида рата,
  16. Друштво параплегичара,
  17. Савез глувих и наглувих,
  18. Друштво за церебралну парализу,
  19. Међуопштинска организација савеза слепих и слабовидих,
  20. Друштво за помоћ недовољно развијених лица „МНРЛ“,
  21. Црвени крст „Нови Пазар“,
  22. Дом здравља Нови Пазар,
  23. СУБНОР,
  24. Туристичка организација Нови Пазар

ПОГЛАВЉЕ I

Организација града Новог Пазара

Органи Града су: Скупштина града, Градоначелник, Градско веће и Градске управе.

Grafički prikaz strukture lokalne samouprave Grada Novog Pazara

Своје надлежности Град Нови Пазар врши сагласно следећим основним актима:

- Статут града Новог Пазара,
- Пословник Скупштине града Новог Пазара и
- Пословник Градског већа града Новог Пазара.

На основу члана 58. и 62. Статута града Новог Пазар Градоначелник је наредбодавац за извршење буџета, одговоран је за законитост рада Градског већа и дужан је да обустави од примене одлуку Градског већа за коју сматра да није у складу са законом.

На основу члана 77. Статута, Начелници градских управа одговарају за свој рад Скупштини града и Градском већу.

Унутрашњи оквир Града представља организациона структура у којој се пословне активности планирају, извршавају, контролишу и надгледају. Организациона структура представља средство које њеном руководству помаже у остваривању постављених циљева и извршењу донетог буџета.

1. ОРГАНИЗАЦИЈА ГРАДСКИХ УПРАВА

Градска управа се образује за послове у једној или више међусобно повезаних области. Град Нови Пазар је образовао две градске управе за вршење послова из делокруга градске управе, Градско јавно правобранилаштво и две независне Службе:

1. Градска управа за изворне и поверене послове,
2. Градска управа за наплату јавних прихода,
3. Градско јавно правобранилаштво,
4. Служба интерне ревизије,
5. Служба буџетске инспекције.

2. КОРИСНИЦИ БУЏЕТСКИХ СРЕДСТАВА

Директни корисници буџетских средстава су:

- Скупштина Града,
- Градоначелник,
- Градско веће,
- Градска управа за изворне и поверене послове,
- Града Новог Пазара,
- Градска управа за наплату јавних прихода,
- Градско јавно правобранилаштво,
- Служба интерне ревизије града Новог Пазара и
- Служба буџетске инспекције.

Индиректни буџетски корисници:

- ЈП „ Дирекција за изградњу и уређење града Новог Пазара“
- ЈП „Завод за урбанизам“
- Центар за децу и омаладину „Дуга“,
- ПУ “Младост“,
- Регионални центар за унапређење образовања,
- Центар за социјални рад
- Историјски архив “Рас“,
- Спортски центар,
- Музеј „Рас“,
- Регионално позориште Нови Пазар,
- Спортски савез „Нови Пазар“,
- Канцеларија за младе,
- Спортска сајамска установа „Пендик“,
- Културни центар Нови Пазар,
- Народна библиотека „ Доситеј Обрадовић“,
- Културно-просветна заједница,
- Међуопштинска организација цивилних инвалида рата,
- Друштво параплегичара,
- Савез глувих и наглувих,
- Друштво за церебралну парализу,
- Међуопштинска организација савеза слепих и слабовидих,
- Друштво за помоћ недовољно развијених лица „МНРЛ“,
- Црвени крст „Нови Пазар“,
- Дом здравља Нови Пазар,
- СУБНОР,
- Туристичка организација Нови Пазар

3. СТРАТЕШКА ДОКУМЕНТА ГРАДА

Град Нови Пазар је донео следећа стратешка документа:

Програм развоја спорта града Новог Пазара за период од 2016 до 2018. године
Стратегија социјалне заштите града Новог Пазара
Акциони план одрживог развоја града Новог Пазара за период од 2012. до 2016. године
Стратешки план одрживог развоја града Новог Пазара
Локални акциони план запошљавања за 2018.годину
Локални акциони план за развој омладинског предузетништва
Стратешки и акциони план за младе
Локални акциони план за побољшавање положаја жена 2016-2020.
ЛПА Нови Пазар за унапређење положаја избеглица и ИРЛ 2011-2015.

Стратегија и акциони план за побољшавање положаја ромске популације 2013-2017.
Локални акциони план за унапређење положаја избеглих, интерно расељених лица и повратника по споразуму о реадмисији и реаговање у миграторним кризама за град Нови Пазар 2016-2020
План капиталних инвестиција града Новог Пазара 2016-2020 година
Акциони план за унапређење положаја особа са инвалидитетом у граду Новом Пазару 2017-2021.
Акциони план за примену Стратегије безбедног града Новог Пазара за период 2016-2020.

5. ВИЗИЈА

Програмом развоја Града 2019-2022. године дефинисана је визија:

НОВИ ПАЗАР ГРАД МЛАДОСТИ,
ЕКОНОМСКОГ И ДРУШТВЕНОГ НАПРЕТКА

4.1. ОПШТИ ЦИЉЕВИ

На основу дефинисане визије, по различитим тематским областима, дефинисани су и општи циљеви.

4.2. Демографска политика

Општи циљ: Повећање позитивног прираштаја и повољни миграторни токови. Стварање услова за квалитетан и безбедан живот

4.3. Привреда

Општи циљ: Развијена привреда на територији Града кроз нове инвестиције, развијену инфраструктуру, дефинисан институционални оквир, адекватно коришћење потенцијала и развијене људке ресурсе.

4.4. Развој предузетништва

Општи циљ: Развијено предузетништво које обезбеђује запосленост и повећање животног стандарда.

4.5. Пољопривреда и развој села

Општи циљ: Равномеран развој руралног подручја са развијеном и одрживом пољопривредном производњом, добром инфраструктуром и доступним јавним услужним центрима што ће задржати и повећати квалитет живота на селу.

4.6. Туризам

Општи циљ: Развијен туризам на подручју града Новог Пазара, са дестинацијама препознатљивим на домаћем и иностраном тржишту.

4.7. Заштита животне средине

Општи циљ: чист ваздух, здрава вода, незагађено земљиште, очувана природна богатства и унапређена животна средина.

4.7. Саобраћај и инфраструктура

Општи циљ: Квалитетан и безбедан саобраћај, добро организован јавни превоз и саобраћајна мрежа интегрисана у регионалне и националне системе. Квалитетне и прилагођене комуналне услуге доступне свим грађанима.

4.8. Образовање

Општи циљ: Ниво образовања грађана усклађен са личним афинитетима и развојним потребама града Новог Пазара.

4.9. Здравство

Општи циљ: Очување и унапређење здравственог стања становништва града као и јачање њиховог здравственог потенцијала. Обезбеђење и унапређење правичног и јединственог приступа здравственој заштити за све грађане града Новог Пазара, као и унапређење здравствене заштите угрожених популација.

4.10. Социјална политика

Општи циљ: Смањена потреба за социјалном заштитом и унапређен систем превентивног рада.

4.11. Култура

Општи циљ: Квалитетни и развојни програми у култури који Нови Пазар чине средиштем културних догађаја у региону.

4.12. Спорт

Општи циљ: Нови Пазар-центар врхунског и масовног спорта.

4.13. Међународна сарадња и регионални развој

Општи циљ: Нови Пазар – центар региона.

4.14. Развој локалне самоуправе и јавних служби

Општи циљ: Модерна, стручна, ефикасна, транспарентна и рационална локална самоуправа на услузи грађанима.

П О Г Л А В Љ Е II

1. Место и улога интерне ревизије

Одредбом члана 82. Закона о буџетском систему ("Службени гласник РС" број 54/09, 73/10, 101/10, 101/11, 93/12, 62/13-испр.,108/13 113/2017 и 95/2018) прописано је да интерна ревизија на основу објективног прегледа доказа обезбеђује уверавање о адекватности и функционисању постојећих процеса управљања ризиком, контроле и управљања организацијом да ли ови процеси функционишу на предвиђен начин и омогућују остварење циљева организације, укључујући и пружање саветодавних услуга које се састоје од савета, смерница, обуке, помоћи или других услуга у циљу повећања вредности и побољшања процеса управљања датом организацијом, управљања ризицима и контроле, што се најбоље исказује чланом 82. И 83. Закона о буџетском систему.

Интерна ревизија

Члан 82.

Корисници јавних средстава успостављају интерну ревизију.

За успостављање и обезбеђивање услова за адекватно функционисање интерне ревизије одговоран је руководилац корисника јавних средстава.

Интерна ревизија је организационо независна од делатности коју ревидира, није део ни једног пословног процеса, односно организационог дела организације, а у свом раду непосредно одговорна руководиоцу кориснику јавних средстава.

Функционална независност интерне ревизије се обезбедјује самосталним одлучивањем о : подручју ревизије на основу процене ризика, начину обављања ревизије и извештавању о обављеној ревизји.

Интерна ревизија на основу објективног прегледа доказа обезбеђује уверавање о адекватности и функционисању постојећих прописа управљања ризиком, контроле и управљања ризиком, контроле у управљања организациојом да ли ови процеси функционишу на предвидјен начин и омогућују остварење циљева организације.

Интерна ревизија пружа саветодавне услуге које се састоје од савета, смерница, обуке, помоћи или других услуга у циљу повећања вредности и побољшања процеса управљања датом организацијом, управљања ризицима и контроле. Интерну ревизију обављају интерни ревизори.

Интерни ревизори у вршењу функције примењују медјународне стандард интерне ревизије, етички кодекс интерне ревизије и принципе објективности, компетентности и интегритета.

Интерни ревизори су у обавези да чувају тајност службених и пословних података. Руководилац из ставе 1. Овог члана до 31. марта текуће године за предходну годину на прописан начин извештав министра о функционисању система интерне ревизије.

Министар прописује заједничке критеријуме за органијовање и стандард и методолошка упуства за поступање и извешавање интерне ревизије и ближе уредјује послове интерне ревизије у јавном сектору.

Хармонизација

Члан 83.

Хармонизацију финансијског управљања и контроле интерне ревизије врши и Министарство –Централна јединица за хармонизацију

Централна јединица за хармонизацију обавља послове:

1) централне хармонизације, координацухе, праћење примене и сагледавање квалитета финансијског управљања и контроле и интерне ревизије у јавном сектору;
2) дефинисање заједничких критеријума и истандарда за успостављање и функционисање финансијског система и финансијског управљања и контроле;
3) дефинисање заједничких критеријума за организацију и поступање интерне ревизије у јавном сектору;
4) водјење регистра овлашћених интерних ревизора у јавном сектору и евиденције повеља интерне ревизије;
5) стручног усавршавања, сертификације и надзора над радом интерних ревизора;
6) стручног усавршавања руководиоца и запослених у јавном сектору из области интерне контроле финансијског управљања и контроле, у складу са медјународно прихваћеним стандардима;
7) обједињавање годишњих извештаја из 81. став 5. и члана 82. став 10. Овог закона о стању и финансијског управљања и контроле интерне ревизије;
8) Министар доставља Влади обједињеи годишњи извештај из ставе 2. Тачка 7) овог члана.

Запослени на пословима Централне јединице за хармонизацију су обавезни да чувају тајност службених и пословних података.

Министар прописује програм за стручно образовање и услове поступка сертификовања, односно полагања испита за стицање професионалног звања овлашћени интерни ревизор у јавном сектору, стручно оспособљавање, усавршавање и даје смернице и упуства за обављање послова из ставе 2. овог члана.

Интерни ревизори у вршењу функције, примењују прописе Републике Србије, међународне стандарде интерне ревизије, етички кодекс интерне ревизије и принципе објективности, компетентности и интегритета који су дефинисани :

- Правилником о заједничким критеријумима за организовање и стандардима и методолошким упутствима за поступање и извештавање интерне ревизије у јавном сектору („Службени гласник РС“, број 99/11 и 106/13) су ближе уређени послови интерне ревизије.
- Стратегијом развоја интерне финансијске контроле у јавном сектроу у Републици Србији за период 2017 – 2020. године.
- чланом 58. Став 7. тачка 10. Статута града Новог Пазара (“Службени лист града Новог Пазара” број 4/2013-пречишћен текст), којом је градоначелник Града донео је **Одлуку о оснивању Службе интерне ревизије Града Новог Пазара**.

Одлуком је предвиђено да Служба интерне ревизије има:
- Руководиоца службе 1,
- Интерних ревизора 4 ,
- Извршиоца за финансијко, рачуноводствене, административно-техничке послове

Ради испуњења основних принципа економичности, ефективности и ефикасности (3Е) неопходно је формирати 2 до 3 ревизорска тима, чиме обезбеђујемо оптималан рад Службе интерне ревизије града Новог Пазара проширењем Службе за два (2) млађа саветника.

Службеници - извршиоци	**Број службеника**	**Систематизовано**	**Попуњено**	**Планирано**
Самостални саветник	1	1	1	1
Саветник	3	3	3	3
Млађи саветник		/	/	2
Виши референт	1	1	1	1
Млађи референт				
Укупно:	**5**	**5**	**5**	**7**

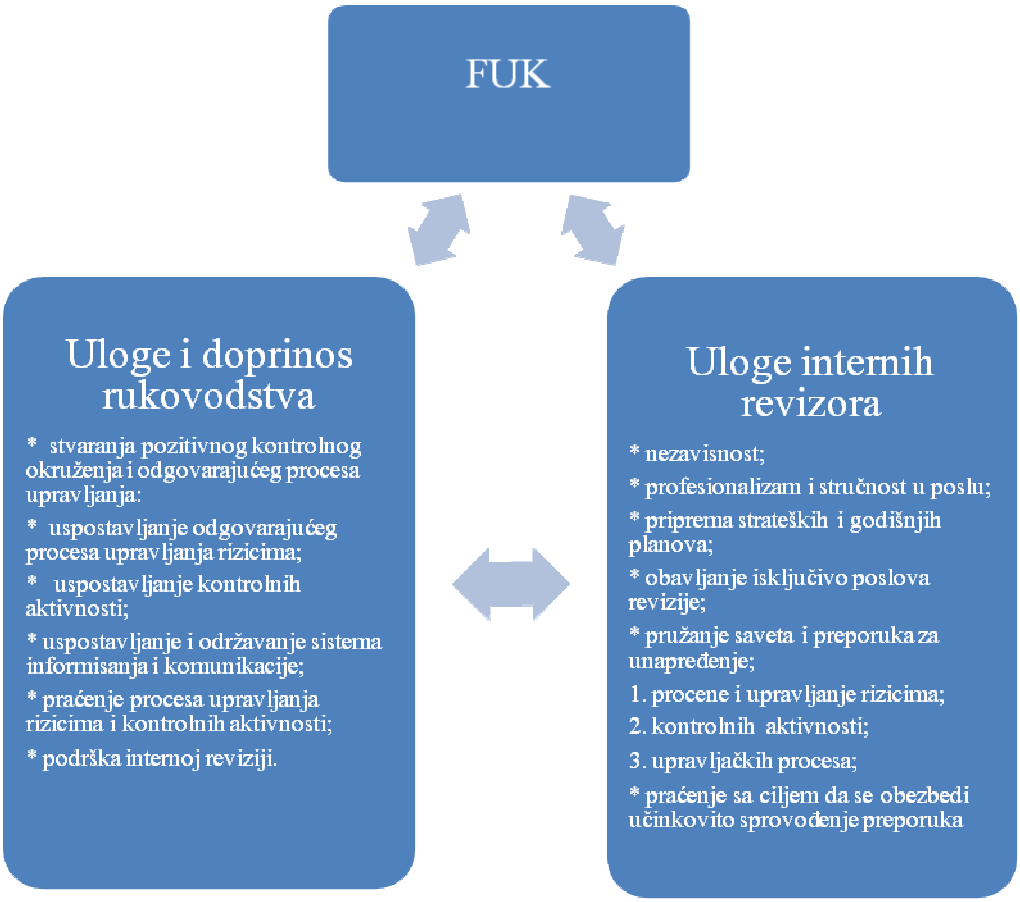
На основу предлога руководиоца Службе интерне ревизије града Новог Пазара, Градоначелник града Новог Пазара је одобрио **Повељу интерне ревизије града Новог Пазара број: 020-4/14 од 30.01.2014. године.** Овом Повељом је одређена улога, овлашћења, одговорност и активности Службе интерне ревизије града Новог Пазара, а нарочито: делокруг рада, независност, овлашћења, дужности и одговорности руководиоца службе, обавезност примене стандарда интерне ревизије и одговорност руководиоца према интерној ревизији.

УПРАВЉАЧКА ОДГОВОРНОСТ

За успостављање, одржавање и унапређење система финансијског управљања и контроле одговоран је руководилац корисника јавних средстава.

У складу са принципима управљачке одговорности, руководиоци корисника јавних средстава су непосредно одговорни за:

1. Одређивање циљева корисника јавних средстава којима руководи, разраду и спровођење стратешких планова, акционих планова и програма за остварење циљева;
2. Утврђивање, процену и управљање ризицима који прете остварењу циљева корисника јавних средстава, увођењем одговарајућих контрола у складу са међународним стандардима интерне контроле;
3. Планирање, управљање и рачуноводство јавних средстава;
4. Придржавање принципа законитости, правилности и здравог финансијског управљања јавним средствима;
5. Учинковито управљање особљем и одржавање неопходног нивоа њихове стручности;
6. чување и заштиту средстава и информација од губитака, крађе, неовлашћеног коришћења и погрешне уптребе;
7. Успостављање одговарајуће организационе структуре за учинковито остваривање циљева и управљање ризицима;
8. Успостављање услва за законито и етичко понашање запослених код корисбика јавних средстава;
9. Раздвајање одговорности за доношење, извршавање и контролу одлука;
10. Увођење интерних правила за финансијско управљање иконтролу, путем интерних аката;
11. Потпуно, исправно, тачно и благовремено евидентирање свих трансакција;
12. Праћење, ажурирање и предузимање мера за побољшање система за финасијско управљање и контролу, у складу са препорукама интерне ревизије и осталим проценама;
13. Документовање свих трансакција и послова и обезбеђење ревизарског трага унутар корисника јавних средстава;
14. Извештавање о стању система за финасијско управљање и контролу.

Поједине одговорности руководилац корисника јавних средстава може пренети на друга лица у оквиру корисника јавних средстава којима руководи, ако законом или другим прописом није другачије одређено.

Преношењем одговорности не искључује се и одговорност руководиоца корисника јавних средстава.

Комисија ЕУ усвојила је 24 стандарда интерне контроле за различите области који се користе као потребан минимум да би се донела позитивна оцена о успешности интерних контрола код корисника јавних средстава и то:

1. Етика и интегритет **(утврђена и поштована етичка и организациона правила у раду),**
2. Мисија улога и задати **постојање писане изјаве о мисији и улози свих оргазационих делова),**
3. Стручност запослених **запошљавање,** обука, мобил**ност и провера аџеци/атности),**
4. Успешност **запосљених (анализа успешности и оцењивање запослених),**
5. Осетљиве функције **(сачињавање регистра осетљивих радних места и ротација запослених),**

6. Делегирање **(овлашћењаи одговорности одредјена и сачињена у писаној форми),**
7. Постављање циљева **(утврђивање општих циљева за сваки пословни процес као и критеријума за мерење успешности),**
8. Вишегодишње програмирање **(одређивање вишегодишњих ~~програма~~ са критерјумима за праћење реализације),**
9. Годишњи управљачки план **(сачињавање годишњег плана управљања са свим** потребним **ресурсима),**
10. Праћење успешностити у односу на циљеве **(праћење успешности преко основних индикатора у односу на постављене циљеве)**
11. Анализа и управљање ризицима **праћење и анализа ризика уз преузимање активности за смањење утицаја ризика и одређивање запослених носиоца активности),**
12. Адекватне управљачке информације **(редовност и доступност управљачки-информација),**
13. **и** архивирања **(ажурно евидентирање и дистрибуција поште и документације и архивирање у прописаним роковима),**
14. .Извештавање о неправилностима **(постојање процедура о извештавању претпостављеног о уоченим неправилностима без постојања последица по запосленог),**
15. Документовање процедура **(процедуре за пословне процесе које су донете и користе се морају бити документоване и доступне свим запосленима),**
16. Подела дужности **(током обављања пословног процеса контролне активности и функције обрађивача и контролора су одвојене),**
17. Надзор **(у складу са могућностима организације посла успоставити додатни ниво контроле у складу са донетим процедурама),**
18. Евидентирање слабости **(сачинити процедуру и одредити носиоце који ће евидентирати слабости које су уочене кроз контролне активности и надзор),**
19. Континуитет пословања **(постојање плана у случају ванредних околност ради одвијања пословних процеса),**
20. Евидентирање и кориговање слабости интерних контрола **(донети и примењивати процедуре за евидентирање и извештавање о недостацима интерних контрола и на основу анализе извршити потребне измене процедура),**
21. Ревизорски извештај **(анализа добијених ревизијских извештаја и сачињавање плана активности на отклањању утврђених слабости),**
22. Интерна ревизија **(успостављање или приступ интерној ревизији),**
23. Оцењивање **(могућност оцењивања или приступа оценама запослених који су одговорни за спровођење програма и пословних процеса) и**
24. Годишњи преглед интерних контрола **(сачињавање годишњег прегледа постојања и ефикасности интерних контрола).**

Запослени на пословима интерне ревизије, у Служби интерне ревизије града Нови Пазар, су током 2013 и 2014. године су обавили обуке и стекли звање ***овлашћени интерни ревизор у јавном сектору***, коју спроводи Министарство финансија – Централна јединица за хармонизацију, у складу са Правилником о условима, начину и поступку полагања испита за стицање звања овлашћени интерни ревизор у јавном сектору ("Службени гласник РС", број: 9/2014).

Дана 23.12.2014.године звање овлашћеног интерног ревизора у јавном сектору стекли су:

1. Мунир Потурак,
2. Славомир Божовић,
3. Ирма Љајић и
4. Мисала Зукорлић

ОПШТА СВРХА ИНТЕРНЕ КОНТРОЛЕ ЈЕСТЕ ДА ОРГАНИЗАЦИЈИ ПОМОГНЕ У ОСТВАРИВАЊУ СВОЈЕ МИСИЈЕ (ЦИЉЕВА)

2. Ревизијско окружење

Примарни циљ интерне контроле јесте да обезбеди:

- поузданост и интегритет података;
- политика, планова и процедура, закона и прописа,
- чување средстава,
- економично,ефикасно и ефективно коришћење ресурса.

На правилно функционисање и већу ефикасност система интерне контроле у значајној мери утиче став руководства према интерној контроли. Исто тако, став који запослени имају о свом раду и задацима значајно утиче на ефикасност њиховог рада, а испољава се кроз већу одговорност, самопоуздање и ефикасност.

Свака организација има задатак да осмисли сопствени систем интерне контроле са циљем да се задовоље потребе и окружење организације.

Скупштина града Новог Пазара је 2009. године усвојила ***Етички кодекс запослених у градској управи, јавним службама, јавним предузећима,установама и организацијама чији је оснивач Град***. (“Службени лист града” број 13/9 од 30.12.2009). Скупштина Града Новог Пазара је донела низ стратешких докумената, којима се дефинишу дугорочни приритети од највеће важности за Град.

П О Г Л А В Љ Е III

Планирање ревизије

Планирање ревизија је неопходно јер интерној ревизији омогућава: остваривање циљева, утврђивање приоритета и обезбеђивање ефикасног и ефективног коришћења ресурса.

Поред тога, планирање пружа:

1) основу за процену будућих потреба за ресурсима;
2) овлашћење да се поступа по плану, након што план одобри овлашћено лице;
3) стандард у односу на који се може мерити стварна успешност;
4) средство кроз које руководство треба да прихвати послове које обавља интерна ревизија и
5) сталну евиденцију фактора који су узети у обзир приликом утврђивања плана, као и донетих одлука.

План појединачне ревизије је акт који се разматра на почетном састанку ревизије са руководиоцем субјекта интерне ревизије и осталим учесницима. Уколико не постоје примедбе на план појединачне ревизије,постаје плански акт по коме се обавља ревизија.

Врсте ревизија

Врсте ревизија су:

1) Ревизија система је анализа и оцена квалитета, адекватности, поузданости и ефикасности функционисања интерних контролних механизама и процедура у организацији;
2) Финансијска ревизија је анализа и оцена контрола које обезбеђују тачност и потпуност рачуноводствених података и финансијских извештаја;
3) Ревизија успешности (перформанси) је анализа и оцена употребе и коришћења ресурса на економичан, ефикасан и ефективан начин ради остваривања циљева организације, као и оцена оправданости и адекватности ових циљева;
4) Ревизија информационих технологија је анализа и оцена поступака, процедура и коришћења електронских информационих система који се односе на безбедност, поверљивост, интегритет и расположивост информација и информационих система, као средства за остваривање циљева организације;
5) Ревизија усклађености је анализа и оцена усклађености пословања организације са законима, прописима, интерним актима и одредбама уговора.

Ревизија система

Ревизија која је најсвеобухватнија и коју најчешће примењује интерна ревизија у јавном сектору је ревизија система. Задаци који треба да се остваре применом ревизије система су:

1) оцена квалитета донетих и примењиваних интерних контролних механизама и процедура код корисника јавних средстава;
2) анализа да ли су процедуре и правила која се примењују код корисника јавних средстава адекватна односно примерена том кориснику;
3) оцена да ли су контролни механизми поуздани на дужи или краћи рок и колики је ниво њихове поузданости и
4) анализа да ли контролни механизми и донете процедуре остварују ефекте који су планирани приликом њиховог успостављања.

Након урађене ревизије система по напред наведеним задацима могуће је формирати став у погледу поузданости система функционисања контролних механизама и пружити уверавање руководству корисника јавних средстава о недостацима и предностима система, те пружити помоћ свим учесницима у систему ради остваривања планираних циљева.

Фазе у спровођењу ревизије система су:

1) припрема и планирање ревизије;
2) утврђивање циљева контрола и очекиваних контрола;
3) утврђивање и идентификовање система;
4) идентификовање интерних контрола;
5) оцена контрола;
6) тестирање контрола;
7) доношење закључака;
8) ревизорски извештај и програм мера.

Финансијска ревизија

Финансијска ревизија је ограничена на анализу и оцену контрола које се односе на финансијски део система, односно на књиговодствене евиденције и финансијске извештаје. Основни циљ интерних ревизора када се врши финансијска ревизија нису бројчане вредности, него примена правила и контрола које доводе до тачности књиговодствене документације и финансијских извештаја.

Предмет финансијске ревизије је, оцена да ли рачуноводствена документација представља приказ реалних активности корисника јавних средстава и да ли су рачуноводствени подаци и финансијски извештаји припремљени у складу са рачуноводственим политикама, законима и прописима.

Поред наведеног, финансијска ревизија има за циљ и идентификовање, тестирање и оцену адекватности свих интерних контролних активности у целокупном процесу, од евидентирања промена, формирања документације и сумирања рачуноводствених података у финансијске извештаје.

Посебну пажњу приликом финансијске ревизије потребно је обратити на идентификовање ризика који нису покривени контролним активностима и који могу имати за последицу нетачности у финансијским извештајима, све до могућности проневере.

1) Фазе у спровођењу финансијске ревизије:
2) идентификовање и евидентирање целокупне документације;
3) одређивање циљева ревизије;
4) тестирање и оцена контрола и
5) доношење закључака и извештавање.

Ревизија успешности

Активност интерне ревизије на оцени успешности употребе ресурса ради остваривања циљева и анализе оправданости задатих циљева, представља ревизију успешности. Кроз спровођење ревизије успешности потребно је утврдити на који начин и у којој мери корисник јавних средстава успева да примени принципе економичности, ефикасности и ефективности.

Ревизија успешности је слична ревизији система са једном битном разликом, а то је, да је ревизија система усмерена на оцену адекватности контролних функција, а ревизија успешности на оцену резултата система који је предмет ревизије.

Успешно спровођење ревизије успешности подразумева:
1) недвосмислено одређење предмета ревизије;
2) коришћење и интерних и екстерних података;
3) одређивања параметара са којима се може бројчано исказати резултат предмета ревизије;
4) упоредна анализа различитих периода пословања и анализа сличних корисника јавних средстава;

Током ревизије успешности потребно је и анализирати и оценити примену програма који је донело руководство корисника јавних средстава. Ревизија програма подразумева:

1) оцену успешности мера које су одређене у програму;
2) ниво успешности остварења функције корисника јавних средстава у односу на планиране;
3) анализу поштовања закона и прописа који се односе на програме;
4) одређивање фактора који спречавају квалитетно остваривање програма и
5) оцену флексибилности руководства за променама мера и активности ради успешнијег остваривања циљева.

Ревизија успешности се спроводи кроз исте фазе као и ревизија система, са акцентом на оцени резултата система.

Ревизија информационих технологија

Анализа и оцена функционисања технолошког дела пословног процеса је ревизија информационих технологија. Тестирања која се обављају током ове врсте ревизије су:

1) провера сигурности и поузданости пословних процеса;
2) контрола начина планирања и организовања информационих процеса и
3) провера да ли се информациони послови обављају на ефикасан, економичан и ефективан начин.

Начин на који се спроводи ревизија информационих технологија је оцена интерних контрола које се примењују на информационе и комуникационе технологије, са указивањем да су ревизору потребна специјализована знања и стручност из области информационих технологија.

Конкретне обавезе ревизора информационих технологија су:

1) помоћ приликом планирања организације и стратегије;
2) идентификовање области које носе највећи ризик;
3) контрола развоја система;
4) контрола апликација, односно да ли се остварују очекивани излазни подаци;
5) оцена да ли постоји контрола на који начин информациони систем комуницира са својим окружењем;
6) анализа постојања и функционисања контролних механизама за систем размене података између корисника информацшоног система, са посебним освртом на безбедност целог система;
7) оцена могућег утицаја локалних, односно персоналних апликација на цео систем и
8) ревизију уговорних обавеза, ради отклањања високог нивоа зависности од малог броја добављача.

Ревизија информационих технологија обавља се по истим фазама као и ревизија система.

Ревизија усклађености

Основни циљ ревизије усклађености пословања се дели на подциљеве усклађености са:

1. законима и подзаконским актима;
2. интеним актима и
3. уговорима.

Ревизија усклађености пословања са законским и подзаконским актима и интерним актима корисника јавних средстава, се врши периодично и као предмет ревизије је усклађеност пословања са прописима.

Посебну пажњу код ове врсте ревизије потребно је обратити код доношења нових и измене постојећих прописа, а у складу са динамиком промена планирати спровођење ове врсте ревизије.

Ревизија усклађености уговора има задатак прегледа, оцене и извештавања о уговорима које закључује корисник јавних средстава у свом пословању. Током ове врсте ревизије потребно је исконтролисати:

1. у којој мери интерна акта регулишу закључивање уговора;
2. да ли постоје процедуре за контролу свих фаза уговора;
3. у којој мери се поштују контролни механизми извршавања уговора и
4. примењивост процедура за откривање и спречавање проневера и злоупотреба уговора.

Фазе ревизије уговора су:

1. контрола документације која је подлога за закључивање уговора;
2. повремена контрола током извршења уговора;
3. утицај система уговарања на успешност пословања и
4. преглед резултата након реализације уговора.

Потребно је нагласити да током ревизија успешности уговора треба спроводити више фаза истовремено, ради независног утицаја ревизије на сам процес уговарања и спречавања могућих злоупотреба.

Планирање као кључни део процеса ревизије обухвата четири фазе

I ФАЗА

Прву фазу процеса планирања представља израда стратешког плана који наводи покривеност ревизијом у наредне три до пет године и представља основу целог процеса планирања.

II ФАЗА

Друга фаза планирања је израда годишњег плана, који је заснован на првој години стратешког плана у коме се наводе субјекти ревизије и предмет ревизије које ће се обавити у текућој години.

III ФАЗА

Трећа фаза су оперативни планови, који наводе ресурсе потребне за остваривање годишљег плана рада. Оперативни планови се ревидирају и ажурирају током целе године, узимајући у обзир шта је стварно остварено.

IV ФАЗА

Планови задатака се припремају на почетку сваке ревизије наведене у годишњем плану рада.

1. Сврха стратешког планирања

Стратешки план, као основа процеса планирања ревизије, представља средство - алат за унапређење активности и:

1. помаже у идентификовању области које треба да буду предмет ревизије,
2. омогућава објективан приступ дефинисању послова интерне ревизије који је заснован на процени ризика,
3. помаже интерној ревизији приликом оцене система интерних контрола и
4. интерној ревизији омогућава да оптимално користи ресурсе и побољша ефективност „услуге“ коју пружа руководству.

Ревизор свој рад базира на годишњем плану рада. Годишњи план рад се базира на стратешком плану који одобраава руководилац корисника јавних средстава. Интерна ревизија се може радити и ван годишњег плана, на захтев руководиоца корисника јавних средстава. Тада Ревизор добија овлашћења за рад такозване ванредне ревизије.

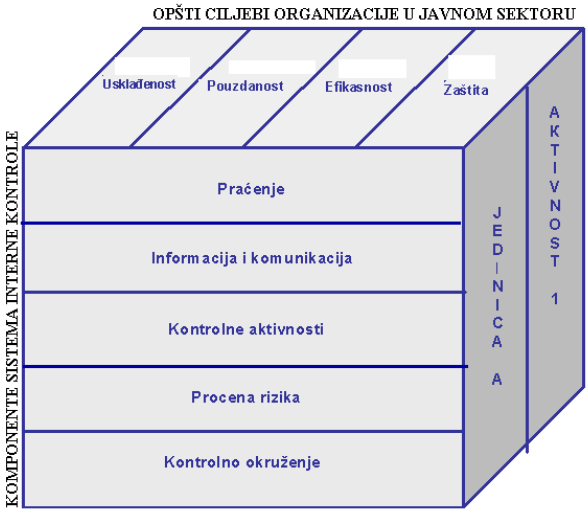
Ревизија система заснована је на процени ризика и ослања се на оцењивање целог система управљања ризиком и интерне контроле, којима се обезбеђује остваривање пословних циљева.

Ревизор опис система ради кроз разговор или интервју са особама које добро познају како систем који је предмет посматрања заиста функционише. Како би лакше описао како систем функционише, ревизор припрема упитник интерне контроле, који представља преглед који садржи питања која ће ревизор представљати саговорнику.

У интерној ревизији веома важну улогу има припрема ревизије. То је фаза која надуже узима времена. У оквиру тих алата дефинишу се циљеви контрола.

ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЈСТВО (СИНЕРГИЈА) 5 КОМПОНЕНТИ ИНТЕРНЕ КОНТРОЛЕ – КОСО МОДЕЛ

Између 5 компоненти (контролно окружење, процена ризика, контролне активности или интерне контроле, информације и комуникација; и праћење) постоји синергија и веа кроз коју се формира интегрисани систем који динамично реагује на измењене околности. Ова синергија приказана је на слици у наставку.

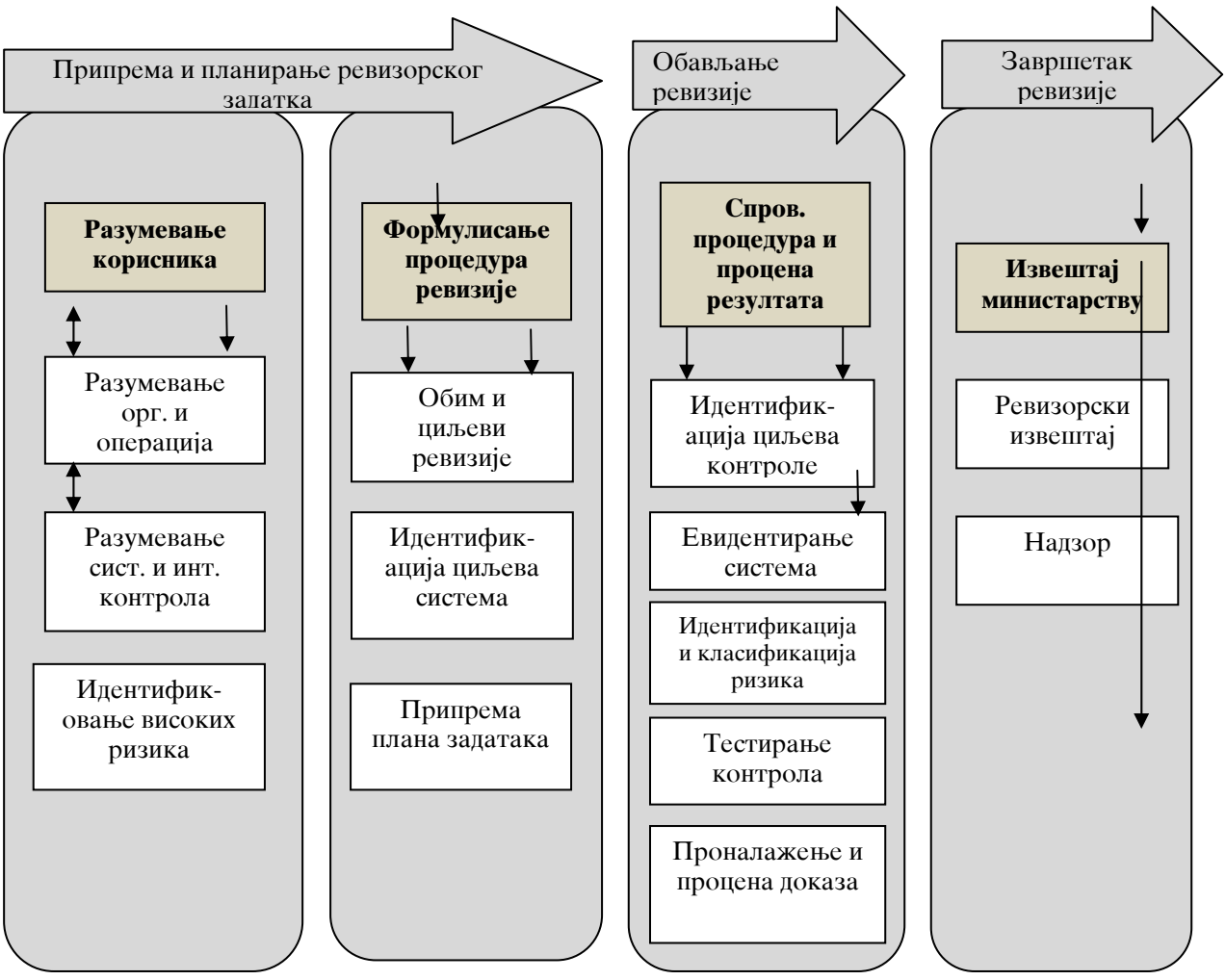
Систем интерне контроле преплиће се са оперативним активностима организације у јавном сектору. Интерне контрола је нејефективнија кад су контроле уграђене у активности и послове организације у јавном сектору, и кад представљају део суштине организације „Уграђене“ контроле пружају подршку квалитету и снази иницијатива, избегавање непотребних трошкова и брзо реаговање на измењене околности.

Постоји директна веза између четири категорије циљева које организација у јавном сектору тежи да оствари, и компоненти које представљају оно што је потребно да би се ти циљеви остварили.

Све компоненте су релевантне за сваку категорију циљева. Кад се посматра само једна категорија, нпр. Ефективност и ефикасност пословања, свих пет компоненти морају бити присутне и функционисати ефективно да би се донео закључак да је интерна контрола пословања ефективна.

КОРАЦИ РЕВИЗИЈЕ СИСТЕМА

Рад интерног ревизора базира се углавном на ревизији система. Кораци у ревизији система приказани су на следећој илустрацији:

Први корак у изради Стратешког плана представља идентификовање предмета ревизије. При идентификацији система, дефинисани су системи који покривају све циљеве и активности директних и индиректних корисника буџетских средстава града Новог Пазара, који могу бити субјекти ревизије.

Обзиром да неки системи у потпуности покривају одређени циљ руководства, док их други системи само делимично покривају, приликом израде Стратешког плана утврђени су системи и подсистеми којима се може рационално управљати и који ће пружити оцену адекватности система контрола.

3. СИСТЕМИ КАО ПРЕДМЕТИ РЕВИЗИЈЕ

За класификацију система, определи смо се за модел по функцији.
Идентификовани су следећи системи:

3.1. Планирање, припрема и извршење буџета

Подсистеми:
- планирање и извршење прихода
- програми из области културе
- програми из области спорта
- програми из области образовања
- програми из области социјалне заштите
- програми и пројекти – област пољопривреда
- удружења: хуманитарна, удружења грађана
- локални медији
- локални јавни превоз
- индиректни буџетски корисници
- управљање инвестицијама: кроз развој заједнице и аналитика удела (акција) као оснивачког капитала у различитим привредним друштвима
- ТБР (текућа буџетска резерва) и СБР (стална буџетска резерва)

3.2. Набавке

Подсистеми:
- јавне набавке,
- набавке на које се директно не односи закон о ЈН,
- набавке – комуналних добара и услуга од испоручилаца овлашћених законом,

3.3. Финансијско – рачуноводствени систем

Подсистеми:
- поступак књижења рачуноводствених промена,
- поступак реализације плаћања,
- управљање новчаним токовима и ликвидношћу,

3.4. Систем зарада

Подсистеми:
- управљање кадровима,
- обрачун зарада,
- регистар запослених,

3.5. Приходи

Подсистеми:
- изворни приходи,
- уступљена приходи и примања,

3.6. Информациони систем

4. ПРОЦЕНА РИЗИКА

У процени приоритета и учесталости ризика коришћен је *приступ израчунавања индекса ризика*, како је и дато у ТАБЕЛИ 1 *„Израчунавање индекса ризика''* у прлогу.

Резултати идекса ризика из наведене табеле су усаглашени са начелницима градских управа. У оквиру процене ризика система обухваћени су и подсистеми који припадају том систему. Годишњим плановима рада ће бити одређено који су подсистеми у оквиру изабраних система предмет ревизије.

Циклус (процес) управљања ризицима

У смислу ових Смерница, процес управљања ризицима састоји се од следећих корака:
- утврђивање ризика;
- процена ризика;
- поступање но ризицима (одговор на ризике);
- праћење ризика и извештавање о њима.

Циљеви као предуслов за утврђивање ризика

Постављени циљеви су предуслов за успешно управљање ризицима.

Циљеви се могу поделити на различите начине, а уобичајена је подела на стратешке и оперативне циљеве, који међусобно морају бити усклађени.

Стратешки циљеви се изводе из мисије организације (корисника јавних средстава) и одређују се током процеса стратешког планирања, у стратешким планским документима, обично на период од неколико (три до пет) година.

Оперативни циљеви су краткорочни, служе за остварење стратешких циљева, а садржани су у програмима, пројектима, активностима, пословним процесима и годишњим плановима рада.

Стратешки циљеви се остварују кроз пословне процесе и зато је важно размотрити циљеве на нивоу пословних процеса, као и ризике који су с њима повезани.

Након што организација утврди своје стратешке циљеве, потребно је размотрити кључ процесене којима ће се ти циљеви остварити. Као део активности за спровођење финансијског управљања и контроле, организације (корисници јавних средстава) утврдиле су најважније пословне процесе и одредиле су „власнике“ тих процеса, који ће бринути о одвијању процеса на прописани начин.

Управо ће „власници“ процеса бити задужени да прате остваривање циљева пословних процеса, и да управљају најважнијим ризицима који могу утицати на остварење тих циљева.

Утврђивање ризика и управљање ризицима у процесима којима се остварују стратешки и оперативни циљеви помоћи ће успешном остварењу циљева једне организације.

Утврђивање ризика

Да би управљање ризицима постало саставни део процеса планирања, важно је да се приликом израде планских докумената размотре ризици који могу утицати на њихово спровођење. Циљеви наведени у таквим документима (стратешким и годишњим плановима рада, образложењима про- грама уз финансијски план, циљевима пословних процеса) основа су за утврђивање ризика на нивоу организационихјединица.

У овом делу организација треба да наведе планске документе у којима су изложени циљеви на стратешком и оперативном нивоу, и да одреди шта ће бити основа за утврђивање ризика на нивоу организационих јединица.

Остварењу циљева ризик може претити из унутрашњих и спољних разлога и у овој фази сагледавају се сви догађаји који би могли ометати то остварење.

Да би се олакшало препознавање ризика и да би се осигурало да буду покривена сва подручја ризика, препорука је да се користе категорије/групе ризика.Тако се, на пример, може користити подела на пет главних група ризика:

1. окружење;
2. планирање, процеси и системи;
3. запослени и организација;
4. законитост и исправност;
5. комуникација и информације.

Оваква подела ризика обухвата спољно и унутрашње окружење и представља алат који се може употребити у фази утврђивања ризика, а узима у обзир све аспекте ризика и сва подручја ризика.

Подела на групе може бити корисна при анализи ризика, гругшсању ризика и извештавању о ризицима.

У наставку се даје преглед главних група ризика и подручја која се могу узети у обзир приликом утврђивања ризика.

Главне групе ризика	Подручја која се узимају у обзир када се утврдјује ризик
Спољно окружење	-Ризици макро окружења (геоплотички, економски, природне катастрофе) -Политичке одлуке и приоритети изван организацији (Парламент,Влада РС, Европска комисија) -Спољни партнери(градјани, друге институције јавнмог сектора,спољни пружаоци услуга,медији…)
Планирање, процеси,системи	-Стратегије планирање и интерне политике -Оперативни процеси (дизајн и опис процеса) -Финансијски системи и расподела средстава -ИТ и остали системи подршке
Запослени и организација	-Запослени и њихова стручност -Етика и понашање организације (превара,сукоб интереса…) -Унутрашњаорганизација(управљање,улоге и одговорности,делегирање) -Сигурност запослених објеката и опреме
Законитост и правилност	-Јаснођа,прикладност и јединственост постојећих закона, прописа и правила -Остали могући исходи који се односе на законитост И правилност
Комуникација и информације	-Методе и канали комуницирања -Квалитет и благовременост информација

Коришћење показатеља ризика

Приликом утврђивања ризика треба размотрити показатеље ризика који могу указивати на постојање ризика који претходно нису утврђени.Тако су, на пример:

- кључни показатељи ризика за ризике с финансијским ефектима - пад броја корисника услуга, пад прихода, кретање трошкова задуживања;
- кључни показатељи ризика за ризике с правним ефектима - учесталост промене закона, број спорова и изгубљенихтужби;
- кључни показатељи ризика за ризике повезане с радним ефектом - учесталост изостанака запослених због боловања, честа флуктуација запослених.

5. КЛАСИФИКАЦИЈА СИСТЕМА

Системи из ТАБЕЛЕ 1 „*Израчунавање индекса ризика*” класификовани су на:

- **високоризичне** – са индексом ризика од 61 бода и више,
- **средњег ризика** – са индексом ризика од 31 – 60 бодова,
- **ниског ризика** – са индексом ризика од 30 бодова или мање

5.1. Високоризични системи

У високоризичне системе сврстани су:

1. Набавке ---------- 90 бодова
2. Приходи---------- 86 бодова
3. Планирање, припрема и извршење буџета---------- 75 бодова

5.2. Системи средњег ризика

У ову групу сврстани су:

1. Информациони систем---------- 60 бодова
2. Финансијско-рачуноводствени систем..... 43 бодова

5.3. Системи ниског ризика

У овој групи сврстан је:

1. Систем зарада---------- 26 бодова

7. ПРОЦЕНА ПОТРЕБА РЕВИЗИЈЕ

При утврђивању потреба за ресурсима, односно процена потреба ревизије, користи се процена да ревизија трочланог тима траје 5 недеља, односно 25 радних дана, односно просечно 75 ревизор дана.

При утврђивању потребног броја ревизора, рачуна се да је на годишњем нивоу уобичајено расположиво 170 нето ревизор дана по једном ревизору. Приликом утврђивања расположивих ревизор дана по једном ревизору, укупан фонд календарских дана у једној години од 365 дана треба умањити за све суботе и недеље, а укупан фонд радних дана треба умањити за дане одмора, дане државних празника, дане проведене на обукама, дане претпостављеног боловања и дане потребне за административно сређивање документације.

До 2018. године планирано је попуњавање радних места интерних ревизора у Служби, те би на годишњем нивоу за 4 ревизора било на располагању укупно 680 ревизор дана (4ц170 ревизор дана), односно могуће је обавити 6 ревизија годишње.

У случају неадекватног броја ревизора није могуће извршити планирани обим рада.

При припреми стратешког плана неопходно је узети у обзир и непредвиђене околности, односно обављање посебних ревизија које није могуће унапред планирати. За потребе обављања посебних ревизија, по захтеву Градоначелника, резервише се једна петина расположивог времена односно две ревизије годишње

За обављање ревизија по споразумима са предузећима чији је оснивач Град, резервише се две ревизије годишње.

„Израчунавање индекса ризика''

СИСТЕМ	Планирање, припрема и извршење буџета			Набавке			Финанс-ијско-рачуноводст-вени систем			Зараде			Приходи			Информаци они систем		
ФАКТОР РИЗИКА	рангирање	тежина	укупно	рангирање	тежина	укупно	рангирање	тежина	укупно	рангирање	тежина	укупно	рангирање	тежина	укупно	рангирање	тежина	укупно
Обим средстава	5	4	20	5	5	25	2	2	4	3	2	6	5	4	20	3	3	9
Број трансакција	4	3	12	3	4	12	4	3	12	2	2	4	4	4	16	5	2	10
Број запослених	2	3	6	2	3	6	3	3	9	2	2	4	3	4	12	2	3	6
Утицај на друге сист.	5	4	20	5	5	25	2	4	8	1	2	2	5	4	20	5	4	20

Осетљивост активности	4	4	16	5	4	20	3	3	9	2	2	4	4	4	16	3	3	9
Географска распростр.	1	1	1	1	2	2	1	1	1	3	2	6	1	2	2	2	3	6
ИНДЕКС РИЗИКА			75			90			43			26			86			60

6. ПЛАН РЕВИЗИЈА ЗА ТРОГОДИШЊИ ПЕРИОД 2019. – 2022. ГОДИНА

6.1. План ревизија за 2019. годину:

- набавке,
- приходи (планирање и остварење прихода)
- планирање, припрема и извршење буџета
- зараде
- информациони систем

6.2. План за 2020. годину:

- набавке,
- приходи (планирање и остварење прихода)
- планирање, припрема и извршење буџета,
- систем зарада,
- финансијско – рачуноводствени систем

6.3. План за 2021. годину:

- набавке,
- приходи (планирање и остварење прихода)
- планирање, припрема и извршење буџета,
- информациони систем,

Овај Стратешки план потребно је ревидирати и ажурирати сваке године, где друга година текућег стратегијског плана постаје прва година новог плана, и основа за годишњи план наредне године.

ПРИПРЕМИО
Руководилац Службе интерне ревизије
Мунир Потурак

ОДОБРАВА
Градоначелник
Нихат Бишевац

ГРАДСКА УПРАВА ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

Број: 47-6/18
У Новом Пазару, 25.12.2018. године

255.

На основу члана 77.став 3.Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“,бр. 88/2017 и 27/2018-други закон), члана 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом („Службени гласник РС“ број 80/2018) и члана 46. став 3. Одлуке о организацији Градских управа (“Службени лист града Новог Пазара” бр. 1/17) Начелник градске управе за изворне и поверене послове града Новог Пазара доноси

Р Е Ш Е Њ Е
О ОБРАЗОВАЊУ ИНТЕРРЕСОРНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ДЕТЕТА, УЧЕНИКА И ОДРАСЛОГ ЗА ДОДАТНОМ ОБРАЗОВНОМ, ЗДРАВСТВЕНОМ И СОЦИЈАЛНОМ ПОДРШКОМ ЗА ТЕРИТОРИЈУ ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

1. Образује се Интерресорна комисија за процену потреба детета, ученика и одраслог за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком (у даљем тексту: Комисија).

Комисија врши процену потреба за додатном подршком детета, ученика и одраслог са пребивалиштем, односно боравиштем на територији града Новог Пазара.

2. Седиште рада Комисије је у Новом Пазару, улица шабана Коче број 85.

Комисија ради у Градској управи за изворне и поверене послове града Новог Пазара- Одељење за друштвене делатности.

3. Комисија се образује ради процене потреба за пружањем додатне подршке којом се остварују права, услуге и ресурси који детету, ученику и одраслом обезбеђују превазилажење физичких, комуникацијских и социјалних препрека унутар образовних установа и заједнице у целини.

4. Комисија има пет чланова и то: четири стална и једног повременог члана.

Стални чланови Комисије имају заменике који се именују из истих структура као и чланови чији су заменици.

Комисија има председника Комисије кога бирају сталн чланови из својих редова.

Стручну и административно-техничку подршку Комисији пружа Координатор Комисије.

5. За сталне чланове Комисије именују се:

1. - др Весна Томовић Деспотовић, члан, представник система здравствене заштите
   - др Мирсада Халиловић, заменик члана, представник система здравствене заштите

2. - Мирјана Матовић, психолог члан, представник образовно-васпитног система

- Хариса Шабановић, психолог заменик члана, представник образовно-васпитног система

3. - Сабиха Хонић, социјални радник , члан, представник система социјалне заштите

- Аземина Ђуркић, социјални радник, заменик члана представник система социјалне заштите

4. - Бехија Тахирбеговић, члан, дефектолог

- Алма Нокић, заменик члана, дефектолог

Мандат сталних чланова Комисије и њихових заменика траје четири године.

6. Стални члан Комисије разрешава се дужности пре истека рока на који је именован, у следећим случајевима:

- на свој захтев;
- ако не обавља или неодговорно обавља послове;
- ако не дође на три састанка за редом;
- ако му престане радни однос у установи у којој ради;
- ако се накнадно утврди да нема три године радног искуства у струци.

7. Повремени члан Комисије је лице које добро познаје дете, ученика или одраслог.

Повременог члана Комисије одређује председник Комисије, за сваког појединачно, на основу предлога, односно сагласност и родитеља, односно другог законског заступника и одраслог.

Обавештење о одређивању повременог члана, председник Комисије доноси у писаној форми и доставља га повременом члану и његовом послодавцу.

8. За Координатора Комисије одређује се Зора Мијаљевић, запослена у Градској управи за изворне и поверене послове –Одељење за друштвене делатности , на радном месту послови из обласи образовања, културе и спорта.

Координатор Комисије учествује у раду Комисије, без права одлучивања.

9. Комисија:

-Врши процену за свако дете, ученика и одраслог, за које добије захтев, односно иницијативу за покретање поступка, без дискриминације по било ком основу;

- Предлаже, односно препоручује надлежним органима и службама мере додатне подршке у складу са прописом којим се уређују ближи услови за процену потреба за пружањем додатне подршке детету, ученику и одраслом (у даљем тексту: Правилник);

- Информише родитеља, односно другог законског заступника и одраслог о мерама додатне подршке из система образовања, здравствене и социјалне заштите, у складу са Правилником, и упућује их на надлежне институције;
- Доноси заједничко, образложено мишљење на основу појединачне процене сваког члана Комисије и усаглашених ставова сталних и повременог члана;
- Одлучује по приговору родитеља, односно другог законског заступника и одраслог, изјављеном против мишљења Комисије;
- Прати остваривање предложене додатне подршке;
- Доставља редовне извештаје о свом раду, предложеној и оствареној подршци градској управи, два пута годишње, у роковима прописаним Правилником; доставља Збирни извештај за календарску годину ресорним министарствима након што га усвоји Градско веће;
- Прикупља, обрађује и чува податке о деци, ученицима и одраслима најдуже до завршетка школовања, као и податке о свом раду;
- Формира и води збирку података о деци, ученицима и одраслима за које је покренут поступак процене, у електронској и штампаној форми, у складу са законом којим се уређује заштита података о личности;
- Формира и води збирку података о раду Комисије, у складу са Правилником;
- Информише јавност о свом раду и начину остваривања додатне подршке;

доноси пословник о свом раду;

- Обавља и друге послове у складу са законом, Правилником и општим актом Града.

Комисија је руковалац података у поступку прикупљања и обраде података.

10. Координатор Комисије:

- Прикупља документацију која је неопходна за покретање и вођење поступка процене,
- Доставља документацију члановима Комисије,
- Организује и администрира процес процене,
- Сазива повремене чланове Комисије,
- Прикупља и обрађује податке и води Збирке података у складу са Правилником,
- Ажурира базу података о раду Комисије и корисницима,
- Припрема податке за извештаје Комисије и
- Обавља друге послове за потребе Комисије, у складу са законом, Правилником и општим актом Града.

11. Услове и средства за рад Комисије, као и услове за чување документације, обезбеђује град Нови Пазар.

12. Председник, стални и повремени члан Комисије имају право на накнаду зарад у износу од _____динара за свако донето мишљење Комисије.

У случају ревизије мишљења, председник, стални и повремени члан Комисије имају право на накнаду у висиниод 50% од износа наканаде из става 1. ове тачке.

Алтернатива за став 2: овај став брише се.

Накнада из ст. 1. и 2. ове тачке обрачунава се и исплаћује месечно.

Напомена: у случају да се прихвати алтернативно решење за став 2 ове тачке, овај став треба да гласи:

„Накна да из става 1. ове тачке обрачунава се и исплаћује месечно.“

Председник и чланови Комисије имају право нанакнаду трошкова превоза и других трошкова насталих у обављању својих дужности, под условима и у висини одређеној посебним актом скупштине Града којимсе уређује накнада трошкова завршење одборничке функције.

Алтернатива за став 4: овај став брише се

13. Даном доношења овог Решења престаје да важи Решење број 112-100/15 од 27.04.2015. године

Поступке процене започете до дана доношења овог решења, окончаће Комисија образована овим решењем

14. Ово решење објављује се у “ Службеном листу града Новог Пазара”

ГРАДСКА УПРАВА ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

Број: 12-44/18
У Новом Пазару, дана 25.12.2018. године

НАЧЕЛНИК,
Алмир Лековић

АКТИ ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА

256.

Завод за заштиту споменика културе Краљево, Краљево, улица Цара Лазара бр. 24, на основу члана 78. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС“, бр. 18/2016), чл. 29. став 2. у вези са чланом 27. Закона о културним добрима („Службени гласник РС“, бр. 71/94, 52/11 – др. закон, 99/11 – др. закон)

О Б А В Е Ш Т Е Њ Е

Све сопственике или правна лица, као и општину, да је Завод за заштиту споменика културе Краљево, Краљево, Ул. Цара Лазара бр. 24, као стварно и месно надлежан дана 02.08.2018. године извршио евидентирање локалитета са археолошким садржајем „Грчко гробље у засеоку Љуљац у селу Шароње“, село Шароње, засеок Љуљац, општина Нови Пазар, ради утврђивања за културно добро – археолошко налазиште.

Евидентирани локалитет са археолошким садржајем чине катастарске парцеле број: 1206 КО Шароње у јавној својини 1205, 1217 и 1222 све КО Шароње у приватној својини.

Граница евидентираног локалитета са археолошким садржајем иде спољним ивицама катастарских парцела број: 1205, 1217 и 1222 све КО Шароње у приватној својини.

Евидентирање добра извршено је на основу члана 29. став 2. у вези са чланом 27. Закона о културним добрима („Службени гласник РС“, број 71/94).

Мере заштите утврђене наведеним Законом за утврђена и проглашена културна добра, примењују се и на непокретности које су евидентиране да уживају претходну заштиту.

За Завод,
Иван Милуновић
в.д. директора

С А Д Р Ж А Ј

АКТИ ГРАДСКОГ ВЕЋА

253. Процена угрожености од елементарних непогода и других несрећа 1

АКТИ ГРАДСКЕ УПРАВЕ

254. Стратешки план интерне ревизије за период 2019 – 2022. године 176

255. Решење о образовању интерресорне комисије за процену потреба детета, ученикаи одраслог за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком затериторију Града Новог Пазара 203

АКТИ ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА

256. Обавештење Завода за заштиту споменика културе Краљево.....207

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА
Издавач:Скупштина Града Новог Пазара, Стевана Немање 2, тел. 020/ 313-644, 020/ 331 040
Текући рачун буџета Града Новог Пазара 840- 3640-72
Главни и одговорни уредник: Ахмедин Бињош
Штампа: "COCOLO d.o.o.", Нови Пазар